REGIONALNA DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH
W SZCZECINIE



fot. Karol Krzak

PLAN URZĄDZENIA LASU

NADLEŚNICTWO TRZCIEL

stan na 1 stycznia 2027 roku

PROGRAM OCHRONY PRZYRODY

30-023 Kraków, ul. Mazowiecka 108
e-mail: sekretariat@krameko.com.pl, tel.: +48(12) 294-52-22
fax: +48(12) 376-73-94, +48(12) 294-52-23

KRAMEKO A.D. 1988
Dla dobra przyrody, z pożytkiem dla ludzi

Prezes Zarządu
mgr inż. Ryszard Krynicki

Wykonano na zlecenie:
Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinie
ul Trzcinowa 10, 70-893 Szczecin

Wykonawca:
KRAMEKO sp. z o. o.
ul. Mazowiecka 108,
30-023 Kraków.
teł: +48(12) 294-52-20 do 24 , fax: +48(12) 376-73-94,
e-mail: *sekretariat@krameko.com.pl, www.krameko.com.pl*

Program Ochrony Przyrody sporządził:
mgr inż. Łukasz Wiącek

Opracował zespół w składzie:

mgr inż. Ryszard Krynicki – nadzór i zarządzanie całością prac .....

mgr inż. Adela Krynicka – nadzór finansowy, koordynacja prac .....

mgr inż. Andrzej Krawiec – koordynacja, nadzór prac, opracowanie merytoryczne .....

dr inż. Wojciech Romańczyk – koordynacja, nadzór prac, opracowanie merytoryczne .....

mgr inż. Marcin Czerny – koordynacja, nadzór prac, konsultacje merytoryczne .....

mgr inż. Łukasz Wiącek – kierownictwo prac, nadzór prac, opracowanie merytoryczne .....

mgr Piotr Rochowski – inwentaryzacja terenowa, opracowanie merytoryczne .....

mgr inż. Zygmunt Krzak – inwentaryzacja terenowa .....

mgr inż. Karol Krzak – inwentaryzacja terenowa .....

mgr inż. Łukasz Juszczak – inwentaryzacja terenowa .....

mgr inż. Krzysztof Baś – inwentaryzacja terenowa .....

mgr inż. Michał Szykuła – inwentaryzacja terenowa .....

mgr inż. Paulina Żurowska – inwentaryzacja terenowa .....

mgr inż. Marek Byrdy – konsultacje merytoryczne .....

mgr inż. Roman Paciorek – konsultacje merytoryczne .....

mgr inż. Tomasz Litwora – konsultacje merytoryczne .....

mgr inż. Marcin Kołodziej – konsultacje merytoryczne .....

dr Marcin Bielecki – konsultacje naukowe .....

dr Grzegorz Leśniański – konsultacje naukowe .....

mgr inż. Ryszard Pedrycz – nadzór informatyczny .....

mgr Michał Bobrowski – opracowanie informatyczne .....

mgr inż. Karol Mordka – nadzór opracowania GIS .....

mgr inż. Mateusz Kowalczyk – opracowanie GIS .....

mgr inż. Anna Wolska-Stępień – opracowanie GIS .....

mgr inż. Błażej Łucki – opracowanie GIS .....

mgr inż. Bartłomiej Podolski – opracowanie GIS .....

mgr Sabina Nowak – opracowanie GIS .....

mgr Elżbieta Kowalska – opracowanie GIS .....

mgr inż. Sylwia Kowalczyk – pozyskanie materiałów, opracowanie GIS .....

mgr Piotr Szczurek – nadzór prawny .....

Spis treści

1. Wstęp – zawartość Programu Ochrony Przyrody 7
1.1. Podstawy prawne opracowania 7
1.2. Forma i zakres Programu Ochrony Przyrody 9
2. Opis terenu Nadleśnictwa 10
2.1. Charakterystyka położenia Nadleśnictwa 10
2.1.1. Położenie Nadleśnictwa Trzciel w strukturze Lasów Państwowych 10
2.1.2. Podział powierzchniowy 11
2.1.3. Przynależność administracyjna 12
2.1.4. Struktura użytkowania gruntów 13
2.1.5. Regionalizacja przyrodniczo-leśna 14
2.1.6. Regionalizacja fizycznogeograficzna 15
2.1.7. Regionalizacja geobotaniczna 16
2.2. Charakterystyka kompleksów leśnych 17
2.3. Korytarze ekologiczne 18
3. Historia ochrony przyrody i badań naukowych na terenie Nadleśnictwa 20
4. Formy ochrony przyrody 23
4.1. Rezerwaty przyrody 24
4.1.1. Rezerwat przyrody „Czarna Droga” 26
4.1.2. Rezerwat przyrody „Rybojady” 27
4.1.3. Rezerwat przyrody „Jezioro Wielkie im. Włodzimierza Rudawskiego” 28
4.1.4. Rezerwat przyrody „Jeziora Gołyńskie im. dr. Grzegorza Karcza” 29
4.2. Pszczewski Park Krajobrazowy 30
4.3. Obszary Chronionego Krajobrazu 33
4.3.1. OChK Dolina Obry 34
4.3.2. OChK Zbąszyńska Dolina Obry 36
4.3.3. OChK Rynna Paklicy i Ołoboku 36
4.3.4. OChK Rynny Obrzycko - Obrzańskie 37
4.3.5. OChK I Międzyrzecz - Trzciel 37
4.4. Obszary Natura 2000 38
4.4.1. Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005 39
4.4.2. Dolina Leniwej Obry PLH80001 41
4.4.3. Rynna Jezior Obrzańskich PLH80002 43
4.4.4. Nietoperek PLH080003 46
4.5. Użytki ekologiczne 47
4.6. Pomniki przyrody 50
4.7. Chronione oraz lokalnie cenne gatunki 52
4.7.1. Rośliny naczyniowe, mchy i wątrobowce 54
4.7.2. Grzyby 57
4.7.3. Zwierzęta 57
4.7.4. Strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową 61
4.8. Siedliska przyrodnicze 62
5. Walory przyrodnicze Nadleśnictwa 63
5.1. Ekosystemy wodno-mokradłowe 63
5.1.1. Wody płynące 63
5.1.2. Wody stojące 63
5.1.3. Mokradła 64
5.2. Roślinność 64
5.2.1. Potencjalna roślinność naturalna na terenie Nadleśnictwa Trzciel 64
5.3. Drzewostany 65
5.3.1. Struktura wiekowa i gatunkowa drzewostanów 66
5.3.2. Bogactwo gatunkowe drzewostanów 69
5.3.3. Struktura pionowa drzewostanów 69
5.3.4. Typy siedliskowe lasu 70
5.4. Zasoby drewna drzew martwych 71
5.5. Walory krajobrazowe 72
6. Walory historyczno-kulturowe 75
6.1. Zabytki w zasięgu administracyjnym Nadleśnictwa 80
6.2. Zabytki na gruntach Nadleśnictwa 85
7. Przekształcenia i zagrożenia środowiska przyrodniczego 111
7.1. Przekształcenia środowiska leśnego 111
7.1.1. Zniekształcenie siedlisk i zbiorowisk leśnych 111

7.1.2. Zniekształcenie drzewostanów ... 111
7.2. Zagrożenia ... 114
7.2.1. Zanieczyszczenia powietrza ... 114
7.2.2. Zanieczyszczenia wód ... 115
7.2.3. Zagrożenia związane z przebiegiem szlaków komunikacyjnych ... 115
7.2.4. Bezpośrednie negatywne oddziaływanie człowieka na lasy ... 116
7.2.5. Zakłady uciążliwe dla środowiska ... 116
7.2.6. Pożary ... 117
7.2.7. Zagrożenia abiotyczne i biotyczne ... 118
8. Plan działań ... 119
8.1. Zasady postępowania w obiektach stanowiących formy ochrony przyrody ... 119
8.2. Wskazania ochronne ograniczające negatywny wpływ na formy ochrony przyrody ... 119
8.3. Zakres planu działań ochronnych dla obszarów Natura 2000 ... 120
8.4. Postępowanie w projektowanych formach ochrony przyrody oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie ... 120
8.5. Postępowanie w ekosystemach wodno-mokradłowych oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie ... 120
8.6. Kształtowanie i ochrona stosunków wodnych ... 120
8.7. Działania mające na celu poprawę stanu zbiorowisk leśnych ... 121
8.8. Wytyczne dotyczące postępowania na siedliskach przyrodniczych Natura 2000 ... 121
8.9. Ochrona gleb leśnych ... 122
8.10. Ochrona różnorodności biologicznej ... 123
8.11. Ochrona stanowisk gatunków chronionych i lokalnie cennych ... 123
8.12. Zasady wyznaczania i projektowania stref buforowych, ekotonowych i krajobrazowych ... 125
8.13. Tabela działań ochronnych ... 126
9. Rozwiązania zapobiegające, ograniczające lub kompensujące negatywny wpływ na środowisko, mogący być efektem realizacji Planu Urządzenia Lasu ... 140
10. Źródła danych ... 142
10.1. Literatura ... 142
10.2. Mapy archiwalne ... 144
10.3. Strony internetowe ... 144
11. Kronika Programu Ochrony Przyrody ... 145

1. Wstęp – zawartość Programu Ochrony Przyrody

Niniejszy Program Ochrony Przyrody (dalej POP lub Program) został wykonany dla gruntów znajdujących się w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel. Stanowi on integralną część Planu Urządzenia Lasu (dalej PUL lub Plan) sporządzonego na okres gospodarczy od 01.01.2027 r. do 31.12.2036 r.

Prace związane z opracowaniem projektu Planu Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Trzciel zostały wykonane przez KRAMEKO sp. z o. o. z Krakowa na podstawie Umowy nr ZU.271.3.2025 zawartej dnia 21 stycznia 2025 r. z Regionalną Dyrekcją Lasów Państwowych w Szczecinie.

Program Ochrony Przyrody został sporządzony w celu:

- zinwentaryzowania i zobrazowania bogactwa przyrodniczego lasów;
- przedstawienia walorów przyrodniczych oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń lasów oraz środowiska przyrodniczego lasów;
- ułatwienia prowadzenia gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych i w zgodzie z potrzebami społecznymi;
- prezentacji obiektu oraz opracowania wytycznych do kształtowania środowiska przyrodniczego na tle regionu i kraju;
- ulepszenia metod sprawowania i rozwijania ochrony przyrody;
- umożliwienia w przyszłości porównań i analiz zmian wybranych charakterystyk Nadleśnictwa.

Podstawę merytoryczną wykonania Programu Ochrony Przyrody stanowią:

- Instrukcja Urządzania Lasu – „Załącznik nr 4. Ramowy sposób przedstawienia zagadnień objętych programem ochrony przyrody w planie urządzenia lasu dla nadleśnictwa”;
- Poprzedni Program Ochrony Przyrody sporządzony na okres od 1 stycznia 2017 r. do 31 grudnia 2026 r.

Program Ochrony Przyrody na lata 2027-2036 sporządzono również w oparciu o §147-152 i Załącznik nr 4 obowiązującej Instrukcji Urządzania Lasu cz. 1 (z 2024 r.). Opracowanie uwzględnia także zalecenia wynikające z Narady Wstępnej (NW) z 21 maja 2024 roku oraz z Narady Urządzeniowej (NU) z 7 marca 2025 roku. Ww. Narady zostały zwołane w celu omówienia założeń związanych z opracowaniem projektu Planu Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Trzciel na lata 2027-2036.

1.1. Podstawy prawne opracowania

Realizacja ochrony przyrody i kształtowanie środowiska naturalnego w Lasach Państwowych dokonywana jest na podstawie obowiązujących aktów prawnych oraz przepisów i wytycznych branżowych. Dokumentami tymi są:

Ustawy, w tym przede wszystkim:

- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jednolity: Dz.U. z 2026 r. poz. 663),
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz.U. z 2025 r. poz. 647 z późn. zm.),

- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (tekst jednolity: Dz.U. z 2025 r. poz. 539 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 1112 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz.U. z 2026 r., poz. 538),
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz.U. z 2024 r. poz. 1292).
- Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (tekst jednolity: Dz.U. z 2023 r. poz. 1589 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. 1995 r. nr 16, poz. 78).

Akty wykonawcze do ww. ustaw, w tym zwłaszcza:

- Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 27 marca 2023 r. w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej (Dz.U. z 2023 r., poz. 672),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz.U. z 2014 r., poz. 1408),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. z 2022 r., poz. 2183 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz.U. 2014 r., poz. 1409),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz.U. z 2011 r. nr 25 poz. 133 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki (Dz.U. z 1992 r. Nr 67, poz. 337),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu sporządzania planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu (Dz.U. 2012, poz. 1302),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz.U. 2005 Nr 60, poz. 533),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii i listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz.U. 2022 poz. 2649 z późn. zm.).

Konwencje międzynarodowe:

- Konwencja o różnorodności biologicznej - przyjęta 5 czerwca 1992 r. w Rio de Janeiro - ratyfikowana przez Polskę 18 stycznia 1996 r.,
- Konwencja Berneńska o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk - sporządzona 19 września 1979 r. w Bernie
- Konwencja Bońska o ochronie gatunków wędrownych dzikich zwierząt (sporządzona 29 czerwca 1979 r. w Bonn - w Polsce weszła w życie w 1995 r.),

- Konwencja z Ramsar o obszarach wodnobłotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza, jako środowisko życiowe ptactwa wodnego, podpisana 2 lutego 1971 roku podczas konferencji w irańskim Ramsar, konwencja weszła w życie 21 grudnia 1975 r.,
- Konwencja Waszyngtońska o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem, podpisana 3 marca 1973 roku, a w życie weszła 1 lipca 1975 r.,
- Konwencja z Rio de Janeiro o różnorodności biologicznej, przyjęta 5 czerwca 1992 r. w Rio de Janeiro - ratyfikowana przez Polskę 18 stycznia 1996 r.

Dyrektywy dotyczące ptaków i siedlisk:

- Dyrektywa Ptasia - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (wcześniej Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa),
- Dyrektywa Siedliskowa bądź Habitatowa - Dyrektywa Rady 92/43/EWG (Habitat Directive) z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.

1.2. Forma i zakres Programu Ochrony Przyrody

Trwały i zrównoważony rozwój lasów oraz zachowanie ich ciągłości występowania na terenie Polski jest warunkowane przez prowadzenie racjonalnej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej. Polska polityka leśna opierana na założeniach ekologicznych zwraca szczególną uwagę na potrzebę odpowiedniego gospodarowania w ekosystemach leśnych - bliską modelowi lasu wielofunkcyjnego i ekologicznego, w którym realizowane są zarówno jego funkcje produkcyjne, jak i ochronne. Podstawą do ustalenia celów i przedmiotów ochrony oraz sposobów realizacji działań ochronnych w lasach, jest szczegółowe rozpoznanie walorów przyrodniczych danego terenu.

Nadleśnictwa, jako jednostki administrujące i zarządzające lasami na danym obszarze, wypełniają obowiązki związane z ochroną przyrody wynikające z ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. oraz ustawy o lasach z dnia 28 września 1991 r.

Obowiązek sporządzania Programu Ochrony Przyrody w ramach Planu Urządzenia Lasu dla poszczególnych Nadleśnictw zawarty jest w ustawie o lasach.

Podstawowym celem Programu Ochrony Przyrody jest prezentacja i ocena wartości przyrodniczej terenów pozostających w zarządzie Nadleśnictw na tle regionu i kraju, wskazanie cennych obiektów przyrodniczych oraz niejednokrotnie ściśle z nimi powiązanych, obiektów kulturowych, a ponadto określenie celów i metod ich ochrony.

POP dla Nadleśnictwa Trzciel stanowi podstawę do działań mających na celu skuteczną ochronę oraz utrzymanie i wzbogacanie zasobów przyrodniczych z obszaru tego Nadleśnictwa w wyniku połączenia wielofunkcyjnej gospodarki leśnej z aktywną ochroną przyrody. Ponadto, Program dostarcza także danych do oceny i aktualizacji stanu ochrony przyrody w skali zarówno regionu jak i kraju.

Zakres prac stanowiących podstawę do sporządzenia aktualizacji Programu Ochrony Przyrody obejmował przede wszystkim:

- weryfikację zapisów dotychczasowego Programu Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Trzciel za okres 01.01.2017 - 31.12.2026 r.,
- zebranie, zestawienie i analizę danych o obszarach i obiektach chronionych oraz cennych przyrodniczo,

- zebranie i zestawienie danych dotyczących zabytków kultury materialnej takich jak m. in. miejsca historyczne, stanowiska archeologiczne, miejsca pamięci,
- zebranie informacji o podstawowych założeniach polityki zagospodarowania przestrzennego regionu dotyczących gospodarki leśnej i ochrony przyrody, z uwzględnieniem regionalnych, krajowych oraz międzynarodowych strategii rozwoju i programów ochrony środowiska.

Treść Programu Ochrony Przyrody został podzielony na główne rozdziały, zawierające kolejno:

- ogólną charakterystykę Nadleśnictwa Trzciel,
- opis istniejących na gruntach Nadleśnictwa form ochrony przyrody,
- charakterystykę walorów przyrodniczo-leśnych oraz historyczno-kulturowych Nadleśnictwa,
- opis zagrożeń dla środowiska przyrodniczego Nadleśnictwa,
- plan działań z zakresu ochrony przyrody w lasach Nadleśnictwa,
- opis działań z zakresu edukacji leśnej i turystyki w lasach – ogólnie.

2. Opis terenu Nadleśnictwa

2.1. Charakterystyka położenia Nadleśnictwa

2.1.1. Położenie Nadleśnictwa Trzciel w strukturze Lasów Państwowych

Pod względem podziału administracyjnego stworzonego w Lasach Państwowych Nadleśnictwo Trzciel jest jednym z 35 Nadleśnictw wchodzących w skład Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie.

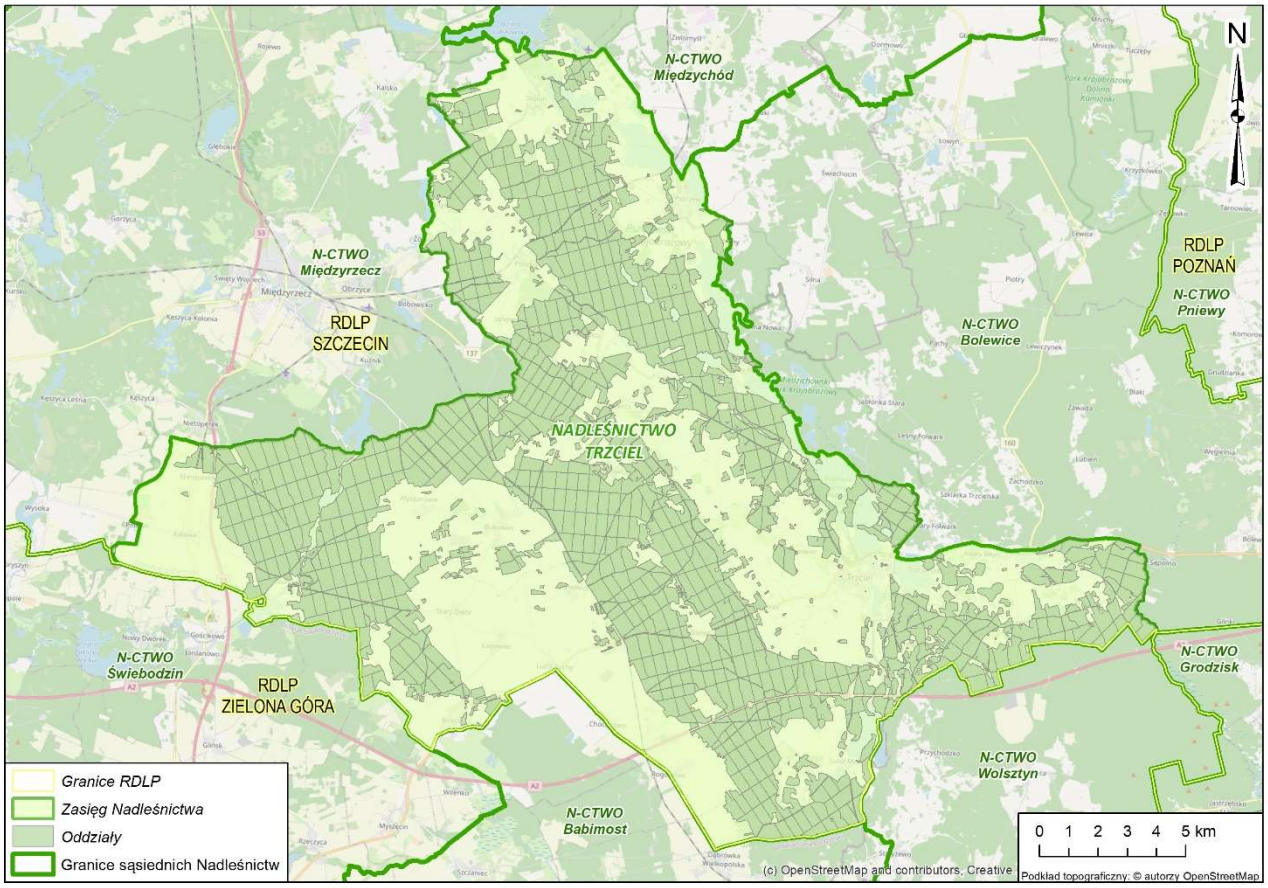
Granice zasięgu działania Nadleśnictwa Trzciel sąsiadują z obszarami zarządzanymi bądź nadzorowanymi przez inne Nadleśnictwa, tj.:

- Międzyrzecz (RDLP w Szczecinie), w części północno - zachodniej,
- Międzychód (RDLP w Szczecinie), w części północnej,
- Bolewice (RDLP w Szczecinie), w części wschodniej,
- Wolsztyn (RDLP w Zielonej Górze), w części południowo-wschodniej,
- Babimost (RDLP w Zielonej Górze), w części południowej,
- Świebodzin (RDLP w Zielonej Górze), w części południowo-zachodniej.

Zasięg terytorialny Nadleśnictwa obejmuje obszar 387,72 km^2, zawiera się pomiędzy podanymi wartościami współrzędnych geograficznych:

- 52°16′47″ - 52°31′35″ szerokości geograficznej północnej,
- 15°29′49″ - 16°01′23″ długości geograficznej wschodniej.

Rycina 1. Położenie Nadleśnictwa Trzciel na tle podziału administracyjnego w LP



2.1.2. Podział powierzchniowy

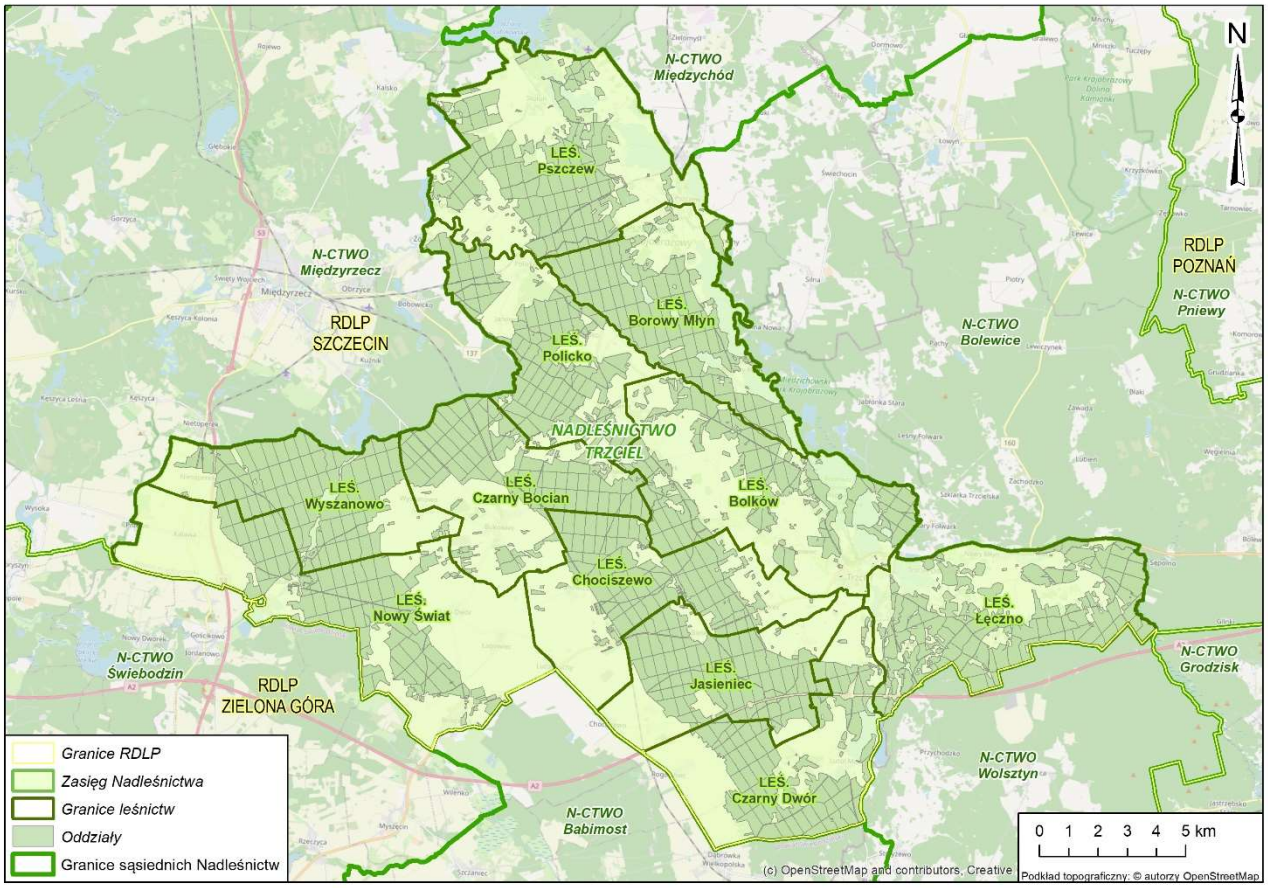
Nadleśnictwo Trzciel składa się z 11 leśnictw położonych w jednym obrębie leśnym o nazwie Trzciel. Szczegółowy opis powierzchniowy poszczególnych leśnictw zamieszczony został w Elaboracie PUL.

Według danych ewidencyjnych powierzchnia Nadleśnictwa wynosi **20363,0487 ha**. Powierzchnia podana z dokładnością do 1 m^2 służy jedynie do rozliczenia stanu posiadania Nadleśnictwa. W zestawieniach zamieszczonych w dalszej części dokumentacji, opisujących głównie stan lasu i zadania gospodarcze powierzchnia podawana jest z dokładnością do 0,01 ha. Po zaokrągleniu powierzchni w poszczególnych wyłączeniach wartość ta wynosi łącznie **20363,40 ha**, w tym:

- ✓ pow. leśna – **19758,82 ha**
  - pow. leśna zalesiona: **18992,88 ha**,
  - pow. leśna niezalesiona: **354,61 ha**,
  - pow. leśna związana z gospodarką leśną: **411,33 ha**,
- ✓ pow. nieleśna – **604,58 ha**.

W przygotowanym projekcie Planu, zgodnie z obowiązującą ustawą o lasach, nie uwzględniono działki pozostającej we współwłasności Skarbu Państwa i osób fizycznych. Ujęto ją jedynie w opisach taksacyjnych i na mapach. Powierzchnia działki pozostającej we współwłasności wynosi 0,4965 ha. Po zaokrągleniu do pełnych arów powierzchnia ta wynosi 0,50 ha. Powierzchnia ta dotyczy gruntów nieleśnych.

Rycina 2. Podział Nadleśnictwa Trzciel na leśnictwa

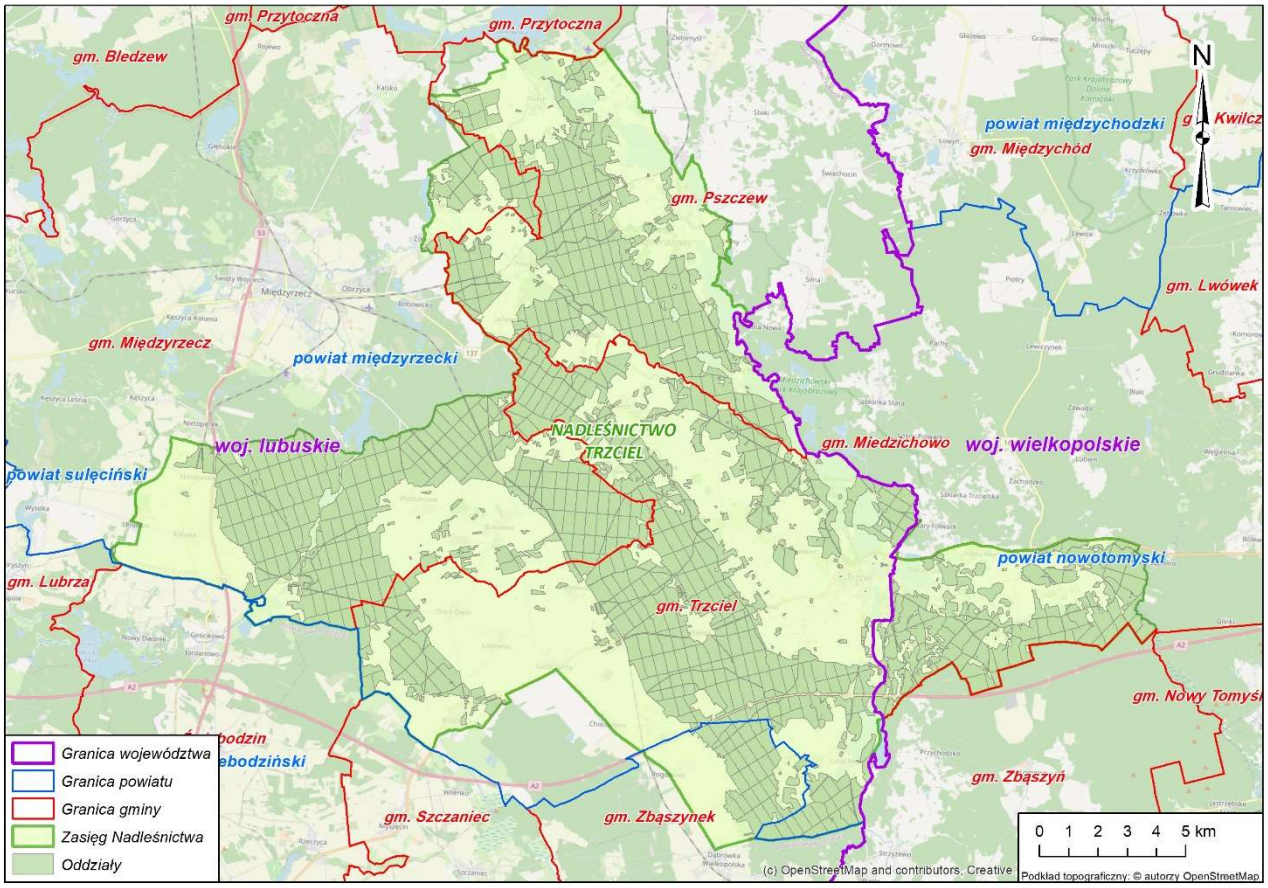


2.1.3. Przynależność administracyjna

Teren administrowany przez Nadleśnictwo Trzciel znajduje się na pograniczu województwa lubuskiego i wielkopolskiego. Nadleśnictwo zarządza gruntami położonymi na terenie trzech powiatów i sześciu jednostek szczebla gminnego (w tym jednej gminy miejskiej). Poniżej wymieniono nazwy tych jednostek podziału administracyjnego kraju:

- Województwo lubuskie,
  - ✓ Powiat międzyrzecki
    - Gmina wiejska Międzyrzecz
    - Gmina Pszczew
    - Miasto Trzciel
    - Gmina wiejska Trzciel
  - ✓ Powiat świebodziński
    - Gmina wiejska Zbąszynek
- Województwo wielkopolskie,
  - ✓ Powiat nowotomyski
    - Gmina Miedzichowo

Rycina 3. Przynależność administracyjna Nadleśnictwa Trzciel



Szczegółowe dane dotyczące powierzchni gruntów Nadleśnictwa na obszarze poszczególnych gmin wraz z wyszczególnieniem grup użytków gruntowych znajdują się w części tabelarycznej Elaboratu Planu Urządzenia Lasu.

2.1.4. Struktura użytkowania gruntów

W poniższej tabeli przedstawiono udział poszczególnych grup użytków gruntowych w powierzchni ewidencyjnej Nadleśnictwa Trzciel.

Tabela 1. Zestawienie powierzchni Nadleśnictwa wg grup użytków gruntowych

Grupy użytków gruntowych	Powierzchnia* [m^2]	Udział [%]
Grunty leśne	19758,4915	97,03
Grunty zadrzewione i zakrzewione	39,7419	0,20
Użytki rolne	262,1704	1,29
Grunty pod wodami	17,5599	0,09
Tereny różne	34,5563	0,17
Grunty zabudowane i zurbanizowane	1,6406	0,01
Nieużytki	228,4697	1,12
Razem:	**20363,0487**	**100,00**

** - powierzchnia podana bez uwzględnienia współwłasności*

Pozostałe dane dotyczące struktury użytkowania gruntów zostały zamieszczone w Elaboracie PUL, w Tabeli I wg IUL.

2.1.5. Regionalizacja przyrodniczo-leśna

Regionalizacja przyrodniczo-leśna 2010 jest przyrodniczo-gospodarczym podziałem kraju, który przygotowano dla potrzeb leśnictwa, w szczególności dla hodowli lasu i urządzania lasu (Zielony R., Kliczkowska A., 2012).

Według tego podziału obszar Nadleśnictwa Trzciel znajduje w zasięgu następujących jednostek:

Kraina: Wielkopolsko-Pomorska (III)

*Mezoregion***:** Równiny Nowotomyskiej (III-23)

Pojezierza Łagowskiego (III-21)

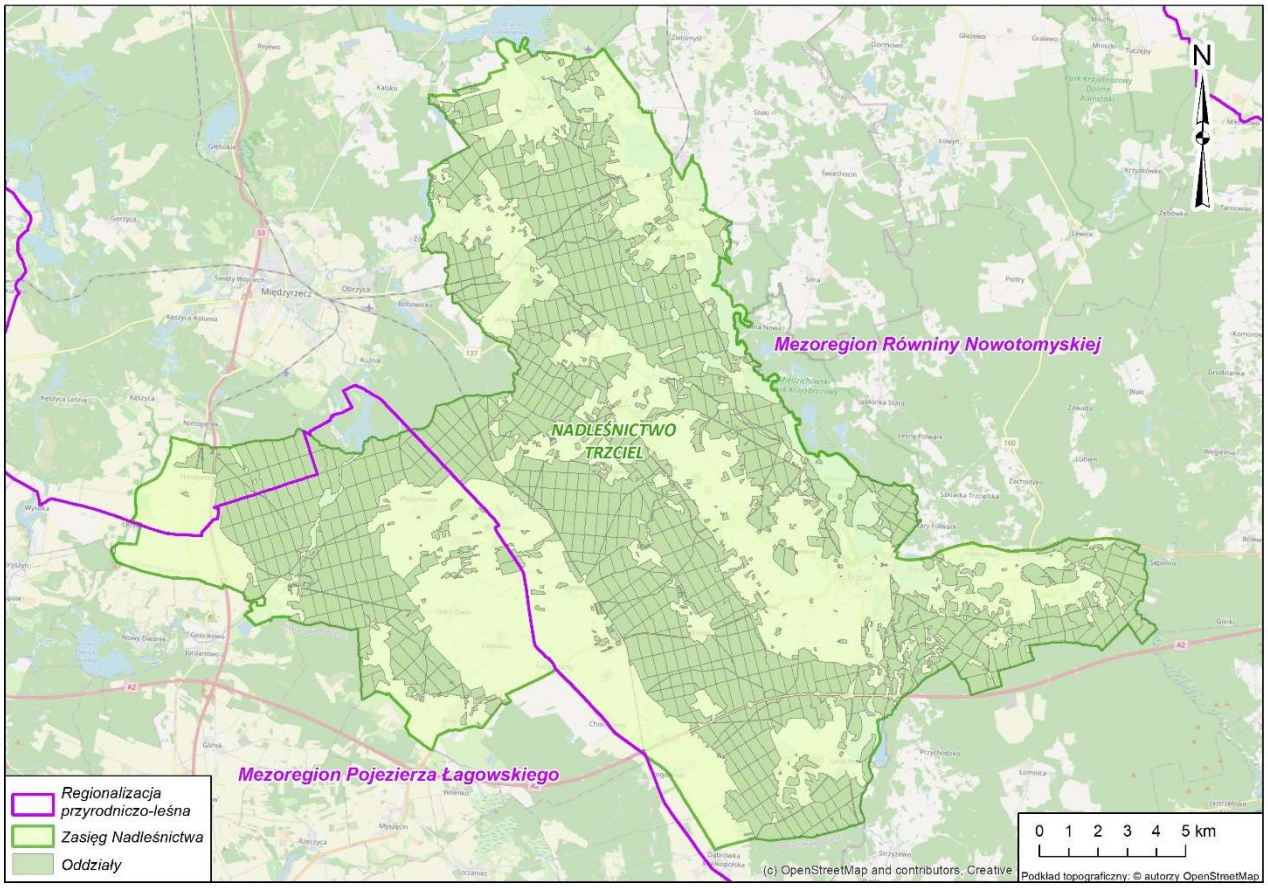
Ze względu na znaczenie omawianego podziału, poniżej opisano charakterystykę jego poszczególnych ww. jednostek.

Kraina Wielkopolsko-Pomorska (III) pokrywa obszar 71,5 tys. km², co stanowi 23% powierzchni kraju. Zajmuje ona środkową część zachodniej Polski, głównie w granicach województw: kujawsko-pomorskiego, wielkopolskiego i lubuskiego. (Zielony R., Kliczkowska A., 2012). Nadleśnictwo Trzciel położone jest w zachodniej części krainy.

Mezoregion Równiny Nowotomyskiej (III-23). Powierzchnia mezoregionu wynosi 2071 km2, z czego lasy i ekosystemy seminaturalne zajmują 51%. Dominują krajobrazy fluwioglacjalne równinne i faliste, znacznie rzadziej glacjalne pagórkowate. Małe obszary zajmują krajobrazy zalewowych den dolin – akumulacyjne. W granicach mezoregionu znalazł się duży, równinny obszar sandrowy, przecięty doliną rzeki Obry. Dominują plejstoceńskie utwory geologiczne – piaski i żwiry sandrowe zlodowacenia północnopolskiego. W północnej części występuje kilka większych obszarów glin zwałowych, oraz piasków i żwirów lodowcowych, częściowo w morenach czołowych. W sąsiedztwie jeziora Chłop, w okolicach Pszczewa, znajduje się duży obszar piasków eolicznych, lokalnie w wydmach. Dolinę Obry wypełniają holoceńskie piaski, żwiry, mady rzeczne, torfy i namuły, natomiast wyższy taras tworzą plejstoceńskie piaski, żwiry i mułki rzeczne. Przeważa krajobraz roślinny śródlądowych borów sosnowych i borów mieszanych w odmianie wielkopolsko-łużyckiej (Zielony R., Kliczkowska A., 2012).

Mezoregion Pojezierza Łagowskiego (III-21 Powierzchnia ogólna mezoregionu wynosi 1945 km2, z czego lasy i ekosystemy seminaturalne zajmują 45%. Występują prawie wyłącznie krajobrazy naturalne fluwioglacjalne równinne i faliste oraz, nieco rzadziej, glacjalne wzgórzowe, pagórkowate oraz równinne i faliste. Wzgórza morenowe przekraczają wysokość 200 m n.p.m. (najwyższe – Bukowiec osiąga 227 m n.p.m.). Dominują plejstoceńskie utwory geologiczne, zwykle gliny zwałowe, piaski i żwiry lodowcowe zlodowacenia północnopolskiego. Często występują żwiry, piaski, głazy i gliny moren czołowych, natomiast bardzo rzadko piaski i mułki kemów. Nieduże są powierzchnie zajęte przez piaski i żwiry sandrowe. W dolinach Odry, Ilanki i Kanału Obry Leniwej oraz w sąsiedztwie jezior zalegają holoceńskie piaski, żwiry, mady rzeczne, torfy i namuły. W południowo-zachodniej części mezoregionu dominuje krajobraz roślinny ubogich dąbrów środkowoeuropejskich i grądów. W centrum nieco mniejsze powierzchnie zajmuje krajobraz buczyn i ubogich dąbrów w odmianie pomorskiej. W zachodniej części mezoregionu spotyka się krajobrazy borów mieszanych, dąbrów świetlistych i grądów oraz borów, borów mieszanych i grądów, a w południowo-zachodniej – śródlądowych borów sosnowych i borów mieszanych w odmianie wielkopolsko-łużyckiej. (Zielony R., Kliczkowska A., 2012).

Rycina 4. Położenie Nadleśnictwa Trzciel na tle regionalizacji przyrodniczo-leśnej



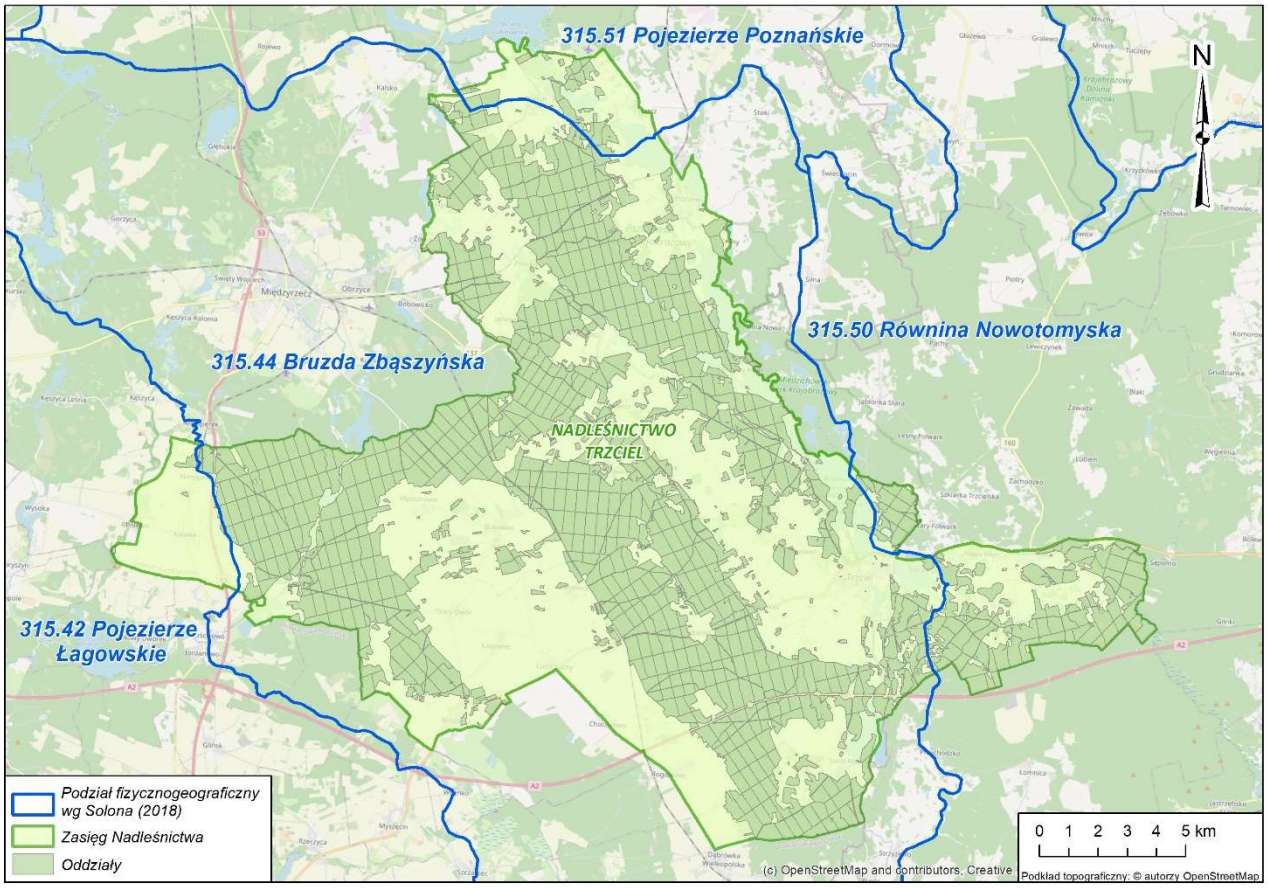
2.1.6. Regionalizacja fizycznogeograficzna

Region fizycznogeograficzny to jednostka przestrzenna wykazująca pewien stopień wewnętrznej jedności wynikający z położenia geograficznego, dominującej rzeźby terenu, historii rozwoju, charakteru współczesnych procesów geograficznych, oraz wzajemnego powiązania poszczególnych elementów tworzących daną jednostkę. Z powyższymi cechami stanowiącymi kryteria wyróżnienia danego regionu związany jest charakter szaty roślinnej i świata zwierzęcego oraz gospodarcze użytkowanie gruntu.

Według podziału fizycznogeograficznego Polski J. Kondrackiego (2013), zaktualizowanego przez J. Solona (2018), teren Nadleśnictwa Trzciel położony jest w następujących jednostkach:

Megaregion: Pozaalpejska Europa Środkowa (3)
Prowincja: Niż Środkowoeuropejski (31)
Subprowincja: Pojezierze Południowobałtyckie (314-316)
Makroregion: Pojezierze Lubuskie (315.4)
Mezoregion: Pojezierze Łagowskie (315.42)
Bruzda Zbąszyńska (314.44)
Makroregion: Pojezierze Wielkopolskie (315.5)
Mezoregion: Równina Nowotomyska (315.50)
Pojezierze Poznańskie (315.51)

Rycina 5. Położenie Nadleśnictwa Trzciel na tle podziału fizycznogeograficznego Polski



2.1.7. Regionalizacja geobotaniczna

Regionalizacja geobotaniczna (Matuszkiewicz J. M., 2008) to zhierarchizowany wedle określonych reguł podział przestrzeni geograficznej dokonany ze względu na zróżnicowanie szaty roślinnej. Obejmuje on następujące klasy regionów o specyficznym sposobie kodowania:

- działy geobotaniczne (w kodzie oznaczane kolejnymi dużymi literami od A. do I.), częściowo z podziałem na poddziały (kody: E. i E'.), zaliczane w zestawieniu tabelarycznym do odpowiednich jednostek wyższego rzędu, tj. prowincji i ewentualnie podprowincji,
- krainy geobotaniczne (w kodzie oznaczane cyframi po wielkiej literze, np. A.1. albo C.5.), dzielone w niektórych przypadkach na podkrainy (w kodzie oznaczane cyframi z dodatkiem małych liter, np. A.5a.),
- okręgi geobotaniczne (w kodzie oznaczane cyframi po kodzie krainy, np. A.3.1.), obligatoryjnie dzielone na podokręgi geobotaniczne, stanowiące podstawowe jednostki podziału (w kodzie oznaczane małymi literami po kodzie okręgu, np.: A.3.1.a.).

Teren Nadleśnictwa Trzciel położony jest w następujących jednostkach podziału geobotanicznego:

Dział: Brandenbursko-Wielkopolski (B)

Kraina: Notecko-Lubuska (B.1.)

Okręg: Międzyrzecko-Nowotomyski (B.1.7.)

Podokręg: Skwierzyński (B.1.7.a)

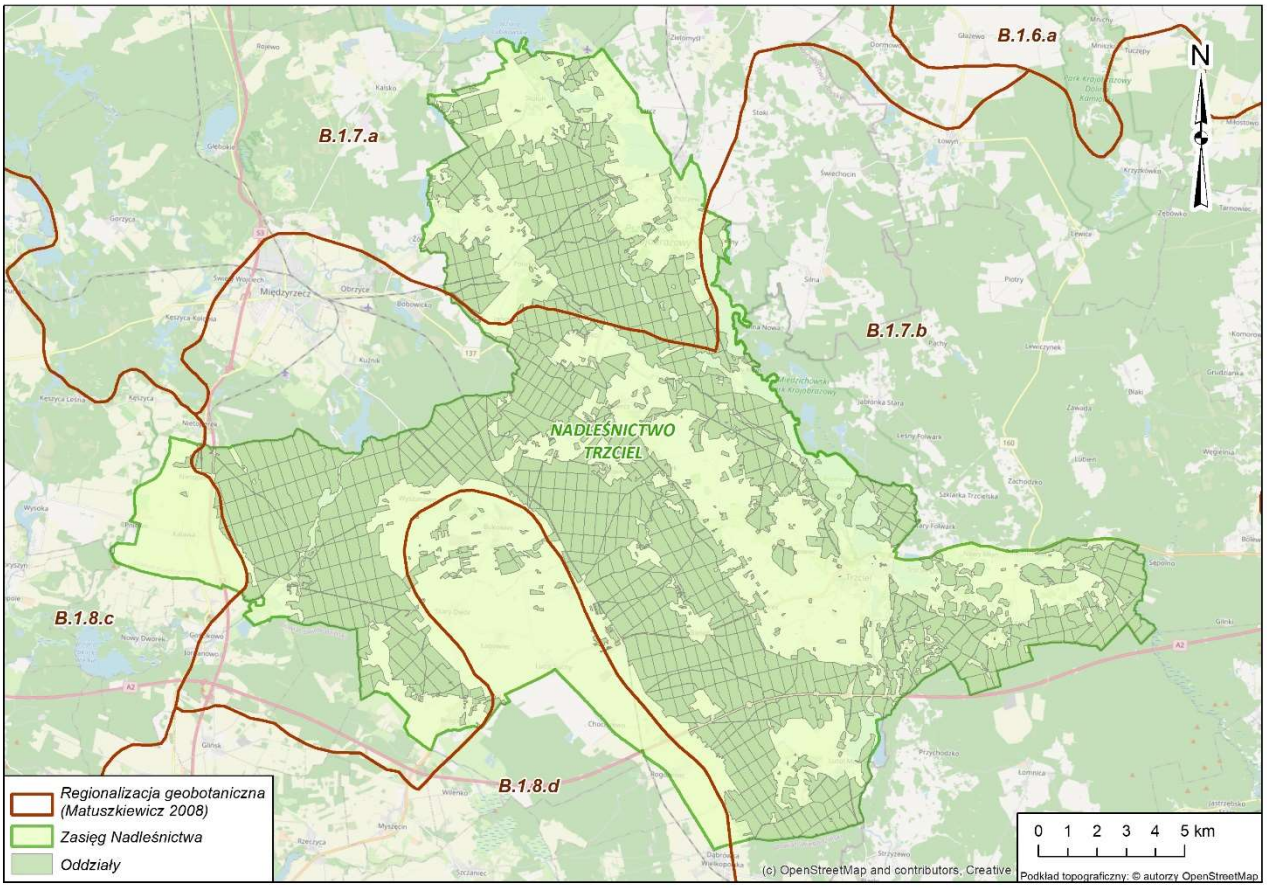
Trzcielski (B.1.7.b)

Okręg: Pojezierza Łagowskiego (B.1.8.)

Podokręg: Łagowsko-Templewski (B.1.8.c)

Sulechowski (B.1.8.d)

Rycina 6. Nadleśnictwo Trzciel na tle regionalizacji geobotanicznej



2.2. Charakterystyka kompleksów leśnych

Liczba, wielkość i charakter kompleksów leśnych są ważnym elementem opisującym teren Nadleśnictwa. Według IUL kompleks leśny należy rozumieć jako przestrzennie spójny obszar lasów (niezależnie od własności), odgraniczony od innych kompleksów terenami nieleśnymi szerszymi niż 50 m. Wielkość kompleksu leśnego ma zasadnicze znacznie przy ocenie jego wartości przyrodniczej. Kategorie wielkości kompleksów leśnych, zgodnie z IUL, przyjęto wg podziału charakteryzującego ich znaczenie środowiskotwórcze (Łonkiewicz B., 1997).

Tabela 2. Zestawienie liczby i wielkości kompleksów leśnych w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Trzciel

Wielkość kompleksu [ha]	Opis i znaczenie środowiskotwórcze (Łonkiewicz 1997)	Liczba kompleksów*	Powierzchnia [ha]	
			W zasięgu terytorialnym, poza gruntami N-ctwa	Na gruntach N-ctwa
do 0,5	Zbiorowiska drzewiasto-krzewiaste o charakterze powierzchniowych zadrzewień	164	35,52	5,65
0,51-5	Ekotonowe zbiorowiska leśne pozbawione w zasadzie cech wnętrza lasu	247	248,21	149,40
5,01-25	Małe kompleksy leśne, o uproszczonej strukturze biotycznej z fragmentarycznym udziałem płatów wnętrza lasu; strukturalny element krajobrazu rolniczego	48	287,29	158,99
25,01-200	Średnie kompleksy leśne o cechach ekosystemu leśnego z wyraźnie zarysowującym się wnętrzem lasu	16	304,42	587,04
200,01-500	Umiarkowanie duże kompleksy leśne, w których udział biotopów wnętrza lasu przekracza połowę powierzchni kompleksu, stanowiące ważny składnik krajobrazów mieszanych	2	-	709,13
500,01-25000	Duże kompleksy leśne ze zdecydowaną przewagą biotopów wnętrza lasu, które mogą stanowić równorzędny z agrocenozami składnik fizjocenoz	2	-	18148,62
powyżej 25000	Bardzo duże kompleksy leśne, w których może wystąpić znaczne bogactwo typów ekosystemów leśnych i które mogą stanowić podstawowy składnik fizjocenoz	-	-	-
Razem		**479**	**875,44**	**19758,82**

** - liczba kompleksów niezależnie od ich formy własności*

Z przedstawionych powyżej danych wynika, że grunty leśne zarządzane przez Nadleśnictwo Trzciel stanowią aż blisko 95,8% wszystkich lasów znajdujących się w zasięgu terytorialnym tego Nadleśnictwa. Nadleśnictwo Trzciel prowadzi gospodarkę leśną zasadniczo w dwóch dużych kompleksach leśnych, które obejmują niemal 91,8% powierzchni leśnej zarządzanej przez Nadleśnictwo. Mimo, że na omawianym terenie ilościowo dominują kompleksy małe (do 5 ha), których liczba wynosi 411, to zajmują one powierzchnię wynoszącą tylko nie całe 439 ha.

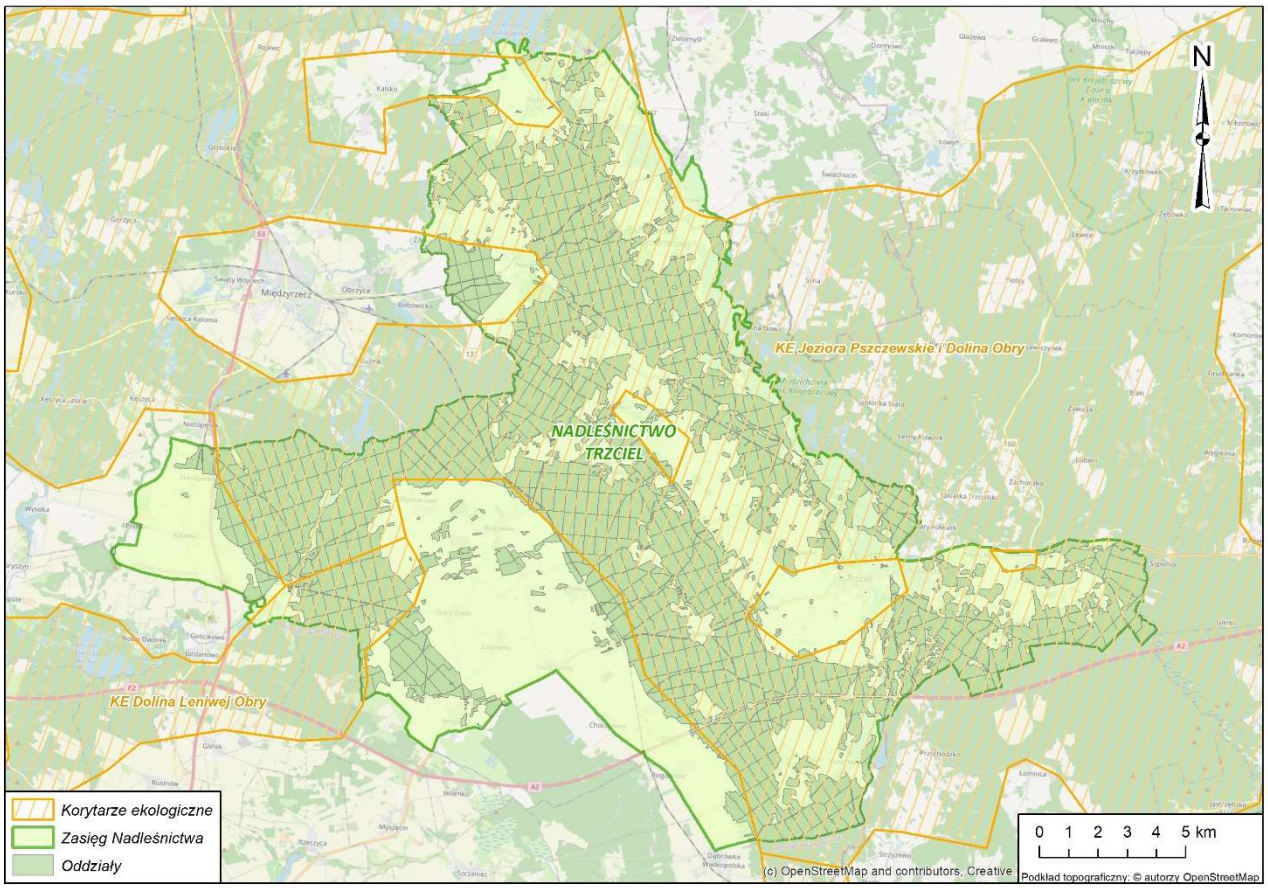
2.3. Korytarze ekologiczne

Fragmentacja środowiska naturalnego postępująca na skutek rozwoju cywilizacyjnego, spowodowała podzielenie naturalnych, względnie jednorodnych obszarów. Wspomniane fragmenty ekosystemów zostały oddzielone sztucznymi układami, tj.: zabudowa, linie kolejowe czy drogi. W przypadku Nadleśnictwa Trzciel najbardziej znaczącym obiektem tego typu jest autostrada A2. Obecność barier antropogenicznych niesie ze sobą szereg niebezpieczeństw dla przyrody, jak choćby zmniejszenie powierzchni środowisk stanowiących biotop dla wielu gatunków oraz uniemożliwienie migracji osobników jednego gatunku między populacjami (co w konsekwencji może doprowadzić do jego wyginięcia na pewnym obszarze).

Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest realizowana w Europie i Polsce idea pozostawiania i odtwarzanie połączeń pomiędzy izolowanymi fragmentami środowiska naturalnego. Funkcję tą pełnią korytarze ekologiczne, zdefiniowane w ustawie o ochronie przyrody jako obszary umożliwiające migrację zwierząt, a także roślin i grzybów (art. 5 ust. 2). Według danych udostępnionych przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska (GDOŚ) grunty będące w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel położone są

w zasięgu dwóch takich korytarzy, tj. KE Jeziora Pszczewskie i Dolina Odry oraz KE Dolina Leniwej Odry.

Rycina 7. Korytarze ekologiczne przebiegające przez obszar Nadleśnictwa Trzciel wg danych GDOŚ



Powierzchnie korytarzy stanowią w dużej mierze tereny leśne. Do głównych czynników mogących wpływać na fragmentację środowiska na omawianym terenie należą:

- drogi i kolej o dużym natężeniu ruchu
- gęsta i zwarta zabudowa niektórych miejscowości,
- uregulowane rzeki.

Obecność ww. barier negatywnie oddziałuje na wszystkie grupy zwierząt, jednak szczególnie odnosi się do gatunków o znacznych areałach osobniczych, czyli dużych ssaków drapieżnych i zwierząt kopytnych. Funkcjonują one w przyrodzie jako tak zwane metapopulacje, co oznacza, że żyją w małych grupach, stadach (tzw. subpopulacjach), ale pozostają w stałym kontakcie pomiędzy sobą (wymiana osobników). Dla ich przetrwania najważniejsze jest zachowanie łączności ekologicznej, czyli możliwości przepływu i mieszania genów. W skali lokalnej zapewnić to można poprzez:

- właściwe planowanie przestrzenne,
- unikanie tworzenia wielu nowych barier,
- udrażnianie wyznaczonych korytarzy poprzez prowadzenie zalesień,
- budowanie urządzeń technicznych umożliwiających przekraczanie barier przez zwierzęta.

3. Historia ochrony przyrody i badań naukowych na terenie Nadleśnictwa

Niniejszy rozdział został opracowany przy udziale mgr Piotra Rochowskiego z KRAMEKO Sp. z o.o.

Nadleśnictwo Trzciel leży w najdalej na zachód wysuniętej części historycznej Wielkopolski, dla której głównym ośrodkiem administracyjnym i politycznym był od wczesnego średniowiecza gród w Międzyrzeczu. Teren ten został włączony w granice państwa polskiego na samym początku jego formowania u schyłku X w. W okresie średniowiecza stanowił część ziemi poznańskiej. W czasach nowożytnych wchodził w zasięg województwa wielkopolskiego Królestwa Polskiego (po zjednoczeniu Polski przez Władysława Łokietka), a następnie Rzeczpospolitej Obojga Narodów (po unii lubelskiej w 1569 r.). Współcześnie obszar ten jest określany w literaturze jako tzw. ziemia międzyrzecka. Z zastrzeżeniem, że nie chodzi tutaj o „ziemię" w znaczeniu staropolskiej jednostki podziału terytorialnego (taka bowiem ww. nazwa nie istniała), ale o stworzone po II wojnie światowej pojęcie historyczne, odwołujące się do tradycji średniowiecznej kasztelanii, a później starostwa i powiatu międzyrzeckiego (kwestie związane ze stosowaniem pojęcia *ziemia międzyrzecka* omawia szerzej w swojej monografii ziemi międzyrzeckiej Andrzej Kirmiel, Kirmiel 2025, s.11-12).

Od samego początku ziemia międzyrzecka odgrywała w ramach państwa polskiego wyjątkową rolę ze względu na swoje strategiczne, graniczne położenie. Przez Międzyrzecz przebiegał ostatni po stronie polskiej odcinek ważnego traktu handlowego z Wielkopolski do Niemiec. Jej niewielkie terytorium było przedmiotem stałych roszczeń trzech sąsiadów: książąt Pomorza Zachodniego na północy, Brandenburgii na zachodzie i książąt śląskich na południu. Zdając sobie sprawę z wojskowego i gospodarczego znaczenia tego terenu, kolejni polscy władcy dążyli do maksymalnego zabezpieczenia ziemi międzyrzeckiej, czego wyrazem było utworzenie w Międzyrzeczu kasztelanii (pierwsza wzmianka z 1230 r.), na bazie której powstało później starostwo (XIV w.) i powiat (1791 r.).

Graniczny charakter wpłynął również na miejscowe stosunki społeczne i kulturowe. Na przestrzeni kolejnych wieków na ziemi międzyrzeckiej mieszkali obok siebie Polacy, Niemcy i Żydzi, a także Szkoci i Holendrzy. Bliskie współistnienie odmiennych religii i języków doprowadziło do wytworzenia kulturowego tygla, w którym przenikały się i mieszały różnorodne kultury, tradycje i obyczaje, co dotyczyło wszystkich bez wyjątku warstw społecznych.

W wyniku drugiego rozbioru Polski (1793 r.) ziemia międzyrzecka została włączona do zaboru pruskiego. W okresie wojen napoleońskich weszła w skład Księstwa Warszawskiego (1807-1815), po czym wróciła do Prus na mocy postanowień kongresu wiedeńskiego (1815 r.). Po zjednoczeniu Niemiec przez Bismarcka i likwidacji ostatnich śladów autonomii utworzonego w 1815 r. Wielkiego Księstwa Poznańskiego, ziemia międzyrzecka aż do wybuchu I Wojny Światowej stanowiła wraz z całą Wielkopolską pole intensywnej germanizacji i walki z wszelkimi przejawami polskości.

Po zakończeniu I Wojny Światowej, pomimo polskich starań politycznych i wojskowych (powstanie wielkopolskie), większa część ziemi międzyrzeckiej na mocy decyzji mocarstw została przyznana Niemcom (1920 r.). W wyniku tych rozstrzygnięć, w okresie dwudziestolecia międzywojennego, granica odrodzonej Polski przebiegała w Trzcielu zaledwie dwieście metrów na wschód od obecnej siedziby Nadleśnictwa, przecinając ulicę Graniczną, przy której znajdował się niemiecki urząd celny (budynek zachowany do czasów obecnych).

Powrót ziemi międzyrzeckiej do Polski nastąpił dopiero w wyniku klęski Niemiec hitlerowskich w II Wojnie Światowej i przesunięcia zachodnich granic naszego kraju na linię Odry i Nysy Łużyckiej. Po kolejnych reformach administracyjnych z drugiej połowy XX w., ta najdalej na zachód wysunięta część historycznej Wielkopolski w większości jest obecnie związana administracyjnie z województwem lubuskim. Jedynie jej niewielki, wschodni

fragment za linią jezior obrzańskich znajduje się w województwie wielkopolskim (leżący za Obrą fragment Nadleśnictwa w gminie Miedzichowo, powiat nowotomyski).

Najważniejsze wydarzenia historyczne związane z obecnym obszarem Nadleśnictwa przedstawia zamieszczone poniżej kalendarium.

Tabela 3. Kalendarium historyczne

Data (okres) wydarzenia	Opis wydarzenia
ok. 10 tys. lat temu	Pojawienie się pierwszych ludzi w okolicach Międzyrzecza.
I-V w.	Rozwój osadnictwa ludności pochodzenia germańskiego (kultura wielbarska i przeworska) w rejonie Międzyrzecza, Trzciela i Brójec.
IV-VI w.	Okres wędrówek ludów, przybycie na ziemię międzyrzecką ludności słowiańskiej.
VIII w.	Założenie grodu w Pszczewie (obecne grodzisko na półwyspie Katarzyny), zlokalizowanego w strategicznym miejscu na najbardziej dogodnym przejściu przez linię jezior obrzańskich (ówczesna granica Wielkopolski i terytorium Lubuszan).
po 966 r.	Włączenie ziemi międzyrzeckiej do państwa wczesnopiastowskiego za czasów Mieszka I.
996 r.	Założenie pierwszego na ziemiach polskich klasztoru benedyktynów, dokonane przez biskupa praskiego Wojciecha podczas podróży z Niemiec do Polski. Według części historyków klasztor zlokalizowany był na terenie obecnego Międzyrzecza..
X-XI w.	Prawdopodobny czas powstania pierwszego kościoła w Pszczewie, zbudowanego w miejscu związanym według tradycji z pobytem św. Wojciecha (kościół rozebrany w XVIII w., obecnie znajduje się tam figura św. Wojciecha).
XI-XII w.	Czasowa zależność ziemi międzyrzeckiej od Pomorza Zachodniego i jej ponowne włączenie do Polski za rządów Bolesława Krzywoustego na początku XII w.
1138 r.	Początek okresu rozbicia dzielnicowego. Ziemia międzyrzecka jako część składowa dzielnicy wielkopolskiej staje się przedmiotem sporów pomiędzy Piastami wielkopolskimi i śląskimi.
XIII w.	Intensywny rozwój osadnictwa opartego na prawie niemieckim. Lokacje osad: Siercz, Stołuń i Kuligowo (1246), Kaława i Wyszanowo (1257), Pszczew (1259).
1230 r.	Pierwsza wzmianka źródłowa o kasztelanii międzyrzeckiej, z Teodorykiem jako kasztelanem (w części opracowań podawana jest data 1232 r.).
lata 1296 -1329	Czasowa przynależność ziemi międzyrzeckiej do Brandenburgii, rozpoczęta w niejasnych okolicznościach po zamordowaniu króla Polski Przemysła II i zakończona ponownym przyłączeniem do Polski za czasów Władysława Łokietka
1298 r.	Utworzenie archidiakonatu biskupstwa poznańskiego z siedzibą w Pszczewie
XIV w.	Utworzenie starostwa międzyrzeckiego, które przejęło kompetencje administracyjne dawnej kasztelanii i przetrwało aż do II rozbioru Polski w 1793 r.
1288 r.	Lokacja miejska Pszczewa przeprowadzona przez biskupa poznańskiego Jana Gerbicza
1307 r.	Pierwsza wzmianka źródłowa o Trzcielu (w części opracowań podawana jest data 1319)
1394 r.	Trzciel wzmiankowany po raz pierwszy jako miasto (lokacja przeprowadzona prawdopodobnie przed tą datą przez ród Borkowiców).
1428 r.	Lokacja miasta Brójce założonego przez Piotra Korzboka w lesie zwanym Brodcza, na mocy przywileju wydanego przez króla Władysława Jagiełłę.
1458 r.	Trzciel otrzymuje potwierdzenie pełnych praw miejskich od króla Kazimierza Jagiellończyka.
XVI w.	Rozwój reformacji na ziemi międzyrzeckiej.

Data (okres) wydarzenia	Opis wydarzenia
XVII-XVIII w.	Przemarsze wojsk i zniszczenia miast i wsi ziemi międzyrzeckiej podczas wojny trzydziestoletniej (1618-1648), wojny polsko-szwedzkiej (1655-1660, tzw. „potop”), wojny północnej (1700-1721) i wojny siedmioletniej (1756-1763).
	Rozwój osadnictwa holenderskiego w rejonie Międzyrzecza (zapoczątkowany już pod koniec XVI w.), założenie osad: Prądówka, Sierczynek i Toczeń.
ok. 1630 r.	Lokacja Nowego Trzciela po zachodniej stronie Obry, naprzeciwko „starego” miasta. Nowa osada została w większości zasiedlona przez niemieckich emigrantów wyznania protestanckiego i w krótkim czasie wyrosła na prężny ośrodek sukiennictwa, dystansując pod względem rozwoju gospodarczego "stary" Trzciel.
1656 r.	Spalenie Trzciela przez Szwedów podczas wojny polsko szwedzkiej ("potop"). W wielkim pożarze spłonęło m.in. całe archiwum miejskie.
1791 r.	Utworzenie na mocy ustawy Sejmu Czteroletniego powiatu międzyrzeckiego - jednostki administracyjnej sięgającej do Skwierzyny na północy, Kębłowa i Wielichowa na południu, Paradyża na zachodzie oraz Pniewa, Opalenicy i Grodziska na wschodzie, z centralnie położonym Międzyrzeczem jako siedzibą starosty. Ustawa nie weszła w życie ze względu na drugi rozbiór Polski.
1793 r.	W wyniku drugiego rozbioru Polski ziemia międzyrzecka została włączona wraz całą Wielkopolską do Prus (prowincja Prusy Południowe).
1807 r.	Ziemia międzyrzecka weszła w skład utworzonego z woli Napoleona i na mocy pokoju w Tylży Księstwa Warszawskiego.
1815 r.	Po upadku Napoleona ziemia międzyrzecka wraca pod panowanie Prus jako część utworzonego na kongresie wiedeńskim autonomicznego Wielkiego Księstwa Poznańskiego.
1818 r.	Utworzenie powiatu międzyrzeckiego w granicach pruskiej Rejencji poznańskiej.
1871 r.	Proklamowanie II Cesarstwa Niemieckiego, likwidacja ostatnich elementów autonomii Wielkiego Księstwa Poznańskiego, włączenie ziemi międzyrzeckiej wraz z całą Wielkopolską do Rzeszy (prowincja poznańska - Provinz Posen), początek intensywnej germanizacji i walki z polskością za czasów Bismarcka.
1885 r.	Powstanie Nadleśnictwa Brójce (Bratz) utworzonego na bazie wcześniejszego Nadleśnictwa Stary Dwór (Altenhof) z siedzibą w Jordanowie.
lata 1885 -1887	Uruchomienie połączeń kolejowych z Międzyrzecza do Zbąszynia (1885 r.) i do Międzychodu (1887 r.).
1888 r.	Formalne połączenie starego i nowego Trzciela w jeden organizm miejski.
1894 r.	Urodzony w Trzcielu Ernst Hodt przywiózł (przemycił) z USA sadzonki wikliny, zapoczątkowując w rodzinnym mieście rozwój dużego ośrodka produkcji i przetwórstwa tej rośliny.
lata 1918 -1919	Powstanie Wielkopolskie (wybuch 27 grudnia 1918 r.) mające na celu przyłączenie Wielkopolski do odrodzonego państwa polskiego. Walki powstańców z ochotniczymi oddziałami niemieckiego Grenschutzu pod Zbąszyniem, Miedzichowem i Łomnicą.
10 stycznia 1920 r.	Zatwierdzenie ostatecznego przebiegu granicy polsko-niemieckiej w zachodniej Wielkopolsce. Na mocy decyzji Międzynarodowej Komisji Granicznej zachodnia część ziemi międzyrzeckiej po linię Obry na wschodzie została przyznana Niemcom.
lata 1920 - 1939	Trzciel z racji położenia na granicy polsko-niemieckiej zyskał reputację bazy przemytników i prężnie działającego centrum przemytniczego.
lata 1934 -1939	Budowa wzdłuż granicy z Polską niemieckich linii umocnień Festungsfront Oder-Warte Bogen (obecnie Międzyrzecki Rejon Umocniony) oraz Tirschtiegelstellung (Trzcielska Pozycja Przesłaniania).
1945 r.	Zajęcie ziemi międzyrzeckiej przez wojska radzieckie.
	Utworzenie polskiego powiatu międzyrzeckiego z Lucjanem Brudło jako pierwszym polskim starostą (powiat w okręgu Pomorze Zachodnie, od lipca 1945 r. w województwie poznańskim, od 1950 r. w województwie zielonogórskim. Istniał do czasu uchwalenia likwidującej powiaty reformy administracyjnej z 1975 roku).

Data (okres) wydarzenia	Opis wydarzenia
	Konferencja Wielkiej Trójki w Poczdamie zatwierdza ostateczny przebieg zachodniej granicy Polski na Odrze i Nysie Łużyckiej.
	Utworzenie polskich Nadleśnictw Brójce i Pszczew.
1979 r.	Utworzenie istniejącego w obecnej formie Nadleśnictwa Trzciel złożonego z obrębów: Trzciel, Pszczew i Brójce.
1999 r.	Reforma administracyjna przywracająca powiaty, reaktywacja powiatu międzyrzeckiego w granicach województwa lubuskiego.

Szersze omówienie funkcjonowania Nadleśnictwa Trzciel w odniesieniu do minionych okresów gospodarczych zostało zamieszczone w Elaboracie PUL, gdzie dokonano m.in. charakterystyki i porównania kolejnych cykli urządzeniowych.

Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel zlokalizowana jest jedna powierzchnia badawcza. Została ona założona przez prof. Bussego w 1914 r., a obecnie prowadzona jest przez Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu. Powierzchnia ta zlokalizowana jest w pododdziale 600g (1,66 ha) na terenie leśnictwa Jasieniec. Stanowi ją ponad 100-letni starodrzew sosnowy. Celem prowadzonego doświadczenia jest określenie związku genetycznego między nasionami określonego pochodzenia, a rozwijającym się z tych nasion drzewostanem sosnowym. Na powierzchni nie zostały zaplanowane żadne wskazania gospodarcze.

4. Formy ochrony przyrody

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony przyrody jest ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, która określa formy ochrony przyrody: parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, ochronę gatunkową roślin, zwierząt i grzybów..

Formy ochrony przyrody zlokalizowane na gruntach Nadleśnictwa Trzciel to:

- ✓ Rezerwaty Przyrody:
  - „Czarna Droga”,
  - „Rybojady”,
  - „Jezioro Wielkie im. Włodzimierza Rudawskiego”,
  - „Jeziora Gołyńskie im. dr. Grzegorza Karcza”,
- ✓ Park Krajobrazowy:
  - Pszczewski Park Krajobrazowy,
- ✓ Obszary Chronionego Krajobrazu (OChK):
  - OChK Dolina Obry,
  - OChK Zbąszyńska Dolina Obry,
  - OChK Rynna Paklicy i Ołoboku,
  - OChK Rynny Obrzycko - Obrzańskie,
  - OChK I Międzyrzecz – Trzciel,
- ✓ Obszary Natura 2000:
  - Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005,
  - Dolina Leniwej Obry PLH080001,
  - Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002,
  - Nietoperek PLH080003,

- ✓ Pomniki przyrody:
    - 18 pojedynczych drzew,
    - 4 będące grupami drzew,
- ✓ Użytki ekologiczne:
    - 11 obiektów,
- ✓ Zespół przyrodniczo – krajobrazowy:
    - „Uroczyska Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego”,
- ✓ Ochrona gatunkowa grzybów, roślin i zwierząt, w tym 9 stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych.

Tabela 4. Zestawienie liczby i powierzchni form ochrony przyrody (i ich otulin) w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Forma ochrony przyrody	Grunty w zarządzie Nadleśnictwa		Grunty w terytorialnym zasięgu poza zarządem Nadleśnictwa		Łącznie ***	
		Liczba	Pow. [ha]	Liczba	Pow. [ha]	Liczba	Pow. [ha]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
1	Parki narodowe*	-	-	-	-	-	-
	Otuliny parków narodowych	-	-	-	-	-	-
2	Rezerwaty przyrody	4	53,27	3	227,62	5	280,89
	Otuliny rezerwatów	-	-	-	-	-	-
3	Parki krajobrazowe	1	3976,91	1	3217,87	1	7194,78
	Otuliny parków krajobrazowych	-	-	-	-	-	-
4	Obszary chronionego krajobrazu	5	3679,33	6	2028,41	6	5707,74
5	Obszary siedliskowe Natura 2000	3	4335,23	3	4563,83	3	8899,06
	Obszary ptasie Natura 2000	1	2943,06	1	3183,90	1	6126,96
6	Pomniki przyrody**	22	-	20	-	42	-
7	Stanowiska dokumentacyjne	-	-	-	-	-	-
8	Użytki ekologiczne	11	29,16	3	54,21	14	83,37
9	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	1	2,57	1	59,35	1	61,92
10	Ochrona gatunkowa	85	294,98	-	-	85	294,98

** - grunty parków narodowych znajdujące się poza granicami parku (enklawy gruntów w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa).*

*** - w przypadku pomników przyrody podaje się w zasadzie tylko ich liczbę, chyba że na gruntach Nadleśnictwa występują powierzchniowe pomniki przyrody.*

**** - wartość liczbowa w przypadku powierzchniowych form ochrony przyrody nie musi stanowić sumy kolumn 3 i 5, wartość powierzchniowa stanowi sumę kolumn 4 i 6.*

W dalszych podrozdziałach opisano ww. formy ochrony przyrody zlokalizowane na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel.

4.1. Rezerwaty przyrody

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

W zasięgu gruntów będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel znajdują się cztery rezerwaty przyrody. Łączna powierzchnia tych obiektów na gruntach objętych PUL wynosi 53,27 ha.

Poniżej zamieszczono mapę poglądową z lokalizacją tutejszych rezerwatów oraz zestawienie opisujące ich charakterystykę.

Rycina 8. Położenie rezerwatów przyrody w zasięgu działania Nadleśnictwa Trzciel

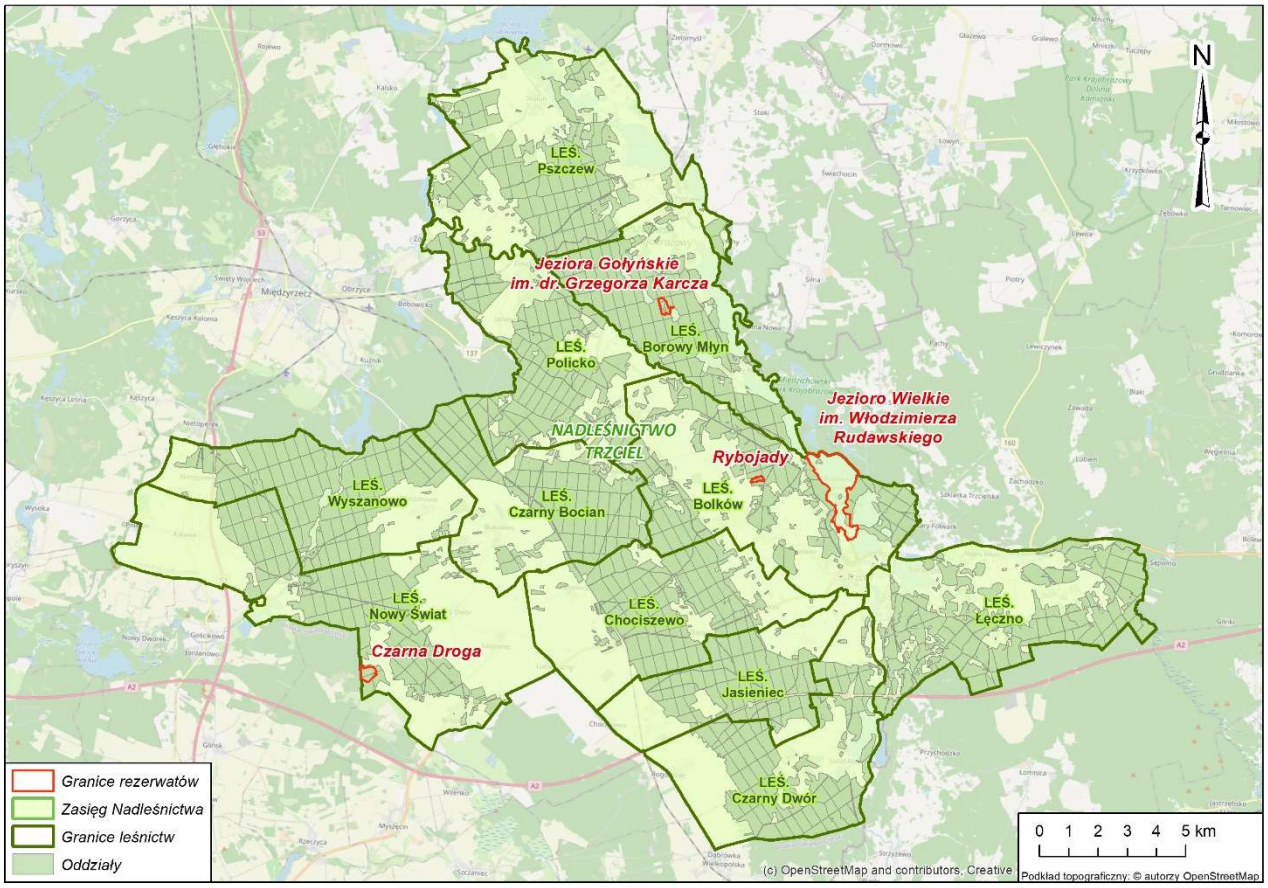


Tabela 5. Rezerwaty przyrody na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Nazwa rezerwatu	Akt powołujący	Rok powstania	Lokalizacja (lista wydzieleń)	Typ i podtyp rezerwatu	Powierzchnia [ha]	
						wg aktu powołującego	wg PUL
1	„Czarna Droga”	(Utworzenie) Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 23 czerwca 1972 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody (M. P. z 1972 r. Nr 36, poz. 202) (Ostatnia aktualizacja) Zarządzenie Nr 17/2010 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 23 lipca 2010 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Czarna Droga" (Dz. Urz. z 2010 r. Nr 84, poz. 1135)	1972	502d-g,~a; 507b,~d,~f; 508a,b,~b	Typ: fitocenotyczny Podtyp: zbiorowisk leśnych	21,95	21,95
2	„Rybojady”	(Utworzenie) Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 11 grudnia 1995 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M.P. z 1996 r. Nr 5, poz. 56) (Ostatnia aktualizacja) Zarządzenie Nr 17/2012 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 28 lutego	1995	414d	Typ: fitocenotyczny Podtyp: zbiorowisk leśnych	5,61	5,61

Lp.	Nazwa rezerwatu	Akt powołujący	Rok powstania	Lokalizacja (lista wydzieleń)	Typ i podtyp rezerwatu	Powierzchnia [ha]	
						wg aktu powołującego	wg PUL
		2012 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Rybojady" (Dz. Urz. z 2012 r. poz. 723)					
3	„Jezioro Wielkie im. Włodzimierza Rudawskiego”	(Utworzenie) Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 9 października 1991 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody. (M.P. z 1991 r. Nr 38 poz. 273) (Ostatnia aktualizacja) Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 10 grudnia 2024 roku w sprawie rezerwatu przyrody "Jezioro Wielkie im. Włodzimierza Rudawskiego (Dz. Urz. z 2024 r. poz. 2941)	1991	409a; 519a,o,p; 520a	Typ: faunistyczny Podtyp: ptaków	236,30 (utworzenie) 237,27 (ostatnia aktualizacja)	13,56
4	„Jeziora Gołyńskie im. dr. Grzegorza Karcza”	(Utworzenie) Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego dnia 23 czerwca 1972 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody. (M.P. 1972 nr 36 poz. 202) (Ostatnia aktualizacja) Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 2 lutego 2024 roku w sprawie rezerwatu przyrody "Jeziora Gołyńskie im. dr. Grzegorza Karcza" (Dz. Urz. z 2024 r. poz. 463)	1972	142d,h-k,~c,~d	Typ: Fitocenotyczny Podtyp: zbiorowisk nieleśnych	3,10 (utworzenie) 14,88 (ostatnia aktualizacja)	12,15

Dodatkowo, w ostatnich latach zostały podjęte czynności dotyczące utworzenia na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel rezerwatu przyrody „Bagno Lutol” (wraz z otuliną) oraz powiększenia istniejącego rezerwatu przyrody „Czarna Droga”. Zgodnie z postanowieniami NPP tereny objęte wyżej wymienionymi działaniami zostały opisane w PUL jako projektowane rezerwaty przyrody.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Trzciel, lecz poza gruntami będącymi w jego zarządzie, znajduje się rezerwat przyrody Nietoperek.

4.1.1. Rezerwat przyrody „Czarna Droga”

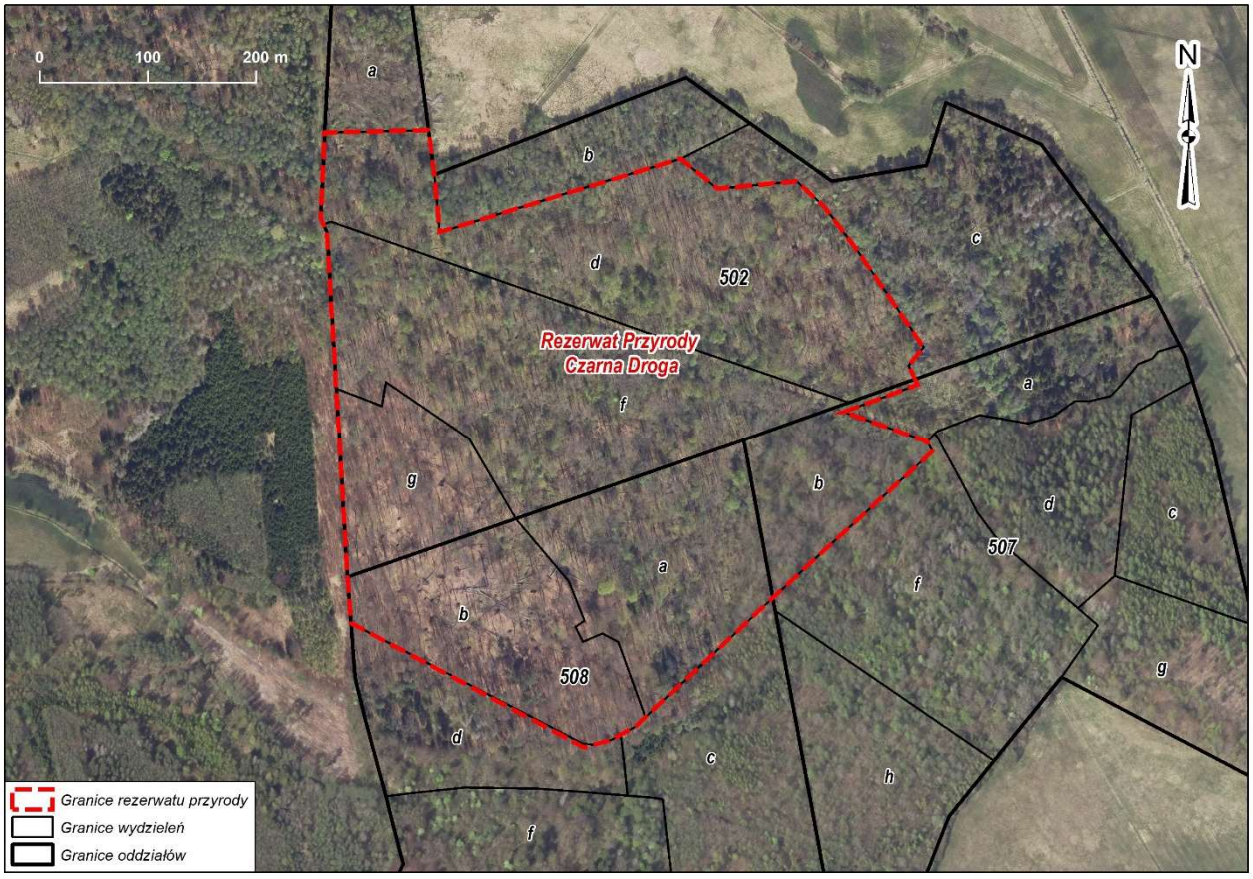
Rezerwat został powołany w 1972 roku Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 23 czerwca 1972 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody (M. P. z 1972 r. Nr 36, poz. 202). Najnowszym aktem prawnym dotyczącym tego obiektu jest Zarządzenie Nr 17/2010 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 23 lipca 2010 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Czarna Droga" (Dz. Urz. z 2010 r. Nr 84, poz. 1135).

Celem ochrony określonym dla tego rezerwatu przyrody jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu lasu mieszanego z charakterystycznym wielogatunkowym runem.

Rezerwat posiada plan ochrony ustanowiony Zarządzeniem Nr 2/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 23 stycznia 2013 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony rezerwatu przyrody "Czarna Droga" (Dz. Urz. z 2013 r. poz. 564).

Powierzchnia rezerwatu wynosi 21,95 ha. Rezerwat w całości położony jest na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel i obejmuje wyłącznie grunty leśne. Nie posiada on otuliny.

Rycina 9. Rezerwat przyrody "Czarna Droga" na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



4.1.2. Rezerwat przyrody „Rybojady”

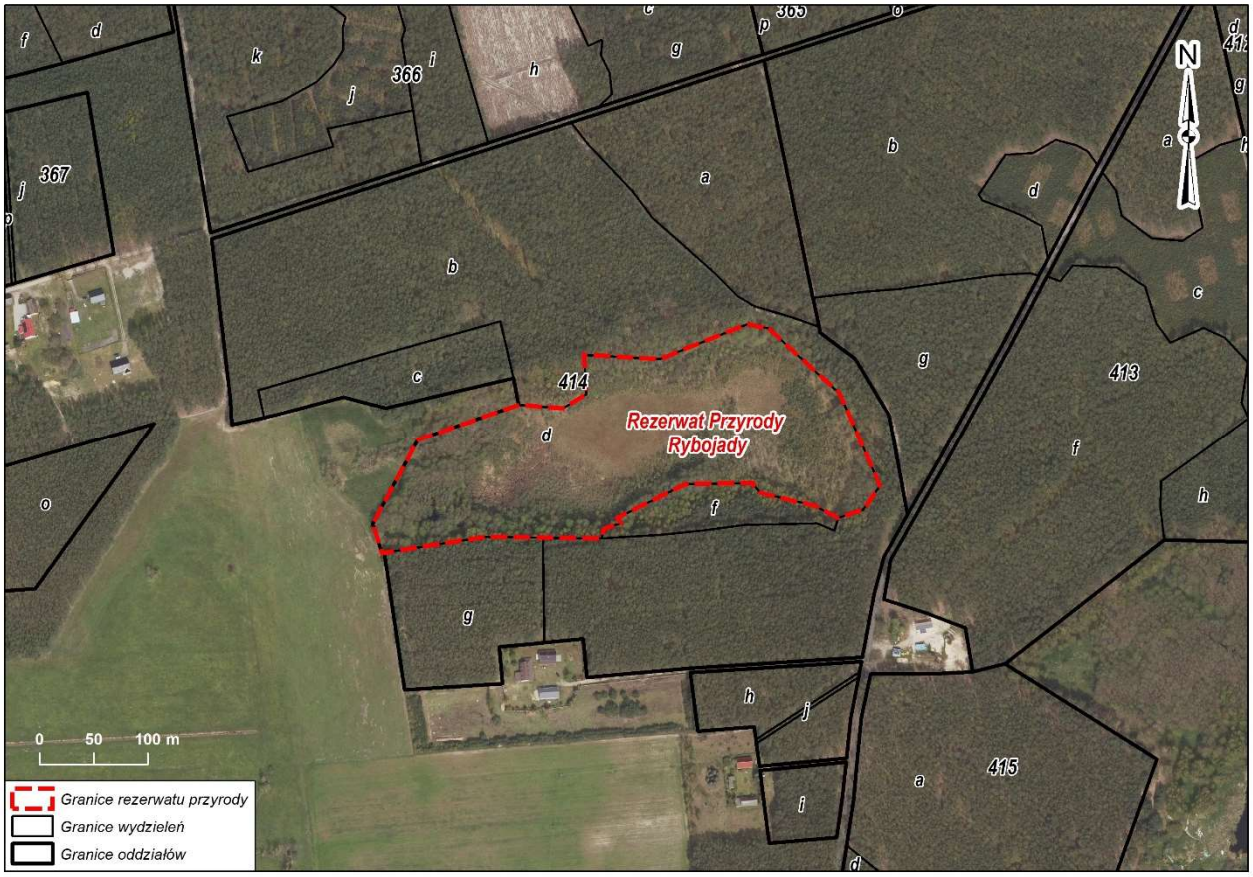
Omawiany rezerwat utworzono na mocy Zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 11 grudnia 1995 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M.P. z 1996 r. Nr 5, poz. 56). Ostatnim aktem prawnym dotyczącym tego obiektu jest Zarządzenie Nr 17/2012 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 28 lutego 2012 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Rybojady" (Dz. Urz. z 2012 r. poz. 723).

Wyznaczonym dla tego rezerwatu celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych torfowiska o charakterze przejściowym, wraz z występującą na nim florą i fauną.

Rezerwat posiada plan ochrony ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Rybojady” z dnia 19 sierpnia 2016 r. (Dz. Urz. z 2016 r. poz. 1699) zmieniony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 8 sierpnia 2025 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Rybojady (Dz. Urz. z 2025 r. poz. 1872).

Powierzchnia omawianego rezerwatu wynosi 5,61 ha. Rezerwat w całości znajduje się na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel i obejmuje jeden pododdział zlokalizowany na nieużytku. W omawianym rezerwacie nie wyznaczono otuliny.

Rycina 10. Rezerwat przyrody "Rybojady" na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



4.1.3. Rezerwat przyrody „Jezioro Wielkie im. Włodzimierza Rudawskiego”

Rezerwat powołano na mocy Zarządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 9 października 1991 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody (M.P. z 1991 r. Nr 38 poz. 273). Ostatnią aktualizacja dokumentacji dla tego rezerwatu jest Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 10 grudnia 2024 roku w sprawie rezerwatu przyrody "Jezioro Wielkie im. Włodzimierza Rudawskiego (Dz. Urz. z 2024 r. poz. 2941).

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względu na szczególne wartości przyrodnicze i naukowe biotopów lęgowych oraz miejsc żerowania, zimowania i odpoczynku ptaków związanych ze środowiskiem wodnym, o znaczeniu ponadregionalnym.

Omawiany rezerwat posiada plan ochrony ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 27 czerwca 2016 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Jezioro Wielkie” (Dz. Urz. z 2016 r. poz. 1366) zmieniony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 18 stycznia 2017 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Jezioro Wielkie” (Dz. Urz. z 2017 r. poz. 167).

Na gruntach Nadleśnictwa Trzciel położonych jest zaledwie 13,56 ha z 237,27 ha omawianego rezerwatu. Obejmuje on pododdziały położone zarówno na gruntach leśnych jak i nieleśnych (nieużytki) Nadleśnictwa. Rezerwat nie posiada otuliny.

Rycina 11. Rezerwat przyrody "Jezioro Wielkie im. Włodzimierza Rudawskiego" na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



4.1.4. Rezerwat przyrody „Jeziora Gołyńskie im. dr. Grzegorza Karcza”

Omawiany rezerwat został utworzony w oparciu o Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego dnia 23 czerwca 1972 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody. (M.P. 1972 nr 36 poz. 202). Ostatnim opublikowanym dokumentem dotyczącym tego rezerwatu jest Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 2 lutego 2024 roku w sprawie rezerwatu przyrody "Jeziora Gołyńskie im. dr. Grzegorza Karcza" (Dz. Urz. z 2024 r. poz. 463). W wyniku sporządzenia tego aktu prawnego nastąpił istotny wzrost zasięgu, a tym samym powierzchni rezerwatu z około 3 ha do blisko 15 ha.

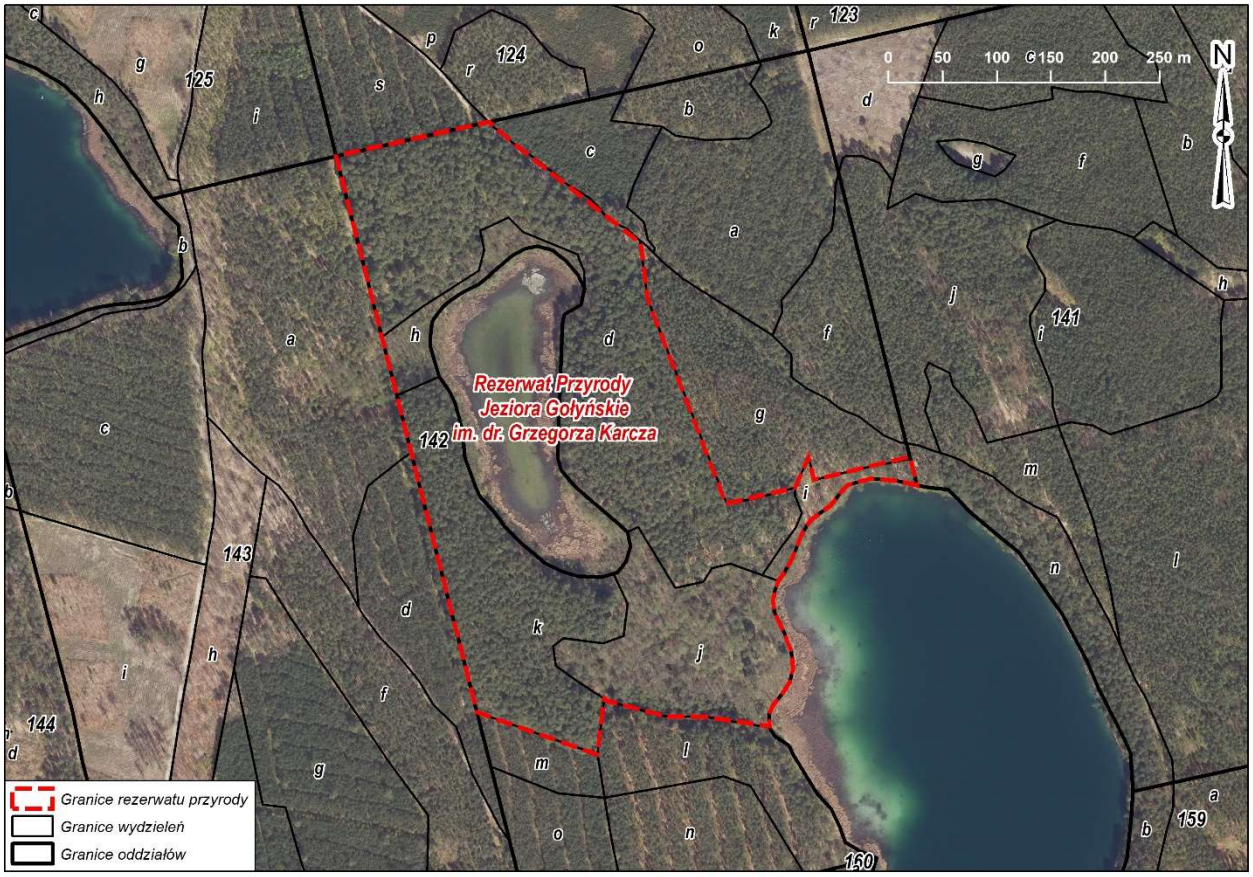
Celem ochrony rezerwatu przyrody jest umożliwienie ze względów naukowych i dydaktycznych przebiegu naturalnych procesów przyrodniczych. Są one związane z wypłycaniem i lodowaceniem jeziora Gołyń Mały, sukcesją naturalną roślinności w obrębie wód jeziora i strefy nadbrzeżnej, a także kształtowaniem się w zmieniających się warunkach uwilgotnienia płatów torfowisk i olsów położonych w otoczeniu jeziora.

Obiekt ten posiada plan ochrony ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 27 marca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody "Jeziora Gołyńskie" (Dz. Urz. z 2014 r. poz. 792) zmieniony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 15 lutego 2016 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody Jeziora Gołyńskie (Dz. Urz. z 2016 r. poz. 332).

Większość powierzchni (12,15 ha z 14,88 ha) omawianego rezerwatu przyrody położona jest na gruntach leśnych zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel. Obecnie rezerwat nie posiada otuliny. W 2026 roku rozpoczęły się jednak działania związane z jej

wyznaczeniem. W ramach przyjętego w PUL podziału powierzchniowego Nadleśnictwa uwzględniono zasięg planowanej otuliny. Działania te zostały przeprowadzone w uzgodnieniu z RDOŚ w Gorzowie Wlkp. i Nadleśnictwem Trzciel.

Rycina 12. Rezerwat przyrody "Jeziora Gołyńskie im. dr. Grzegorza Karcza" na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



4.2. Pszczewski Park Krajobrazowy

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Nadleśnictwo Trzciel położone jest w zasięgu Pszczewskiego Parku Krajobrazowego (PPK). Park ten został utworzony na mocy Uchwały Nr XI/63/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gorzowie Wlkp. z dnia 25 kwietnia 1986 r. w sprawie utworzenia Pszczewskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Gorzowskiego Nr 9, poz. 105 z dnia 26 kwietnia 1986 r.). Najnowszym aktem prawnym dotyczącym omawianej formy ochrony przyrody jest Uchwała Nr V/75/19 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 15 kwietnia 2019 r. w sprawie Pszczewskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. z 2019 r. poz. 1257).

Głównym celem ochrony PPK jest zachowanie i popularyzacja jego wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych w warunkach zrównoważonego rozwoju. Bezpośredni nadzór nad PPK sprawuje Dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego. Park nie posiada otuliny.

Obszar PPK i jego okolice charakteryzują się dużym zróżnicowaniem form, co decyduje o zmienności rzeźby i bogactwie krajobrazów. Na niewielkiej powierzchni i w bliskim sąsiedztwie występują takie formy jak: moreny czołowe, kemy, ozy, rynny glacjalne, równiny zastoiskowe, terasy kemowe, zagłębienia bezodpływowe, równie biogeniczne, dolinki erozyjne, sandry oraz powierzchnie wysoczyzn. Najwyższe wzniesienia

sięgają tutaj blisko 120 m n.p.m. Tymczasem poniżej 50 m n.p.m. położone są łąki w dolinie rzeki Kamionki. Różnice wysokości względnej w rynnach jeziornych sięgają nawet 40 m. Ww. formy i osady decydują o działalności człowieka, a także o zróżnicowaniu występujących tu zbiorowisk roślinnych. Poszczególne komponenty tworzą charakterystyczny dla PPK mozaikowy krajobraz, na który składają się: lasy, pola, łąki, pastwiska, murawy, torfowiska, źródliska, rzeki i liczne jeziora. Cennym elementem krajobrazu PPK są zabytki kultury materialnej. Do najciekawszych należą m.in. późnorenesansowy kościół w Pszczewie, z barokową plebanią z XVIII w., które otoczone są zabytkowym parkiem, oraz dawne opactwo Cystersów z sanktuarium Matki Bożej Rokitniańskiej we wsi Rokitno.

Poniżej przedstawiono kluczowe dla tutejszych lasów zapisy przytoczonej na wstępie Uchwały Nr V/75/19 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 15 kwietnia 2019 r. sformułowane w § 3.

1. na terenie PPK wprowadza się następujące zakazy:
   1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
   2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;
   3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
   4) pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
   5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
   6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
   7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od:
      a. linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,
      b. zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 122 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne - z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej;
   8) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodnobłotnych;
   9) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
   10) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
   11) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
   12) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
   13) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.

2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 3, nie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu w obrębie zadrzewienia w celu przeprowadzenia zabiegów ochronnych i odtworzeniowych.

3. Zakazy, o którym mowa w ust. 1 pkt 4, 5, 6 nie dotyczą udokumentowanych złóż kopalin.

4. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 7a, nie dotyczy:

1) budowy obiektów budowlanych w miejscach wyznaczonych w obowiązujących studiach uwarunkowań i kierunkach zagospodarowania przestrzennego gmin lub miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
2) budowy obiektów budowlanych w wyznaczonej strefie A, której przebieg granicy przedstawiony został w załączniku nr 3 za pomocą wykazu współrzędnych punktów załamania oraz w załączniku nr 4 na mapie poglądowej.

5. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 12, nie dotyczy rajdów motorowych i samochodowych organizowanych na drogach publicznych oraz wewnętrznych w obszarze zabudowanym.

6. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 13 nie dotyczy używania łodzi z silnikami elektrycznymi.

7. Zakazy o których mowa w ust. 1, nie obowiązują na terenach, które pokrywają się z obszarem chronionego krajobrazu „Gorzycko".

Pszczewski Park Krajobrazowy posiada obowiązujący plan ochrony ustanowiony Uchwałą Nr XXXV/393/13 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 18 marca 2013 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Pszczewskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z 2013 r. poz. 826).

Powyższy dokument w swych zapisach wskazuje m. in. na zagadnienia związane z ochroną ekosystemów leśnych. Zostały one opisane w § 8. 1. planu ochrony, gdzie zaleca się następujący zakres prac związanych z ochroną ekosystemów leśnych dla wszystkich typów własnościowych lasów, mający na celu zachowanie gospodarki leśnej oraz krajobrazu leśnego odnoszący się do całego obszaru Parku, ze szczególnym uwzględnieniem stref BSII (zachowania krajobrazu leśnego):

1) realizację zapisów planu urządzenia lasu nadleśnictw Bolewice, Międzyrzecz, Międzychód i Trzciel oraz uproszczonych planów urządzenia lasu, gruntów innej własności, poddanych procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko;
2) wykonywanie czynności gospodarczych w oparciu o szczegółowe zapisy Zasad Hodowli Lasu, Instrukcji Urządzania Lasu, Instrukcji Ochrony Lasu oraz innych wewnętrznych wytycznych Lasów Państwowych, regulujących m.in. kwestie pozostawiania przestojów, martwego drewna, tyczenia szlaków zrywkowych itp.;
3) stopniowe ograniczanie udziału gatunków obcych geograficznie i ekologicznie w lasach o strukturze i funkcji zbliżonych do lasów rodzimych, według wskazań programu ochrony przyrody nadleśnictw Bolewice, Międzyrzecz, Międzychód i Trzciel, w tym przede wszystkim usuwanie dębu czerwonego *Quercus rubra*, robinii akacjowej *Robinia pseudoacacia* i czeremchy amerykańskiej *Padus serotina* w ramach planowych zabiegów hodowlanych;
4) stosowanie na siedliskach borowych niewielkich powierzchniowo zrębów zupełnych, o powierzchni do 4 ha;
5) zwiększenie, o ile będzie to możliwe, udziału jesionu w lasach łęgowych.

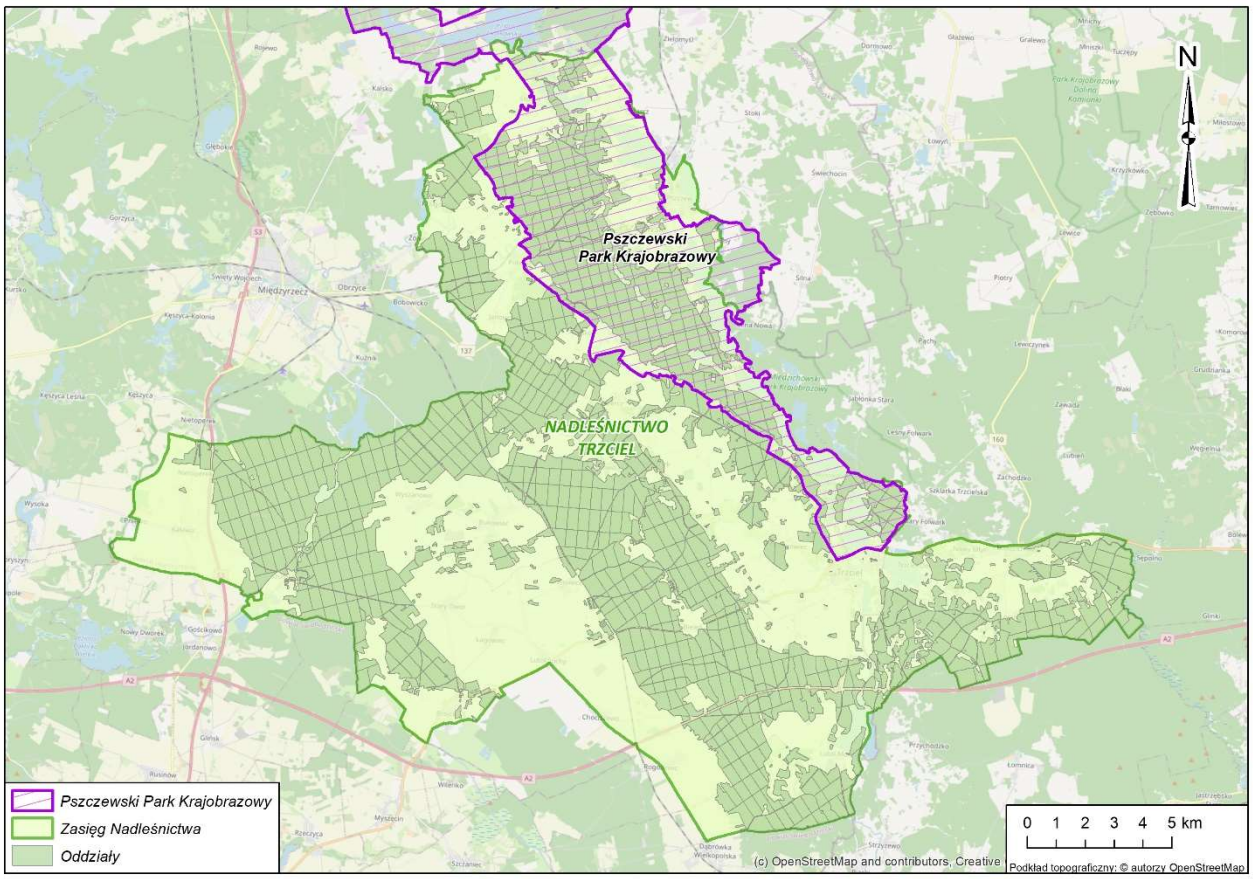
Dodatkowo, w § 8. 2. planu ochrony zaleca się modyfikację gospodarki leśnej w granicach następujących stref:

1) BKII_1-10 – uznanie lasów na stokach wokół jezior za lasy glebochronne zgodnie z rozporządzeniem Ministra OŚiZN z dnia 25 sierpnia 1992 r. (Dz. U. Nr 67, poz. 337) oraz włączenie ich do gospodarstwa specjalnego z ograniczeniem gospodarki leśnej do niezbędnych zabiegów hodowlanych i ochronnych;

2) BKII_11 / BB – drzewostany w oddz. 127i, 128h, 145b leśnictwo Borowy Młyn, Nadleśnictwo Trzciel – wyznaczenie lasów referencyjnych lub przeniesienie do gospodarstwa specjalnego, cennych fragmentów rodzimej przyrody oraz nieplanowanie zabiegów gospodarczych i pozostawienie naturalnym procesom sukcesyjnym.

Poniżej zamieszczono mapę poglądową położenia PPK na tle gruntów zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel.

Rycina 13. Pszczewski Park Krajobrazowy na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



4.3. Obszary Chronionego Krajobrazu

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.

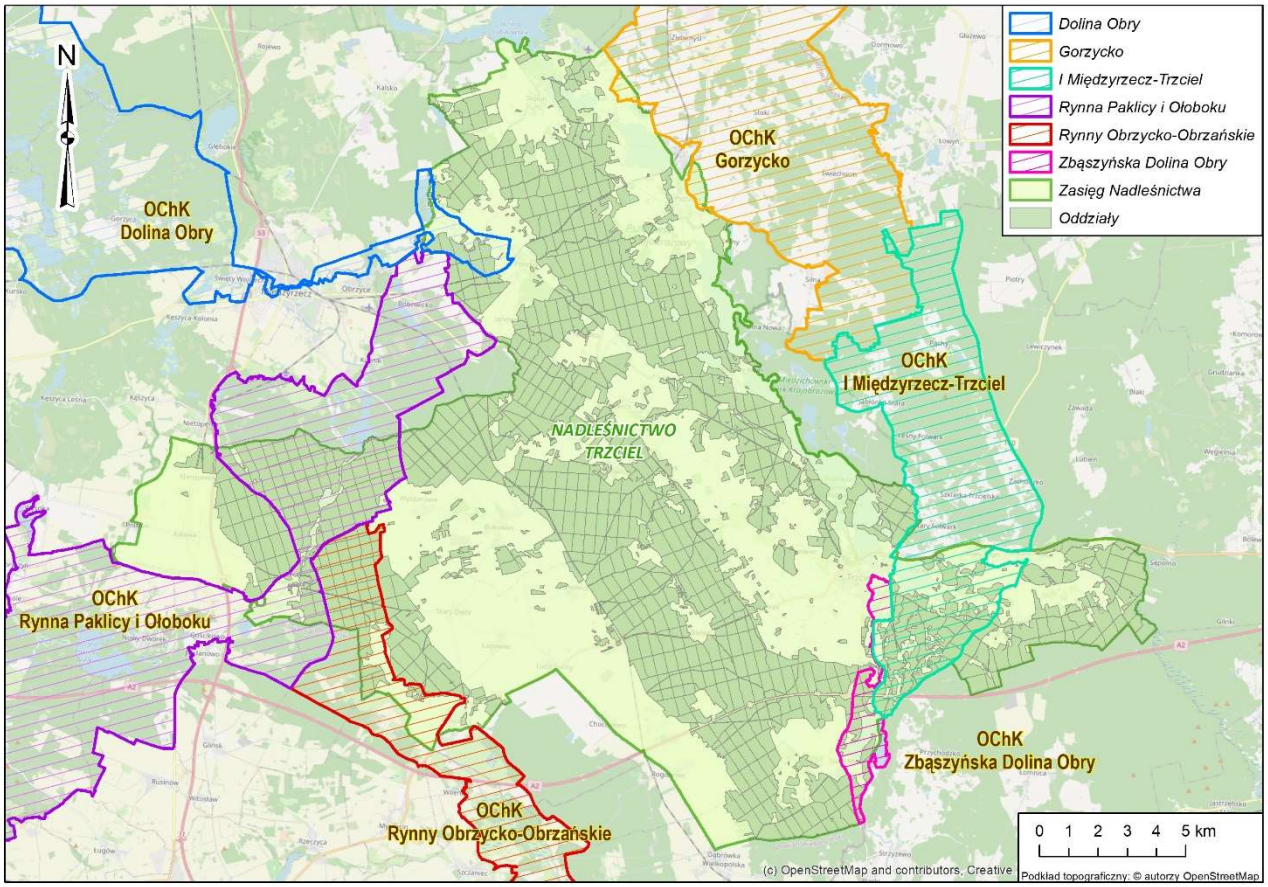
W zasięgu gruntów zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel znajduje się pięć obszarów chronionego krajobrazu. Zestawienie powierzchniowe tutejszych OChK w odniesieniu do gruntów będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel przedstawiono w tabeli poniżej. Dodatkowo, w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa, poza gruntami będącymi w jego zarządzie, znajduje się OChK Gorzycko.

Tabela 6. Zestawienie powierzchni OChK w odniesieniu do gruntów zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel

Nazwa OChK	Powierzchnia ogólna OChK [ha]	Powierzchnia OChK na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo [ha]	Udział OChK w powierzchni gruntów będących w zarządzie Nadleśnictwa [%]
Dolina Obry	9331,50	170,41	0,84
Zbąszyńska Dolina Obry	549,80	201,44	0,99
Rynna Paklicy i Ołoboku	20098,63	1643,69	8,07

Nazwa OChK	Powierzchnia ogólna OChK [ha]	Powierzchnia OChK na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo [ha]	Udział OChK w powierzchni gruntów będących w zarządzie Nadleśnictwa [%]
Rynny Obrzycko - Obrzańskie	18915,39	783,79	3,85
I Międzyrzecz - Trzciel	39597,00	880,00	4,32
Razem:	**-**	**3679,33**	**18,07**

Rycina 14. Obszary Chronionego Krajobrazu na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



4.3.1. OChK Dolina Obry

Obszar ustanowiony rozporządzeniem nr 14 Wojewody Lubuskiego z dnia 24 lipca 2003 r. w sprawie określenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa lubuskiego (Dz. U. województwa lubuskiego z 2003 r. Nr 47, poz. 820).

Obszar zajmuje łączną powierzchnię 9331,50 ha. Położony jest na terenie powiatu międzyrzeckiego w zasięgu gmin miejsko-wiejskich: Skwierzyna i Międzyrzecz oraz wiejskich: Bledzew i Pszczew.

Obecnie obowiązującym aktem prawnym dla omawianego OChK jest Uchwała Nr XIX/283/26 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 16 marca 2026 r. w sprawie obszaru chronionego krajobrazu o nazwie "Dolina Obry" (Dz. U. Województwa Lubuskiego z 2026 r. poz. 601).

W §1. wyżej przywołanego aktu prawnego z 2026 roku zamieszczono następujące zapisy:

pkt. 4. Na terenie obszaru zakazuje się:

1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach

oddziaływania na środowisko;

2) likwidowania i niszczenia zadrzewień nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;

3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych i przydrożnych, w granicach terenu oznaczonego na załączniku nr 1 do uchwały oraz za pomocą zbioru danych przestrzennych stanowiącego załącznik nr 3 do uchwały, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;

4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;

5) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;

6) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;

7) budowania nowych obiektów budowlanych, w granicach terenu oznaczonego na załączniku nr 1 do uchwały oraz za pomocą zbioru danych przestrzennych stanowiącego załącznik nr 4 do uchwały, w pasie szerokości 100 m od:

a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,

b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 389 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. - Prawo wodne,

– z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej.

pkt. 5. Zakaz, o którym mowa w ust. 4 pkt 1, nie dotyczy prac scaleniowych, w rozumieniu art. 1 ust. 2 pkt 8 ustawy z dnia 26 marca 1982 r. o scalaniu i wymianie gruntów.

pkt. 6. Zakaz, o którym mowa w ust. 4 pkt 2 i 3 nie dotyczy:

1) prac pielęgnacyjnych i utrzymaniowych;

2) usuwania drzew lub krzewów w celu przywrócenia gruntów czasowo nieużytkowanych rolniczo, stanowiących grunty rolne w rozumieniu §8 ust. 1 pkt 1 i §9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków z wyłączeniem gruntów zadrzewionych i zakrzewionych na użytkach rolnych oraz nieużytków, do użytkowania rolniczego w ramach prowadzenia racjonalnej gospodarki rolnej.

pkt. 7. Zakaz, o którym mowa w ust. 4 pkt 4 nie obowiązuje na terenach, na których udokumentowano złoża kopalin.

pkt. 8. Zakaz, o którym mowa w ust. 4 pkt 5, nie dotyczy budowy, odbudowy, utrzymania, remontu lub naprawy obiektu budowlanego.

pkt. 9. Zakaz, o którym mowa w ust. 4 pkt 7, nie obowiązuje w granicach terenów:

1) dla których ustalono warunki zabudowy na podstawie art. 59 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, obowiązujące w dniu wejścia w życie niniejszej uchwały, o ile ustalenia tych warunków zabudowy nie stanowią inaczej;

2) objętych ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i ich zmian, o których mowa w art. 14 i art. 37ea ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, obowiązujących w dniu wejścia w życie niniejszej uchwały, o ile ustalenia tych planów dla poszczególnych terenów funkcjonalnych,

wyznaczonych liniami rozgraniczającymi, dla których określono klasę przeznaczenia, nie stanowią inaczej.

4.3.2. OChK Zbąszyńska Dolina Obry

Obszar ustanowiony rozporządzeniem Nr 14 Wojewody Lubuskiego z dnia 24 lipca 2003 r. w sprawie określenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa lubuskiego (Dz. U. województwa lubuskiego z 2003 r. Nr 47, poz. 820).

Obszar zajmuje łączną powierzchnię 549,80 ha. Położony jest na terenie powiatów międzyrzeckiego i nowotomyskiego w zasięgu gmin Trzciel (gmina miejsko-wiejska) i Miedzichowo (gmina wiejska).

Obecnie obowiązującym aktem prawnym w sprawie omawianego OChK jest Uchwała Nr XXVII/398/17 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 20 lutego 2017 r. w sprawie wyznaczenia obszaru chronionego krajobrazu o nazwie "Zbąszyńska Dolina Obry" (Dz. U. Województwa Lubuskiego z 2017 r. poz. 469).

W oparciu o § 3. ww. dokumentu z 2017 r. zapisano:

1. Na terenie obszaru zakazuje się:

1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;

2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;

3) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;

4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;

5) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych.

6) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej.

4.3.3. OChK Rynna Paklicy i Ołoboku

Obszar ustanowiony rozporządzeniem Nr 14 Wojewody Lubuskiego z dnia 24 lipca 2003 r. w sprawie określenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa lubuskiego (Dz. U. województwa lubuskiego z 2003 r. Nr 47, poz. 820).

Obszar zajmuje łączną powierzchnię 20098,63 ha. Położony jest na terenie trzech powiatów: międzyrzeckiego, zielonogórskiego i świebodzińskiego. Znajduje się w zasięgu gmin miejsko-wiejskich: Czerwieńsk, Świebodzin, Międzyrzecz oraz wiejskich: Lubrza i Skąpe.

Obecnie obowiązującym aktem prawnym w sprawie omawianego OChK jest Uchwała nr XLVI/660/22 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 5 września 2022 r. w sprawie obszaru chronionego krajobrazu o nazwie "Rynna Paklicy i Ołoboku" (Dz. U. Województwa Lubuskiego z 2022 r. poz. 1748).

Zgodnie z § 3. podanego wyżej aktu prawnego z 2022 roku na terenie obszaru

zakazuje się:

1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;

2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;

3) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;

4) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych.

4.3.4. OChK Rynny Obrzycko - Obrzańskie

Obszar ustanowiony rozporządzeniem Nr 14 Wojewody Lubuskiego z dnia 24 lipca 2003 r. w sprawie określenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa lubuskiego (Dz. U. województwa lubuskiego z 2003 r. Nr 47, poz. 820).

Obszar zajmuje łączną powierzchnię 18915,39 ha. Położony jest na terenie czterech powiatów: międzyrzeckiego, nowosolskiego, zielonogórskiego i świebodzińskiego. Znajduje się w zasięgu gmin miejsko-wiejskich: Kargowa, Sulechów, Świebodzin, Trzciel, Babimost, Międzyrzecz, Zbąszynek oraz wiejskich: Nowa Sól, Kolsko, Szczaniec, Bojadła i Trzebiechów.

Obecnie obowiązującym aktem prawnym w sprawie omawianego OChK jest Uchwała Nr XXIII/296/16 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 12 września 2016 r. w sprawie wyznaczenia obszaru chronionego krajobrazu o nazwie "Rynny Obrzycko - Obrzańskie" (Dz. U. Województwa Lubuskiego z 2016 r. poz. 1873).

W zapisach § 3. podanej wyżej uchwały z 2016 roku na terenie obszaru zakazuje się:

1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;

2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;

3) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;

4) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych.

4.3.5. OChK I Międzyrzecz - Trzciel

Obszar ustanowiony rozporządzenie nr 12 Wojewody Gorzowskiego z dnia 24 listopada 1998 r. w sprawie określenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa gorzowskiego (Dz. U. Województwa Gorzowskiego z 1998 r. Nr 20, poz. 266).

Obszar zajmuje łączną powierzchnię 39597,00 ha. Położony jest na terenie powiatów międzyrzeckiego i nowotomyskiego w zasięgu gminy miejsko-wiejskiej Zbąszyń oraz gmin

wiejskich: Miedzichowo i Pszczew.

Zgodnie z § 4. powyższego rozporządzenia na terenie obszaru zakazuje się:

1) lokalizowania zakładów przemysłowych lub innych inwestycji uciążliwych dla środowiska powodujących zniekształcenia środowiska, gleby, wody, powietrza i roślinności;

2) lokalizowania ferm zwierzęcych o technologii bezściółkowej.

4.4. Obszary Natura 2000

Natura 2000 jest przyjętym przez Unię Europejską systemem ochrony wybranych elementów przyrody, najważniejszych z punktu widzenia całej Europy. System ten nie ma zastępować systemów krajowych, ale je uzupełniać – dawać merytoryczne podstawy do zachowania dziedzictwa przyrodniczego w skali kontynentu. Polega na wybraniu (wg określonych kryteriów), a następnie objęciu skuteczną ochroną określonych obszarów. Podstawę do wybrania i ochrony obszarów zaliczanych do systemu Natura 2000 stanowią dwie dyrektywy europejskie - Dyrektywa Ptasia i Dyrektywa Siedliskowa:

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (wcześniej Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa), (tzw. Dyrektywa Ptasia). W myśl tej Dyrektywy powołuje się obszary specjalnej ochrony (OSO).
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG (Habitat Directive) z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. (tzw. Dyrektywa Habitatowa bądź Siedliskowa). Dyrektywa ta zobowiązuje kraje Unii Europejskiej do typowania terenów ważnych dla ochrony gatunków oraz siedlisk jako specjalnych obszarów ochrony (SOO).

Obszary specjalnej ochrony ptaków są wyznaczane do ochrony populacji dziko występujących ptaków jednego lub wielu gatunków. Określane są one indywidualnie przez każde państwo. Komisja Europejska sprawdza jedynie czy krajowa sieć obszarów uwzględnia istotne ostoje ptaków w danym kraju, a także czy wyznaczone obszary stanowią spójną całość.

W przypadku specjalnych obszarów ochrony siedlisk, każde państwo członkowskie opracowuje i przedstawia Komisji Europejskiej listę leżących na jego terytorium obszarów najcenniejszych pod względem przyrodniczym, odpowiadających gatunkowo i siedliskowo wymogom zawartym w Dyrektywie Siedliskowej. Po przedłożeniu listy, obszary są wartościowane i selekcjonowane. Kluczowym elementem tej procedury jest Seminarium Biogeograficzne, podczas którego ocenia się kompletność sieci dla każdego z gatunków i siedlisk będących przedmiotami ochrony.

W zasięgu gruntów zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel znajdują się łącznie cztery obszary Natura 2000 w tym:

- jeden obszar specjalnej ochrony ptaków (OSO): Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005;
- trzy specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO): Dolina Leniwej Obry PLH080001, Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002 oraz Nietoperek PLH080003.

W dalszej części rozdziału zamieszczono zestawienie powierzchniowe dotyczące ww. obszarów Natura 2000 zlokalizowanych na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel. Dane dotyczące ogólnej ich powierzchni podano na podstawie aktualnych standardowych formularzy danych (SDF). Zasięg omawianych obiektów pokazano również na mapach poglądowych.

Tabela 7. Obszary Natura 2000 opisane na gruntach Nadleśnictwa Trzciel

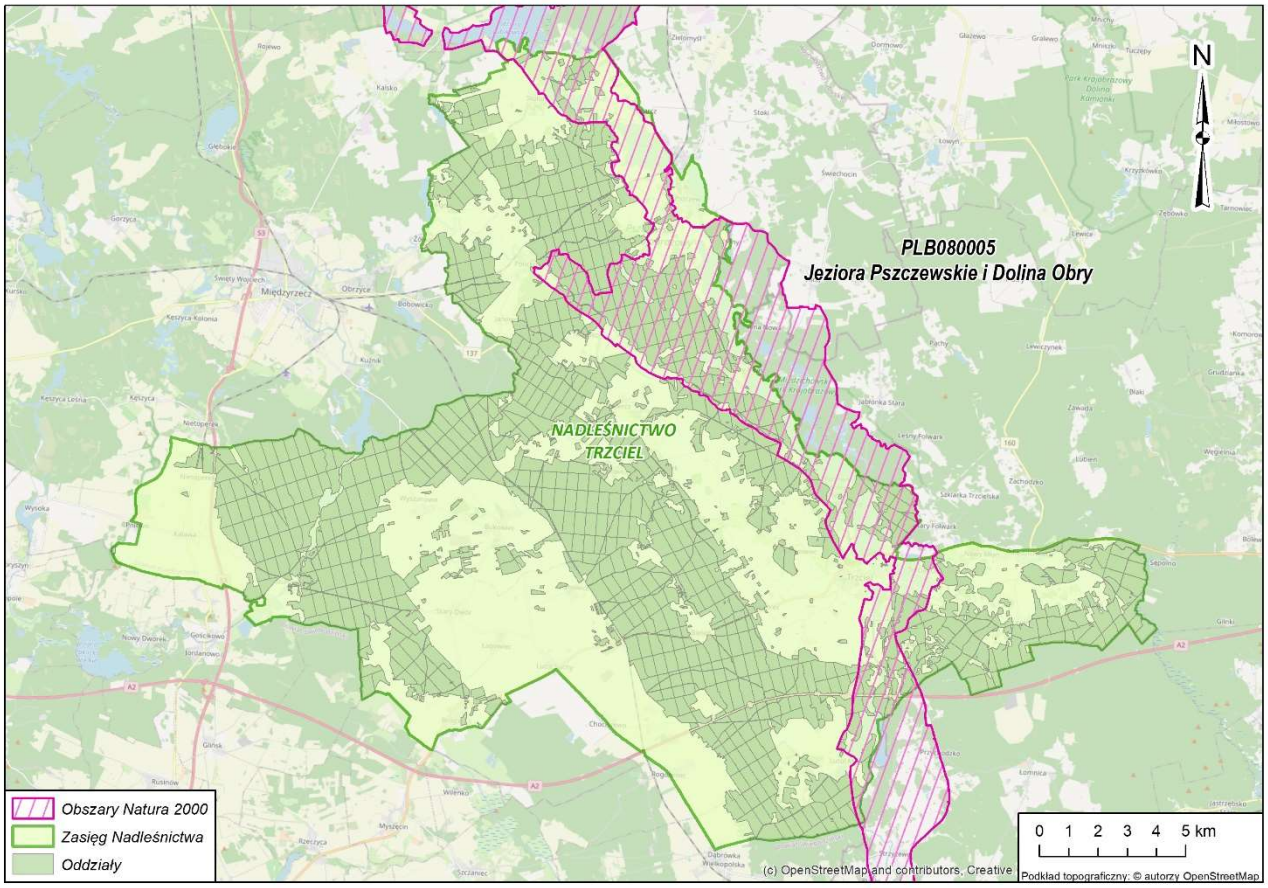
Nazwa obszaru Natura 2000	Powierzchnia ogólna obszaru wg SDF [ha]	Powierzchnia na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo [ha]	Udział w powierzchni gruntów będących w zarządzie Nadleśnictwa [%]
Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005	14793,28	2943,06	14,45
Razem PLB:	**14793,28**	**2943,06**	**14,45**
Dolina Leniwej Obry PLH080001	7137,66	1348,14	6,62
Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002	15305,73	2957,73	14,52
Nietoperek PLH080003	7377,37	29,36	0,14
Razem PLH:	**29820,76**	**4335,23**	**21,29**

W kolejnych podrozdziałach zestawiono gatunki roślin i zwierząt oraz siedliska przyrodnicze stanowiące przedmioty ochrony w omawianych obszarach Natura 2000. Zostały one przyjęte w oparciu o dane uzyskane z miejscowych RDOŚ i Nadleśnictwa.

4.4.1. Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005

Omawiany obszar Natura 2000 rozciąga się głównie na gruntach położonych wzdłuż wschodniej granicy Nadleśnictwa Trzciel. W dużym stopniu pokrywa się on z obszarem Natura 2000 Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002.

Rycina 15. Położenie obszaru Natura 2000 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005 na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



Obszar Natura 2000 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005 został wyznaczony na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 5 września 2007 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000

(Dz. U. Nr 179, poz. 1275). Najnowszym aktem prawnym dotyczącym omawianego obszaru jest rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. Nr 25, poz. 133).

Obszar posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 28 marca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005 (Dz. U. Woj. Wielkopolskiego z 2014 r poz. 2243). W załącznikach do planu zadań ochronnych zidentyfikowano oraz określono sposoby eliminacji lub ograniczenia istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu i ochrony gatunków zwierząt oraz ich siedlisk będących przedmiotami ochrony w tym obszarze Natura 2000. Określono także cele działań ochronnych wraz z konkretnymi działaniami ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie. Zapisy obowiązującego planu zadań ochronnych dla tego obszaru Natura 2000 zostały uwzględnione w niniejszym Programie Ochrony Przyrody.

W części SDF opisującej omawiany obiekt zamieszczona została informacja, że *„Obszar specjalnej ochrony ptaków Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005 o powierzchni 14 793,28 ha to rozległe obniżenie pomiędzy Wielkopolską a Ziemią Lubuską, tzw. Bruzda Zbąszyńska, rozdzielająca Pojezierze Łagowskie od Pojezierza Poznańskiego. Ponad 30% powierzchni obszaru stanowią wody i powiązane z nimi siedliska takie jak: torfowiska, podmokłe łąki, bagna, szuwary oraz lasy łęgowe i bagienne.*

Obszar charakteryzuje się skomplikowanym układem hydrograficznym: Obra wcina się w południkowo zorientowaną rynnę, przepływa przez szereg jezior, w tym największe Jez. Zbąszyńskie (742 ha). Jeziora dolin rz. Obry są płytkie (średnia głębokość 1-2 m), dość znacznie zeutrofizowane, otoczone rozległymi obszarami torfowisk niskich i przejściowych, a także lasami łęgowymi. W części północnej obszaru, znajduje się ciąg jezior nieco głębszych i mniej zeutrofizowanych. Lesistość obszaru jest duża, wynosi ok. 45%, z przeważającym udziałem lasów iglastych (borów sosnowych). W ostoi utrzymują się też rozległe połacie łąk i pastwisk. Zaludnienie w tym rejonie jest niewielkie, a w gospodarce dominuje leśnictwo, rolnictwo oraz ekstensywna hodowla ryb (Kondracki 2002, Jermaczek 2010).”

Wykaz gatunków stanowiących przedmioty ochrony (posiadających ocenę A, B lub C) w obszarze Natura 2000 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005 (wg SDF, maj 2025) zamieszczono poniżej.

Tabela 8. Zestawienie przedmiotów ochrony, dla których wyznaczono obszar Natura 2000 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005 wraz z wyróżnieniem gatunków ptaków, których występowanie stwierdzono w tym przypadku na gruntach Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Kod	Nazwa gatunku		Kategoria ochrony	Gat. z Zał. I Dyr. Ptasiej	Populacja w obszarze			Ocena obszaru				Przedmiot ochrony opisany w zasięgu gruntów Nadleśnictwa Trzciel
		Nazwa łacińska	Nazwa polska			Typ *	Wielkość		Popul.	Stan zach.	Izol.	Ogólnie	
							Min.	Maks.					
1	A053	*Anas platyrhynchos*	Krzyżówka	Brak	NIE	c	1253	1253	C	C	C	C	NIE
2	A043	*Anser anser*	Gęgawa	Brak	NIE	r	52	110	B	B	C	B	TAK
3	A028	*Ardea cinerea*	Czapla siwa	Częściowa	NIE	r	75	179	C	B	C	B	TAK
4	A060	*Aythya nyroca*	Podgorzałka	Ścisła[1)]	TAK	r	1	1	C	B	C	B	NIE
5	A021	*Botaurus stellaris*	Bąk	Ścisła	TAK	r	25	30	C	B	C	B	NIE
6	A067	*Bucephala clangula*	Gągoł	Ścisła[1)]	NIE	c	148	148	C	C	C	C	TAK
						r	25	30	B	B	C	B	

Lp.	Kod	Nazwa gatunku		Kategoria ochrony	Gat. z Zał. I Dyr. Ptasiej	Populacja w obszarze			Ocena obszaru				Przedmiot ochrony opisany w zasięgu gruntów Nadleśnictwa Trzciel
		Nazwa łacińska	Nazwa polska			Typ *	Wielkość		Popul.	Stan zach.	Izol.	Ogólnie	
							Min.	Maks.					
7	A081	*Circus aeruginosus*	Błotniak stawowy	Ścisła[1)]	TAK	r	30	35	C	B	C	B	NIE
8	A125	*Fulica atra*	Łyska	Brak	NIE	c	822	822	C	C	C	C	NIE
9	A022	*Ixobrychus minutus*	Bączek	Ścisła[1)]	TAK	r	4	7	C	B	C	B	NIE
10	A073	*Milvus migrans*	Kania czarna	Ścisła[1), 2)]	TAK	r	3	3	C	B	C	B	TAK
11	A094	*Pandion haliaetus*	Rybołów	Ścisła[1), 2)]	TAK	r	1	1	B	B	C	B	NIE
12	A391	*Phalacrocorax carbo sinensis*	Kormoran kontynentalny	Częściowa	NIE	r	307	384	C	B	C	B	TAK
13	A005	*Podiceps cristatus*	Perkoz dwuczuby	Częściowa	NIE	c	100	100	C	C	C	C	TAK
						r	130	170	C	B	C	B	

** - Typ: p = osiadłe, r = wydające potomstwo, c = przelotne, w = zimujące.*

Na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt:

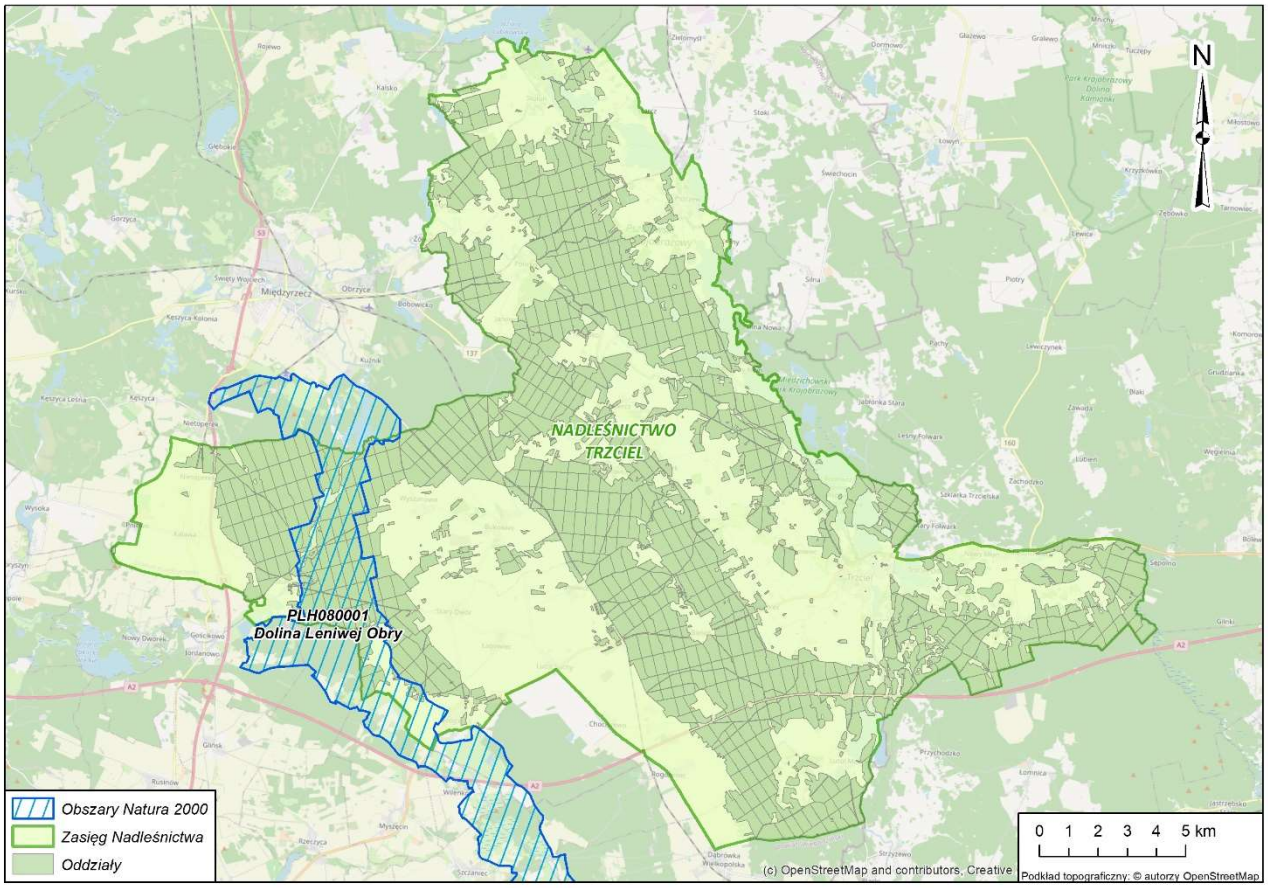
1) *- gatunki wymagające ochrony czynnej.*

2) *- gatunki zwierząt, wymagające ustalenia stref ochrony, miejsc rozrodu i regularnego przebywania oraz wielkości stref ochrony.*

4.4.2. Dolina Leniwej Obry PLH80001

Obszar Natura 2000 Dolina Leniwej Obry PLH80001 obejmuje grunty w zachodniej części Nadleśnictwa Trzciel.

Rycina 16. Położenie obszaru Natura 2000 Dolina Leniwej Obry PLH80001 na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



Omawiany obszar został utworzony na mocy Decyzji Komisji z dnia 13 listopada 2007 r. (Dz. Urz. UE L 12 z 15.01.2008, str. 383). Ostatnim aktem prawnym dotyczącym tego obszaru Natura 2000 jest rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lutego 2017 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Dolina Leniwej Obry (PLH080001) (Dz. U. z 2017 r. poz. 555).

Obszar posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Dolina Leniwej Obry PLH080001 (Dz. U. Woj. Lubuskiego z 2014 r. Poz. 778). W załącznikach do planu zadań ochronnych zidentyfikowano oraz określono sposoby eliminacji lub ograniczenia istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu i ochrony gatunków zwierząt oraz ich siedlisk będących przedmiotami ochrony w tym obszarze Natura 2000. Określono także cele działań ochronnych wraz z konkretnymi działaniami ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie. Zapisy obowiązującego planu zadań ochronnych dla tego obszaru Natura 2000 zostały uwzględnione w niniejszym Programie Ochrony Przyrody.

Zgodnie z zapisami zawartymi w SDF *„Obszar Dolina Leniwej Obry PLH080001 obejmuje w dwóch częściach, rozległe obniżenie doliny Leniwej Obry między miejscowościami Babimost i Międzyrzecz, w północnej części przechodzące w dolinę Paklicy. Ostoja ma charakter rozległej, zatorfionej doliny wolno płynącej rzeki. Obecnie podlega spontanicznej renaturyzacji i stanowi mozaikę ekstensywnie użytkowanych łąk, pastwisk oraz lasów i zarośli łęgowych. W północnej części ostoi zlokalizowane są liczne jeziora w tym największe Jezioro Bukowieckie (o powierzchni 82,5 ha). Ukształtowanie terenu obszaru jest bardzo zróżnicowane, charakterystyczne dla krajobrazu polodowcowego. Obszar odznacza się bardzo słabym zaludnieniem i niską antropopresją (Jermaczek 2007).”*

W kolejnych zestawieniach przedstawiono przedmioty ochrony (posiadające ocenę A, B lub C) dla obszaru Natura 2000 Dolina Leniwej Obry PLH80001 (wg SDF, listopad 2024).

Tabela 9. Zestawienie siedlisk przyrodniczych będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Dolina Leniwej Obry PLH80001 z uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych występujących na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Kod	Nazwa siedliska	Pokrycie w obszarze wg SDF [ha]	Pow. na gruntach N-ctwa w granicach obszaru wg PUL [ha]	Ocena obszaru			
					Repr.	Pow. wzgl.	Stan zach.	Ogólnie
1	3150	Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*	16,20	-	B	C	C	C
2	6410	Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*)	23,26	-	A	C	B	B
3	6430	Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczna (*Convolvuletalia sepium*)	63,59	0,21	A	C	A	A
4	6510	Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*	185,19	2,28	A	C	B	B
5	7140	Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*)	0,70	-	C	C	C	C
6	9110	Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*)	22,03	4,14	B	C	B	C
7	9170	Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *(Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum)*	72,16	13,65	B	C	B	B
8	9190	Kwaśne dąbrowy *(Quercion robori-petraeae)*	7,14	13,67	B	C	B	C

Lp.	Kod	Nazwa siedliska	Pokrycie w obszarze wg SDF [ha]	Pow. na gruntach N-ctwa w granicach obszaru wg PUL [ha]	Ocena obszaru			
					Repr.	Pow. wzgl.	Stan zach.	Ogólnie
9	91D0	Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum*) i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne	2,68	3,35	C	C	C	C
10	91E0	Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe)	553,06	41,46	B	C	B	B
11	91F0	Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe *(Ficario-Ulmetum)*	57,30	18,34	B	C	B	B
Razem:			**1003,31**	**97,10**	**-**			

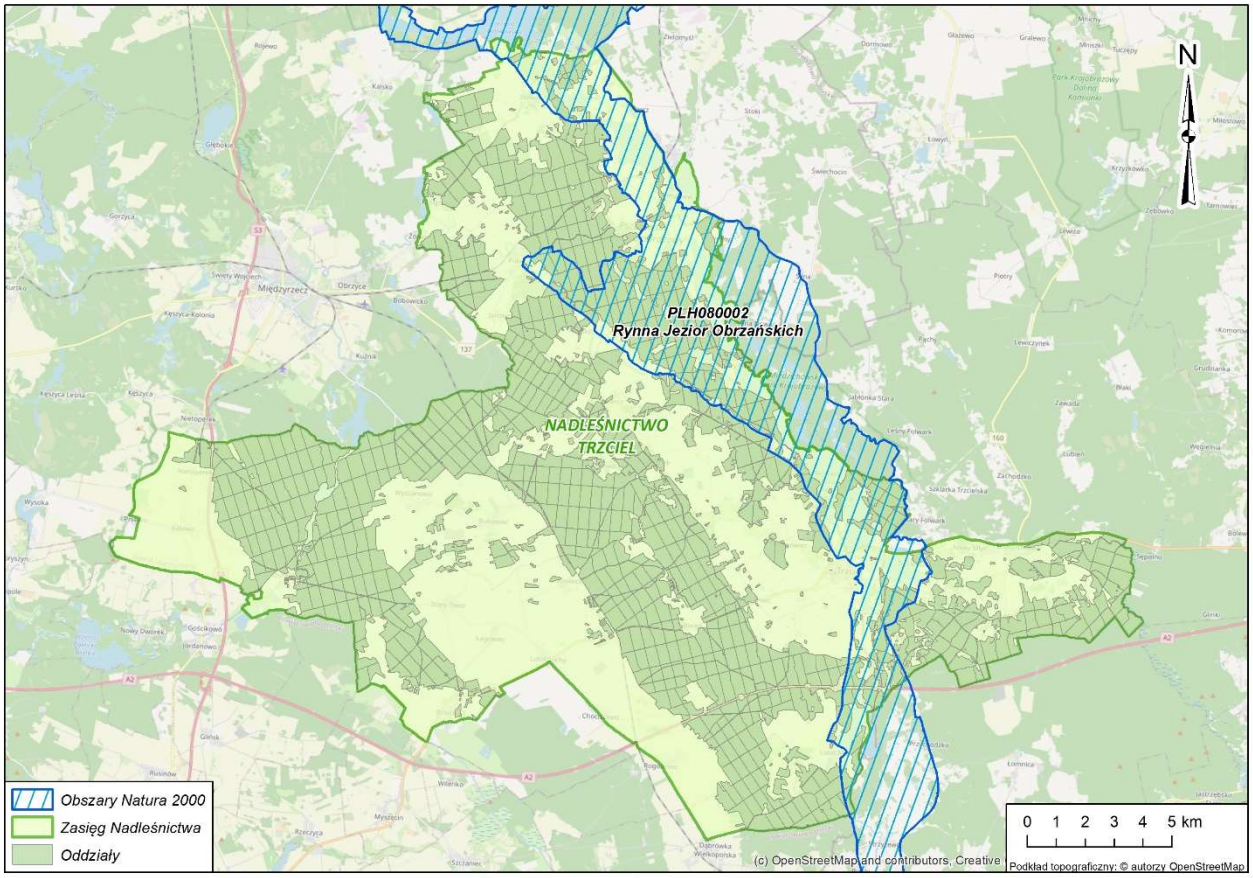
Tabela 10. Zestawienie gatunków objętych art. 4 dyrektywy 2009/147/WE i gatunków wymienionych w załączniku II do Dyrektywy 92/43/EWG, będących przedmiotami ochrony dla obszaru Natura 2000 Dolina Leniwej Obry PLH80001

Lp.	Kod	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Ocena obszaru				Przedmiot ochrony opisany w zasięgu gruntów N-ctwa Trzciel
				Populacja	Stan zachow.	Izolacja	Ogólnie	
Rośliny								
1	1832	*Caldesia parnassifolia*	Kaldezja dziewięciornikowata	A	A	A	A	NIE
Owady								
2	1060	*Lycaena dispar*	Czerwończyk nieparek	C	B	C	C	NIE
Ryby								
3	1145	*Misgurnus fossilis*	Piskorz	C	B	C	C	NIE
Płazy								
4	1188	*Bombina bombina*	Kumak nizinny	C	B	C	C	TAK
Ssaki								
5	1337	*Castor fiber*	Bóbr europejski	C	A	C	B	TAK
6	1355	*Lutra lutra*	Wydra europejska	C	A	C	B	TAK

4.4.3. Rynna Jezior Obrzańskich PLH80002

Niniejsza forma ochrony przyrody obejmuje wschodnią część zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa Trzciel. W bardzo dużym stopniu pokrywa się ona z przedstawionym wcześniej obszarem Natura 2000 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005.

Rycina 17. Położenie obszaru Natura 2000 Rynna Jezior Obrzańskich PLH80002 na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



Przedmiotowy obiekt został powołany na mocy Decyzji Komisji z dnia 13 listopada 2007 r. (Dz. Urz. UE L 12 z 15.01.2008, str. 383). Ostatnim aktem prawnym dotyczącym tego obszaru Natura 2000 jest rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lutego 2017 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk obszaru Rynna Jezior Obrzańskich (PLH080002) (Dz. U. z 2017 r. poz. 548).

Omawiany obszar Natura 2000 posiada plan zadań ochronnych ustanowiony wspólnym Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002 (Dz. U. Woj. Lubuskiego z 2014 r. poz. 979) oraz wspólnego Zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 20 lutego 2017 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002 (Dz. U. Woj. Lubuskiego z 2017 r. Poz. 426). Zapisy ww. dokumentów zostały uwzględnione w przedmiotowym Programie Ochrony Przyrody.

Według informacji podanych w SDF *„Obszar Natura 2000 Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002 o powierzchni 15 305,73 ha to rozległe obniżenie pomiędzy Wielkopolską a Ziemią Lubuską, tzw. Bruzda Zbąszyńska, rozdzielająca Pojezierze Łagowskie od Pojezierza Poznańskiego. Ponad 30% powierzchni Obszaru stanowią wody i powiązane z nimi siedliska – torfowiska, podmokłe łąki, bagna, szuwary i lasy łęgowe i bagienne. Obszar charakteryzuje się skomplikowanym układem hydrograficznym. W jego południowej części Obra wcina się w południkowo zorientowaną rynnę, przepływając przez szereg jezior, w tym największe Jez. Zbąszyńskie (742 ha). Jeziora doliny Obry są płytkie (średnia głębokość 1 – 2 m), silnie zeutrofizowane, otoczone rozległymi obszarami bagiennymi i lasami. Na kilku z nich (Wielkie, Lutol, Chobienickie) występują zalesione wyspy. W części*

północnej, poza doliną Obry, znajduje się ciąg jezior nieco głębszych, słabiej zeutrofizowanych, a nawet mezotroficznych. Lesistość obszaru jest znaczna, wynosi około 45%, przeważają lasy sosnowe. Zaludnienie jest niewielkie, w gospodarce dominuje leśnictwo, rolnictwo oraz hodowla ryb. W ostatnich latach wzrasta, istotna z punktu widzenia ochrony ptaków, presja rekreacji i zabudowy letniskowej terenu. Obszary i obiekty chronione: rezerwaty przyrody Dąbrowa na Wyspie, Jeziora Gołyńskie, Jezioro Wielkie, Wyspa na Jez. Chobienickim, Pszczewski Park Krajobrazowy oraz obszary chronionego krajobrazu."

W kolejnych zestawieniach przedstawiono przedmioty ochrony (posiadające ocenę A, B lub C) dla obszaru Natura 2000 Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002 (wg SDF, luty 2025).

Tabela 11. Zestawienie siedlisk przyrodniczych będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002 z uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych występujących na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Kod	Nazwa siedliska	Pokrycie w obszarze wg SDF [ha]	Pow. na gruntach N-ctwa w granicach obszaru wg PUL [ha]	Ocena obszaru			
					Repr.	Pow. wzgl.	Stan zach.	Ogólnie
1	3140	Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Charetea* (jeziora ramienicowe)	583,94	-	B	C	B	B
2	3150	Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*	2172,97	1,58	A	C	A	A
3	6410	zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*)	3,41	2,13	B	C	B	C
4	6430	Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczna (*Convolvuletalia sepium*)	0,91	-	A	C	B	A
5	6510	Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*	76,86	15,21	B	C	B	C
6	7140	Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*)	8,02	7,40	B	C	B	C
7	9170	Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *(Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum)*	41,75	20,90	A	C	A	A
8	9190	Kwaśne dąbrowy *(Quercion robori-petraeae)*	40,61	31,05	B	C	B	B
9	91E0	Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe)	410,67	86,47	A	C	A	A
Razem:			**3339,14**	**164,74**	**-**			

Tabela 12. Zestawienie gatunków objętych art. 4 dyrektywy 2009/147/WE i gatunków wymienionych w załączniku II do Dyrektywy 92/43/EWG, będących przedmiotami ochrony dla obszaru Natura 2000 Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002

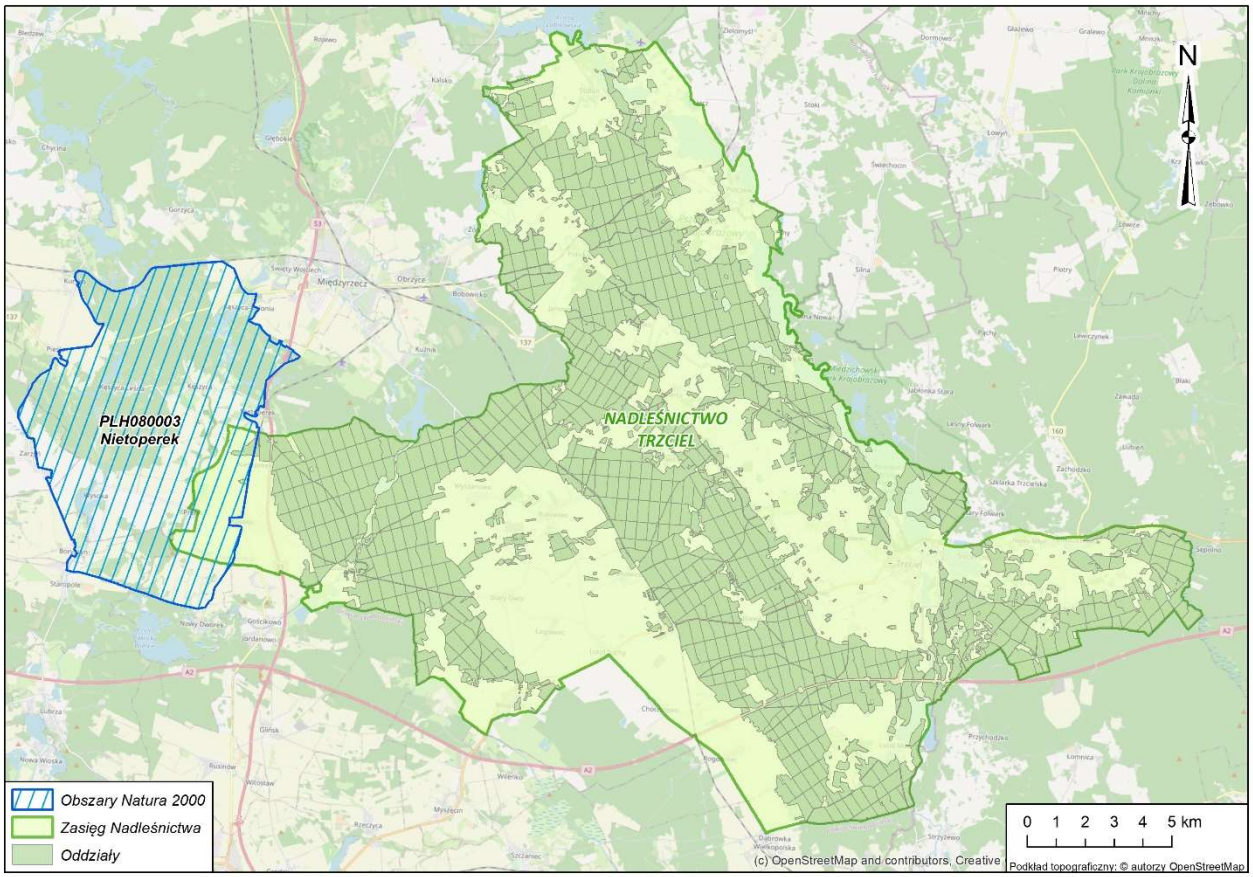
Lp.	Kod	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Ocena obszaru				Przedmiot ochrony opisany w zasięgu gruntów N-ctwa Trzciel
				Populacja	Stan zachow.	Izolacja	Ogólnie	
Ryby								
1	1149	*Cobitis taenia*	koza pospolita	C	B	C	B	NIE
Płazy								
2	1188	*Bombina bombina*	kumak nizinny	C	B	C	C	NIE
3	1166	*Triturus cristatus*	traszka grzebieniasta	C	B	C	C	NIE
Ssaki								
4	1337	*Castor fiber*	bóbr europejski	C	B	C	C	NIE

Lp.	Kod	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Ocena obszaru				Przedmiot ochrony opisany w zasięgu gruntów N-ctwa Trzciel
				Populacja	Stan zachow.	Izolacja	Ogólnie	
5	1355	*Lutra lutra*	wydra	C	B	C	C	NIE
6	1324	*Myoytis myoytis*	nocek duży	C	B	C	C	NIE

4.4.4. Nietoperek PLH080003

Obszar Natura 2000 Nietoperek PLH80003 obejmuje znikomy fragment gruntów Nadleśnictwa Trzciel w jego zachodniej części.

Rycina 18. Położenie obszaru Natura 2000 Nietoperek PLH80003 na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



Omawiany obszar został utworzony na mocy Decyzji Komisji z dnia 13 listopada 2007 r. (Dz. Urz. UE L 12 z 15.01.2008, str. 383). Ostatnim aktem prawnym dotyczącym tego obszaru Natura 2000 jest rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 3 kwietnia 2023 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Nietoperek (PLH080003) (Dz. U. z 2023 r. poz. 1000).

Omawiany obszar Natura 2000 posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 22 sierpnia 2018 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Nietoperek PLH080003 (Dz. U. Woj. Lubuskiego z 2018 r. Poz. 1906). W załącznikach do planu zadań ochronnych zidentyfikowano oraz określono sposoby eliminacji lub ograniczenia istniejących i potencjalnych zagrożeń dla zachowania właściwego stanu i ochrony gatunków zwierząt oraz ich siedlisk będących przedmiotami ochrony w tym obszarze Natura 2000. Określono także cele działań ochronnych wraz z konkretnymi działaniami ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie. Obecnie brak jest danych o występowaniu przedmiotów ochrony dla omawianego obszaru Natura 2000 na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel. Ponadto, zapisy

przytoczonego wyżej PZO nie przewidują działań ochronnych, za które miałoby być odpowiedzialne wspomniane Nadleśnictwo.

Zgodnie z zapisami zawartymi w SDF *„Obszar leży w środkowowschodniej części województwa lubuskiego na pograniczu powiatów międzyrzeckiego, sulęcińskiego oraz świebodzińskiego. Usytuowany na pograniczu dwóch mezoregionów fizykogeograficznych: Bruzda Zbąszyńska oraz Pojezierze Łagowskie. Dominujące formy użytkowania terenu w północnej części to lasy i grunty leśne, natomiast grunty orne przeważają w części południowej. Wody powierzchniowe koncentrują się na zachodzie i północnym wschodzie obszaru Natura 2000 Nietoperek. Obszar stanowi ostoję nietoperzy, która obejmuje rozległą sieć starych fortyfikacji podziemnych tj. 30 km żelbetonowych podziemi, 30-50 m pod powierzchnią ziemi. Tworzą one część tzw. Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego zbudowanego w latach 1933 - 1945. Podziemia łączą się z powierzchnią ziemi kilkoma pionowymi szybami wentylacyjnymi, korytarzami prowadzącymi do bunkrów objętych ochroną w formie rezerwatu przyrody „Nietoperek”. Dodatkowo do ostoi włączono Tunel w Wysokiej. W skład ostoi wchodzą także naziemne tereny żerowiskowe nietoperzy, odpowiadające mniej więcej granicom Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego "Uroczyska Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego"*.

W kolejnych zestawieniach przedstawiono przedmioty ochrony (posiadające ocenę A, B lub C) dla obszaru Natura 2000 Nietoperek PLH080003 (wg SDF, maj 2025).

Tabela 13. Zestawienie gatunków objętych art. 4 dyrektywy 2009/147/WE i gatunków wymienionych w załączniku II do Dyrektywy 92/43/EWG, będących przedmiotami ochrony dla obszaru Natura 2000 Nietoperek PLH080003

Lp.	Kod	Nazwa łacińska	Nazwa polska	Ocena obszaru				Przedmiot ochrony opisany w zasięgu gruntów N-ctwa Trzciel
				Populacja	Stan zachow.	Izolacja	Ogólnie	
Ssaki								
1	1308	*Barbastella barbastellus*	mopek zachodni	B	B	C	A	NIE
2	1323	*Myotis bechsteinii*	nocek Bechsteina	C	B	C	A	NIE
3	1318	*Myotis dasycneme*	nocek łydkowłosy	C	B	C	A	NIE
4	1324	*Myotis myotis*	nocek duży	B	B	C	A	NIE

4.5. Użytki ekologiczne

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowi ska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel zostało opisanych 11 użytków ekologicznych na łącznej powierzchni 29,16 ha. Są one zlokalizowane w zasięgu terytorialnym trzech jednostek szczebla gminnego.

Wszystkie omawiane obiekty położone są na gruntach nieleśnych. Poniżej zamieszczono zestawienie zawierające informacje dotyczące wszystkich tutejszych użytków ekologicznych.

Aktem prawnym regulującym status omawianych użytków ekologicznych jest rozporządzenie Nr 5 Wojewody Lubuskiego z dnia 25 marca 2002 r. w sprawie uznania za użytek ekologiczny. Wg tego dokumentu na obszarze użytków ekologicznych zakazuje się:

- niszczenia, uszkadzania lub przekształcania obiektu;
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu z wyjątkiem obiektów związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym;

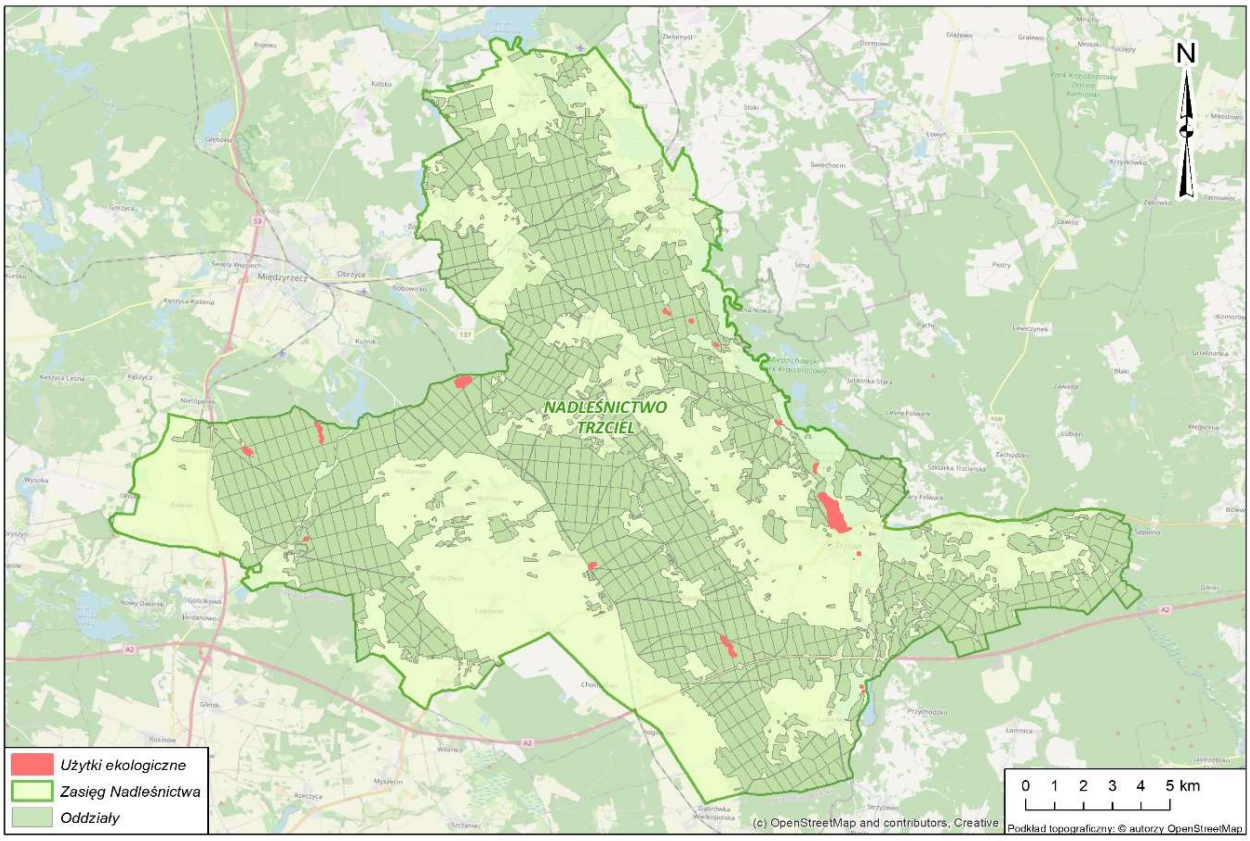
- uszkadzania i niszczenia gleby;
- wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości;
- zaśmiecania obiektu i terenu wokół niego;
- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody i zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz gospodarki rybackiej;
- wylewania gnojowicy.

Tabela 14. Zestawienie użytków ekologicznych na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Nazwa	Akt powołujący	Data utworzenia	Gmina	Adres leśny	Pow. [ha]	Użytek ew.	Uwagi, zalecenia ochronne
1	„Bagienka”	Rozporządzenie Nr 5 Wojewody Lubuskiego z dnia 25 marca 2002 r. w sprawie uznania za użytek ekologiczny	2002	Trzciel (obszar wiejski)	601-d-00 602-k-00 666-g-00 667-b-00	7,57	N	-
2	”Miedzianka”			Międzyrzecz (obszar wiejski)	274-d-00 274-g-00 275-c-00	8,32	N	-
3	”Nad Gołyniem”			Pszczew	160-i-00	1,18	N	-
4	”Nad Jeziorem Stobno”			Pszczew	168-f-00	0,75	Ws	-
5	”Nad Obrą”			Pszczew	179-l-00	0,39	Ps	-
6	”Nad Paklicą”			Międzyrzecz (obszar wiejski)	404-s-00	0,66*	N	-
7	”Nad Wielkim”			Trzciel (obszar wiejski)	416-r-00	0,88	Ł	-
8	”Oczko”			Pszczew	213-o-00	0,60	Ps	-
9	”Panowice”			Trzciel (obszar wiejski)	492-f-00 492-g-00 492-h-00	2,43	Ps Ł Ps	-
10	”Pastwiska”			Międzyrzecz (obszar wiejski)	269-c-00 270-a-00	3,69	Ps	-
11	”Sosnówka”			Międzyrzecz (obszar wiejski)	245-h-00 263-a-00 263-c-00 263-h-00	2,69	N	-
Razem:						**29,16**	-	-

** - powierzchnia wynikająca z ewidencji gruntów, wg aktu powołującego 0,64 ha*

Rycina 19. Położenie użytków ekologicznych na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



Fotografia 1. Użytek ekologiczny „Nad Jeziorem Stobno”



(fot. Krzysztof Nowakowski, Nadleśnictwo Trzciel)

Dodatkowo na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel zlokalizowany jest jeden projektowany użytek ekologiczny pod nazwą „Toczeń”. Znajduje się on w pododdziale 716a i zajmuje powierzchnię 4,92 ha. W 2026 roku zostało rozpoczęte postępowanie regulujące status tego obiektu.

4.6. Pomniki przyrody

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.

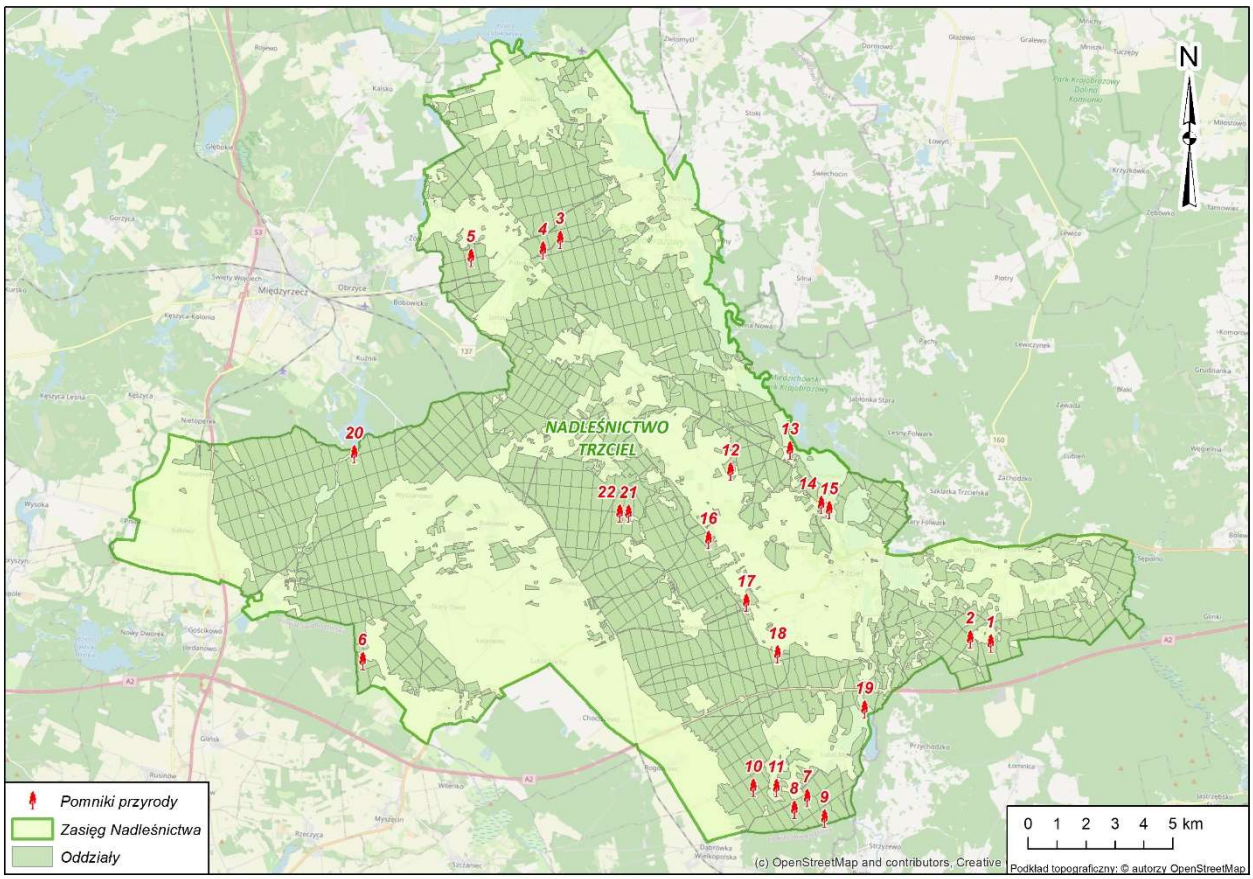
Aktualnie, na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel znajdują się 22 pomniki przyrody. Z czego 18 to pojedyncze drzewa, a 4 pomniki przyrody stanowią grupy drzew.

Tabela 15. Zestawienie istniejących pomników przyrody na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel

Lp.	Akt powołujący	Adres leśny	Gmina	Działka ewidencyjna	Opis pomnika	
					Gatunek (rodzaj)	Uwagi
1	Rozporządzenie Wojewody Gorzowskiego Nr 28 z dnia 13.12.1991 r. (Dz. Urz. Woj. Gorzowskiego Nr 17, poz. 110 z dnia 23 grudnia 1991 r.)	09-699 -c -00	Miedzichowo	267	Lipa drobnolistna (pojedyncze drzewo)	-
2		09-700 -a -00	Miedzichowo	220/4	Lipa drobnolistna (pojedyncze drzewo)	-
3	Rozporządzenie Wojewody Lubuskiego Nr 14 z dnia 28.02.2006 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 14 poz. 338 z dnia 7 marca 2006 r.)	01-83 -f -00	Pszczew	2081/1	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-
4		01-85 -c -00	Pszczew	2083/1	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Martwy
5		02-75 -g -00	Pszczew	2073	Dęby szypułkowe (grupa 5 drzew)	-
6		06-502 -b -00	Trzciel (ob. wiejski)	2210/3	Wiąz szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Martwy, złamany
7		11-775 -c -00	Trzciel (ob. wiejski)	2290	Wiąz szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Stan dobry
8		11-777 -b -00	Trzciel (ob. wiejski)	2292	Dęby szypułkowe (grupa 4 drzew)	1 drzewo w stanie dobrym, 1 drzewo zamierające, 2 drzewa martwe
9		11-784 -g -00	Trzciel (ob. wiejski)	294	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Martwy
10	Rozporządzenie Wojewody Lubuskiego Nr 33 z dnia 19.05.2006 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 38 poz. 833 z dnia 5 czerwca 2006 r.)	11-756 -h -00	Zbąszynek	322/1	Sosna zwyczajna (pojedyncze drzewo)	-
11		11-761 -f -00	Zbąszynek	327/1	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-
12	Uchwała Nr XV/125/2025 Rady Miejskiej w Trzcielu z dnia 03.09.2025 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego poz. 2040 z dnia 12 września 2025 r.)	07-367 -j -00	Trzciel (ob. wiejski)	388	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Stan dobry
13		07-409 -b -00	Trzciel (ob. wiejski)	2026/3	Topola biała (pojedyncze drzewo)	Zamierający
14		07-416 -z -00	Trzciel (ob. wiejski)	2027/1	Dęby szypułkowe (grupa 2 drzew)	Stan dobry
15		07-520 -a -00	Trzciel (ob. wiejski)	2029/2	Olsza czarna (pojedyncze drzewo)	Stan dobry
16		08-527 -a -00	Trzciel (ob. wiejski)	437	Sosna zwyczajna (pojedyncze drzewo)	Martwy, złamany
17		08-573 -b -00	Trzciel (ob. wiejski)	2116/4	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Stan dobry
18		10-597 -g -00	Trzciel (ob. wiejski)	2141/1	Wiąz szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Stan dobry
19		11-719 -a -00	Trzciel (ob. wiejski)	2272/5	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Stan dobry
20	Uchwała Nr XVI/129/19 Rady Miejskiej	05-260 -a -00	Międzyrzecz (ob. wiejski)	2016	Dęby szypułkowe (grupa 2 drzew)	Stan dobry, „Dęby Gersdorfa"

Lp.	Akt powołujący	Adres leśny	Gmina	Działka ewidencyjna	Opis pomnika	
					Gatunek (rodzaj)	Uwagi
21	w Międzyrzeczu z dnia 29 października 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego poz. 2888 z dnia 4 listopada 2019 r.)	08-426 -b -00	Międzyrzecz (ob. wiejski)	2127	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Stan dobry, bez uszkodzeń
22		08-426 -b -00	Międzyrzecz (ob. wiejski)	2127	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	Stan dobry, bez uszkodzeń

Rycina 20. Lokalizacja pomników przyrody na tle gruntów Nadleśnictwa Trzciel



Fotografia 2. Pomnik przyrody (dąb szypułkowy) na gruntach Nadleśnictwa Trzciel w oddziale 367



(fot. Radosław Głąb, Nadleśnictwo Trzciel)

4.7. Chronione oraz lokalnie cenne gatunki

Zgodnie z art 46.1.2 ustawy o ochronie przyrody ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej.

Aktualnie obowiązującymi rozporządzeniami, określającymi listy gatunków chronionych roślin, grzybów i zwierząt są:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów,
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin,
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt,

Według powyższych rozporządzeń ustalono listy gatunków roślin, grzybów i zwierząt występujących na terenie Nadleśnictwa Trzciel które są:

- objęte ochroną częściową,
- objęte ochroną ścisłą,
- objęte ochroną ścisłą, wymagające ochrony czynnej.

W poniższym zestawieniu ujęto zbiorczo podstawowe informacje dotyczące gatunków chronionych, zebranych w poszczególnych grupach systematycznych, zaobserwowanych na gruntach Nadleśnictwa Trzciel.

Tabela 16. Zestawienie lokalnie cennych i chronionych gatunków występujących na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel.

Grupa systematyczna	Liczba stwierdzonych gatunków	Podlegające ochronie ścisłej	Podlegające ochronie częściowej	Gatunki z Czerwonej księgi lub Czerwonej listy (także lokalnej)	Gatunki z zał. II lub IV DS, zał. 1 DP
Rośliny	45	12	33	22	-
Grzyby	4	-	4	3	-
Bezkręgowce	2	2	-	2	2
Ryby	-	-	-	-	-
Płazy	6	3	3	1	2
Gady	4	1	3	1	1
Ptaki	21	18	2	21	6
Ssaki	3	1	2	-	3

W tabelach zamieszczonych w dalszej części rozdziału zestawiono zaobserwowane na terenie Nadleśnictwa Trzciel chronione gatunki grzybów, porostów, roślin i zwierząt objętych ochroną. Szczegółowa lokalizacja gatunków chronionych występujących na gruntach Nadleśnictwa Trzciel została przedstawiona w załączniku do POP pod nazwą „Niepubliczny załącznik z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”.

Dane na temat obserwacji poszczególnych gatunków grzybów, roślin i zwierząt na terenie Nadleśnictwa Trzciel uzyskano z aktualnych informacji pozyskanych od Nadleśnictwa Trzciel i z Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska.

4.7.1. Rośliny naczyniowe, mchy i wątrobowce

Tabela 17. Wykaz chronionych roślin stwierdzonych i występujących pospolicie na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Kategoria ochrony	Występowanie	Liczba znanych stanowisk w N-ctwie	Kat. wg Czerwonej listy *	Listy regionalne **	Nie podlega odstępstwom	Źródło informacji
Mchy									
1	Bielistka siwa	*Leucobryum glaucum*	Częściowa	Podmokłe lasy, głównie iglaste, na wilgotnych łąkach, skałach oraz wrzosowiskach	6	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
2	Mokradłoszka zaostrzona	*Calliergonella cuspidata*	Częściowa	Torfowiska, wilgotne łąki, brzegi wód i zbiorników dystroficznych	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
3	Płonnik cienki	*Polytrichum strictum*	Częściowa	Torfowiska i bory bagienne	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
4	Próchniczek błotny	*Aulacomnium palustre*	Częściowa	Torfowiska wysokie i przejściowe	3	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ
5	Skorpionowiec brunatny	*Scorpidium scorpioides*	Ścisła	Torfowiska niskie i alkaliczne	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
6	Torfowiec – rodzaj	*Sphagnum sp.*	Częściowa	Lasy olsowe, torfowiska	3	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
7	Torfowiec błotny	*Sphagnum palustre*	Częściowa	Lasy olsowe, torfowiska	3	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
8	Torfowiec brodawkowaty	*Sphagnum papillosum*	Częściowa	Lasy olsowe, torfowiska	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
9	Torfowiec frędzlowany	*Sphagnum fimbriatum*	Częściowa	Lasy olsowe, torfowiska	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
10	Torfowiec jednoboczny	*Sphagnum subsecundum*	Częściowa	Lasy olsowe, torfowiska	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
11	Torfowiec nastroszony	*Sphagnum squarrosum*	Częściowa	Lasy olsowe, torfowiska	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
12	Torfowiec pierzasty	*Sphagnum subnitens*	Częściowa	Lasy olsowe, torfowiska	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
Paprotniki									
13	Pióropusznik strusi	*Matteucia struthiopteris*	Częściowa	Wilgotne lasy liściaste	3	CR	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
14	Podejźrzon - rodzaj	*Botrychium sp.*	Ścisła czynna	Skraj lasu, zręby i drogi leśne	2	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Kategoria ochrony	Występowanie	Liczba znanych stanowisk w N-ctwie	Kat. wg Czerwonej listy *	Listy regionalne **	Nie podlega odstępstwom	Źródło informacji
15	Podejźrzon księżycowy	*Botrychium lunaria*	Ścisła czynna	Skraj lasu, zręby i drogi leśne	2	VU	E	-	Nadleśnictwo Trzciel
16	Widlicz (widłak) cyprysowy	*Diphasiastrum tristachyum*	Ścisła	Bory i wrzosowiska	4	EN	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
17	Widlicz (widłak) spłaszczony	*Diphasiastrum complanatum*	Częściowa	Bory i lasy iglaste	41	VU	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
18	Widłak goździsty	*Lycopodium clavatum*	Częściowa	Bory i lasy iglaste	48			-	Nadleśnictwo Trzciel
19	Widłak jałowcowaty	*Lycopodium annotinum*	Częściowa	Bory i lasy iglaste	16	-	R	-	Nadleśnictwo Trzciel
Rośliny nasienne									
20	Bagno zwyczajne	*Ledum palustre*	Częściowa	Bory wilgotne, torfowiska wysokie i przejściowe	11	LC	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
21	Bobrek trójlistkowy	*Menyanthes trifoliata*	Częściowa	Torfowiska i bagna	7	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ
22	Brodawkowiec czysty	*Pseudoscleropodium purum*	Częściowa	Lasy i bory iglaste	1	-	-	-	RDOŚ
23	Buławnik czerwony	*Cephalanthera rubra*	Ścisła	Widne lasy liściaste	5	VU	E	-	Nadleśnictwo Trzciel
24	Cis pospolity	*Taxus baccata*	Częściowa	Lasy mieszane świeże	1	VU	R	-	Nadleśnictwo Trzciel
25	Gnieźnik leśny	*Neottia nidus-avis*	Częściowa	Cieniste lasy liściaste	2	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
26	Goździk siny	*Dianthus gratianopolitanus*	Ścisła czynna	Bory świeże	5	EN	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
27	Grzybienie białe	*Nymphaea alba*	Częściowa	Wody stojące lub płynące	4	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
28	Kaldezja dziewięciornikowata	*Caldesia parnassifolia*	Ścisła czynna	Płytkie, mezotroficzne i eutroficzne zbiorniki wodne	2	CR	E	(3)	Nadleśnictwo Trzciel
29	Kłoć wiechowata	*Cladium mariscus*	Ścisła	Torfowiska niskie i nakredowe	1	NT	-	(3)	RDOŚ
30	Kocanki piaskowe	*Helichrysum arenarium*	Częściowa	Bory mieszane świeże, na glebach piaszczystych	2	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Kategoria ochrony	Występowanie	Liczba znanych stanowisk w N-ctwie	Kat. wg Czerwonej listy *	Listy regionalne **	Nie podlega odstępstwom	Źródło informacji
31	Kruszczyk szerokolistny	*Epipactis helleborine*	Częściowa	Żyzne lasy liściaste jak i uboższe bory sosnowe	10	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
32	Kukułka (storczyk) plamista	*Dactylorhiza maculata*	Częściowa	Torfowiska	1	V	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
33	Listera jajowata	*Listera ovata*	Częściowa	Lasy mieszane wilgotne	7	-	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
34	Modrzewnica zwyczajna	*Andromeda polifolia*	Częściowa	Torfowiska wysokie i przejściowe	1	NT	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
35	Pływacz średni	*Utricularia intermedia*	Ścisła	Płytkie wody torfowisk przejściowych	2	VU	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
36	Podkolan biały	*Platanthera bifolia*	Częściowa	Świetliste lasy liściaste, skraj lasu	2	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
37	Pomocnik baldaszkowy	*Chimaphila umbellata*	Częściowa	Widne bory świeże, piaszczyste podłoże	6	NT	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
38	Rojownik (rojnik) pospolity	*Jovibarba sobolifera*	Częściowa	Piaski i suche podłoża	1	VU	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
39	Rosiczka okrągłolistna	*Drosera rotundifolia*	Ścisła	Bory mieszane wilgotne, bory bagienne, torfowiska wysokie i przejściowe	7	NT	V	-	Nadleśnictwo Trzciel
40	Rosiczka - rodzaj	*Drosera sp.*	Ścisła	Bory mieszane wilgotne, bory bagienne, torfowiska wysokie i przejściowe	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
41	Storczyk - rodzaj	*Dactylorhiza sp.*	Częściowa	Łąki, torfowiska, murawy, zarośla	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
42	Śnieżyczka przebiśnieg	*Galanthus nivalis*	Częściowa	Świeże i wilgotne lasy liściaste	1	-	I	-	Nadleśnictwo Trzciel
43	Turzyca strunowa	*Carex chordorrhiza*	Ścisła	Torfowiska przejściowe	1	VU	E	-	Nadleśnictwo Trzciel
44	Wężymord stepowy	*Scorzonera purpurea*	Ścisła czynna	Suche, nasłonecznione zbocza trawiaste i murawy	1	EN	E	-	Nadleśnictwo Trzciel
45	Zimoziół (linnea) północny	*Linnaea borealis*	Częściowa	Bory iglaste	1	VU	V	-	Nadleśnictwo Trzciel

* - Kategorie według opracowania pt. „Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych”, Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk (Kraków 2016):
CR – krytycznie zagrożony; EN – zagrożony; VU – gatunek narażony; NT – gatunek bliski zagrożenia

** - Kategorie według opracowań pt. „Ginące i Zagrożone Rośliny Naczyniowe Pomorza Zachodniego” (Żukowski, Jackowiak 1995) oraz „Ginące i Zagrożone Rośliny Naczyniowe Wielkopolski” (Żukowski, Jackowiak 1995):
Ex – gatunki wymarłe, zaginione (prawdopodobnie wymarłe); E – gatunki wymierające (bezpośrednio zagrożone wymarciem); V – gatunki narażone; R – gatunki rzadkie i przez to potencjalnie zagrożone; I – gatunki o nieokreślonym zagrożeniu; K – gatunki o zagrożeniu niedostatecznie poznanym

(3) - Gatunki oznaczone cyfrą (3) w załącznikach nr 1 i 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin, których nie dotyczy odstępstwo, o którym mowa w § 8 pkt 1.

4.7.2. Grzyby

Tabela 18. Wykaz chronionych grzybów stwierdzonych i występujących pospolicie na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Kategoria ochrony	Występowanie	Liczba znanych stanowisk w N-ctwie	Kat. wg Czerwonej listy *	Listy regionalne	Nie podlega odstępstwom	Źródło informacji
1	Błyskoporek podkorowy	*Inonotus obliquus*	Częściowa	Lasy liściaste	1	R	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
2	Ozorek dębowy	*Fistulina hepatica*	Częściowa	Lasy liściaste i mieszane	1	R		-	Nadleśnictwo Trzciel
3	Brodaczka zwyczajna	*Usnea dasypoga*	Częściowa	Wilgotne lasy i zarośla	5	VU	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
4	Chrobotki - rodzaj	*Cladonia sp.*	Częściowa	Świetliste lasy i bory	64	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel

* - Kategorie według opracowania pt. „Czerwona lista roślin i grzybów Polski” (Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szeląg Z. 2006):
VU – gatunek w niektórych regionach narażony na wymarcie; R – gatunki rzadkie

(1) - Gatunki oznaczone cyfrą (1) w załącznikach nr 1 i 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów, dla których nie stosuje się odstępstwa od zakazów określonych w § 7 pkt 1.

4.7.3. Zwierzęta

Tabela 19. Wykaz chronionych zwierząt stwierdzonych i występujących pospolicie na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Kategoria ochrony	Występowanie	Liczba znanych stanowisk w N-ctwie	Kat. wg Czerwonej listy *	Listy regionalne	Gatunki z zał. II lub IV DS, zał. 1 DP	Źródło informacji
Bezkręgowce									
1	Czerwończyk nieparek	*Lycaena dispar*	Ścisła	Wilgotne tereny, lasy łęgowe, olsy	1	LR	-	II DS IV DS	RDOŚ
2	Pachnica dębowa	*Osmoderma eremita*	Ścisła czynna	Starodrzewy liściaste	14	VU	-	II DS IV DS	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Kategoria ochrony	Występowanie	Liczba znanych stanowisk w N-ctwie	Kat. wg Czerwonej listy *	Listy regionalne	Gatunki z zał. II lub IV DS, zał. 1 DP	Źródło informacji
Płazy									
3	Kumak nizinny	*Bombina bombina*	Ścisła czynna	Wilgotne tereny, lasy łęgowe, olsy	68	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ
4	Ropucha szara	*Bufo bufo*	Częściowa	Lasy iglaste, liściaste i mieszane	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
5	Traszka grzebieniasta	*Triturus cristatus*	Ścisła czynna	Wilgotne lasy liściaste i mieszane	3	NT	-	II DS IV DS	Nadleśnictwo Trzciel
6	Traszka zwyczajna	*Lissotriton vulgaris*	Częściowa	Tereny wilgotne	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
7	Żaba moczarowa	*Rana arvalis*	Ścisła	Wilgotne lasy liściaste, iglaste i mieszane	1	-	-	IV DS	Nadleśnictwo Trzciel
8	Żaba trawna	*Rana temporaria*	Częściowa	Wilgotne lasy liściaste, iglaste i mieszane	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
9	Gniewosz plamisty	Coronella austriaca	Ścisła czynna	Nasłonecznione skraje lasów oraz suche bory i ciepłe lasy liściaste	1	VU	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
10	Jaszczurka zwinka	Lacerta agilis	Częściowa	Obrzeża borów sosnowych	1	-	-	IV DS	Nadleśnictwo Trzciel
11	Zaskroniec zwyczajny	Natrix natrix	Częściowa	Wilgotne lasy mieszane	1	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
12	Żmija zygzakowata	Vipera berus	Częściowa	Obrzeża lasów, miejsca nasłonecznione	3	-	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
Ptaki									
13	Bielik	*Haliaeetus albicilla*	Ścisła	Stare drzewostany, zlokalizowane blisko zbiorników wodnych	3	LC	-	1 DP	Nadleśnictwo Trzciel
14	Czapla siwa	*Ardea cinerea*	Częściowa	Stare drzewostany mieszane, olsy, łęgi	1	LC	-	-	RDOŚ
15	Dzięcioł średni	*Dendrocopos medius*	Ścisła czynna	Stare drzewostany iglaste i mieszane, z grubymi pniami, grądy, łęgi, prześwietlone dąbrowy	11	LC	-	1 DP	Nadleśnictwo Trzciel
16	Gajówka	*Sylvia borin*	Ścisła	Wilgotne lasy liściaste i mieszane	1	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
17	Gągoł	*Bucephala clangula*	Ścisła czynna	Stare lasy z dziuplastymi drzewami lub skrzynkami lęgowymi	5	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Kategoria ochrony	Występowanie	Liczba znanych stanowisk w N-ctwie	Kat. wg Czerwonej listy *	Listy regionalne	Gatunki z zał. II lub IV DS, zał. 1 DP	Źródło informacji
18	Gęgawa	*Anser anser*	Brak (przedmiot ochrony PLB)	Duże jeziora, stawy, bagna, trzcinowiska	4	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
19	Kania czarna	*Milvus migrans*	Ścisła czynna	Stare drzewostany lub skraje lasów w pobliżu wody i otwartej przestrzeni	1	NT	-	1 DP	RDOŚ
20	Kania ruda	*Milvus milvus*	Ścisła czynna	Stare lasy liściaste i mieszane w pobliżu otwartych terenów żerowiskowych	2	LC	-	1 DP	Nadleśnictwo Trzciel
21	Kapturka	*Sylvia atricapilla*	Ścisła	Lasy liściaste (np. dąbrowy, buczyny) i mieszane	1	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
22	Kormoran	*Phalacrocorax carbo*	Częściowa	Wilgotne tereny	1	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
23	Kszyk	*Gallinago gallinago*	Ścisła	Otwarte tereny podmokłe, torfowiska i mokradła	1	VU	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
24	Modraszka	*Cyanistes caeruleus*	Ścisła	Lasy liściaste i mieszane	1	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
25	Muchołówka mała	*Ficedula parva*	Ścisła	Drzewostany o luźnym zwarciu	2	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
26	Perkoz dwuczuby	*Podiceps cristatus*	Ścisła	Otwarte i wilgotne tereny, zarastające zbiorniki wodne	2	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ
27	Piecuszek	*Phylloscopus trochilus*	Ścisła	Drzewostany o luźnym zwarciu, młodniki, obrzeża lasow	1	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
28	Siniak	*Columba oenas*	Ścisła	Stare drzewostany lasow liściastych i mieszanych, w szczegolności buczyny	10	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
29	Śpiewak	*Turdus philomelos*	Ścisła	Lasy liściaste, iglaste i mieszane	1	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
30	Świergotek drzewny	*Anthus trivialis*	Ścisła	Lasy liściaste, iglaste i mieszane	1	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
31	Trznadel	*Emberiza citrinella*	Ścisła	Obrzeża lasu, polan, na zrębach	1	LC	-	-	Nadleśnictwo Trzciel
32	Zimorodek	*Alcedo atthis*	Ścisła	Lasy liściaste i mieszane, w pobliżu niezalesionych rzek	1	LC	-	I DP	Nadleśnictwo Trzciel

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Kategoria ochrony	Występowanie	Liczba znanych stanowisk w N-ctwie	Kat. wg Czerwonej listy *	Listy regionalne	Gatunki z zał. II lub IV DS, zał. 1 DP	Źródło informacji
33	Żuraw	*Grus grus*	Ścisła	Podmokłe tereny, torfowiska, bagna śródleśne	34	LC	-	I DP	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ
Ssaki									
34	Bóbr europejski	*Castor fiber*	Częściowa	Brzegi wolno płynących rzek, starorzeczy, jezior oraz bagien	25	-	-	II DS IV DS	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ
35	Nocek natterera	*Myotis nattereri*	Ścisła czynna	Stare drzewostany lasów liściastych i mieszanych, korony drzew, dziuple i budki lęgowe dla nietoperzy	1	-	-	IV DS	Nadleśnictwo Trzciel
36	Wydra	*Lutra lutra*	Częściowa	Lasy łęgowe, zarośla, trzciny, w pobliżu rzek	10	-	-	IV DS	Nadleśnictwo Trzciel, RDOŚ

Objaśnienia do tabeli:
* - „Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce": LR – gatunki niższego ryzyka, CR – gatunki skrajnie zagrożone.
„Czerwona lista ptaków Polski": LC - gatunek najmniejszej troski, VU - narażone, NT - bliskie zagrożenia, EN - zagrożone, CR - krytycznie zagrożone, RE - wymarłe regionalnie, DD - nie ustalono statusu
„Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce": NT - bliskie zagrożenia, DD - o słabo znanym statusie

4.7.4. Strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową

Ochrona strefowa ma na celu ochronę miejsc rozrodu i regularnego przebywania niektórych gatunków zwierząt. Obszar chroniony stanowią dwa rodzaje stref:

- strefa ochrony całorocznej (ścisła),
- strefa ochrony okresowej (częściowa).

Wykaz gatunków zwierząt chronionych strefowo, informacje dotyczące wielkości strefy oraz okresowych terminów ochronnych, podane są w Załączniku nr 4 do rozporządzenia Ministra Środowiska 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.

Na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel zlokalizowanych jest dziewięć stref ochrony dla pięciu gatunków chronionych ptaków. Trzy z nich zostały utworzone dla bielika (*Haliaeetus albicilla),* po dwie dla bociana czarnego (*Ciconia nigra*) i kani rudej (*Milvus milvus)*, a także po jednej dla orlika krzykliwego (*Clanga pomarina*) i rybołowa (*Pandion haliaetus)*. Część z ww. stref jest położona częściowo także poza gruntami zarządzanymi przez Nadleśnictwo Trzciel.

Szczegółowy zasięg poszczególnych stref oraz zaplanowane w PUL ewentualne wskazania gospodarcze (ochronne) zostały szczegółowo uzgodnione pomiędzy Wykonawcą PUL oraz Nadleśnictwem Trzciel. W strefach ochrony całorocznej nie planowano żadnych wskazań gospodarczych. Natomiast w strefach ochrony okresowej zaplanowane czynności odbywać się mogą poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska.

Poniżej dokonano syntetycznej charakterystyki stref ochrony opisanych na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel.

Tabela 20. Wykaz gatunków chronionych wraz z strefą ochrony całorocznej i okresowej na obszarze Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Gatunek	Decyzja Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska	Położenie stref ochrony *		Uwagi
			Powiat / Gmina	Leśnictwo	
1	Bielik (*Haliaeetus albicilla)*	WPN-I.6442.4.2017.WT	Międzyrzecki / Międzyrzecz obszar wiejski	Wyszanowo	Część strefy na gruntach Nadleśnictwa Międzyrzecz
2	Bielik (*Haliaeetus albicilla)*	WPN-I.6442.18.2018.WT	Międzyrzecki / Międzyrzecz obszar wiejski	Wyszanowo	-
3	Bielik (*Haliaeetus albicilla)*	WPN-I.6442.21.2018.WT	Międzyrzecki / Trzciel obszar wiejski	Czarny Dwór	-
4	Bocian czarny (*Ciconia nigra*)	WPN-I.6442.19.2018.WT	Międzyrzecki / Międzyrzecz obszar wiejski	Czarny Bocian	-
5	Bocian czarny (*Ciconia nigra*)	WPN.6442.96.2025.WT	Międzyrzecki / Trzciel obszar wiejski	Jasieniec	-
6	Kania ruda (*Milvus milvus)*	WPN-I.6442.22.2018.WT	Międzyrzecki / Trzciel obszar wiejski	Bolków	-
7	Kania ruda (*Milvus milvus)*	WPN-I.6442.20.2018.WT	Międzyrzecki / Trzciel obszar wiejski	Czarny Dwór	-
8	Orlik krzykliwy (*Clanga pomarina*)	WPN-I.6442.23.2018.WT	Międzyrzecki / Trzciel obszar wiejski	Czarny Dwór	-
9	Rybołów (*Pandion haliaetus)*	WPN-I.6442.24.2018.WT	Międzyrzecki / Pszczew	Pszczew	-

** - szczegółowa lokalizacja stref podana została w załączniku do POP pod nazwą „Niepubliczny załącznik z wykazem stanowisk gatunków chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”.*

Ochroną strefową objęto łącznie powierzchnię 294,98 ha, w tym ochroną całoroczną (ścisłą) 27,03 ha, natomiast ochroną okresową (częściową) 267,95 ha

4.8. Siedliska przyrodnicze

Lokalizację siedlisk przyrodniczych Natura 2000 na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel przyjęto w oparciu o ustalenia przyjęte podczas kolejnych etapów prac nad projektem niniejszego PUL. Decyzje z tego zakresu podjęto m. in. w czasie końcowego odbioru prac terenowych oraz podczas spotkania roboczego w siedzibie Nadleśnictwa Trzciel w dniu 8 maja 2026 r., które odbyło się przy udziale przedstawicieli: RDOŚ w Gorzowie Wlkp., RDLP w Szczecinie, Nadleśnictwa Trzciel i Wykonawcy projektu PUL. W przypadku siedlisk przyrodniczych zlokalizowanych poza obszarami Natura 2000 ich lokalizację przyjęto w oparciu o dane z INVENT 2007, które zostały częściowo zweryfikowane podczas prac fitosocjologicznych wykonanych od maja do lipca 2026 r. przez pracowników Nadleśnictwa Trzciel i RDLP w Szczecinie. Siedliska przyrodnicze położone w zasięgu obszarów siedliskowych Natura 2000 zostały przyjęte w oparciu o dane uzyskane z RDOŚ. Przy czym podczas wspomnianych prac fitosocjologicznych z 2026 r. dokonano weryfikacji zasięgu tych siedlisk w około 20 wskazanych pododdziałach, których wybór nastąpił podczas odbioru końcowego prac terenowych. Ww. metody weryfikacji siedlisk przyrodniczych na gruntach Nadleśnictwa Trzciel zostały zaakceptowane przez Dyrektora RDOŚ w Gorzowie Wlkp. podczas wspomnianego spotkania z 8 maja 2026 r.

W oparciu o dane otrzymane z opisanej wyżej weryfikacji, w części głównej opisów taksacyjnych wybranych pododdziałów, zostały ujęte informacje odnośnie występujących w nich siedlisk przyrodniczych. Dane te dotyczą 14 takich siedlisk, z czego 8 z nich jest siedliskami leśnymi.

Poniżej zestawiono sumaryczne dane powierzchniowe poszczególnych siedlisk przyrodniczych ujętych w opisach taksacyjnych. Obecnie w aplikacji WEB-Taksator istnieje możliwość zakodowania więcej niż jednego siedliska przyrodniczego w danym pododdziale, wraz z podaniem zajmowanej przez to siedlisko powierzchni. Podane poniżej wartości dotyczą łącznej powierzchni geometrycznej poszczególnych siedlisk przyrodniczych występujących na gruntach Nadleśnictwa.

Tabela 21. Zestawienie powierzchni siedlisk przyrodniczych na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Kod siedliska	W granicach obszarów siedliskowych Natura 2000					Grunty Nadleśnictwa poza obszarami siedliskowymi Natura 2000					Łącznie				
	Stan siedliska														
	A	B	C	XX	Razem	A	B	C	XX	Razem	A	B	C	XX	Razem
	Powierzchnia [ha]														
3150	-	1,58	-	-	1,58	-	-	7,87	-	7,87	-	1,58	7,87	-	9,45
3160	0,56	-	-	-	0,56	-	-		-	-	0,56	-	-	-	0,56
6410	-	-	2,13	-	2,13	-	-	17,92	-	17,92	-	-	20,05	-	20,05
6430	-	0,21		-	0,21	-	-	-	-	-	-	0,21	-	-	0,21
6510	-	16,91	0,58	-	17,49	-	-	34,24	-	34,24	-	16,91	34,82	-	51,73
7140	0,19	3,82	3,39	-	7,40	-	7,10	9,51	-	16,61	0,19	10,92	12,9	-	24,01
Razem nieleśne	0,75	22,52	6,10	-	29,37	-	7,10	69,54	-	76,64	0,75	29,62	75,64	-	106,01
9110	-	0,84	3,30	-	4,14	-	10,06	5,54	-	15,60	-	10,9	8,84	-	19,74
9130	-	2,95	3,92	-	6,87	-	-	-	-	-	-	2,95	3,92	-	6,87
9170	6,42	13,30	14,83	-	34,55	-	5,14	37,42	-	42,56	6,42	18,44	52,25	-	77,11
9190	-	24,11	20,61	-	44,72	-	5,28	39,55	-	44,83	-	29,39	60,16	-	89,55
91D0	-	3,30	0,38	-	3,68	-	-	19,02	-	19,02	-	3,30	19,40	-	22,70
91E0	-	79,72	48,21	-	127,93	-	0,35	172,74	-	173,09	-	80,07	220,95	-	301,02
91F0	-	5,68	12,66	-	18,34	-	-	-	-	-	-	5,68	12,66	-	18,34
91T0	-	-	-	-	-	-	1,74	7,98	-	9,72	-	1,74	7,98	-	9,72
Razem leśne	6,42	129,90	103,91	-	240,23	-	22,57	282,25	-	304,82	6,42	152,47	386,16	-	545,05
Łącznie	**7,17**	**152,42**	**110,01**	**-**	**269,60**	**-**	**29,67**	**351,79**	**-**	**381,46**	**7,17**	**182,09**	**461,80**	**-**	**651,06**

5. Walory przyrodnicze Nadleśnictwa

5.1. Ekosystemy wodno-mokradłowe

5.1.1. Wody płynące

Nadleśnictwo Trzciel położone jest w zasięgu jednostki hydrograficznej pod nazwą Dorzecze Odry. Stosunki wodne w zasięgu omawianego Nadleśnictwa są zróżnicowane. Poza naturalnymi ciekami kształtują je liczne naturalne jeziora i bagna, a także sztuczne zbiorniki wodne i urządzenia melioracyjne.

Największe dorzecze na omawianym terenie tworzy rzeka Obra. Przecina ona kompleksy leśne Nadleśnictwa z północnego-zachodu na południe, tworząc przy tym liczne meandry i rozlewiska. Południowo-wschodnie grunty Nadleśnictwa okala z kolei rzeka Czarna Woda, która w Trzcielu wpada do wspomnianej Obry. W zachodniej części Nadleśnictwa swój bieg ma rzeka Paklica, która miejscami przekształca się w rozległe rozlewiska, często o wielu nurtach. Przepływa ona przez jeziora: Wyszanowskie i Bukowieckie. Na wschód od miejscowości Szumiąca bierze swój początek z bagien niewielka rzeka Obra Leniwa, płynąca wyjątkowo w kierunku południowym.

5.1.2. Wody stojące

Teren będący w zasięgu działania Nadleśnictwa Trzciel charakteryzuje się występowaniem licznych jezior pochodzenia lodowcowego.

Od strony północno-wschodniej grunty Nadleśnictwa otoczone są rozległą doliną z licznymi jeziorami, takimi jak: Czarne, Stołuń, Białe, Szarcz, Kochle, Chłop, Stobno, Wędromierz, Rybojadło i Wielkie. Dolina ta w okolicy Borowego Młyna tworzy odnogę z ciągiem mniejszych jezior: Gołyń, Gołyń Mały, Przydrożne i Piecniewo. Na południe od Trzciela kompleksy leśne Nadleśnictwa rozdzielone są przez jeziora Młyńskie i Lutol. Południową część gruntów Nadleśnictwa Trzciel przecina obniżenie terenu z całą siecią rowów melioracyjnych, urozmaicone niekiedy rozległymi, niedostępnymi bagnami.

W poniższym zestawieniu dokonano podstawowej charakterystyki najważniejszych jezior występujących w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Trzciel lub położonych w jego najbliższym sąsiedztwie.

Tabela 22. Podstawowe dane morfometryczne najważniejszych jezior zlokalizowanych w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Trzciel lub położonych w jego najbliższym sąsiedztwie

Lp.	Nazwa jeziora	Powierzchnia [ha]	Głębokość maksymalna [m]	Głębokość średnia [m]
1	Szarcz	169,8	14,5	7,9
2	Jeziorko	11,2	3,7	1,8
3	Białe	55,6	11,5	5,7
4	Stołuń	21,3	17,9	8,1
5	Czarne	17,0	8,0	3,7
6	Lutol	144,4	8,3	3,3
7	Wielkie	167,5	2,7	1,3
8	Konin	79,5	2,0	1,1
9	Rybojadło	52,2	2,0	1,1
10	Kochle	68,7	17,8	9,5
11	Chłop	227,8	23,0	9,0
12	Wędromierz	73,8	11,8	4,9
13	Stobno	27,0	12,0	5,2
14	Piecniewo	14,3	13,4	5,8
15	Przedrożne	12,5	23,5	9,5

Lp.	Nazwa jeziora	Powierzchnia [ha]	Głębokość maksymalna [m]	Głębokość średnia [m]
16	Gołyń	10,9	9,9	4,4
17	Głęboczek	19,2	10,5	4,6
18	Żółwińskie	42,9	4,5	2,6
19	Wyszanowo	28,9	5,8	2,8
20	Bukowieckie	103,3	3,6	1,9

5.1.3. Mokradła

Jako mokradła należy rozumieć wszelkiego typu ekosystemy leśne i nieleśne ukształtowane przez procesy hydrogeniczne. W założeniu są to głównie: torfowiska, bagna, śródleśne oczka wodne, a także lasy bagienne i łęgowe. Poniżej zamieszczono zestawienie danych powierzchniowych dotyczących omawianego zagadnienia.

Tabela 23. Zestawienie powierzchni mokradeł na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel

Typ mokradła	Liczba wydzieleń	Powierzchnia [ha]
Torfowiska przejściowe	16	31,21
Bagna „ewidencyjne", w tym użytki ekologiczne na nieużytkach (N)	200	248,89
Śródleśne bagienka, oczka wodne (PNSW)	208	28,68 (pow. PNSW)
Lasy na siedliskach bagiennych (Bb, BMb, LMb, Ol)	472	726,51
Lasy na siedliskach łęgowych (OlJ)	74	159,45

Należy podkreślić, że podane wyżej typy mokradeł mogą być zlokalizowane na tym samym obszarze. Podane w tabeli wartości dotyczące liczby pododdziałów oraz powierzchni poszczególnych typów mokradeł, mogą zatem w niektórych sytuacjach pokrywać się ze sobą.

5.2. Roślinność

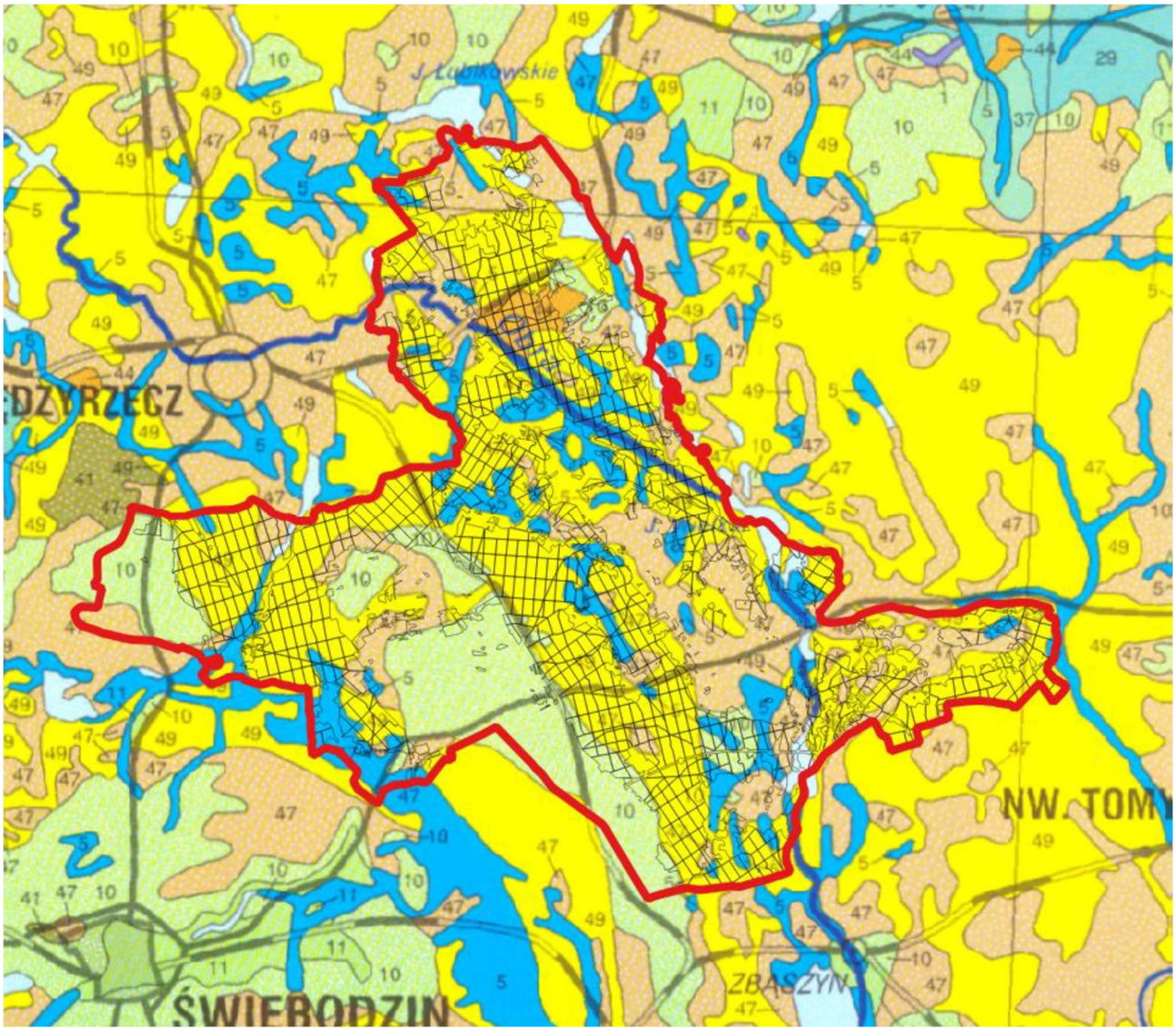
5.2.1. Potencjalna roślinność naturalna na terenie Nadleśnictwa Trzciel

Potencjalna roślinność naturalna to hipotetyczny stan roślinności opisany fitosocjologicznymi jednostkami zbiorowisk roślinnych, jaki mógłby być osiągnięty na drodze naturalnej sukcesji pierwotnej lub wtórnej, gdyby oddziaływania człowieka zostały wyeliminowane, a właściwa dla danego regionu roślinność mogła w pełni wykorzystać zróżnicowane siedliska. Zakłada się przy tym, że stan ten rozpoznaje się dla aktualnego zróżnicowania siedlisk, uwzględniając zmiany w siedliskach, jakie spowodowała dotychczasowa działalność człowieka (Matuszkiewicz 2008).

Na podstawie mapy potencjalnej roślinności naturalnej Polski (opracowanej wg: Matuszkiewicz W., Faliński J.B., Kostrowicki A.S., Matuszkiewicz J.M., Olaczek R., Wojterski T., Potencjalna roślinność naturalna Polski. Mapa przeglądowa 1:300 000. PAN, Warszawa.) znajdującej się na stronie internetowej – *https://www.igipz.pan.pl/Roslinnosc-potencjalna-zgik.html* - na terenie Nadleśnictwa Trzciel wyróżniono następujące zespoły roślinności potencjalnej:

- 05 – *Fraxino Alnetum (Circaeo-Alnetum)* – Łęg jesionowo olszowy,
- 10 – *Galio silvatici-Carpinetum* – Grąd środkowoeuropejski (odm. śląsko-wielkopolska),
- 44 – *Fago-Quercetum petraeae* – Pomorski las dębowo-bukowy,
- 47- *Querco roboris-Pinetum* – Kontynentalny bór mieszany,
- 49 – *Leucobryo-Pinetum* – Subatlantycki bór świeży.

Rycina 21. Położenie Nadleśnictwa Trzciel na tle mapy roślinności potencjalnej



5.3. Drzewostany

Drzewostan jest składową ekosystemu leśnego, który tworzy zespół żywych organizmów (biocenozę) oraz jego abiotyczne siedlisko (biotop). Ogólna charakterystyka drzewostanów występujących na terenie Nadleśnictwa znajduje się w Elaboracie PUL (Opisaniu ogólnym). W niniejszym rozdziale przedstawiono uzupełniającą ocenę stanu lasu. Wybrane cechy taksacyjne dotyczące drzewostanów Nadleśnictwa Trzciel w porównaniu z analogicznymi przeciętnymi cechami drzewostanów opisanymi dla całych Lasów Państwowych przedstawiono poniżej.

Tabela 24. Porównanie wybranych cech taksacyjnych drzewostanów Nadleśnictwa Trzciel

Jednostka	Przeciętny wiek [lata]	Przeciętna zasobność [m^3/ha]	Przeciętny przyrost [m^3/ha]	Udział siedlisk borowych [%]	Udział gatunków iglastych [%]
Nadleśnictwo Trzciel	56	297	9,4	73,1	90,3
Lasy Państwowe*	62	292	8,9	49,2	68,8

* - wg raportu o stanie lasów w Polsce 2024, Państwowe Gospodarstwo Leśne, Lasy Państwowe, Warszawa 2025.

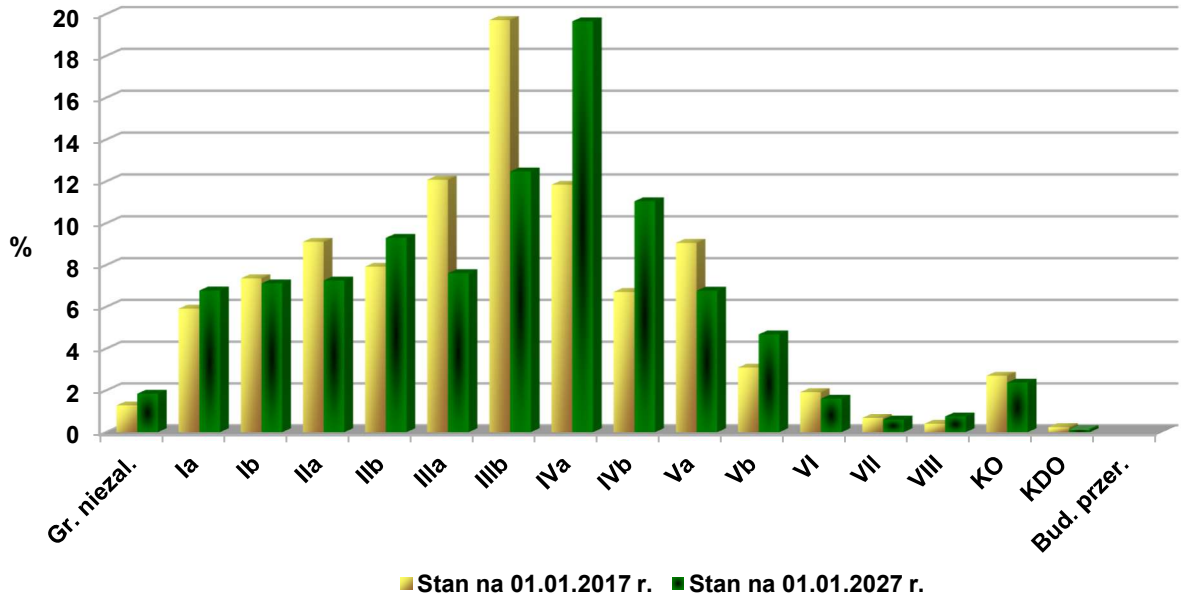
5.3.1. Struktura wiekowa i gatunkowa drzewostanów

Jak wcześniej wspomniano szczegółowe omówienie charakterystyki tutejszych drzewostanów zostało przedstawione w Opisaniu Ogólnym PUL dla Nadleśnictwa Trzciel. W poniższych zestawieniach i wykresach zobrazowano jedynie najważniejsze informacje dotyczące struktury wiekowej i składu gatunkowego tutejszych drzewostanów. Dane obejmują informacje na powierzchni leśnej zalesionej i niezalesionej Nadleśnictwa. Ponadto, zgodnie z zaleceniami IUL odniesiono je do poprzedniego okresu gospodarczego.

Tabela 25. Struktura powierzchni w poszczególnych klasach wieku w porównaniu z wynikami z poprzedniego PUL (powierzchnia leśna zalesiona i niezalesiona)

Lp.	Klasa wieku	Stan na 01.01.2017 r.		Stan na 01.01.2027 r.	
		Powierzchnia [ha]	Udział [%]	Powierzchnia [ha]	Udział [%]
1	Gr. leśne niezal.	245,28	1,28	354,61	1,83
2	Ia	1133,01	5,91	1313,17	6,79
3	Ib	1409,40	7,36	1377,80	7,12
4	IIa	1744,71	9,11	1406,23	7,27
5	IIb	1517,26	7,92	1796,50	9,29
6	IIIa	2314,87	12,08	1469,58	7,60
7	IIIb	3778,63	19,71	2435,37	12,59
8	IVa	2269,85	11,84	3784,60	19,56
9	IVb	1284,96	6,71	2134,84	11,03
10	Va	1735,32	9,06	1309,25	6,77
11	Vb	592,16	3,09	904,77	4,68
12	VI	366,42	1,91	299,60	1,55
13	VII	129,69	0,68	116,07	0,60
14	VIII i wyższe	76,41	0,40	144,68	0,75
15	KO	518,23	2,70	475,32	2,46
16	KDO	45,23	0,24	25,10	0,13
17	Bud. przer.	-	-	-	-
Razem		**19161,43**	**100,00**	**19347,49**	**100,00**

Rycina 22. Procentowy udział powierzchniowy w poszczególnych klasach wieku w porównaniu z wynikami z poprzedniego PUL (powierzchnia leśna zalesiona i niezalesiona)



W porównaniu do początku ubiegłego 10-lecia nastąpiły pewne zmiany w udziałach powierzchniowych poszczególnych klas wieku. Najistotniejszy wzrost miał miejsce w IV klasie wieku, wyniósł on ponad 12,0 pkt. procentowego. Największy spadek zanotowała w związku z tym III klasa wieku. W tym przypadku różnica kształtuje się na poziomie 11,6 pkt. procentowego. Nastąpił niewielki spadek (o blisko 0,4 pkt. proc.) powierzchni drzewostanów w KO i KDO. Opisane na powierzchni około 25 ha KDO są naturalnym efektem prowadzenia cięć rębnych złożonych i nie wynikają z nieprawidłowo prowadzonej gospodarki.

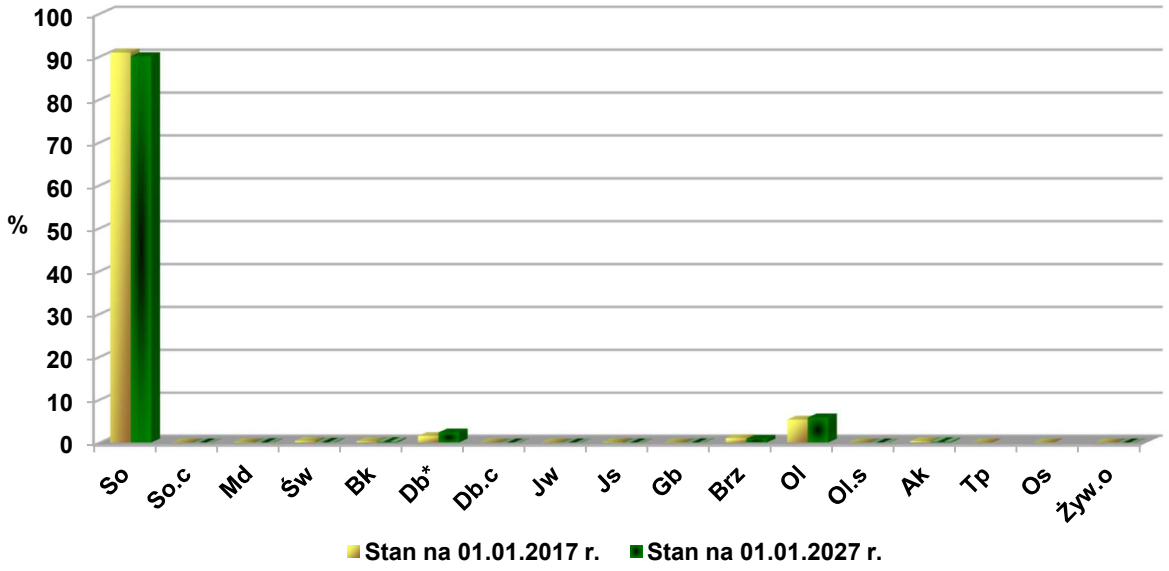
Tabela 26. Struktura powierzchni wg gatunków panujących i porównanie z wynikami z poprzedniego PUL (powierzchnia leśna zalesiona i niezalesiona)

Lp.	Gatunek panujący	Stan na 01.01.2017 r.		Stan na 01.01.2027 r.	
		Powierzchnia [ha]	Udział [%]	Powierzchnia [ha]	Udział [%]
1	**So**	17423,97	90,93	17426,45	90,07
2	**So.c**	0,90	0,00	0,90	0,00
3	**Md**	13,91	0,07	15,52	0,08
4	**Św**	68,34	0,36	29,57	0,15
5	**Bk**	53,10	0,28	56,33	0,29
6	**Db ***	293,74	1,53	453,12	2,34
7	**Db.c**	1,56	0,01	1,70	0,01
8	**Jw**	0,70	0,00	1,56	0,01
9	**Js**	17,84	0,09	1,70	0,01
10	**Gb**	4,67	0,02	7,87	0,04
11	**Brz**	191,33	1,00	159,64	0,83
12	**Ol**	1020,51	5,33	1133,12	5,86
13	**Ol.s**	2,75	0,01	2,97	0,02
14	**Ak**	62,03	0,32	56,48	0,29
15	**Tp**	1,19	0,01	-	-

Lp.	Gatunek panujący	Stan na 01.01.2017 r.		Stan na 01.01.2027 r.	
		Powierzchnia [ha]	Udział [%]	Powierzchnia [ha]	Udział [%]
16	**Os**	4,41	0,02	-	-
17	**Żyw.o**	0,48	0,00	0,56	0,00
Razem		**19161,43**	**100,00**	**19347,49**	**100,00**

** - wartości podane łącznie dla Db, Db.s i Db.b*

Rycina 23. Procentowy udział powierzchniowy wg gatunków panujących i porównanie go z wynikami z poprzedniego PUL (powierzchnia leśna zalesiona i niezalesiona)



** - wartości podane łącznie dla Db, Db.s i Db.b*

Drzewostany Nadleśnictwa tworzy 26 gatunków drzew wg rzeczywistego udziału, z czego 16 z nich to ww. gatunki panujące. Głównym gatunkiem lasotwórczym w tutejszych lasach jest sosna, która jako gatunek panujący zajmuje około 90,1% powierzchni leśnej zalesionej i niezalesionej. Na kolejnym miejscu, jednak tylko z blisko 5,9% udziału, znajdują się drzewostany olchowe. W dalszej kolejności są drzewostany dębowe z nieco ponad 2,3% wartości. Wśród gatunków panujących zauważalne są jeszcze takie gatunki jak: brzoza, buk i robinia akacjowa, które łącznie zajmują nieco ponad 1,4% wspomnianej powierzchni leśnej. Udział pozostałych gatunków panujących w lasach Nadleśnictwa Trzciel jest znikomy.

Porównując powierzchnię zajmowaną poprzednio i obecnie przez poszczególne drzewostany zauważamy nieznaczne różnice w udziale procentowym poszczególnych gatunków drzew. Najistotniejszą zmianą jest wzrost o około 0,8 pkt. proc. udziału drzewostanów dębowych. Dokonał się on przede wszystkim kosztem spadku udziału sosny, który również wyniósł około 0,9% pkt. proc. Na gruntach Nadleśnictwa Trzciel nie opisano notowanych poprzednio drzewostanów z głównymi udziałami gatunków topoli i osiki.

5.3.2. Bogactwo gatunkowe drzewostanów

Bogactwo gatunkowe drzewostanów przedstawiono pod względem ilości gatunków wchodzących w skład górnej warstwy drzew. Uzyskane dane zestawiono w tabeli poniżej według grup wiekowych.

Tabela 27. Zestawienie powierzchni i miąższości drzewostanów według grup wiekowych i bogactwa gatunkowego

Struktura drzewostanów		Wiek (lata)			Ogółem	Udział [%]
		Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
Jednogatunkowe	Pow. [ha]	922,74	6672,79	2091,05	9686,58	51,0
	Zapas [m^3]	172823	2366793	805515	3345131	62,1
Dwugatunkowe	Pow. [ha]	3664,38	2141,90	677,53	6483,81	34,1
	Zapas [m^3]	447924	729017	225272	1402213	26,0
Trzygatunkowe	Pow. [ha]	1047,57	737,03	317,97	2102,57	11,1
	Zapas [m^3]	104693	255890	103311	463894	8,6
Cztero- i więcej gatunkowe	Pow. [ha]	259,01	311,06	149,85	719,92	3,8
	Zapas [m^3]	33029	106467	38349	177845	3,3
Razem	**Pow. [ha]**	**5893,70**	**9824,39**	**3274,79**	**18992,88**	**100,0**
	Zapas [m^3]	**698146**	**3711695**	**1318395**	**5728236**	**100,0**

5.3.3. Struktura pionowa drzewostanów

Istotnym parametrem określanym przy sporządzaniu opisu taksacyjnego jest określenie jego budowy (struktury) pionowej. Jest to informacja, która w dużym stopniu oddaje obraz danego drzewostanu.

Na gruntach Nadleśnictwa opisano drzewostany w czterech rodzajach budowy pionowej:

- drzewostany jednopiętrowe,
- drzewostany dwupiętrowe,
- drzewostany w klasie odnowienia (KO),
- drzewostany w klasie do odnowienia (KDO).

W drzewostanach jednopiętrowych drzewa tworzą zasadniczo jeden pułap wysokości. W warstwę tych drzew często przenikają jednak drzewa (młodsze lub słabiej rozwinięte) spod okapu drzewostanu. Drzewostany w klasie odnowienia (KO) to drzewostany, w których w sposób sztuczny lub naturalny powstało liczne odnowienie z właściwymi dla danego siedliska gatunkami. Są to drzewostany użytkowane rębniami złożonymi, gdzie użytkowanie i odnowienie lasu przebiega równocześnie. KDO opisuje drzewostany prowadzone rębniami złożonymi, gdzie nie nastąpiło jeszcze wykształcenie właściwej warstwy młodego pokolenia. Jest to „okres przejściowy” przed wykształceniem pełnej KO.

Zestawienie powierzchni i miąższości drzewostanów wg grup wiekowych i struktury pionowej przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 28. Zestawienie powierzchni drzewostanów według grup wiekowych i struktury

Struktura drzewostanów		Wiek (lata)			Ogółem	Udział [%]
		Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
Jednopiętrowa	Pow. [ha]	5893,70	9824,39	2734,38	18452,47	97,2
	Zapas [m^3]	698146	3711695	1032028	5235925	97,2

Struktura drzewostanów		Wiek (lata)			Ogółem	Udział [%]
		Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
Dwupiętrowa	Pow. [ha]	-	-	39,99	39,99	0,2
	Zapas [m^3]	-	-	16940	16940	0,3
KO i KDO	Pow. [ha]	-	-	500,42	500,42	2,6
	Zapas [m^3]	-	-	163045	136218	2,5
Razem	**Pow. [ha]**	**5893,70**	**9824,39**	**3274,79**	**18992,88**	**100,0**
	Zapas [m^3]	**698146**	**3711695**	**1318395**	**5728236**	**100,0**

5.3.4. Typy siedliskowe lasu

Siedlisko jest kompleksem czynników abiotycznych wpływających na środowisko leśne. Ukształtowane zostaje pod wpływem położenia (wysokość n.p.m., wystawa, nachylenie terenu), warunków klimatycznych i gleby. Czynniki te należy zawsze rozpatrywać jako powiązany zespół wpływów. Istniejąca klasyfikacja typologiczna lasu oparta jest na dwóch kryteriach:

- kryterium żyzności – dzieli siedliska na cztery podstawowe grupy: siedliska borowe, borów mieszanych, lasów mieszanych i lasów;
- kryterium wilgotności – wyróżnia siedliska: suche, świeże, wilgotne i bagienne.

Podstawową jednostką typologiczną jest typ siedliskowy lasu (TSL), grupujący siedliska o zbliżonej potencjalnej produkcyjności. Gospodarka leśna, oparta na podstawach ekologicznych, wymaga dokładnego poznania przyrodniczych warunków produkcji, a następnie ich sklasyfikowania i przedstawienia w formie kartograficznej i opisowej w operacie siedliskowym. Przestawione w tym opracowaniu typy siedliskowe lasu stanowią podstawę do dalszych prac urządzeniowych, m.in. tworzenia wyłączeń i sporządzania opisów taksacyjnych.

W poniższej tabeli przedstawiono udziały poszczególnych typów siedliskowych lasu zestawione na podstawie opisów taksacyjnych wg tworzonego PUL na lata 2027-2036 (grunty leśne zalesione i niezalesione).

Tabela 29. Typy siedliskowe lasu na terenie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Typ siedliskowy lasu	Powierzchnia leśna [ha]	Udział w powierzchni leśnej [%]
1	Bs	19,47	0,10
2	Bśw	6298,11	32,55
3	Bb	1,70	0,01
4	BMśw	7742,59	40,02
5	BMw	75,41	0,39
6	BMb	2,56	0,01
7	LMśw	3680,23	19,02
8	LMw	438,05	2,26
9	LMb	104,48	0,54
10	Lśw	70,70	0,37
11	Lw	136,97	0,71
12	Ol	617,77	3,19
13	OlJ	159,45	0,82
Razem:		**19347,49**	**100,00**

5.4. Zasoby drewna drzew martwych

Las jako cały ekosystem jest jednym z najważniejszych zasobów naturalnych. Na jego kształt i stan zachowania według współczesnej wiedzy istotny wpływ ma ilość i stopień rozkładu drewna drzew martwych (tzw. „martwego drewna") pozostająca w ekosystemie. Rolę rozkładającego się drewna w lesie zaczęto w pełni doceniać dopiero niedawno. Do dziś wiedza na jego temat i świadomość jego znaczenia nie w pełni przebiła się do szerokiej świadomości społecznej. Jeszcze do niedawna sądzono, że resztki drzew to "miejsce rozmnoży szkodników i chorób". Drewno stanowi jeden z najważniejszych elementów obiegu materii w lesie. Przez dziesiątki lat rozkładu drewna następuje sukcesywne uwalnianie i dostarczanie do gleby makro- i mikroelementów. Rozkładające się drewno to miejsce życia wielu roślin, grzybów i zwierząt, a przy tym element ekosystemu, którego znaczenie dla funkcjonowania lasu trudno jest przecenić. Dlatego tak istotne jest określenie ilości drewna drzew martwych, które występuje w danym ekosystemie leśnym.

Instrukcja Ochrony Lasu wprowadza do zasad gospodarki leśnej pojęcie „drzew biocenotycznych" oraz „gospodarki martwą materią organiczną". Założenia tej „gospodarki" realizowane są w Nadleśnictwach z terenów nizinnych głównie poprzez pozostawianie do naturalnego rozpadu fragmentów drzewostanu po zakończonych cięciach rębnych. Równoznaczne jest to z pozostawianiem na powierzchni leśnej określonej ilości drzew, które w przyszłości będą obumierać. W omawianym PUL planowana powierzchnia drzewostanu pozostawianego do naturalnego rozpadu w pododdziałach przewidzianych do rębni zupełnych lub cięć uprzątających zawiera się przedziale od 5% do 30%. Taki stan służy wzrostowi bioróżnorodności ekosystemu leśnego.

Według danych z inwentaryzacji terenowej przeprowadzonej na potrzeby niniejszego PUL zasobności drewna drzew martwych w Nadleśnictwie Trzciel osiąga wartość ponad 237,5 tys. m^3. Warto zaznaczyć, że do wielkości tej nie wliczano zasobów drewna zakumulowanych w pniakach, jak również nie brano pod uwagę najmłodszych klas wieku, tj. I klasy wieku. Drewno drzew martwych stojących i złomów oszacowano na blisko 146,4 tys. m^3, natomiast drewno drzew leżących i fragmentów drzew martwych na nie całe 91,1 tys. m^3. Wartość przeciętna miąższości drewna drzew martwych wynosi średnio około 14,6 m^3/ha.

Tabela 30. Zestawienie miąższości drewna drzew martwych

Typ siedliskowy lasu	Powierzchnia * [ha]	Miąższość drewna martwego					
		Drewno martwych drzew stojących i złomów		Drewno drzew leżących i fragmentów drzew martwych		Razem	
		[m^3/ha]	[m^3]	[m^3/ha]	[m^3]	[m^3/ha]	[m^3]
II	3200,28	29,49	94373	1,40	4466	30,88	98839
III	3904,95	1,33	5209	7,19	28079	8,52	33288
IV	5919,44	4,90	28982	5,70	33728	10,59	62710
V	2214,02	2,76	6103	7,00	15500	9,76	21603
VI i starsze	560,35	6,59	3693	1,39	779	7,98	4472
KO, KDO	500,42	16,01	8012	17,03	8524	33,04	16536
II	3200,28	29,49	94373	1,40	4466	30,88	98839
Razem	**16299,46**	**8,98**	**146372**	**5,59**	**91076**	**14,57**	**237448**

** - powierzchnia leśna zalesiona (liczona od IIb klasy wielu) objęta pomiarem drewna drzew martwych*

Podsumowując powyższe, wysoka miąższość drewna drzew martwych w Nadleśnictwie Trzciel ma korzystny wpływ na bioróżnorodność flory i fauny tego terenu i może przyczynić się (w perspektywie czasowej) do dodatkowej poprawy tego stanu.

5.5. Walory krajobrazowe

Walory krajobrazowe Nadleśnictwa Trzciel opisane zostały w dwóch audytach wojewódzkich.

Województwo lubuskie.

Audyt krajobrazowy województwa lubuskiego przyjęto uchwałą Nr IV/66/24 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 28 października 2024 r. w sprawie uchwalenia Audytu krajobrazowego województwa lubuskiego. Dokument opracowano na podstawie art. 38a i 38b ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych.

W ramach ww. audytu opisano 6 krajobrazów w zasięgu, których znajdują się grunty zarządzane przez Nadleśnictwo Trzciel.

Tabela 31. Wykaz krajobrazów znajdujących się w zasięgu terytorialnym nadleśnictwa Trzciel w ramach audytu krajobrazowego województwa lubuskiego

Kod krajobrazu	Kod podtypu	Opis podtypu	Pow.[ha]	Nazwa	Kryterium
08-315.44-23	A3a	Leśne - z przewagą siedlisk borowych	2466	”Bory w Pszczewskim Parku Krajobrazowym”	unikatowość
08-315.42-166	B6d	Wiejskie - z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących pola średniej wielkości	5140	”Obszar wiejski Kaława - Wysoka”	unikatowość/ ekspercka
08-315.44-83	B8c	Miejscowości o zwartej, wielorzędowej zabudowie o charakterze wiejskim	283	”Pszczew”	unikatowość/ ekspercka
08-315.44-7	A1a	Jeziora	939	”Zespół jezior w Pszczewskim Parku Krajobrazowym”	ekspercka
08-315.44-68	B6d	Wiejskie - z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących pola średniej wielkości	11607	”Obszar wiejski Kosieczyn - Wyszanowo z doliną Obry Leniwej”	unikatowość/ ekspercka
08-315.51-27	B6d	Wiejskie - z przewagą mozaikowo rozmieszczonych użytków rolnych tworzących pola średniej wielkości	2341	”Obszar wiejski Szarcz - Wierzbno”	ekspercka

W oparciu o informacje podane w omawianym audycie wymieniono poniżej główne założenia dotyczące powyższych krajobrazów związane z wytycznymi planistycznymi.

”Bory w Pszczewskim Parku Krajobrazowym”

- Zachowanie terenów otwartych w strukturze przestrzennej lasu.
- Utrzymanie ekstensywnego użytkowania rolnego łąk i pastwisk.
- Zaleca się nielokalizowanie nowej zabudowy związanej z trwałą wycinką lasu i odlesieniem gruntów, z wyłączeniem budowy obiektów i urządzeń służących celom gospodarki leśnej, ochronie przyrody, ochronie przeciwpożarowej oraz ochronie przeciwpowodziowej, w celu zapobiegania fragmentacji siedlisk leśnych.
- Wyłączenie z zabudowy, zalesiana i przekształcania w grunty orne siedlisk nieleśnych.
- Pielęgnacja starodrzewia w obrębie cmentarza ewangelickiego w Rybojadach.
- W granicach Pszczewskiego Parku Krajobrazowego zagospodarowanie terenu zgodnie z planem ochrony parku.

”Obszar wiejski Kaława - Wysoka”

- Zaleca się objęcie ochroną terenów wzdłuż rzeki i cieków pod względem przestrzennym – zapewnienie dostępu, ograniczenie zabudowy oraz ochrona przyrodnicza.
- Utrzymanie ekstensywnego użytkowania rolnego łąk; wyłączenie z zabudowy oraz przekształcania w grunty orne i zalesienia.
- Ochrona obszarów podmokłych przed przekształcaniem, osuszaniem, zasypywaniem i zabudową.
- Utrzymanie ciągłości powiązań ekologicznych rezerwatu przyrody „Nietoperek”; niewprowadzanie form zagospodarowania terenu mogących stanowić bariery ekologiczne.
- Zaleca się zachowanie terenów otwartych wokół jeziora i dodatkowo wyłączenie z zabudowy obszarów znajdujących się w odległości ok. 50-100 m od linii brzegu jeziora;
- Zaleca się zapewnienie ogólnego dostępu do jeziora i ochronę przed grodzeniem.
- Ochrona, utrzymanie i odtwarzanie zadrzewień śródpolnych oraz alei drzew i krzewów wzdłuż dróg.

”Pszczew”

- Ochrona grodziska „Góra Wieżowa”, w tym ochrona ekspozycji krajobrazu z jego szczytu.
- Ochrona przed zabudową przedpola ekspozycji Kościoła Św. Marii Magdaleny, w szczególności od strony południowo – zachodniej (ulica Grobla od skrzyżowania z ul. Brzegową).
- Ochrona terenów wzdłuż brzegów jezior Pszczewskiego i Szarcz pod względem przestrzennym – zapewnienie dostępu, ograniczenie zabudowy oraz ochrona ciągłości przyrodniczej.
- Kształtowanie i ochrona alei drzew wzdłuż dróg.
- Ochrona zadrzewień nadwodnych i śródpolnych, w tym zachowanie istniejących skupień drzew i ich wkomponowanie w zagospodarowanie terenu, zaleca się również dążenie do utrzymania powiązań przyrodniczych pomiędzy nimi.
- Zaleca się niezabudowywanie łąk i obszarów podmokłych.

” Zespół jezior w Pszczewskim Parku Krajobrazowym”

- Zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania terenu.
- Zagospodarowanie terenu zgodnie z planem ochrony Pszczewskiego Parku Krajobrazowego.
- Zaleca się wyłączenie z zabudowy obszarów znajdujących się w odległości 100 m od linii brzegu jezior, z wyjątkiem budowy obiektów i urządzeń służących celom gospodarki leśnej, ochronie przyrody, ochronie przeciwpożarowej oraz ochronie przeciwpowodziowej.
- Ochrona grodzisk.

”Obszar wiejski Kosieczyn - Wyszanowo z doliną Obry Leniwej”

- Ochrona układów ruralistycznych, wraz z otuliną krajobrazową, wszystkich wsi w krajobrazie.

- Ochrona terenów wzdłuż rzeki Obra Leniwa pod względem przestrzennym – zapewnienie dostępu, ograniczenie zabudowy oraz ochrona przyrodnicza.
- Zaleca się objęcie ochroną zabytkowych obiektów, m.in.: zespół folwarczny wraz z ogrodem dworskim we wsi Wyszanowo, zespół dworsko-folwarczny z parkiem dworskim we wsi Stary Dwór, zespół dworsko-folwarczny wraz z parkiem dworskim we wsi Panowice, pozostałości parku dworskiego we wsi Łagowiec, budynek dworca.
- Zaleca się objęcie ochroną zabytków archeologicznych położonych na terenach rolniczych i otwartych.
- Zaleca się zachowanie zadrzewień śródpolnych.
- Zachowanie lub odtwarzanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych.

”Obszar wiejski Szarcz - Wierzbno”

- Zaleca się objęcie ochroną alei przydrożnych drzew.
- Zaleca się wprowadzanie zabudowy w odległości ok. 100 m od linii brzegu jezior.
- W obrębie Pszczewskiego Parku Krajobrazowego zagospodarowanie zgodnie z planem ochrony parku i istniejącymi MPZP.
- Maksymalne ograniczenie zabudowy terenów otwartych.
- Zachowanie lub odtwarzanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych.
- Tworzenie lub odtwarzanie stref buforowych wzdłuż rowów melioracyjnych, cieków oraz wokół śródpolnych oczek wodnych i mokradeł.

Województwo wielkopolskie.

Audyt przyjęto uchwałą nr LI/1000/23 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 marca 2023 r. w sprawie uchwalenia Audytu krajobrazowego województwa wielkopolskiego. Dokument rozpoznaje i ocenia krajobrazy. Wyodrębnia te uznane za priorytetowe, wskazuje zagrożenia i określa rekomendacje dotyczące ochrony oraz kształtowania krajobrazu.

W ramach ww. audytu opisano 2 krajobrazy w zasięgu, których znajdują się grunty zarządzane przez Nadleśnictwo Trzciel.

Tabela 32. Wykaz krajobrazów znajdujących się w zasięgu terytorialnym nadleśnictwa Trzciel w ramach audytu krajobrazowego województwa wielkopolskiego

Kod krajobrazu	Opis podtypu	Pow.[ha]	Nazwa
30-315.50-042	Krajobraz wiejski – mozaikowo rozmieszczone użytki rolne tworzące małe pola; istotna jest czytelność tradycyjnej struktury przestrzennej.	711	„Rejon Miedzichowa”
30-315.50-041	Krajobraz podmiejski i osadniczy – miejscowość o zwartej, wielorzędowej zabudowie o charakterze wiejskim; istotny jest układ osadniczy.	56	„Miedzichowo”

Poniżej przedstawiono podstawowe założenia audytu dotyczące ww. krajobrazów.

„Rejon Miedzichowa” – Najpoważniejszy problem to degradacja i zarastanie nieużytkowanych łąk. Dotyczy około 91,8 ha, czyli 12,9% powierzchni krajobrazu. Zagrożenie stanowią także przekształcenia przestrzenne związane z rozwojem zabudowy

i działalności gospodarczej wzdłuż drogi krajowej nr 92. Rekomendacje dotyczą przede wszystkim zachowania rolniczego charakteru obszaru, utrzymania otwartych przestrzeni, przeciwdziałania zarastaniu łąk i pastwisk oraz ochrony zadrzewień śródpolnych, istniejących enklaw leśnych i systemu hydrograficznego. Podkreślono również potrzebę ochrony stref ekotonowych na granicy lasów i terenów otwartych oraz ograniczania przekształcania gruntów rolnych i leśnych na inne cele.

„Miedzichowo” – Audyt nie wskazuje bezpośrednich zagrożeń dla zachowania wartości tego krajobrazu. Sformułowane rekomendacje koncentrują się przede wszystkim na ochronie historycznej struktury wsi, zachowaniu charakteru zabudowy i walorów widokowych oraz właściwym kształtowaniu nowych inwestycji. Wskazano potrzebę ustanowienia strefy ochrony konserwatorskiej, ochrony ciągu widokowego wzdłuż ul. Zbąszyńskiej, a także zachowania cieków, zbiorników wodnych i zieleni towarzyszącej zabudowie.

6. Walory historyczno-kulturowe

Niniejszy rozdział został w całości opracowany przez mgr Piotra Rochowskiego z KRAMEKO Sp. z o.o.

Przedstawiona poniżej charakterystyka walorów kulturowych Nadleśnictwa Trzciel zawiera zarys historii terenu opracowania oraz opis zabytków kultury materialnej, sporządzony osobno dla obszaru objętego zasięgiem terytorialnym Nadleśnictwa (opis ogólny) oraz dla terenów będących w jego bezpośrednim zarządzie (opis szczegółowy).

Przy sporządzaniu opracowania wykorzystano:

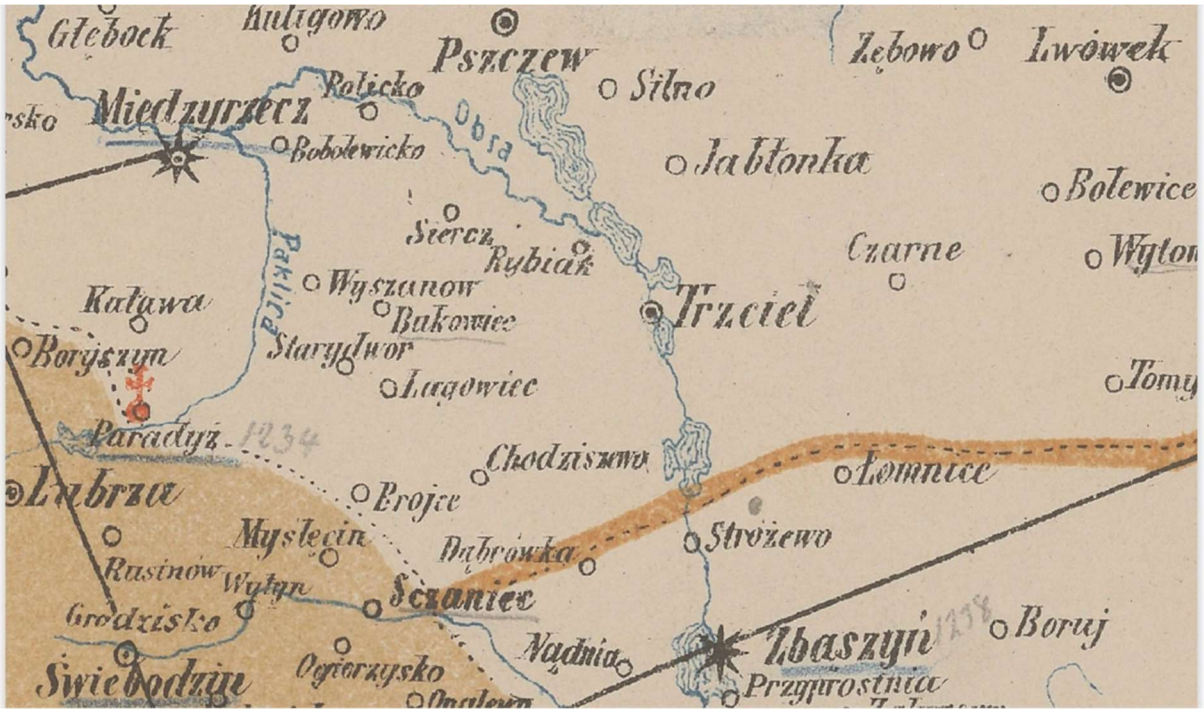
- Materiały pozyskane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zielonej Górze (Delegatura w Gorzowie Wielkopolskim) oraz z bazy danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, w tym: aktualne wykazy obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wojewódzkiej ewidencji zabytków i ewidencji stanowisk archeologicznych oraz dokumentację w postaci kart ewidencyjnych zabytków z rejestru i ewidencji i kart ewidencyjnych zabytków archeologicznych (KEZA).
- Gminne ewidencje zabytków i gminne programy opieki nad zabytkami gmin położonych w zasięgu administracyjnym Nadleśnictwa.
- Wybrane opracowania (tradycyjne i internetowe) dotyczące historii regionu i obiektów kultury materialnej, w szczególności: najnowszą monografię historyczną ziemi międzyrzeckiej autorstwa Andrzeja Kirmiela (*Międzyrzecz i ziemia międzyrzecka. Szkice z przeszłości,* 2025), opracowanie Marcelego Tureczka na temat materialnego dziedzictwa kulturowego regionu (*Krajobraz kulturowy i zabytki ziemi międzyrzeckiej, 2017)* oraz monografię niemieckich fortyfikacji i umocnień pozycji trzcielskiej (Tomasz Czabański, Maciej Kandulski, *Trzcielska pozycja przesłaniania odcinek: Trzciel-Pszczew*, 2001).
- Przedwojenne urzędowe opracowania statystyczne zawierające informacje o nieistniejących obecnie osadach oraz internetowe bazy danych z informacjami o przedwojennej sieci osadniczej na obszarze obecnego Nadleśnictwa.
- Mapy archiwalne obszaru opracowania w różnych skalach, dostępne w cyfrowych repozytoriach danych i na portalu mapowym Instytutu Historii PAN (https://atlas.ihpan.edu.pl/).
- Informacje z części „kulturowej” Programu Ochrony Przyrody z 2016 r., materiały przekazane przez Nadleśnictwo w trakcie prac nad obecnym planem urządzenia lasu oraz informacje uzyskane podczas rozmów przeprowadzonych w terenie z pracownikami Nadleśnictwa.

- Materiały z weryfikacji terenowej obiektów kultury materialnej, przeprowadzonej przez Wykonawcę planu urządzenia lasu we wrześniu 2025 r.

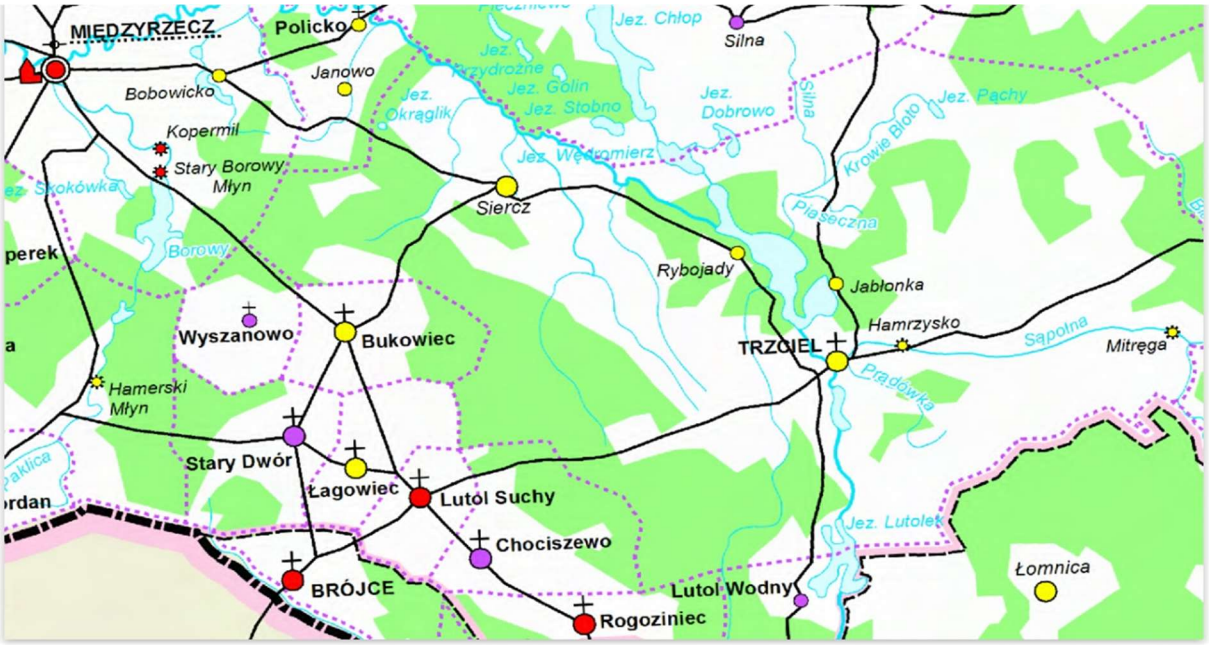
Pełen wykaz wykorzystanych materiałów został zamieszczony na końcu dokumentu.

Poniżej zamieszczono kilka ilustracji związanych z historią Trzciela i jego okolicy. Do każdej z nich dołączony został krótki opis zamieszczonej ryciny.

Rycina 24. Fragment ziemi międzyrzeckiej obejmujący obszar obecnego Nadleśnictwa, mapa Wielkopolski w epoce piastowskiej T. Szulca zamieszczona w czwartym tomie Kodeksu dyplomatycznego Wielkopolski, https://commons.wikimedia.org



Rycina 25. Sieć osadnicza i kompleksy leśne w rejonie obecnego Nadleśnictwa w XVI wieku, Atlas historyczny Polski, https://atlas.ihpan.edu.pl/.



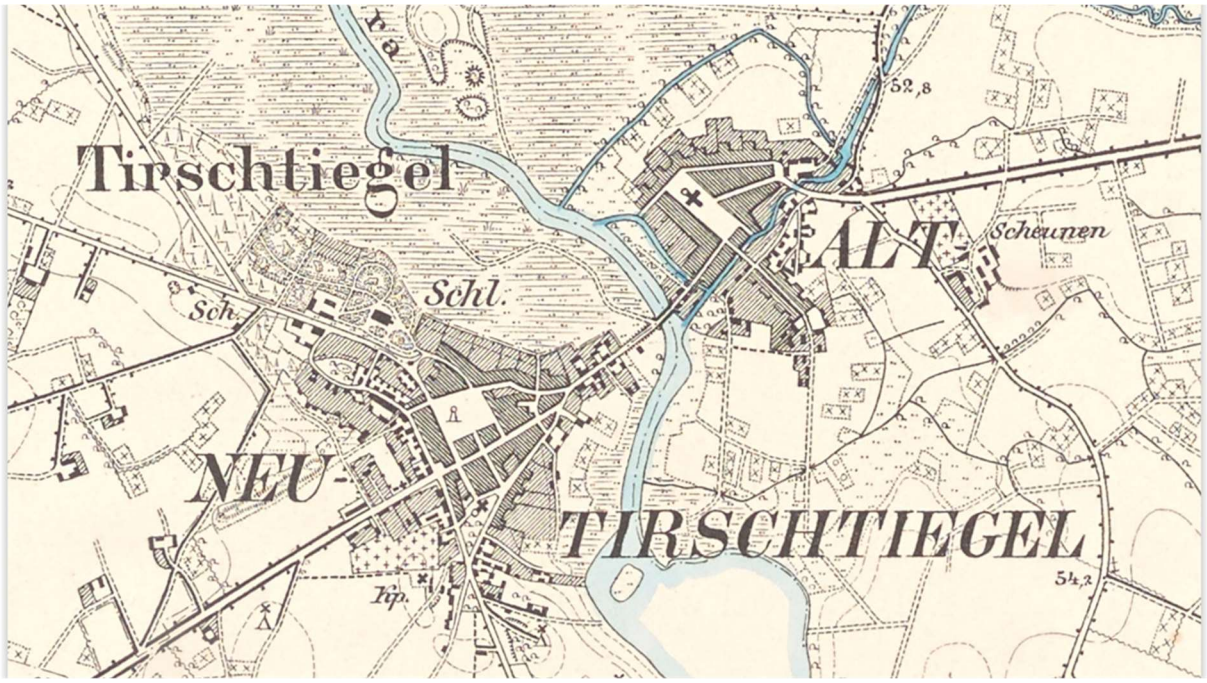
Rycina 26. Obszar osadnictwa holenderskiego z XVII-XVIII w. między Trzcielem i Sierczem (osady opisane skrótem Hol), mapa Gaula-Raczyńskiego 1:125000, 1807-1812, https://atlas.ihpan.edu.pl/.



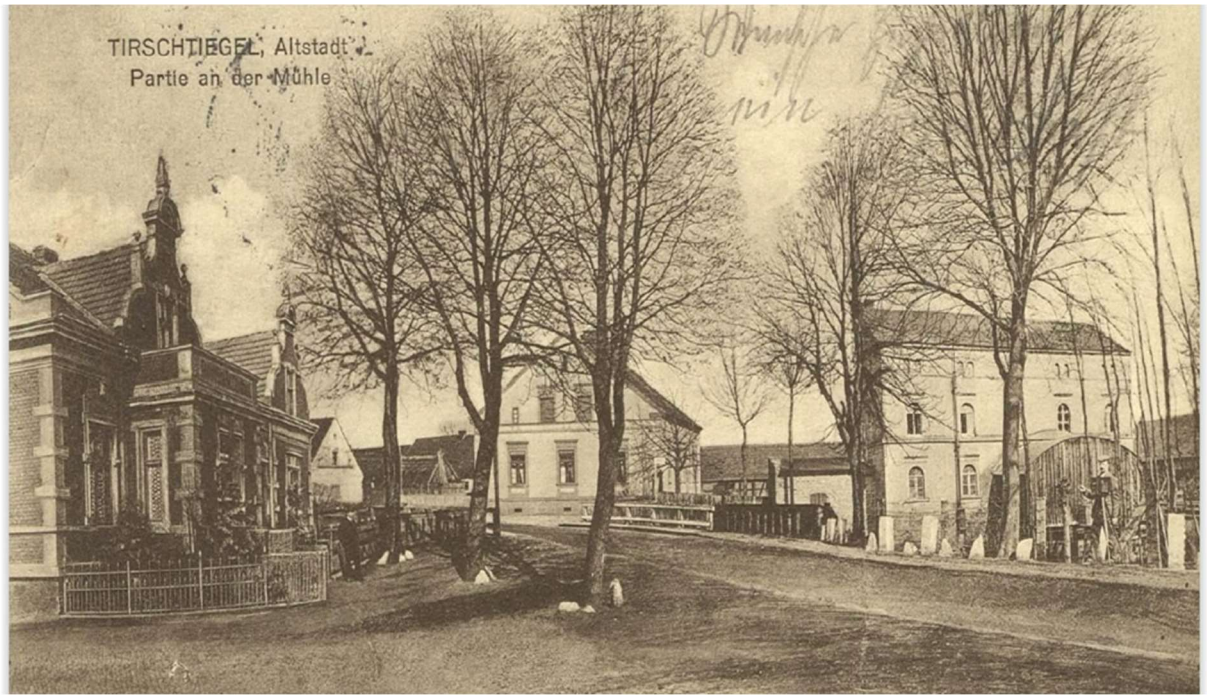
Rycina 27. Fragment ziemi międzyrzeckiej między Międzyrzeczem a Zbąszyniem na Carte de la Pologne, aut. Rizzi Zannoni, 1772 r. (oldmapsonline.org)



Rycina 28. Podwójny układ Trzciela (stare i nowe miasto: Alt/Neu Tirschtiegel) na mapie Messtischblat z 1892r.



Rycina 29. Trzciel, obecna ulica Graniczna i most na Czarnej Wodzie na pocztówce z 1907 roku. Po lewej stronie hotel „Konopka”, na miejscu którego znajduje się obecnie siedziba Nadleśnictwa. W głębi usytuowane za Czarną Wodą zabudowania młyna, https://zbioryspoleczne.pl



Rycina 30. Trzciel, ulica Poznańska (obecna Graniczna) na pocztówce z lat 1935-1939. Po lewej stronie budynek, na miejscu którego znajduje się obecna siedziba Nadleśnictwa, https://fotopolska.eu/



Rycina 31. Posterunek na granicy niemiecko-polskiej w Trzcielu, pocztówka z lat 1935-1939, https://zbioryspoleczne.pl



6.1. Zabytki w zasięgu administracyjnym Nadleśnictwa

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa (poza jego gruntami, które są omówione osobno w dalszej części rozdziału) znajduje się kilkadziesiąt obiektów zabytkowych o wysokiej wartości artystycznej, historycznej i naukowej.

1. Trzciel
   - Wyjątkowy w skali zachodniej Polski układ przestrzenny określany jako „dwumiasto", obejmujący dwa założenia miejskie usytuowane po dwóch stronach Obry. Starsze założenie na prawym, wschodnim brzegu rzeki pochodzi z okresu średniowiecznej lokacji miejskiej z przełomu XIV i XV w. Założenie młodsze na lewym brzegu Obry, zwane Nowym Miastem, powstało podczas akcji osadniczej prowadzonej na bazie osadnictwa tkackiego po wojnach polsko-szwedzkich z połowy XVII w. Te dwa organizmy miejskie funkcjonowały niezależnie aż do czasu administracyjnego połączenia w 1888 r. Walory układu urbanistycznego Trzciela zadecydowały o wpisaniu w 2013 r. całego zespołu miejskiego do rejestru zabytków. W uzasadnieniu decyzji podkreślono szczególne cechy przestrzenne, wyróżniający się stan zachowania układu oraz duże nasycenie zabudową historyczną o wartościowych cechach stylowych z okresu XVIII-XX w.
   - Kościół parafialny pod wezwaniem św. Wojciecha Biskupa i Męczennika. Neogotycki, wzniesiony w 1824 r. z fundacji ówczesnych właścicieli majątku trzcielskiego z rodziny Reuss von Plauen na miejscu wcześniejszej świątyni, która spłonęła w pożarze w 1809 r. W 1901 r. do korpusu dobudowano wieżę-dzwonnicę o wysokości 42 m. W tym samym roku na wieży zawieszono dzwony (jeden z nich przetrwał do dziś), a w roku 1903 zamontowano zegar wieżowy. W latach 1928-29 kościół przeszedł gruntowną przebudowę ścian i dachu, w wyniku której zyskał swój obecny wygląd. Prace zostały wykonane przez mistrza murarskiego Griegera z Dąbrówki Wielkiej, malarza Richtera z Kłodzka, który wykonał polichromie zdobiące do dziś wnętrze kościoła oraz dekarza Preußa z Wyszanowa. W wyposażeniu kościoła znajduje się między innymi wyjątkowo cenna barokowa monstrancja oraz obraz „Ukrzyżowanie", pochodzący z rozebranej w latach 50. XX w. trzcielskiej fary protestanckiej.
   - Zabytkowe domy szachulcowe z XVIII i XIX w. przy Placu Wolności i ulicach: Grunwaldzkiej, Koszykarskiej, Kościuszki, Zjednoczenia i Sikorskiego.
   - Relikty murowanej synagogi (obecnie siedziba straży pożarnej), wzniesionej w 1875 r. na miejscu wcześniejszej drewnianej oraz dawny cmentarz żydowski (położony na gruntach Nadleśnictwa, omówiony osobno).
   - Park w typie krajobrazowym założony w XVIII w. przy dworze, na miejscu którego w latach 1868-1869 powstał okazały pałac właścicieli majątku trzcielskiego z rodziny Fischer (pałac zniszczony w 1945 r., na jego fundamentach zbudowano szkołę).
   - Średniowieczne grodzisko stożkowate na prawym brzegu Obry, w północnej części Trzciela. Grodzisko stanowi pozostałość grodu założonego w XIII w. i funkcjonującego w dwóch fazach osadniczych: średniowiecznej (XIII-XIV w.) i nowożytnej (XIV-XVII w.).
2. Pszczew
   - Kościół parafialny pod wezwaniem św. Marii Magdaleny. Wybudowany z fundacji biskupa poznańskiego Andrzeja Szołdrskiego w latach 1651-1654 (w innych opracowaniach: 1632-1650). Stanął na miejscu wcześniejszej świątyni szachulcowej, która spłonęła podczas najazdu na miasto wojsk szwedzkich w 1631 r. Był powiększany i przekształcany w XVIII w. (nowa wieża) oraz pod koniec XIX w., kiedy za sprawą architekta A. Lautha zyskał obecną neorenesansową formę architektoniczną. Murowany, jednonawowy, z zakończonym trójbocznie prezbiterium zwróconym na północ, z kaplicą od zachodu, zakrystią z emporą od wschodu i wieżą

od południa. Wnętrza przekryte stropami, w kaplicy sklepienie krzyżowe. Elewacje są ozdobione pilastrami, w półkoliście zamkniętych oknach umieszczono witraże. Najcenniejszym elementem wyposażenia jest pochodzący z XVII w. obraz Matki Bożej wśród aniołów. W 2025 r. zakończono prace konserwatorskie i restauratorskie przy dwóch neorenesansowych stallach z XIX w. stojących w prezbiterium kościoła. Wokół świątyni zachował się dawny cmentarz z XIX w. z kilkoma płytami nagrobnymi dawnych proboszczów i mieszkańców Pszczewa.

- Barokowa plebania zbudowana w XVIII w. na wzniesieniu powyżej brzegu jeziora Miejskiego. Rozbudowana w XIX w., kiedy dodano łącznik do budynków gospodarczych. Do czasu rozbiorów była siedzibą miejscowych proboszczów, później pełniła rolę letniej rezydencji biskupów poznańskich. Na plebanii przechowywane są księgi kościelne oraz kronika prowadzona od czasu wielkiego pożaru z 1631 r., który strawił plebanię i księgi metrykalne (najazd szwedzki). Przy plebanii znajduje się dziewiętnastowieczny budynek gospodarczy z pomieszczeniem na powozy i stajnią przerobioną na mieszkanie. Plebania stoi w otoczeniu malowniczego parku z cennym drzewostanem (m.in. stara lipa licząca około 400 lat - pomnik przyrody).
- Dwór neoklasycystyczny wzniesiony w połowie XIX w. na miejscu siedemnastowiecznego dworu biskupiego. Murowany, założony na planie prostokąta, z identycznymi w kształcie przybudówkami przy krótszych bokach, parterowy, nakryty dachem dwuspadowym (dobudówki z dachami płaskimi). Fasada urozmaicona szeroką wystawką zwieńczoną trójkątnym przyczółkiem, elewacja ogrodowa z podobną wystawką oraz czterokolumnowym portykiem balkonowym. Wystrój wnętrza nie zachował się, jedyną pozostałością po oryginalnym wyposażeniu są drewniane schody na piętro. Po 1945 r. w budynku dworu dokonano wielu zmian, m. in. w roku 1954 przebudowano wnętrza, wydzielając cienkimi ściankami na parterze część administracyjną i kilka mieszkań pracowniczych na piętrze. Zmieniono także otoczenie dworu, burząc balustradę przy podjeździe i dewastując klomb pośrodku dziedzińca, na którym, zgodnie z pocztówką z okresu międzywojennego, stał kiedyś posąg. Za dworem rozciąga się park w typie krajobrazowym, w którego granicach znajduje się wczesnośredniowieczne grodzisko.
- „Dom Szewca”. Muzeum otwarte w 1984 r. we wnętrzach odrestaurowanego domu mieszczańskiego z połowy XVIII w. Dom jest jednym z najcenniejszych przykładów zabytkowego budownictwa drewnianego na terenie województwa lubuskiego. W obrębie budynku doskonale czytelne są poszczególne fazy budowlane, dzięki czemu można prześledzić jego historię oraz zapoznać się z tradycyjnymi technikami budowlanymi. We wnętrzach prezentowana jest wystawa dawnych pocztówek i zdjęć, pamiątki z historii Pszczewa oraz wykopaliska archeologiczne z okolic miejscowości. W 2024 r. Muzeum „Dom Szewca” zostało laureatem konkursu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Zabytek Zadbany 2024” w kategorii specjalnej właściwego użytkowania i stałej opieki nad zabytkiem.
- Skansen Pszczelarski p. Tadeusza Bryszkowskiego, w którym zgromadzone zostały unikalne eksponaty dokumentujące sztukę, pracę bartnika i pszczelarza. W zbiorach znajdują się między innymi: stare ule, kuszki (ule słomiane w kształcie stożka), narzędzia pracy. Stała ekspozycja prezentuje kilkanaście barci (ule wydrążone z pni drzew, zdobione rzeźbą, z unikalnym kształtem nadanym przez naturę i niepowtarzalnymi dachami słomianymi) oraz zbiór szopek wigilijnych.

3. Brójce
   - Kościół parafialny pod wezwaniem Imienia Najświętszej Marii Panny. Wzniesiony w latach 1850-1860 w stylu neogotyckim, orientowany, z charakterystyczną, strzelistą wieżą zwieńczoną ostrosłupowym hełmem. Na wieży zachował się jeden z najstarszych dzwonów na terenie powiatu międzyrzeckiego. Jest to instrument

spiżowy, wykonany w 1504 r. przez nieznanego ludwisarza. Do roku 1859 znajdował się w kościele w Lutolu Suchym. Inny dzwon z 1516 r. zaginął w czasie II wojny światowej. W wyposażeniu kościoła na uwagę zasługuje barokowy, drewniany ołtarz główny z wizerunkiem Matki Bożej z 1709 r., pochodzący z wcześniejszego kościoła, który spłonął w pożarze w 1807 r..

- Kościół poewangelicki, pomocniczy pw. św. Michała Archanioła z 1903 r. Neogotycki, jednonawowy, z wieżą. Na wyposażeniu świątyni znajduje się m.in. neogotycki ołtarz i witraż figuralny. Na wieży dzwon z początku XX w. i zegar.
- Historyczna zabudowa rynku z XIX i początku XX w., odzwierciedlająca wcześniejszy, średniowieczny układ przestrzenny miasta.
- Stara zabudowa miejska, m.in. kamienice mieszczańskie i domy szachulcowe przy placu Wiosny Ludów i ulicach: 1 Maja, Świebodzińskiej i Poznańskiej.
- Dawny cmentarz ewangelicki w północnej części wsi. Zachowało się na nim kilkadziesiąt płyt nagrobnych z XIX w., resztki furt cmentarnych i kaplicy.
- Dawny cmentarz żydowski (położony na gruntach Nadleśnictwa, opisany osobno).

4. Zabytkowe kościoły parafialne:
   - Kościół pw. św. Mikołaja w Kławie, XVII-XVIII w. Murowany, odbudowany po pożarze z 1733 r., remontowany w latach 1850 i 1884, wyposażenie neogotyckie z drugiej połowy XIX w.
   - Kościół pw. św. Józefa w Wyszanowie, 1792 r. Murowany, w elewacji bocznej zegar słoneczny z datą budowy, wnętrze ze sklepieniem żaglastym, wyposażenie barokowe.
   - Kościół pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Chociszewie, XV w. Ceglany, wielokrotnie przebudowywany. Zachowało się rokokowe wyposażenie wnętrza i uszkodzony dzwon z 1500 r., najstarszy na ziemi międzyrzeckiej. Teren kościelny otacza kamienny mur, przy którym wznosi się późnoklasycystyczna kaplica grobowa z pierwszej połowy XIX w.
   - Kościół pw. św. Wawrzyńca w Starym Dworze, XVI-XX w. Ceglany, gruntownie przebudowany w latach 30. XX w. Zachowała się część wyposażenia z XVIII w., będąca pozostałością po działalności opata paradyskiego Józefa Górczyńskiego z lat 1722–1742. Jest to ołtarz z obrazem św. Wawrzyńca, ołtarze boczne oraz ambona. Pamiątką po dawnej świątyni jest mur kościelny, który otaczał przykościelny cmentarz oraz furta cmentarna z datą 1772.
   - Kościół pw. św. Stanisława w Miedzichowie, 1906-1907 r. Wzniesiony jako kościół protestancki, ewangelicko-augsburski. W 1945 r. poświęcony jako katolicki. W nawie bocznej znajduje się obraz Matki Bożej Częstochowskiej, namalowany przez jednego z więźniów obozu w Dachau, przywieziony przez pierwszego proboszcza parafii, księdza Stanisława Tischera, także więźnia tego obozu. Również w nawie bocznej ołtarz pochodzący z dawnego kościoła katolickiego, rozebranego w czasie wojny przez Niemców. Wnętrze świątyni nakryte sklepieniem kolebkowym.
5. Zabytkowe dwory i parki
   - Stary Dwór, dwór z połowy XVIII w. Murowany, wzniesiony na planie prostokąta, parterowy, nakryty wysokim dwuspadowym dachem z naczółkami. Dwór zapisał się w historii jako miejsce tajnego zjazdu wielkopolskich przywódców konfederacji barskiej (1688-1772). W jego pobliżu znajdują się budynki gospodarcze ze schyłku XIX w. o elewacjach licowanych czerwoną cegłą. Dwór stoi w otoczeniu parku, w którym podziwiać można m.in. pomnikowe lipy.
   - Bukowiec, park w typie krajobrazowym, XVIII-XIX w. Stanowi część dawnego zespołu pałacowo-parkowego, w którego skład wchodził zniszczony w 1945 roku neorenesansowy pałac przedwojennych właściciel majątku Bukowiec z rodziny Gersdorff oraz zabudowanie gospodarcze. Park zachował niektóre elementy rozplanowania alei, szpalerów i polan widokowych. Rosną w nim stare dęby, buki,

lipy i klony. Widoczne są także pozostałości okazałego grobowca Gersdorffów, który został wysadzony przez wojsko pod koniec lat 60. XX w.

Sześćdziesiąt dwa zabytki z omawianego terenu są objęte ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych. Wykaz tych obiektów sporządzony na podstawie materiałów WUOZ w Zielonej Górze i Poznaniu zamieszczono poniżej.

Tabela 33. Zabytki w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Trzciel wpisane do rejestru zabytków nieruchomych

Lp.	Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Numer w rejestrze	Data wpisu do rejestru
Województwo lubuskie						
1	międzyrzecki	Międzyrzecz - obszar wiejski	Bukowiec	Park podworski, połowa XIX w.	A10	1948-07-20
2	międzyrzecki	Międzyrzecz - obszar wiejski	Kaława	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja, ceglany, 1668-1699 r.	787	1964-02-15
3	międzyrzecki	Międzyrzecz - obszar wiejski	Wyszanowo	Kościół parafialny pw. św. Józefa, kamienny, barokowy, 1792 r.	L-466/A	2011-11-24
4	międzyrzecki	Pszczew	Policko	Spichlerz folwarczny, 1844 r.	581	1963-06-20
5	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Zespół dworski: dwór ceglany, koniec XVIII w., park w typie krajobrazowym, XVIII w.	582	1963-06-20
6	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, ceglany, barokowy, XVII w.	264	1961-04-06
7	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Budynek gospodarczy, ul. Zamkowa 13, XVIII w.	796	1964-02-15
8	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Plebania, ul. W. Sikorskiego 15, XVIII w.	820	1964-02-15
9	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Dom, ul. Rynek, 1. poł. XIX w.	821	1964-02-15
10	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Dom ul. Poznańska 30, 1. poł. XIX w.	823	1964-02-15
11	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Dom ul. Poznańska, 1. poł. XIX w.	824	1964-02-15
12	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Dom, ul. Rynek 10, 1. poł. XIX w.	825	1964-02-15
13	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Dom, ul. Rynek 19, przełom XVIII/XIX w.	2002	1973-12-27
14	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Dom, ul. W. Sikorskiego 2, poł. XIX w.	brak	1964-02-15
15	międzyrzecki	Pszczew	Pszczew	Dom, 1. poł. XIX w.	brak	1964-02-15
16	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Układ urbanistyczny miasta, XIV w.	L-611/A	2013-10-10
17	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Kościół parafialny pw. św. Wojciecha, neogotycki, 1824 r.	L-240/A	2007-01-12
18	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Kościuszki 22, XVIII w.	584	1963-06-20
19	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Grunwaldzka 9, XVIII w.	585	1963-06-20
20	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Mickiewicza 19, XVIII w.	586	1963-06-20
21	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Mickiewicza 20, XVIII w.	587	1963-06-20
22	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Mickiewicza 1, koniec XVII w.	798	1964-02-15
23	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Plebania, ul. Plac Wolności 6, XVIII w.	799	1964-02-15
24	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Grunwaldzka 17, XIX w.	827	1964-02-15
25	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Zbąszyńska 41, XVIII w.	828	1964-02-15
26	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Mickiewicza 15, XVIII w.	829	1964-02-15
27	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Grunwaldzka 18, XIX w.	830	1964-02-15
28	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Plac Zjednoczenia Narodowego 1, XIX w.	831	1964-02-15
29	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Plac Zjednoczenia Narodowego 18, XIX w.	832	1964-02-15
30	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. W. Sikorskiego 10, XIX w.	833	1964-02-15
31	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Plac Wolności 19, XIX w.	834	1964-02-15
32	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Grunwaldzka 12, XIX w.	835	1964-02-15
33	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Graniczna 3, XVIII w.	836	1964-02-15
34	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Mickiewicza 4, XVIII w.	837	1964-02-15
35	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Mickiewicza 16, XVIII w.	838	1964-02-15
36	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Plac Zjednoczenia Narodowego 3, XVIII w.	839	1964-02-15
37	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. W. Sikorskiego 11, XVIII w.	840	1964-02-15
38	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Kościuszki 1, XVIII w.	841	1964-02-15
39	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Kościuszki 2, XVIII w.	842	1964-02-15
40	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Główna 46, XVIII w.	843	1964-02-15
41	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Graniczna 6, XVIII w.	845	1964-02-15
42	międzyrzecki	Trzciel - miasto	Trzciel	Dom, ul. Koszykarska 10, XVIII w.	846	1963-02-15
43	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Kościół par. pw. Imienia Najświętszej Marii Panny, kamienny, neogotycki, 1859-1860 r.	L-462/A	2011-11-04
44	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, Plac Wiosny Ludów 4, XIX w.	801	1964-02-15
45	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, Plac Wiosny Ludów 8, XIX w.	802	1964-02-15

Lp.	Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Numer w rejestrze	Data wpisu do rejestru
46	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, Plac Wiosny Ludów 23, XIX w.	803	1964-11-15
47	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, ul. Świebodzińska 11, XIX w.	804	1964-02-15
48	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, ul. Poznańska 38, XIX w.	805	1964-02-15
49	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, ul. Świebodzińska 15, XIX w.	807	1964-02-15
50	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, ul. Świebodzińska 19, 1. poł. XIX w.	808	1964-02-15
51	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, ul. Świebodzińska 21, XIX w.	809	1964-02-15
52	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, ul. 1 Maja 7, XIX w.	810	1964-02-15
53	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, ul. 1 Maja 9, XIX w.	811	1964-02-15
54	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Brójce	Dom, ul. Świebodzińska 13, XIX w.	brak	1964-02-15
55	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Chociszewo	Kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela, ceglany, gotycki, XV w.	494	1963-06-02
56	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Chociszewo	Magazyn zbożowy, XVIII w.	812	1964-02-15
57	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Stary Dwór	Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca, ceglany, gotycki, XVI w.	L-855/A	2020-10-14
58	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Stary Dwór	Przykościelny cmentarz rzymskokatolicki, 1774 r.	L-855/A	2020-10-14
59	międzyrzecki	Trzciel - obszar wiejski	Stary Dwór	Dwór, ceglany, 1. poł. XVIII w.	797	1964-02-15
60	świebodziński	Zbąszynek - obszar wiejski	Rogoziniec	Kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki pw. św. Józefa, ceglany, 1832 r.	2141	1971-05-08
Województwo wielkopolskie						
61	nowotomyski	Miedzichowo	Miedzichowo	Młynarzówka, ul. Zbąszyńska 2, szachulcowa, poł. XIX w.	339	1990-12-31
62	nowotomyski	Miedzichowo	Miedzichowo	Kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki pw. św. Stanisława, ceglany, 1907 r.	385	1992-03-23

6.2. Zabytki na gruntach Nadleśnictwa

Na gruntach będących w zarządzie Nadleśnictwa znajduje się kilkadziesiąt zabytków, miejsc historycznych i pamiątek przeszłości.

1. Dawne cmentarze ewangelickie. Założone w większości około połowy XIX w., opuszczone i zamknięte po II wojnie światowej, z częściowo zachowanym pierwotnym rozplanowaniem, pozostałościami nagrobków i starodrzewem tworzącym często wyraźne akcenty krajobrazowe w monotonnych lasach sosnowych rosnących na gruntach porolnych. Na uwagę zasługują cmentarze w miejscowościach:
   - Bieleń (leśnictwo Chociszewo). Na cmentarzu wyróżniają się dwa nagrobki z ozdobnymi szczytami i czytelnymi inskrypcjami (najstarszy z 1888 r.), ponadto kilkanaście obramowań grobów oraz liczne fragmenty nagrobków o różnorodnych formach (betonowy krzyż z czytelnym cytatem z Biblii, dwa nagrobki w formie otwartej księgi, górna część ozdobnego kamiennego krzyża z zatartą inskrypcją, nagrobek z podwójną tablicą z marblitu z 1925 r., fragment nagrobka w formie stylizowanego pnia drzewa i inne).
   - Czarna (leśnictwo Łęczno). Na cmentarzu zachowała się żeliwna płyta epitafijna z częściowo czytelną inskrypcją z 1879 r.
   - Prądówka (leśnictwo Łęczno). Kilkadziesiąt zachowanych grobów (tylko betonowe obramowania) oraz fragmenty nagrobków, w tym: płyta nagrobna dwojga dzieci z 1865 r. (najstarszy datowany nagrobek na cmentarzu); ozdobny kamienny krzyż, nagrobek w formie stylizowanego pnia, płyta nagrobna z 1872 r., nagrobki z tablicami z marblitu z pierwszej połowy XX w. i inne.
   - Rańsko (leśnictwo Policko). Na cmentarzu znajdują się dwie ozdobne płyty nagrobne z czytelnymi napisami z roku 1857 (najstarszy datowany nagrobek ewangelicki na gruntach Nadleśnictwa) i 1863.
2. Dawny cmentarz żydowski w Trzcielu (leśnictwo Bolków). Założony w połowie XVIII w. na wzgórzach przy południowym brzegu Jeziora Żydowskiego (także: jezioro Żydowo). Jest zaliczany do najbardziej malowniczych cmentarzy żydowskich ziemi lubuskiej. Zachowało się na nim około 160 nagrobków i fragmentów nagrobków, wykonanych w różnej technice i materiale, dokumentujących historię miejscowej gminy żydowskiej od połowy XVIII stulecia (m.in. nagrobki pierwszych rabinów Trzciela).
3. Pomnik upamiętniający 17 więźniów niemieckiego obozu karno-śledczego w Żabikowie, rozstrzelanych przez Niemców 24 stycznia 1945 r. między Łomnicą i Trzcielem (leśnictwo Łęczno). Zamordowane osoby wchodziły w skład kolumny ewakuacyjnej, prowadzonej po likwidacji obozu w Żabikowie na zachód i określanej po wojnie jako Marsz Śmierci.
4. Miejsca po niemieckich obozach pracy przymusowej Tirschtiegel i Rogsen. Były to tak zwane „autostradowe" obozy pracy (Autobahnarbeitslager), przeznaczone dla więźniów zatrudnionych w latach 1941-1942 przy budowie autostrady z Frankfurtu nad Odrą do Poznania. Na terenie obozu Tirschtiegel (przed wojną obóz hitlerowskiej organizacji Służba Pracy Rzeszy, Reichsarbeitsdienst, RAD) zachowały się fundamenty baraków obozowych.
5. Linia niemieckich umocnień Pozycji Trzcielskiej (Tirschtiegelstellung), wybudowanych w latach 1937-1939 i rozbudowanych w roku 1944. Umocnienia miały na celu powstrzymanie ewentualnego ataku przeprowadzonego z marszu na pozycje leżącego dalej na zachód Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego. W pobliżu miejscowości Rybojady (leśnictwo Bolków) znajduje się schron bojowy typu Regelbau D-5, który ze względu na dobry stan zachowania należy do najcenniejszych i najbardziej znanych obiektów Pozycji Trzcielskiej. Ponadto w wielu miejscach na gruntach Nadleśnictwa zachowały się dobrze czytelne odcinki umocnień ziemnych (okopy i stanowiska strzeleckie, stanowiska artyleryjskie).

6. Pomnik wilka. Jedyny w swoim rodzaju kamienny obelisk z tablicą upamiętniającą wilka zastrzelonego 18 lipca 1852 r. w Lesie Bukowieckim (Bauchwitzer Forst) – miał to być ostatni wilk żyjący w tamtym czasie na terenie ówczesnego powiatu międzyrzeckiego.
7. Kapliczki i krzyże przydrożne, w tym charakterystyczne dla regionu murowane kapliczki słupowe z nastawami w formie otwartych latarni w Lutolu Mokrym (leśnictwo Czarny Dwór), Rybojadach i Świdwowcu (leśnictwo Bolków) oraz współczesna kapliczka z rzeźbą św. Huberta w Pszczewie (leśnictwo Pszczew).
8. Osady służbowe z zachowanymi budynkami o walorach historycznych, w tym: leśniczówka Pszczew (willa z lat 1901-1903), leśniczówka Łęczno (budynek mieszkalny z 1891 r.), dawna leśniczówka Prądówka (stylowy budynek ceglany z pierwszej połowy XX w.).
9. Miejsca po nieistniejących osadach służbowych, dokumentujące organizację przedwojennej administracji leśnej. Ślady zabudowań, resztki sadów, starodrzew i dawne drogi dojazdowe na terenie nieistniejących leśniczówek i gajówek: Annahof (leśnictwo Borowy Młyn), Altenhof (leśnictwo Nowy Świat), Heidewitz (leśnictwo Czarny Bocian), Seevorwerk, Kalau (leśnictwo Wyszanowo), Waldecke (leśnictwo Pszczew).
10. Toponimy leśne: nazwy miejscowe nieistniejących osad, obiektów fizjograficznych i kompleksów leśnych, część z nich o charakterze historycznym (obecnie nieużywane, nie figurujące w Państwowym Rejestrze Nazw Geograficznych).

Na gruntach Nadleśnictwa znajduje się **jeden obiekt objęty ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków**, który stanowi podstawową formę ochrony prawnej zabytków w Polsce (art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dalej: uooz). Do rejestru wpisane jest grodzisko usytuowane w północno-wschodniej części Nadleśnictwa, na przesmyku pomiędzy jeziorami Rybojadło (północna część Jeziora Wielkiego) i Wędromierz (stan. Borowy Młyn nr 26, AZP 52-17/11, leśn. Borowy Młyn 191). Grodzisko stanowi prawdopodobnie pozostałość grodu strażniczego, wzniesionego i funkcjonującego w okresie wczesnego średniowiecza (X-XI w.). Z dawnego grodu zachowały się zarysy wałów, które są najlepiej czytelne od strony północnej (wał poprzeczny o wys. ok. 0,6 m). W 1962 r. podczas badań powierzchniowych prowadzonych pod kierunkiem A. Kołodziejskiego znaleziono tutaj fragmenty ceramiki. Od tamtego czasu grodzisko nie było przedmiotem systematycznych badań archeologicznych. Numer wpisu do rejestru zabytków: L-82 z 11.01.2008 r.

Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo znajdują się także obiekty wpisane do ewidencji zabytków (wojewódzkiej i gminnych) oraz ewidencji zabytków archeologicznych.

Ewidencja zabytków stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (art. 21 uooz). Jest prowadzona na poziomie kraju (ewidencja krajowa), województwa (ewidencja wojewódzka) i gminy (ewidencja gminna). Krajową ewidencję zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków (art. 22.1 uooz). Wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa (art. 22.2 uooz). Wpis do ewidencji wojewódzkiej nie wywołuje skutków prawnych, rodzi jednak obowiązek informacyjny polegający na konieczności zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków m.in. o zagrożeniu dla zabytku, jego uszkodzeniu, zniszczeniu bądź zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku wpisanego do ewidencji (art. 28 uooz). Do ewidencji wojewódzkiej wpisane są obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków (grodzisko w leśnictwie Borowy Młyn) oraz:

1. Dawny cmentarz ewangelicki i katolicki w Szumiącej, leśnictwo Nowy Świat 406.
2. Dawne cmentarze ewangelickie w: Bieleniu (leśn. Chociszewo 553), Jasieńcu (leśn. Chociszewo 574), Czarnej (leśn. Łęczno 705, 706), Papierni (leśn. Łęczno 675), Prądówce (leśn. Łęczno 638), Rańsku (leśn. Policko 152), Toczniu (leśn. Łęczno 689), Nowym Młynie (leśn. Łęczno 618).
3. Dawne cmentarze żydowskie w Trzcielu (leśn. Bolków 545) i Brójcach (leśn. Nowy Świat 513).
4. Miejsca po niemieckich obozach pracy przymusowej z czasów II wojny światowej w Jasieńcu (leśn. Jasieniec 596) i Rogozińcu (leśn. Czarny Dwór 731).

Gminną ewidencję zabytków prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W gminnej ewidencji zabytków ujęte są zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 22 uooz). Na omawianym terenie do ewidencji gminnej oprócz obiektów ujętych w ewidencji wojewódzkiej wpisane są:

1. Willa przy ul. Kasztanowej nr 3 w Pszczewie, gmina Pszczew, leśn. Pszczew 106 (siedziba leśnictwa Pszczew).
2. Dawna leśniczówka w Łęcznie, gmina Miedzichowo, leśnictwo Łęczno 677.

Ewidencja zabytków archeologicznych to zbiór wszystkich znanych stanowisk archeologicznych w postaci kart KEZA (Karta Ewidencji Zabytku Archeologicznego). Karty posegregowane są według obszarów Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Ewidencję wojewódzką prowadzi i przechowuje każdy wojewódzki konserwator zabytków. Wszystkie ewidencje wojewódzkie składają się na krajową ewidencję zabytków archeologicznych, której dokumentacja przechowywana jest w Narodowym Instytucie Dziedzictwa w Warszawie. Zgodnie z informacjami przekazanym przez WUOZ w Zielonej Górze (Delegatura w Gorzowie Wielkopolskim), na gruntach Nadleśnictwa znajdują się siedemdziesiąt dwa stanowiska z ewidencji zabytków archeologicznych (Tabela 5). Są to obiekty o różnych funkcjach (grodzisko, cmentarzyska, osady, ślady i punkty osadnicze) oraz chronologii zawierającej się w przedziale od epoki kamienia do czasów współczesnych (dwa stanowiska na miejscu niemieckich obozów pracy przymusowej z czasów II wojny światowej).

W dalszej części rozdziału zamieszczono kolejno:

- ✓ zestawienie tabelaryczne z opisem wybranych obiektów,
- ✓ zestawienie wybranych nazw miejscowych o przedwojennym rodowodzie,
- ✓ zestawienie stanowisk z ewidencji zabytków archeologicznych,
- ✓ fotografie najbardziej charakterystycznych i interesujących miejsc i obiektów (autor wszystkich fotografii: Piotr Rochowski, KRAMEKO sp. z o.o.).

Tabela 34. Zestawienie informacji o wybranych obiektach zabytkowych na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
1	Bolków 345	Sierczynek, dawna strzelnica	Pozostałości przedwojennej strzelnicy założonej we wsi Sierczynek (Schierzig). Obiekt jest zaznaczony na mapach z pierwszej połowy XX w. (Messtischblatt ark. 3660 Braetz 1938). Zachowała się oś strzelecka o długości około 60 m i szerokości około 10 m. Brak śladów kulochwytu i innych urządzeń.
2	Bolków 364	Rybojady, schron Regelbau D-5 Pozycji Trzcielskiej	Schron bojowy typu Regelbau D-5 na linii niemieckich umocnień Pozycji Trzcielskiej (Tirschtiegelstellung), wzniesionych w latach 1937-1939 i 1944 w celu powstrzymania ewentualnego ataku z marszu na pozycje Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego. Schron ze względu na dobry stan zachowania należy do najbardziej znanych obiektów Pozycji Trzcielskiej. Został wybudowany w 1937 r. w odległości około 1,5 km od przedwojennej granicy polsko-niemieckiej. Przy jego budowie jako stelaż wykorzystano blachę falistą. Budowlę wkomponowano w zabudowania posterunku niemieckiej straży granicznej (Grenzschutz). Według niektórych opracowań zadaniem schronu była obrona znajdującego się około 700 m na wschód mostu na Obrze. Gdzie indziej wskazuje się, że ze względu na rzeźbę terenu i kwestie taktyczne związane z zasięgiem uzbrojenia (ok. 300 m), zadaniem obiektu była raczej osłona pobliskiego skrzyżowania dróg. „Prawdopodobnie to właśnie sprawiło, że zyskał on formę dwukondygnacyjną. Umieszczenie izby bojowej blisko poziomu gruntu nie pozwalałoby skutecznie pokryć ogniem km-u rejonu przeprawy lub skrzyżowania. Schron posiadał ciekawe maskowanie: strop naśladował dwuspadowy dach, dodatkowo pokryty był dachówką. Elewacja bojowa zabudowana była również cegłami. Dolna kondygnacja wykonana była częściowo z cegieł (otynkowanych) i żelbetu, górna z żelbetu. Odporność górnej kondygnacji oscyluje w kategorii D (ok. 50 cm grubości). Wejście na górną część schronu możliwe było przez właz chroniony klapą (zachowały się człony zawiasów) - po stalowych klamrach, które nie wytrzymały próby czasu. Izba bojowa chroniona była przez płytę stalową 422P01. Otwór strzelniczy oraz szczelina obserwacyjna posiadały profil antyrykoszetowy malowany na "czerwono". Uzbrojenie stanowił prawdopodobnie MG 34. W schronie ostała się część mocowania km-u: dwa kątowniki, płaskownik oraz trzpień, na który pierwotnie zakładano nakładkę służącą do mocowania km-u. Wyposażenie schronu było prawdopodobnie bardzo skromne. Nic nie wskazuje, by schron był odporny na atak chemiczny. W pomieszczeniu bojowym brakuje choćby prostego, grawitacyjnego systemu wentylacyjnego. W zewnętrznej elewacji brak czerpni powietrza” (https://www.fortyfikacje.xyz). Obok schronu znajdują się fragmenty fundamentów i zarysy ziemne budynków dawnego posterunku granicznego oraz dobrze zachowane linie okopów strzeleckich ze stanowiskami dla karabinów maszynowych.
3	Bolków 409	Rybojady, leśniczówka Bolków	Osada służbowa założona w drugiej połowie XIX w. we wsi Rybojady nad Jeziorem Wielkim (Messtischblatt ark. 3561 Lewitz 1892, KDR ark. 299 Tirschtiegel 1898). Przedwojenny budynek leśniczówki został przebudowany w latach 90. XX w. z zachowaniem ogólnego wyglądu zewnętrznego.
4	Bolków 411	Rybojady, kapliczka przydrożna	Murowana kapliczka słupowa na skraju lasu przy drodze z Rybojadów do Borowego Młyna. Wzniesiona w 1913 r. (data na tylnej ścianie). Betonowo-ceglana, podzielona na postument z lekko pochylonymi ścianami i ozdobną nastawę w formie otwartej z trzech stron latarni, z rzadko spotykanymi owalnymi oknami. Obramowania okien wykończone ceramicznymi płytkami. Wewnątrz figura Matki Bożej. Nad linią okien ozdobny gzyms ceglany. Całość zwieńczona wielopołaciowym daszkiem. Kapliczka otoczona drewnianym płotkiem sztachetowym.
5	Bolków 545	Świdwowiec, dawny cmentarz żydowski w Trzcielu	Cmentarz założony w połowie XVIII w. na działce zakupionej przez gminę żydowską z Trzciela. Położony około 1,5 km na północny wschód od miasta, na wzgórzach pomiędzy drogą do Jabłonki Starej i Jeziorem Żydowskim. Obecnie znajduje się w granicach administracyjnych miejscowości Świdwowiec. Jest zaliczany

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			do najbardziej malowniczo usytuowanych cmentarzy żydowskich ziemi lubuskiej. Posiada kształt nieregularnego czworoboku o powierzchni około 0,65 ha. Jego granice są czytelne, oznaczone współczesnym ogrodzeniem z drucianej siatki. Na cmentarzu zachowało się około 160 nagrobków i fragmentów nagrobków. Najstarszy należy do zmarłego w 1745 r. Zelmana, syna Meira (według innych opracowań najstarszy nagrobek pochodzi z 1759 lub 1779 r.). Są tu również nagrobki pierwszych rabinów Trzciela: rabina, przełożonego sądu rabinackiego i rektora jesziwy Szlomo, syna Zeewa (zm. 12 marca 1789) i rabina Zewa Wolfa, syna Cwiego (zm. 4 kwietnia 1802). Inskrypcja na nagrobku rabina Zewa Wolfa, syna Wolfa, została napisana w języku aramejskim. "Pomniki można podzielić na dwie grupy. Starsze, zlokalizowane na szczycie wzgórza, wykonane z kamieni polnych i głazów narzutowych, posiadające tylko inskrypcje hebrajskie, datowane są głównie na drugą połowę XVIII w. Nowsze, wykonane z piaskowca, zlokalizowane bliżej drogi, po wschodniej stronie wzgórza. Te macewy pochodzą głównie z lat 1880–1922; posiadają epitafia w języku hebrajskim i niemieckim, często każda wersja językowa po jednej stronie. Oszczędna symbolika w tej grupie macew ma charakter uniwersalny i sugeruje, że Żydzi tu pochowani byli zwolennikami nurtu reformowanego w judaizmie. Dominuje symbol lilii, a oprócz tego ozdoby roślinne, motyle i oko opatrzności. Zdarzają się także nagrobki z symbolami kohenów i lewitów. Charakterystyczny jest brak stojących macew wykonanych z twardych kamieni, to znaczy marmurów i granitów. Po części zostały one zrabowane po II wojnie światowej, a ok. 30–40 częściowo połamanych płyt leży u podnóża zachodniego stoku wzgórza. Wszystko wskazuje na to, że zostały przygotowane do wywózki, która nie nastąpiła lub złodzieje zadowolili się tylko najszlachetniejszymi marmurami" (sztetl.org.pl). Cmentarz posiada kartę ewidencyjną założoną w 1983 r. W 1995 r. na zlecenie WUOZ zinwentaryzowano 58 stojących nagrobków - zostały one sfotografowane, a znajdujące się na nich epitafia przetłumaczono na język polski. Latem 2001 r. grupa studentów z Polski, Niemiec, Izraela i USA pod przewodnictwem Jana Jagielskiego z Żydowskiego Instytutu Historycznego przeprowadziła na cmentarzu prace porządkowe. Postawiono wtedy tablicę informacyjną, która w krótkim czasie została zniszczona. W sierpniu 2014 r. odsłonięto nową granitową tablicę pamiątkowa z napisami w językach: polskim, hebrajskim i niemieckim. Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 545 leśnictwa Bolków.
6	Bolków 548	Świdwowiec, kapliczka przydrożna	Murowana kapliczka słupowa na skraju lasu przy drodze z Trzciela do Jabłonki Starej. Wzniesiona w 1883 r. (data na tylnej ścianie). Otynkowana, bielona, podzielona gzymsem na dwie kondygnacje. Dolna kondygnacja prosta, czworoboczna, bez zdobień. Górna kondygnacja w formie latarni otwartej z trzech stron arkadami, z dwiema kolumienkami od frontu. Wewnątrz prosty, żelazny krucyfiks. Całość nakryta wielopołaciowym betonowym daszkiem zwieńczonym oryginalnym elementem zdobniczym w formie kwiatonu lub wazonu z detalami roślinnymi.
7	Borowy Młyn 166	Borowy Młyn, leśniczówka Borowy Młyn (Chlopsee, Klopsee)	Osada służbowa założona w pierwszej połowie XIX w. na zachodnim brzegu jeziora Chłop, około 5 km na południe od Pszczewa. Na mapach archiwalnych zaznaczana początkowo jako leśniczówka bez nazwy własnej (Reymann ark. 281, ok. 1850), następnie jako Forsterei Chlopsee (Messtischblatt ark. 3560, 1894), Forsterei Klopsee (Messtischblatt ark. 3560; 1934, 1944). Na mapach powojennych i w PRNG brak nazwy własnej dla tego miejsca. W spisie statystycznym z połowy XIX w. osada figuruje jako leśniczówka położona w lasach należących do miasta Pszczew i zamieszkana przez 5 mieszkańców, w tym 3 katolików (parafia katolicka Pszczew) i 2 ewangelików (parafia ewangelicka Policko, Verzeichniss 1845). Pod koniec XIX w. było

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			tu 6 mieszkańców, na początku wieku XX – 7 (Gemeindelexikon 1888, 1908). Osada zachowała ogólne rozplanowanie i wygląd budynków z dawnych czasów.
8	Borowy Młyn 172	Borowy Młyn, nieistniejąca osada Annahof	Miejsce po osadzie założonej w drugiej połowie XIX w. jako folwark w lasach należących do dóbr Hiller-Gartringer (Hille-Gartringer Forst), na prawym (wschodnim) brzegu Obry, pomiędzy Sierczem i Pszczewem. Na mapach archiwalnych w osadzie zaznaczone są cztery budynki przylegające dłuższym bokiem do obszernego, kwadratowego dziedzińca (Messtischblatt ark. 3560, 1894, 1934, 1944). Drogi dojazdowe do folwarku były obsadzone alejami. Według dawnych spisów statystycznych osada miała 28 mieszkańców w roku 1885 i 11 w roku 1905 (Gemeindelexikon 1888, 1908). Przestała istnieć po drugiej wojnie światowej. Po rozebranych budynkach pozostały niewyraźne zarysy ziemne i niewielka ilość gruzu. Na terenie dawnej osady rosną stare klony, buki i robinie, które wyróżniają to miejsce w krajobrazie leśnym. Pobliskie skrzyżowanie leśnych dróg figuruje w PRNG jako Skrzyżowanie Anny.
9	Borowy Młyn 191	Borowy Młyn, grodzisko	Grodzisko usytuowane na przesmyku pomiędzy jeziorami Rybojadło (północna część Jeziora Wielkiego) i Wędromierz. Lokalnie określane jako "mrówcze grodzisko". Stanowi prawdopodobnie pozostałość grodu strażniczego, wzniesionego i funkcjonującego w okresie wczesnego średniowiecza (X-XI w.). Zachowały się zarysy wałów, które są najlepiej czytelne od strony północnej (wał poprzeczny o wys. ok. 0,6 m). W 1962 r. podczas badań powierzchniowych prowadzonych pod kierunkiem A. Kołodziejskiego na grodzisku znaleziono fragmenty ceramiki. Od tamtego czasu nie było ono przedmiotem systematycznych badań archeologicznych. Grodzisko jest objęte ochroną na podstawie wpisu do rejestru zabytków (Nr L-82 z dn. 11.01.2008)
10	Borowy Młyn 214	Borowy Młyn, rów przeciwczołgowy Pozycji Trzcielskiej	Dobrze zachowany rów przeciwczołgowy o długości około 500 m, szerokości ok. 12 m i głębokości ok. 3 m, usytuowany pomiędzy jeziorem Wędromierz i rzeką Obrą. Rów stanowił element linii niemieckich umocnień Pozycji Trzcielskiej (Tirschtiegelstellung), wzniesionych w latach 1937-1939 i 1944 w celu powstrzymania ewentualnego ataku z marszu na pozycje Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego. Rów powstał w okresie rozbudowy Pozycji Trzcielskiej prowadzonej w 1944 r. w związku z nadciągającą ofensywą wojsk radzieckich. W północnej części rów przecina linię dobrze zachowanych okopów strzeleckich.
11	Chociszewo 553	Bieleń, dawna strzelnica	Pozostałości przedwojennej strzelnicy założonej w osadzie Bieleń (Weissensand). Obiekt jest zaznaczony na mapach z pierwszej połowy XX w. (Messtischblatt ark. 3660 Braetz 1938). Strzelnica była usytuowana pomiędzy wiejskim cmentarzem i karczmą. Zachowała się blisko stumetrowej długości oś strzelecka z obwałowaniem. Brak śladów kulochwytu i innych urządzeń.
12	Chociszewo 553	Bieleń, dawny cmentarz ewangelicki	Cmentarz założony w XIX w. w osadzie Bieleń (Weissensand) na terenie parafii ewangelickiej Bukowiec (Bauchwitz). Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,07 ha (powierzchnia orientacyjna zmierzona na numerycznym modelu terenu z Geoportalu, dalej:nmt). Nie zachowały się żadne elementy ogrodzenia cmentarza. Jego granice są słabo czytelne w terenie, nieco lepiej widać je w formie zarysu ziemnego na nmt. Rozplanowanie i układ kwater w większości zatarte. Dobrze czytelna jest jedynie kwatera dziecięca z dwoma rzędami grobów (tylko betonowe obramowania). Przy zachodniej granicy cmentarza od strony drogi leśnej stoją dwa nagrobki z ozdobnymi szczytami i czytelnymi inskrypcjami (Johann Eduard Flechner, 1821-1888 - najstarszy datowany nagrobek oraz Johanna Flechner, 1827-1905). Obydwa nagrobki zostały ustawione w tym miejscu wtórnie (bez związku z mogiłami). W głębi cmentarza znajduje się kilkanaście obramowań grobów oraz fragmentów nagrobków, w tym między innymi: kompletny betonowy krzyż z czytelną inskrypcją (cytat z Biblii), dwa nagrobki w formie otwartej księgi (inskrypcje nieczytelne), górna część ozdobnego kamiennego krzyża (zatarta inskrypcja), nagrobek z częściowo rozbitą, podwójną tablicą z marblitu (Gustaw Bretch 1859-1935 i jego żona, imię nieczytelne, z domu Starkow, 1859-1925), fragment nagrobka w formie stylizowanego pnia drzewa oraz

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			fragment nagrobka rodziny Mücke (czytelne nazwisko Gottlieb Mücke 1852-1939 – ostatni datowany pochówek). Na cmentarzu rosną konwalie oraz stare dęby, które tworzą wyraźny akcent krajobrazowy w otaczającym to miejsce lesie sosnowym. Cmentarz nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 553 leśnictwa Chociszewo. Przy skrzyżowaniu dawnych traktów, a obecnie dróg leśnych na północny zachód od cmentarza istniała dawniej karczma Sand Krug (Gilly 1802-1803, Reymann ark. 281 Meseritz ca 1850).
13	Chociszewo 570	Jasieniec, leśniczówka Chociszewo	Osada służbowa założona na miejscu gospodarstwa istniejącego od drugiej połowy XIX w. na gruntach wsi Jasieniec (Eschenwalde, Messtischblatt ark. 3660, 1896). Zachował się ogólny dawny wygląd i rozplanowanie budynków.
14	Chociszewo 574	Jasieniec, dawny cmentarz ewangelicki	Cmentarz założony w połowie XIX w. w osadzie Jasieniec (Eschenwalde) na terenie parafii ewangelickiej Trzciel (Tirschtiegel). Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,5 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1985 r.). Jego granice są dobrze czytelne w terenie i biegną po zarysie ziemnym ogrodzenia, z którego zachowało się kilka leżących na ziemi betonowych słupków. Układ cmentarza pierwotnie trzykwaterowy, obecnie zatarty. W latach 60. XX w. większość nagrobków została usunięta z grobów i złożona w przypadkowy i nieuporządkowany sposób w północno-wschodnim narożniku cmentarza. Wśród leżących tutaj połamanych płyt nagrobnych znajduje się fragment nagrobka z czytelnymi datami: 1843-1879. Na cmentarzu rosną stare dęby i lipy, tuja, lilak, śnieguliczka i konwalia. Obiekt jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 574 leśnictwa Chociszewo.
15	Czarny Bocian 277	Bukowiec, pomnik wilka	Kamienny obelisk z tablicą upamiętniającą wilka zastrzelonego 18 lipca 1852 r. w Lesie Bukowieckim (Bauchwitzer Forst) na północ od Bukowca (Bauchwitz). Miał to być ostatni wilk żyjący w tamtych czasach w dawnym powiecie międzyrzeckim. „Wilk ten przywędrował prawdopodobnie z południowo – zachodniej Polski. Basior wyrządzał duże szkody w zwierzynie hodowlanej w okolicznych wioskach. Myśliwi zorganizowali na niego obławę i upolowali w borze bukowieckim. Wdzięczni mieszkańcy postawili w tym miejscu obelisk – na 3 m wysoki, do którego przymocowali tablicę z okolicznościowym napisem. Wiersz informuje, że tu skończył komunista, gdyż w gwarze ludowej watahę wilków nazywano komuną, stąd w niemieckim tekście wilka nazwano komunistą, a myśliwy Johan Unger zabijając go zaspokoił jego głód. Ten fragment lasu do 1945 r. mieszkańcy Międzyrzecza nazywali wilczym wrzosowiskiem (Wolfsheide). Przewodnik turystyczny z 1936 r. informuje, że od czasu upolowania ostatniego basiora w 1852 r. wilki w borach międzyrzeckich już się nie pojawiły. Obelisk zachował się do naszych czasów, ale był w fatalnym stanie i w dodatku całkowicie została zniszczona tablica. Lubuski historyk Marceli Tureczek ustalił, że ten oryginalny tekst, zamieszczony na nieistniejącej obecnie tablicy różnił się od współczesnego i był dłuższy o drugą zwrotkę zawierającą ostrzeżenie przed śmiertelnymi konsekwencjami wtargnięcia zbója do cudzego domu" (tablica informacyjna przy pomniku). Uszkodzony obelisk został wyremontowany staraniem nadleśnictw Trzciel i Międzyrzecz i odsłonięty w kwietniu 2005 r.
16	Czarny Bocian 434	Bukowiec, dawna strzelnica	Pozostałości przedwojennej strzelnicy założonej w osadzie Bukowiec (Bauchwitz). Obiekt jest zaznaczony na mapach z pierwszej połowy XX wieku (Messtischblatt ark. 3660 Braetz 1938). Zachowały się dwie obwałowane osie strzeleckie o długości około 50 i 100 m. Brak śladów kulochwytu i innych urządzeń.
17	Czarny Bocian 446	Bukowiec, nieistniejąca osada służbowa Heidewitz	Miejsce po osadzie służbowej założonej w drugiej połowie XIX w. w lasach majątku Łagowiec (Lagowitz), pomiędzy Bukowcem i Sierczynkiem. Na mapach archiwalnych zaznaczone są tutaj cztery budynki (Messtischblatt ark. 3660, 1896). Według dawnych spisów statystycznych osada miała 4 mieszkańców w roku 1885 i 3 w roku 1905 (Gemeindelexikon 1888, 1908). Przestała istnieć po drugiej wojnie światowej. Po

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			rozebranych budynkach pozostały słabo czytelne zarysy ziemne z niewielką ilością gruzu. Przy biegnącej obok drodze leśnej rośnie stary dąb. Dawna nazwa lasów majątku Łagowiec (Lagowitz Forst) przetrwała jako obecne Łagowieckie Lasy (PRNG).
18	Czarny Dwór 655	Lutol Mokry, dawna osada służbowa Prądówka (Eschenwalde)	Osada służbowa założona w pierwszej połowie XX w. w połowie drogi pomiędzy Trzcielem i Lutolem Mokrym (Messtischblatt ark. 3661 Tirschtiegel 1938). Była jedną z sześciu leśniczówek przedwojennego Nadleśnictwa Brójce (Oberförsterei Brätz). W 1905 r. miała 4 mieszkańców (Gemeindelexikon 1908). Po drugiej wojnie światowej mieściła się tutaj siedziba leśnictwa Prądówka Nadleśnictwa Brójce, które po reorganizacji w latach 70. XX w. zostało w większości włączone jako obręb do Nadleśnictwa Trzciel. W osadzie zachował się stylowy, przedwojenny budynek leśniczówki (murowany z cegły, nieotynkowany, z dachem krytym dachówką) oraz murowano-drewniany budynek gospodarczy.
19	Czarny Dwór 731	Rogoziniec, dawny niemiecki obóz pracy przymusowej Rogsen	Pozostałości niemieckiego obozu pracy przymusowej z czasów drugiej wojny światowej, tak zwanego autostradowego obozu pracy (Autobahnarbeitslager), przeznaczonego dla więźniów zatrudnionych przy budowie autostrady z Frankfurtu nad Odrą do Poznania. Obóz istniał od początku 1941 do wiosny 1942 r. Był przewidziany dla 360 więźniów. Przebywali w nim prawdopodobnie wyłącznie Żydzi. Na jego terenie znajdowało się 5 baraków grupowych, 1 barak gospodarczy (kuchnia, kantyna, biuro), 1 barak sanitarny i latryna. Na miejscu obozu oprócz kilku fragmentów betonowego gruzu nie zachowały się żadne wyraźne ślady. W 2019 r. jego teren został włączony do ewidencji zabytków archeologicznych (stanowisko Rogoziniec 13, AZP 54-17/58).
20	Czarny Dwór 767	Lutol Mokry, kapliczka przydrożna	Murowana kapliczka słupowa między dwoma starymi kasztanowcami na skraju lasu przy drodze do Zbąszynia, w południowej części Lutola Mokrego. Otynkowana, malowana na biało i niebiesko. Trzon kapliczki z fazowanymi krawędziami. W górnej części wielostopniowy gzyms oddziela ozdobną nastawę z czterema kolumienkami i płytką wnęką z figurą Matki Bożej. Na bocznych ściankach nastawy dwa proste, drewniane krucyfiksy. Daszek namiotowy, kryty dachówką, zwieńczony metalowym krzyżem. Czas powstania kapliczki nieustalony. Na mapach z drugiej połowy XIX w. jest w tym miejscu zaznaczony krzyż (Messtischblatt ark. Tirschsiegel 1892). Kapliczka znajduje się pod opieką mieszkańców pobliskich domów.
21	Jasieniec 596	Jasieniec, dawny niemiecki obóz pracy przymusowej Tirschtiegel	Pozostałości niemieckiego obozu pracy przymusowej z czasów drugiej wojny światowej, tak zwanego autostradowego obozu pracy (Autobahnarbeitslager), przeznaczonego dla więźniów zatrudnionych przy budowie autostrady z Frankfurtu nad Odrą do Poznania. Obóz istniał prawdopodobnie od początku 1941 do wiosny 1942 r. Został założony na terenie istniejącego w tym miejscu od lat 30. XX w. obozu Służby Pracy Rzeszy (Reichsarbeitsdienst, RAD). Przebywali w nim wyłącznie Żydzi. Na miejscu obozu zachowały się betonowe fundamenty oraz zarysy ziemne baraków. Jeden z budynków, w którym prawdopodobnie znajdowało się mieszkanie komendanta, Armia Czerwona przeniosła po zakończeniu drugiej wojny światowej do pobliskiego Lutola Mokrego. Podczas archeologicznych prac sondażowych odnaleziono fragmenty sygnowanych naczyń porcelanowych związanych z funkcjonowaniem obozu. Fragmenty niesygnowane nadal zalegają w dużej ilości w gruzowiskach. Około 500 m na wschód od obozu znajduje się dobrze zachowana strzelnica, być może związana z wcześniejszym obozem RAD. W 2019 r. teren obozu został włączony do ewidencji zabytków archeologicznych (stanowisko Jasieniec 24, AZP 53-17/82).
22	Jasieniec 596	Jasieniec, dawna strzelnica	Pozostałości przedwojennej strzelnicy założonej w południowej części osady Jasieniec (Eschenwalde), w pobliżu dawnego niemieckiego obozu pracy przymusowej z czasów drugiej wojny światowej (wcześniej: Obóz Służby Pracy Rzeszy). Strzelnica nie jest zaznaczona na mapach archiwalnych, została zidentyfikowana na podstawie analizy numerycznego modelu terenu. Zachowała się oś strzelecka o długości około 50 m z niskim obwałowaniem. Brak śladów kulochwytu i innych urządzeń.

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
23	Jasieniec 596	Jasieniec, kapliczka przydrożna	Kapliczka na starej lipie przy skrzyżowaniu leśnych dróg na południe od Jasieńca, w pobliżu dawnego niemieckiego obozu pracy przymusowej z czasów drugiej wojny światowej (wcześniej: Obóz Służby Pracy Rzeszy). Na drzewie zawieszone są dwa drewniane krzyże z wizerunkiem Jezusa. Jeden z nich jest zamocowany na deseczce z małym daszkiem. Pod krzyżami ozdoby ze sztucznych kwiatów. Krzyże pochodzą z czasów współczesnych, na mapach archiwalnych brak oznaczeń w tym miejscu.
24	Jasieniec 664	Lutol Mokry, dawna osada służbowa Chociszewko (Kutschkau)	Osada służbowa założona w drugiej połowie XIX w. w lasach między Jasieńcem i Rogozińcem. Była jedną z czterech pierwszych leśniczówek Nadleśnictwa Brójce (Oberförsterei Brätz, wcześniej Królewski Las Brójce - Königliche Forst Brätz). W 1885 r. liczyła 14 mieszkańców, w roku 1905 było ich 7 (Gemeindelexikon 1888, 1908). W latach 30. XX w. na północ od osady wybudowano dom dla pracowników leśnych (Messtischblatt ark. 3660 Brätz, 1938, po II wojnie leśniczówka Jasieniec). Po drugiej wojnie w osadzie mieściła się siedziba leśnictwa Chociszewko Nadleśnictwa Brójce, które po reorganizacji w latach 70. XX w. zostało w większości włączone jako obręb do Nadleśnictwa Trzciel. Obecnie w rozbudowanym i zmodernizowanym budynku danwej leśniczówki znajduje się kwatera łowiecka Nadleśnictwa Trzciel. Obok stoją trzy stare budynki gospodarcze (dwa murowane i jeden szachulcowy).
25	Jasieniec 664	Lutol Mokry, kamień jubileuszowy 80-lecia LP	Głaz z metalową tablicą pamiątkową ustawiony przy kwaterze łowieckiej Nadleśnictwa Trzciel w dawnej osadzie służbowej Chociszewko na południe od Jasieńca. Na tablicy napis: „Upamiętnienie Jubileuszu/ 80-lecia/ LASÓW PAŃSTWOWYCH/ 1924 – 2004/ Nadleśnictwo Trzciel, 25 czerwca 2004 r.”
26	Łęczno 618	Stary Folwark, dawny cmentarz ewangelicki w Nowym Młynie (Neumühle)	Cmentarz założony w połowie XIX w. w osadzie Nowy Młyn (Neumühle) w parafii ewangelickiej Trzciel (Tirschtiegel). Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,10 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1985 r.). Granice cmentarza zatarte. Brak elementów oryginalnego ogrodzenia. Pierwotny układ i rozplanowanie nieczytelne. Zachowały się ruiny ceglanej komory grobowej. We wrześniu 2025 r. nie odnaleziono betonowych obramowań mogił z fotografii zamieszczonej w karcie ewidencyjnej z roku 1985. Na cmentarzu brak starodrzewu. Cmentarz nie posiada wyodrębnionej powierzchni ewidencyjnej ani leśnej.
27	Łęczno 626	Prądówka, krzyż przydrożny (2)	Drewniany krzyż z figurą Jezusa przy rozstaju dróg z Trzciela do Zbąszynia i Prądówki. Wokół krzyża drewniany płotek sztachetowy na betonowym fundamencie. Krzyż z czasów powojennych, na mapach archiwalnych sprzed 1945 r. brak oznaczeń w tym miejscu.
28	Łęczno 632	Prądówka, dawna osada służbowa	Osada służbowa założona w drugiej połowie XIX w. w lasach pomiędzy Trzcielem i Prądówką (Messtischblatt ark. 3661 Tirschtiegel 1892, 1938). Na mapach archiwalnych sprzed 1945 r. i mapach powojennych zaznaczana jako gajówka bez nazwy własnej. W dawnych spisach statystycznych opisywana jako leśniczówka Ziegelscheune - jedna z pięciu leśniczówek w lasach należących do dóbr zamkowych Trzciel. W roku 1885 osada miała siedmiu mieszkańców, w roku 1905 było ich trzynastu (Gemeindelexikon 1888, 1908). W osadzie zachował się stary budynek mieszkalno-gospodarczy.
29	Łęczno 636	Prądówka, leśniczówka Łęczno	Osada służbowa założona na miejscu gospodarstwa istniejącego od drugiej połowy XIX w. na gruntach wsi Prądówka (Ziegelscheune, Messtischblatt ark. 3661 Tirschtiegel 1892, 1938). W szczycie murowanego budynku mieszkalnego umieszczona jest data 1891.

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
30	Łęczno 638	Prądówka, dawny cmentarz ewangelicki	Cmentarz założony w połowie XIX w. w osadzie Prądówka (Ziegelscheune) w parafii ewangelickiej Trzciel (Tirschtiegel). Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,36 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1985 r.). Granice cmentarza nieoznaczone, słabo czytelne w terenie. Brak elementów oryginalnego ogrodzenia. Pierwotny układ i rozplanowanie zatarte. Zachowało się kilkadziesiąt grobów (tylko betonowe obramowania) oraz fragmenty nagrobków, w tym: płyta nagrobna dzieci (rodzina Frauke?) urodzonych i zmarłych kolejno w 1862 i 1863 roku, wystawiona w roku 1865 (najstarszy datowany nagrobek na cmentarzu); ozdobny, częściowo uszkodzony kamienny krzyż, nagrobek w formie stylizowanego pnia, płyta nagrobna 1843-1872 (nazwisko nieczytelne), symboliczna marmurowa płyta nagrobna rodziny Redlich (1740-1945), nagrobki z tablicami z marblitu (Auguste Klemke 1869-1921, Herman Klemke 1855-1941, Ernst Schiller 1869-1939) i inne. Na cmentarzu rosną stare, rozłożyste dęby oraz konwalie i lilak. Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 638 leśnictwa Łęczno.
31	Łęczno 646	Prądówka, krzyż przydrożny (1)	Drewniany krzyż na skrzyżowaniu leśnych dróg pomiędzy Prądówką i Łęcznem. Na krzyżu figura Jezusa osłonięta falistym daszkiem z blachy. W dolnej części półka na kwiaty, całość nakryta drewnianym daszkiem z listewek i zamocowana do betonowej podstawy. Krzyż z czasów powojennych, na mapach archiwalnych sprzed 1945 r. brak oznaczeń w tym miejscu.
32	Łęczno 675	Miedzichowo, dawny cmentarz ewangelicki w Papierni (Papiermühle)	Cmentarz założony w drugiej połowie XIX w. w osadzie Papiernia (Papiermühle) w parafii ewangelickiej Miedzichowo (Kupferhammer). Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,09 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1985 r.). Granice cmentarza nieoznaczone, słabo czytelne w terenie. Nie zachowały się żadne elementy ogrodzenia. Pierwotny układ i rozplanowanie zatarte. Zachowały się betonowe obramowania 12 grobów (w tym dwa dziecięce), żeliwny krzyż i kamienny postument nagrobka z czytelną inskrypcją (Wilhelm Müller 1836-1902) oraz regularne zagłębienie wypełnione cegłami, prawdopodobnie miejsce po komorze grobowej. Na cmentarzu stoi stary dąb wyróżniający się w otoczeniu sosnowego lasu, ponadto rośnie tu żywotnik i śnieguliczka. Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 675 leśnictwa Łęczno.
33	Łęczno 677	Łęczno, osada służbowa	Osada służbowa założona na miejscu gospodarstwa istniejącego od drugiej połowy XIX w. na gruntach wsi Łęczno (Lentschen, Messtischblatt ark. 3661, 1892). W szczycie murowanego domu umieszczona jest data 1911, budynek być może stoi na miejscu wcześniejszego.
34	Łęczno 683	Lubień, nieistniejąca osada młyńska Mitręga (Mitrenger Mühle)	Osada młyńska nad Czarną Wodą (Schwarzwasser), około 4 km na wschód od Miedzichowa. Wzmiankowana w źródłach pod koniec XV w. jako własność szlachecka należąca do rodziny Ostrorogów (SHG). W 1885 r. miała 38 mieszkańców, w 1905 r. było ich 21 (Gemeindelexikon 1888, 1908). Na mapach archiwalnych z końca XIX i początku XX w. zaznaczonych jest tutaj 10-11 budynków usytuowanych po obu stronach Czarnej Wody (Messtischblatt ark. 3662 Neutomischel 1892, 1930, 1944). Osada przestała istnieć po drugiej wojnie światowej. Po rozebranych budynkach zachowały się zarysy ziemne, gruz, fragmenty ceglanych murów. Czytelna jest dawna młynówka oraz staw młyński, obecnie pozbawiony wody i porośnięty przez las. W PRNG brak toponimu dla tego miejsca.
35	Łęczno 689	Toczeń, dawny cmentarz ewangelicki	Cmentarz założony na początku XX w. w osadzie Toczeń (Amtskassner) w parafii ewangelickiej Miedzichowo (Kupferhammer). Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,22 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1985 r.). Granice cmentarza są czytelne, oznaczone współczesnym ogrodzeniem żerdziowym. Z oryginalnego ogrodzenia zachowały się trzy ceglane słupy bramne. Pierwotny układ i rozplanowanie są częściowo czytelne. Zachowało

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			się kilkadziesiąt betonowych obramowań mogił oraz fragmenty nagrobków. Na żadnym z nich nie odnaleziono czytelnej inskrypcji. Na cmentarzu rośnie kilka starych dębów i lip. Obiekt jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 689 leśnictwa Łęczno.
36	Łęczno 690	Toczeń, krzyż przydrożny	Stalowy krzyż z figurą Jezusa przy skrzyżowaniu leśnych dróg między Toczniem i Łęcznem. Na końcach ramion motywy trójliścia ze stalowych pierścieni. W dolnej części tabliczka na napisem: „Krzyż w roku 2005/ ufundował/ Józef Górawski/ (7.03.1945 – 29.07.2009)". Krzyż jest otoczony drewnianym ogrodzeniem sztachetowym.
37	Łęczno 695	Toczeń, nieistniejąca osada służbowa	Osada służbowa założona w drugiej połowie XIX w. w Lesie Łomnickim (Lomnitzer Forst) między Łomnicą i Miedzichowem. Na mapach archiwalnych zaznaczana jako gajówka bez nazwy własnej (KDR ar. 299 Tirschtiegel ca 1898, Messtischblatt ark. 3661 Trischtiegel 1938). Osada przestała istnieć po drugiej wojnie światowej. Zachowały się niewyraźne zarysy ziemne budynku i niewielka ilość gruzu. Obok stoją dwa stare drzewa (dąb i kasztanowiec).
38	Łęczno 702	Łęczno, pomnik ofiar terroru hitlerowskiego	Pomnik upamiętniający 17 więźniów niemieckiego obozu karno-śledczego w Żabikowie, rozstrzelanych w tym miejscu przez Niemców w dniu 24 stycznia 1945 roku. Rozstrzelani wchodzili w skład grupy więźniów uformowanej po likwidacji obozu w Żabikowie, którą przeprowadzono w związku ze zbliżaniem się Armii Czerwonej. Grupę prowadzono w kolumnie ewakuacyjnej określanej później jako Marsz Śmierci na zachód, w kierunku obozu koncentracyjnego Sachsenhausen. Po noclegu w pobliskiej Łomnicy Niemcy odłączyli od kolumny 18 mężczyzn, których prawdopodobnie uznali za niezdolnych do dalszego marszu ze względu na zły stan zdrowia. Wywieźli ich następnie wozem w kierunku Trzciela. „Po przejechaniu kilku kilometrów wóz się zatrzymał, a więźniom obiecano wolność o ile przebiorą się w ubrania cywilne. Podczas gdy mężczyźni zdejmowali ubranie strażnicy zaczęli do nich strzelać. Świadkowie, którzy przybyli na miejsce zbrodni, mówili o 17 zamordowanych. Z masakry ocalał jeden mężczyzna, który w wyniku postrzału został ranny i stracił przytomność. Po jej odzyskaniu udał się w kierunku Łomnicy, gdzie otrzymał pomoc od rodziny Janowskich oraz w domu Jana Michalaka. Personalia tego człowieka pozostają nieznane. Ofiary egzekucji pochowane zostały w miejscu zbrodni 10 lutego 1945 r., a w 1958 r. zostały ekshumowane ich szczątki i przeniesione na poznańską Cytadelę, gdzie spoczywają w mogile zbiorowej wraz z innymi więźniami obozu w Żabikowie, którzy zginęli w dniu likwidacji obozu 19 stycznia 1945 r." (tablica informacyjna). W 1967 r. w miejscu zbrodni odsłonięto pomnik, który w roku 2023 przeszedł gruntowny remont. Przy pomniku ustawiona jest tablica z informacjami na temat obozu w Żabikowie i Marszu Śmierci.
39	Łęczno 705	Miedzichowo, dawny cmentarz ewangelicki w Czarnej (1)	Cmentarz założony w połowie XIX w. w osadzie Czarna (Czarne, niem. Scharne) w parafii ewangelickiej Miedzichowo (Kupferhammer). Obecnie leży w obrębie ewidencyjnym Miedzichowo. Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,09 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1985 r.). Granice cmentarza nieoznaczone, słabo czytelne w terenie. Nie zachowały się żadne elementy ogrodzenia. Pierwotny układ i rozplanowanie zatarte. Zachowało się około 10 grobów z betonowym obramowaniem (w tym dwa dziecięce), kilka postumentów nagrobków, fragmenty płyty nagrobnej z marblitu z czytelną inskrypcją (Gustaw Pirschel 1874-1916), regularne zagłębienie wypełnienie cegłami (ruiny komory grobowej grobowca?). We wrześniu 2025 r. nie odnaleziono obiektów opisanych w karcie ewidencyjnej z 1985 r.: najstarszego na cmentarzu metalowego krzyża z 1856 r. (Anna Maria Steindam z domu Eisenmund, ur. 1785) i kamiennego krzyża z 1916 r. (Henriette Müller, ur. 1825). Na cmentarzu rosną stare dęby, które tworzą wyraźny akcent krajobrazowy w otaczającym to miejsce lesie

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			sosnowym. Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 705 leśnictwa Łęczno.
40	Łęczno 706	Miedzichowo, dawny cmentarz ewangelicki w Czarnej (2)	Cmentarz założony w połowie XIX w. w osadzie Czarna (Czarne, niem. Scharne) w parafii ewangelickiej Miedzichowo (Kupferhammer). Obecnie leży w obrębie ewidencyjnym Miedzichowo. Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,12 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1985 r.). Granice cmentarza nieoznaczone, słabo czytelne w terenie. Nie zachowały się żadne elementy ogrodzenia. Pierwotny układ i rozplanowanie zatarte. Zachowało się kilkanaście grobów, większość z betonowym obramowaniem, w tym kwatera dziecięca (5 grobów), kilka przewróconych nagrobków bez tablic oraz metalowa płyta epitafijna z częściowo czytelną inskrypcją (…. Müller 1830-1879). We wrześniu 2025 r. nie odnaleziono drugiej, starszej tablicy metalowej z 1867 r., opisanej w karcie ewidencyjnej z 1985 r. (na tej tablicy także nazwisko Müller). Na cmentarzu rosną stare dęby, które tworzą wyraźny akcent krajobrazowy w otaczającym to miejsce lesie sosnowym. Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 706 leśnictwa Łęczno.
41	Nowy Świat 406	Kaława, dawny cmentarz ewangelicki i katolicki w Szumiącej	Cmentarz założony w połowie XIX w. w osadzie Szumiąca (Schindelmühl) na terenie parafii ewangelickiej Jordanowo (Jordan). Obecnie leży w obrębie ewidencyjnym Kaława. Po drugiej wojnie światowej wykorzystywany jako cmentarz katolicki. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,21 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1987 r.). Jego granica jest najlepiej czytelna od strony północno-zachodniej, gdzie przebiega droga leśna i zachowały się pojedyncze słupki ogrodzenia. Z pozostałych stron granice zatarte. Pierwotny układ kwaterowo-alejowy, obecnie zatarty. W przedwojennej części ewangelickiej zachował się postument nagrobka z nieczytelną inskrypcją. Obok stoi stary, drewniany krzyż z daszkiem. W powojennej części katolickiej znajduje się 10 grobów z nagrobkami lub drewnianymi krzyżami. Ostatni pochówek pochodzi z początku obecnego stulecia (Mieczysław Golwiej 1939-2007). Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 406.
42	Nowy Świat 486	Szumiąca, nieistniejąca osada służbowa Altenhof	Osada służbowa założona w pierwszej połowie XIX w. jako podleśniczówka (Unterförsterei) w Królewskim Lesie Wyszanowskim (Königliche Wischner Forst, KDR ark. 298 Meseritz ca 1830), między Szumiącą i Starym Dworem. Od drugiej połowy XIX w. była jedną z osad służbowych Nadleśnictwa Brójce (Oberförsterei Brätz). Od schyłku XIX w. opisywana na mapach jako leśniczówka Altenhof (KDR ark. 298 Meseritz 1899, 1940). W 1885 r. liczyła 6 mieszkańców, w roku 1905 było ich 4 (Gemeindelexikon 1888, 1908). Przestała istnieć po drugiej wojnie światowej. Na miejscu osady zachowały się zarysy ziemne budynku z niewielką ilością gruzu. Stojące wokół sosny są gęsto oplecione winobluszczem, co tworzy charakterystyczny, niecodzienny element krajobrazu leśnego. Na mapie OSM miejsce po osadzie jest opisane jako Zakole. W PRNG brak tego toponimu.
43	Nowy Świat 504	Szumiąca, krzyż przydrożny	Drewniany krzyż z figurą Jezusa przy drodze leśnej w pobliżu osady Młyn-Smolno na północ od Szumiącej. Ustawiony w czasach współczesnych, na mapach archiwalnych sprzed 1945 r. brak oznaczeń w tym miejscu.
44	Nowy Świat 513	Brójce, dawny cmentarz żydowski	Cmentarz założony w pierwszej połowie XVIII w. na działce zakupionej przez gminę żydowską od miasta Brójce. Położony na północ od Brójc, za obecnym cmentarzem komunalnym. Jego granice są całkowicie zatarte, a układ i rozplanowanie nieczytelne. W 1991 r. część nagrobków została wykorzystana do budowy fundamentów ogrodzenia cmentarza komunalnego. Do czasów obecnych zachowała się jedynie macewa Samuela Bornsteina (zm. 1851 r.) oraz fragmenty dwóch innych nagrobków. W 2012 r. na cmentarzu umieszczono tablicę informacyjną, a w roku 2014 odsłonięto na nim kamienną tablicę ufundowaną przez

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			Fundację Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego. Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej powierzchni ewidencyjnej ani leśnej.
45	Policko 133	Rańsko, leśniczówka Policko	Osada służbowa założona na miejscu gospodarstwa istniejącego od drugiej połowy XIX w. na gruntach wsi olęderskiej Rańsko (Gaul/Raczyński 1807-1812: Roinskie Holendry; Gilly 1802-1803: Roinsker Hol., Messtischblatt ark. 3560 Betsche 1894, 1934, 1944: Reinzig). Obecna zabudowa osady współczesna.
46	Policko 150	Rańsko, krzyż przydrożny	Drewniany krzyż z figurą Jezusa przy drodze z Rańska do Policka. Wokół krzyża metalowe ogrodzenie metaloplastyczne na betonowym fundamencie. Przed krzyżem dwie ławki. Przed wojną w budynku stojącym po drugiej stronie drogi mieściła się szkoła (Messtischblatt ark. Betsche 1934). Krzyż pochodzi z czasów powojennych, na mapach archiwalnych sprzed 1945 r. brak oznaczeń w tym miejscu.
47	Policko 152	Rańsko, dawny cmentarz ewangelicki	Cmentarz założony w połowie XIX w. w osadzie Rańsko (Reinzig) w parafii ewangelickiej Policko (Politzig). Po drugiej wojnie światowej opuszczony i zamknięty. Posiada kształt regularnego czworoboku o powierzchni około 0,20 ha (powierzchnia podana w karcie ewidencyjnej z 1987 r.). Granice cmentarza są czytelne, oznaczone współczesnym ogrodzeniem z drewnianych żerdzi. Brak śladów oryginalnego ogrodzenia. Pierwotny układ i rozplanowanie częściowo czytelne. Zachowało się kilkanaście betonowych obramowań mogił, fragmenty nagrobków i dwie ozdobne płyty nagrobne z czytelnymi napisami (Christoph Wittehen 1798-1863, Carl August Wirtel 1824-1857). W północnym narożniku stoi współczesny drewniany krzyż z napisem: „Rodzina/Familie Selchow/Schlinke". Na cmentarzu rosną stare dęby, które tworzą wyraźny akcent krajobrazowy w otaczającym to miejsce lesie sosnowym. W runie konwalia majowa i barwinek. Cmentarz jest wpisany do ewidencji zabytków. Nie posiada wyodrębnionej działki ewidencyjnej. Leży w odrębnym wydzieleniu leśnym w oddziale 152 leśnictwa Policko.
48	Pszczew 106	Pszczew, leśniczówka Pszczew	Osada służbowa założona w stylowej, reprezentacyjnej willi wzniesionej w latach 1901-1903 przez ówczesnych właścicieli dóbr pszczewskich z niemieckiej rodziny arystokratycznej zu Dohna. Dwukondygnacyjny budynek z dachem mansardowym i ozdobnymi lukarnami usytuowany jest przy południowym brzegu jeziora Kochle (także: Pszczewskie, Miejskie). Otacza go parkowy drzewostan ze starymi lipami, akacjami i dębami. Podczas drugiej wojny światowej był tutaj dom starców, a w latach 1945-1973 siedziba Nadleśnictwa Pszczew. Obecnie w willi mieści się siedziba leśnictwa Pszczew Nadleśnictwa Trzciel.
49	Pszczew 54	Pszczew, kapliczka św. Huberta	Pochodząca z czasów współczesnych kapliczka przy rozstaju leśnych dróg i przejeździe kolejowym na końcu ulicy Kuligowskiej w Pszczewie. Pełnoplastyczna drewniana rzeźba przedstawia postać św. Huberta z rogiem myśliwskim i sylwetką jelenia. Rzeźba jest osłonięta drewnianym dwuspadowym daszkiem i otoczona drewnianym płotkiem. Przy kapliczce znajduje się urządzone przez N-ctwo miejsce odpoczynku z ławkami.
50	Pszczew 69	Pszczew, nieistniejąca osada Sophienhof	Miejsce po osadzie założonej w drugiej połowie XIX w. jako folwark w lasach należących do niemieckiego ziemianina i polityka, barona Rudolfa Hiller von Gärtringer (1801-1866). Na mapach lasy te były opisywane jako Hiller-Gärtringer Forst. Nazwa folwarku pochodzi być może od imienia jakie nosiła żona barona, Zofia Matylda von Motz, a także urodzona z tego małżeństwa córka. W roku 1885 licząca cztery budynki osada miała 28 mieszkańców, w roku 1905 było ich 11 (Gemeindelexikon 1888, 1908). Na mapach po raz ostatni pojawia się u schyłku XIX wieku (Messtischblatt ark. 3560 Betsche 1894, KDR ark. 298 Meseritz 1899). Na miejscu osady rosną stare lipy, pomiędzy którymi można odnaleźć niewyraźne zarysy ziemne budynków oraz niewielką ilość gruzu. W PRNG brak toponimu dla tego miejsca.
51	Pszczew 85	Pszczew, nieistniejąca osada służbowa Waldecke	Miejsce po osadzie założonej pod koniec XVIII lub na początku XIX w. w lasach między Polickiem i Pszczewem (Gilly 1802-1803). W drugiej połowie XIX w. lasy te należały do niemieckiego ziemianina i polityka, barona Rudolfa Hiller von Gärtringer (1801-1866). Na mapach były one opisywane jako Hiller-Gärtringer Forst

Lp.	Lokalizacja	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Ogólny opis
			(Messtischblatt ark. 3560 Betsche 1894, 1934, 1944). W 1885 r. osada miała 5 mieszkańców, w roku 1905 było ich 6 (Gemeindelexikon 1888, 1908). Leśniczówka przestała istnieć po drugiej wojnie światowej. Na jej miejscu znajduje się duże, regularne zagłębienie. Wokół rosną stare lipy. Na powojennych mapach topograficznych przy drodze do Pszczewa na północny wschód od osady zaznaczony jest pomnik. W 2025 r. nie odnaleziono w tej lokalizacji żadnego obiektu, jest tam jedynie miejsce porośnięte przez barwinek.
52	Wyszanowo 260	Bukowiec, nieistniejąca osada Seevorwerk	Miejsca po osadzie założonej prawdopodobnie pod koniec XVIII w. w dobrach Bukowiec (Bauchwitz), na wschodnim brzegu Jeziora Bukowieckiego. Na mapach archiwalnych osada była opisywana najpierw jako folwark (See Vorwerk, Gilly 1802-1803), następnie jako leśniczówka (Forsterei Seevorwerk, Messtischblatt ark. 3659, 1896). Według spisu statystycznego z 1845 r. był tu jeden budynek mieszkalny zamieszkany przez 7 osób, w tym 3 katolików (par. katolicka Stary Dwór) i 4 ewangelików (par. ewangelicka Bukowiec, Verzeichniss 1845). Pod koniec XIX w. osada miała 6 mieszkańców (Gemeindelexikon 1888). Przestała istnieć w pierwszej połowie XX w. – nie pojawia się na późnych wydaniach Messtischblatt oraz na mapach powojennych. Obecnie jej teren jest porośnięty przez gęstą roślinność utrudniającą dostęp (lilak, śnieguliczka). Na numerycznym modelu terenu z Geoportalu widoczne są zarysy ziemne nieistniejących budynków. W PRNG brak toponimu dla tego miejsca.
53	Wyszanowo 293	Nietoperek, nieistniejąca osada służbowa Kaława, Kaławka (Kalau)	Osada służbowa założona w pierwszej połowie XIX w. w Królewskim Lesie Paradyskim (Königliche Paradieser Forst, Reymann ark. 281 Meseritz ca 1850), następnie w Nadleśnictwie Brójce (Oberförsterei Brätz, Messtischblatt ark. 3659 Jordan 1896, 1936). W roku 1885 miała 18 mieszkańców, w roku 1905 było ich 4 (Gemeindelexikon 1888, 1908). Po drugiej wojnie światowej była tutaj gajówka Kaława. Na miejscu zlikwidowanej osady zachowały się fundamenty i zarysy budynków z dużą ilością gruzu, ruiny piwnicy oraz pozostałości sadu. Wokół rosną stare lipy, lilak i śnieguliczka. Droga do nieistniejącej osady obsadzona jest starymi klonami i grochodrzewami. W PRNG zachował się dla tego miejsca toponim Kaławka.

Objaśnienia do tabeli:

1. Opis wyglądu i stanu zachowania obiektów sporządzono na podstawie weryfikacji terenowej przeprowadzonej we wrześniu 2025 r. Informacje historyczne o obiektach pochodzą z wybranych źródeł i opracowań analogowych i cyfrowych (patrz rozdział: Piśmiennictwo) oraz z analizy map archiwalnych.
2. Spośród wszystkich osad służbowych istniejących na terenie Nadleśnictwa do zestawienia wybrano obecne siedziby leśnictw z zachowanymi budynkami o potencjalnej wartości historycznej oraz osady z współczesną zabudową, które znajdują się na miejscu przedwojennych osad służbowych i poprzez zachowanie dawnej funkcji kontynuują tzw. pamięć miejsca.
3. W opisach obiektów umieszczono odnośniki do najczęściej wykorzystywanych źródeł:
   - Gemeindelexikon – *Gemeindelexikon für den Stadtkreis Berlin und die Provinz Brandenburg*, Berlin 1887, 1908.
   - Gilly – Special-Karte von Südpreußen 1:150 000, 1803.
   - KDR – Karte des Deutschen Reiches 1:100 000, 1893-1934.
   - Messtischblatt – Messtischblatt 1:25 000, 1878-1945.
   - PRNG: Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych, https://www.geoportal.gov.pl/.
   - Reymann – Topographischer Spezial-Karte von Central-Europa 1:200 000, 1851.
   - SHG – *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu*, http://www.slownik.ihpan.edu.pl/index.php.
   - Verzeichniss – Verzeichniss saemmtlicher Ortschaften des Regierungs-Bezirks Posen (…), 1845.

Tabela 35. Wybrane nazwy miejscowe o przedwojennym rodowodzie na gruntach Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Opis i lokalizacja miejsca	Gilly 1803	Reymann ok. poł. XIX w.	KDR ok. 1900	KDR ok. 1944	PRNG
1	Nieistniejąca osada młyńska nad Czarną Wodą na wschód od Miedzichowa, leśn. Łęczno	Mitrenger Mühle	Mitrenga M.	Mitrenger Mühle	Mitrenger Mühle	-
2	Nieistniejąca osada folwarczna między Sierczem i Pszczewem, leśn. Borowy Młyn	-	-	Annahof	Annahof	Skrzyżowanie Anny
3	Nieistniejąca osada folwarczna między Panowicami i Sierczynkiem, leśn. Chociszewo	Guscht	Guscht	Guscht	Guscht	-
4	Nieistniejąca osada folwarczna między Pszczewem i Polickiem, leśn. Pszczew	-	-	Sophienhof	-	-
5	Nieistniejąca osada folwarczna i leśniczówka na wschodnim brzegu Jeziora Bukowieckiego, leśn. Wyszanowo	Seevorwerk	Seevorwerk	Seevorwerk	-	-
6	Nieistniejąca osada służbowa pomiędzy Bukowcem i Sierczynkiem, leśn. Czarny Bocian	-	-	Heidewitz	Heidewitz	-
7	Nieistniejąca osada służbowa między Kławą i Jeziorem Wyszanowo, leśn. Wyszanowo	-	-	F. Kalau	F. Kalau	Kławka
8	Nieistniejąca osada służbowa między Pszczewem i Polickiem, leśn. Pszczew	Waldeke	-	F. Waldecke	F. Waldecke	-
9	Nieistniejąca osada służbowa między Szumiącą i Starym Dworem, leśn. Nowy Świat	-	-	F. Altenhof	F. Altenhof	-
10	Leśniczówka Borowy Młyn	-	-	F. Chlopsee	F. Klopsee	-
11	Dawna leśniczówka Prądówka, leśn. Czarny Dwór	-	-	-	F. Eschenwalde	-
12	Dawna leśniczówka Chociszewko, obecnie kwatera łowiecka, leśn. Jasieniec	-	-	F. Kutschkau	F. Kutschkau	-
13	Lasy dawnego majątku Łagowiec, leśn. Czarny Bocian i Chociszewo		Lagowitzer Forst	Lagowitzer Forst	Lagowitzer Forst	Łagowieckie Lasy
14	Lasy między Pszczewem i Polickiem, dawna własność rodziny Hiller von Gärtringer, leśn. Pszczew i Borowy Młyn	-	Betscher Heide	Hiller-Gärtringer Forst	Hiller-Gärtringer Forst	Pszczewski Las
15	Las między Łomnicą i Miedzichowem, leśn. Łęczno	-	Lomnitzer Forst	Lomnitzer Forst	Lomnitzer Forst	-
16	Las między Pszczewem i Borowym Młynem, leśn. Borowy Młyn	-	-	Bürger Forst	Bürger Forst	Zamkowy Las
17	Las między Kławą i Paklicą, leśn. Nowy Świat, Wyszanowo	-	Paradieser Forst	Kalauer Wald	Kalauer Wald	Kławski Las
18	Las między Wyszanowem i Paklicą, leśn. Wyszanowo	-	Wischener Wald	Wischener Wald	Wischener Wald	Wyszanowski Las
19	Las między Bukowcem i Sierczynkiem, leśn. Czarny Bocian	-	Bauchwitzer Forst	Bauchwitzer Forst	Bauchwitzer Forst	Bukowiecki Las
20	Las między Panowicami i Jasieńcem, leśn. Chociszewo	-	-	Panwitzer Forst	Panwitzer Forst	Panowicki Las
21	Wzniesienie na południe od Stołunia, leśn. Pszczew	-	Gräber Berg	Gräber Berg	Gräber Berg	Grabior

Objaśnienia do nagłówków tabeli:

- Gilly: Special-Karte von Südpreußen 1:150 000, 1803.

- Reymann: Topographischer Spezial-Karte von Central-Europa 1:200 000, 1851.
- KDR: Karte des Deutschen Reiches 1:100000, 1893-1944.
- PRNG: Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych, https://www.geoportal.gov.pl/

Opracowanie własne na podstawie analizy map archiwalnych i PRNG

Tabela 36. Zabytki na gruntach Nadleśnictwa wpisane do rejestru zabytków i ewidencji zabytków

Lp	Lokalizacja leśna	Obręb ewidencyjny i nazwa obiektu	Rejestr zabytków	Ewidencja wojewódzka	Ewidencja gminna
1	Bolków 545	Świdwowiec, dawny cmentarz żydowski w Trzcielu	-	TAK	TAK
2	Borowy Młyn 191	Borowy Młyn, grodzisko	rejestr nr L-82 z dn. 11.01.2008	TAK	TAK
3	Chociszewo 553	Bieleń, dawny cmentarz ewangelicki	-	TAK	TAK
4	Chociszewo 574	Jasieniec, dawny cmentarz ewangelicki	-	TAK	TAK
5	Czarny Dwór 731	Rogoziniec, dawny niemiecki obóz pracy przymusowej Rogsen	-	TAK	TAK
6	Jasieniec 596	Jasieniec, dawny niemiecki obóz pracy przymusowej Tirschtiegel	-	TAK	TAK
7	Łęczno 618	Stary Folwark, dawny cmentarz ewangelicki w Nowym Młynie (Neumühle)	-	TAK	TAK
8	Łęczno 638	Prądówka, dawny cmentarz ewangelicki	-	TAK	TAK
9	Łęczno 675	Miedzichowo, dawny cmentarz ewangelicki w Papierni (Papiermühle)	-	TAK	TAK
10	Łęczno 677	Łęczno, osada służbowa	-	-	TAK
11	Łęczno 689	Toczeń, dawny cmentarz ewangelicki	-	TAK	TAK
12	Łęczno 705	Miedzichowo, dawny cmentarz ewangelicki w Czarnej (1)	-	TAK	TAK
13	Łęczno 706	Miedzichowo, dawny cmentarz ewangelicki w Czarnej (2)	-	TAK	TAK
14	Nowy Świat 406	Kaława, dawny cmentarz ewangelicki i katolicki w Szumiącej	-	TAK	TAK
15	Nowy Świat 513	Brójce, dawny cmentarz żydowski	-	TAK	TAK
16	Policko 152	Rańsko, dawny cmentarz ewangelicki	-	TAK	TAK
17	Pszczew 106	Pszczew, leśniczówka Pszczew	-	-	TAK

Opracowanie własne na podstawie danych WUOZ i NID

Tabela 37. Stanowiska z ewidencji stanowisk archeologicznych na gruntach Nadleśnictwa

Lp	Lokalizacja	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	AZP	Funkcja	Datowanie	Uwagi
1	Bolków 194	Rybojady	8	52-17/33	cmentarzysko ciałopalne	epoka brązu	WUOZ: archiwalne; znaleziska wymienione w KEZA: popielnice (15 naczyń), przepalone kości
2	Bolków 194	Rybojady	2	52-17/27	ślad osadniczy	epoka kamienia	WUOZ: archiwalne
3	Bolków 199	Siercz	40	52-17/2	ślad osadniczy	pradzieje	
4	Bolków 215	Rybojady	6	52-17/31	cmentarzysko	epoka brązu	WUOZ: archiwalne; znaleziska wymienione w KEZA: popielnica z kośćmi
5	Bolków 218	Sierczynek	40	52-17/105	ślad osadniczy	nowożytność	
6	Bolków 364	Rybojady	4	52-17/29	ślad osadniczy	nieznana	WUOZ: archiwalne
7	Bolków 370	Sierczynek	4	52-16/105	cmentarzysko	epoka brązu	WUOZ: archiwalne
8	Bolków 520	Świdwowiec	1	52-17/22	ślad osadniczy	epoka brązu	WUOZ: archiwalne
9	Bolków 545	Świdwowiec	4	52-17/23	ślad osadniczy	nieznana	WUOZ: archiwalne
10	Borowy Młyn 125	Borowy Młyn	16	51-16/175	punkt osadniczy	epoka kamienia	
11	Borowy Młyn 131	Borowy Młyn	14	51-16/173	ślad osadniczy	epoka kamienia	
12	Borowy Młyn 184	Borowy Młyn	3	52-17/4	ślad osadniczy	epoka kamienia	WUOZ: archiwalne
13	Borowy Młyn 186	Borowy Młyn	8	52-17/7	ślad osadniczy	nieznana	WUOZ: archiwalne
14	Borowy Młyn 189	Borowy Młyn	29	52-17/14	punkt osadniczy	epoka brązu	
15	Borowy Młyn 189	Borowy Młyn	28	52-17/13	ślad osadniczy	pradzieje	
16	Borowy Młyn 190	Borowy Młyn	9	52-17/8	ślad osadniczy	epoka kamienia	WUOZ: archiwalne
17	Borowy Młyn 191	Borowy Młyn	26	52-17/11	grodzisko	średniowiecze	rej.zab. Nr L-82 z dn. 11.01.2008
18	Borowy Młyn 214	Borowy Młyn	27	52-17/12	ślad osadniczy	epoka brązu	WUOZ: archiwalne
19	Borowy Młyn 214	Borowy Młyn	7	52-17/6	osada	średniowiecze	WUOZ: archiwalne
20	Borowy Młyn 95	Borowy Młyn	19	51-16/178	punkt osadniczy	epoka kamienia	
21	Borowy Młyn 95	Borowy Młyn	20	51-16/179	punkt osadniczy	epoka kamienia	
22	Borowy Młyn 95	Borowy Młyn	21	51-16/180	punkt osadniczy	epoka kamienia	
23	Chociszewo 550	Jasieniec	13	53-17/51	osada	epoka brązu	
24	Chociszewo 553	Bieleń	1	53-17/61	osada	epoka brązu	
25	Chociszewo 560	Jasieniec	14	53-17/52	cmentarzysko	epoka brązu	
26	Czarny Bocian 353	Bukowiec	12	52-16/121	punkt osadniczy	epoka brązu	
27	Czarny Bocian 360	Bukowiec	3	52-16/112	ślad osadniczy	epoka brązu	WUOZ: archiwalne
28	Czarny Dwór 654	Trzciel	43	53-17/69	osada	epoka brązu	
29	Czarny Dwór 722	Lutol Mokry	25	54-17/39	punkt osadniczy	pradzieje	
30	Czarny Dwór 731	Rogoziniec	13	54-17/58	dawny obóz pracy	współczesność	miejsce niemieckiego obozu pracy przymusowej z II wojny św.
31	Czarny Dwór 742	Lutol Mokry	28	54-17/42	cmentarzysko kurhanowe	nieznana	cztery kurhany (KEZA)
32	Czarny Dwór 767	Lutol Mokry	33	54-17/47	ślad osadniczy	pradzieje	

Lp	Lokalizacja	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	AZP	Funkcja	Datowanie	Uwagi
33	Jasieniec 596	Jasieniec	24	53-17/82	dawny obóz pracy	współczesność	miejsce niemieckiego obozu pracy przymusowej z II wojny św.
34	Łęczno 616	Miedzichowo	3	53-18/18	osada	epoka żelaza	
35	Łęczno 622	Trzciel	3	53-18/15	ślad osadniczy	epoka kamienia	
36	Łęczno 623	Trzciel-Odbudowanie	42	53-18/2	osada	epoka żelaza	
37	Łęczno 624	Łęczno	4	53-18/16	ślad osadniczy	epoka kamienia	
38	Łęczno 677	Miedzichowo	1	53-18/6	ślad osadniczy	epoka brązu	
39	Łęczno 683	Lubień	1	53-19/40	punkt osadniczy	epoka brązu	
40	Łęczno 688	Toczeń	5	53-19/35	ślad osadniczy	epoka brązu	
41	Łęczno 706	Miedzichowo	1	53-19/29	ślad osadniczy	epoka brązu	
42	Łęczno 707	Miedzichowo	2	53-19/30	ślad osadniczy	epoka kamienia	
43	Łęczno 711	Toczeń	8	53-19/38	punkt osadniczy	średniowiecze	
44	Nowy Świat 512	Nowy Świat	3	54-15/23	ślad osadniczy	pradzieje	
45	Policko 102	Policko	49	51-16/39	punkt osadniczy	epoka brązu	
46	Policko 132	Rańsko	8	51-16/128	ślad osadniczy	epoka żelaza	
47	Policko 132	Rańsko	3	51-16/127	ślad osadniczy	epoka kamienia	WUOZ: archiwalne
48	Policko 133	Rańsko	11	51-16/126	ślad osadniczy	epoka kamienia	
49	Policko 135	Rańsko	12	51-16/124	ślad osadniczy	epoka kamienia	
50	Policko 135	Rańsko	13	51-16/125	ślad osadniczy	epoka kamienia	
51	Policko 136	Rańsko	14	51-16/121	ślad osadniczy	epoka brązu	
52	Policko 136	Rańsko	15	51-16/122	ślad osadniczy	epoka kamienia	
53	Policko 137	Rańsko	16	51-16/123	ślad osadniczy	epoka brązu	
54	Policko 148	Rańsko	2	51-16/131	cmentarzysko	epoka brązu	WUOZ: archiwalne
55	Policko 148	Rańsko	10	51-16/130	ślad osadniczy	epoka brązu	
56	Policko 148	Rańsko	9	51-16/129	ślad osadniczy	epoka kamienia	
57	Policko 148	Rańsko	35	51-16/132	punkt osadniczy	epoka kamienia	WUOZ: archiwalne
58	Policko 150	Rańsko	17	51-16/136	punkt osadniczy	epoka brązu	
59	Policko 150	Rańsko	32	51-16/133	punkt osadniczy	epoka kamienia	
60	Policko 173	Siercz	31	51-16/160	ślad osadniczy	epoka kamienia	
61	Policko 173	Siercz	7	51-16/164	ślad osadniczy	epoka kamienia	WUOZ: archiwalne
62	Policko 174	Siercz	35	51-16/166	ślad osadniczy	epoka kamienia	
63	Policko 174	Siercz	34	51-16/165	punkt osadniczy	epoka kamienia	
64	Policko 175	Rańsko	27	51-16/150	punkt osadniczy	epoka kamienia	
65	Policko 236	Siercz	15	52-16/12	ślad osadniczy	średniowiecze	WUOZ: archiwalne
66	Policko 237	Siercz	86	52-16/72	punkt osadniczy	epoka brązu	

Lp	Lokalizacja	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	AZP	Funkcja	Datowanie	Uwagi
67	Policko 238	Siercz	9	52-16/6	ślad osadniczy	średniowiecze	WUOZ: archiwalne
68	Policko 239	Siercz	14	52-16/11	ślad osadniczy	epoka żelaza	WUOZ: archiwalne
69	Policko 77	Żółwin	12	51-15/109	nieznana	nieznana	WUOZ: archiwalne
70	Pszczew 106	Pszczew	24	50-17/105	nieznana	nieznana	WUOZ: archiwalne
71	Pszczew 5	Stołuń	24	49-16/45	ślad osadniczy	epoka kamienia	
72	Pszczew 62	Policko	78	50-16/5	ślad osadniczy	epoka kamienia	

Objaśnienia do tabeli:

- Lokalizacja leśna: nazwa leśnictwa i numer oddziału
- Miejscowość: nazwa miejscowości według dokumentacji Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)
- Nr stan. w miejsc.: numer stanowiska na terenie miejscowości wg AZP
- AZP: numer arkusza AZP/numer stanowiska na arkuszu
- Funkcja: funkcja stanowiska określona w AZP
- Chronologia: chronologia stanowiska podana w KEZA (czas powstania lub przynależność do kultury archeologicznej)
- Skróty użyte w kolumnie Uwagi: 1/ „WUOZ: archiwalne” – stanowisko archiwalne według danych WUOZ, 2/ „KEZA” – Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego.

Opracowanie własne na podstawie danych WUOZ i NID

W dalszej części podrozdziału zamieszczono fotografie wybranych obiektów z wymienionych wcześniej zabytków:

Dawne cmentarze ewangelickie



Fotografia 1: Bieleń, ogólny widok cmentarza ze starodrzewem dębowym, leśn. Chociszewo 553



Fotografia 2: Bieleń, płyty nagrobne z czytelnymi inskrypcjami, 2. poł. XIX w.



Fotografia 3: Jasieniec, fragmenty nagrobków w narożniku cmentarza, leśn. Chociszewo 574



Fotografia 4: Szumiąca, młodsza (katolicka) część cmentarza, leśn. Nowy Świat 406



Fotografia 5: Papiernia, fragment nagrobka i żelazny krzyż nagrobny, leśn. Łęczno 675



Fotografia 6: Czarna, żeliwna płyta nagrobna z 1879 r., leśn. Łęczno 706



Fotografia 7: Prądówka, fragment kamiennego krzyża nagrobnego, leśn. Łęczno 638



Fotografia 8: Prądówka, płyta nagrobna dwojga dzieci z 1865 r.



Fotografia 9: Rańsko, ogólny widok cmentarza ze starodrzewem dębowym, leśn. Policko 152



Fotografia 10: Rańsko, najstarszy datowany nagrobek ewangelicki na gruntach Nadleśnictwa (1857 r.)



Fotografia 11: Nowy Młyn, ruiny krypty grobowej, leśn. Łęczno 618



Fotografia 12: Toczeń, fragmenty nagrobków w kształcie pni drzew, leśn. Łęczno 689

Dawny cmentarz żydowski w Trzcielu



Fotografia 13: Ogólny widok cmentarza od strony drogi z Trzciela do Jabłonki Starej



Fotografia 14: Starsze nagrobki na szczycie wzgórza, wykonane z kamieni polnych i głazów narzutowych, datowane na 2. poł. XVIII w.



Fotografia 15: Nagrobki z piaskowca w dolnej, młodszej części cmentarza, pochodzące głównie z lat 1880-1922



Fotografia 16: Ozdobne wykończenia szczytów nagrobków. Dłonie w geście błogosławieństwa oznaczają, że zmarły był z pochodzenia kohenem (kapłanem) z rodu Aarona



Fotografia 17: Świadectwo dążeń asymilacyjnych – nagrobek z 1920 r., nie odbiegający formą od ówczesnych nagrobków ewangelickich i katolickich



Fotografia 18: Tablica pamiątkowa z 2014 r.

Kapliczki i krzyże



Fotografia 19: Murowana kapliczka słupowa z figurą Matki Bożej, leśn. Czarny Dwór 767



Fotografia 20: Murowana kapliczka słupowa z nastawą w formie otwartej latarni z żelaznym krucyfiksem, leśn. Bolków 548



Fotografia 21: Murowana kapliczka słupowa z figurą Matki Bożej, leśn. Bolków 411



Fotografia 22: Drewniany krzyż przydrożny, leśn. Nowy Świat 504



Fotografia 23: Krzyż i kapliczka na drzewie, leśn. Jasieniec 596



Fotografia 24: Współczesna kapliczka z figurą św. Huberta, leśn. Pszczew 54

Istniejące i nieistniejące osady służbowe



Fotografia 25: Willa z początku XX w., obecnie siedziba leśnictwa Pszczew



Fotografia 26: Leśniczówka Łęczno, budynek mieszkalny z 1891 r.



Fotografia 27: Leśniczówka Borowy Młyn, budynek mieszkalny z pierwszej połowy XX w.



Fotografia 28: Dawna leśniczówka Prądówka, pierwsza połowa XX w.



Fotografia 29: Aleja starych drzew przy drodze do nieistniejącej gajówki Kaława, leśn. Wyszanowo 293



Fotografia 30: Stare lipy przy nieistniejącej gajówce Waldecke, leśn. Pszczew 85

Niemieckie umocnienia Pozycji Trzcielskiej



Fotografia 31: Schron typu Regelbau D-5, leśn. Bolków 364



Fotografia 32: Schron Regelbau D-5, strzelnica dla karabinu maszynowego z szczeliną obserwacyjną i stopniowaniem antyrykoszetowym



Fotografia 33: Schron Regelbau D-5, wnętrze dolnej kondygnacji



Fotografia 34: Schron Regelbau D-5, wnętrze górnej kondygnacji z otworem strzelniczym



Fotografia 35: Fragment rowu przeciwczołgowego pomiędzy Obrą i jeziorem Wędromierz, leśn. Borowy Młyn 214



Fotografia 36: Fragment okopów strzeleckich koło Jasieńca, leśn. Jasieniec 664

Inne obiekty



Fotografia 37: Pomnik ofiar terroru hitlerowskiego, leśn. Łęczno 702



Fotografia 38: Pomnik ofiar terroru hitlerowskiego, tablica pamiątkowa



Fotografia 39: Dawny niemiecki obóz pracy przymusowej Tirschtiegel, fundament jednego z baraków, leśnictwo Jasieniec 596



Fotografia 40: Obóz pracy przymusowej Tirschtiegel, schody do nieistniejącego baraku



Fotografia 41: Pomnik wilka, leśn. Czarny Bocian 277



Fotografia 42: Pomnik wilka, zrekonstruowana tablica pamiątkowa

7. Przekształcenia i zagrożenia środowiska przyrodniczego

7.1. Przekształcenia środowiska leśnego

7.1.1. Zniekształcenie siedlisk i zbiorowisk leśnych

Charakterystykę powierzchniowego zniekształcenia siedlisk opracowano w oparciu o formy stanu siedliska wg obowiązującego opracowania glebowo-siedliskowego z 2006 roku. Określano wówczas następujące rodzaje tego parametru: naturalny i zbliżony do naturalnego, zniekształcony, zdegradowany oraz silnie zdegradowany. Dane z omawianego zakresu zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 38. Powierzchnia siedlisk według ich stanu

Forma stanu siedliska	Grupa siedlisk				Razem
	Bory	Bory i lasy mieszane	Lasy	Olsy i łęgi	
	Powierzchnia [ha]				
Naturalny i zbliżony do naturalnego	5700,70	4903,18	151,84	352,27	11107,99
Zniekształcony	618,58	7140,14	55,79	424,95	8239,46
Zdegradowany	-	-	-	-	-
Silnie zdegradowany	-	-	-	-	-
Razem	**6319,28**	**12043,32**	**207,63**	**777,22**	**19347,45**

Na gruntach leśnych Nadleśnictwa Trzciel przeważają siedliska w stanie naturalnym lub zbliżonym do naturalnego. Stanowią one ponad 57% omawianej powierzchni leśnej zalesionej i niezalesionej. Pozostałą część stanowią siedliska w stanie zniekształconym. Informacja o tym, że nie opisano dotychczas siedlisk w stanie zdegradowanym i silnie zdegradowanym świadczy o dobrym jakości tutejszych siedlisk leśnych.

7.1.2. Zniekształcenie drzewostanów

Jednym z ważniejszych wskaźników wykorzystania zdolności produkcyjnej siedlisk jest ocena zgodności składu gatunkowego drzewostanów z siedliskowym typem lasu (TSL). Jest to także w pewnym stopniu wskaźnik naturalności ekosystemów leśnych. W trakcie prac przygotowawczych oraz w procesie tworzenia PUL uwzględniono między innymi potrzebę dostosowania typów drzewostanów (TD) oraz orientacyjnych składów upraw do typu siedliskowego lasu.

W planowaniu uwzględnione zostały postulaty ochrony siedlisk przyrodniczych wymienionych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. oraz w przepisach zawartych w Dyrektywie Siedliskowej UE. W przypadku leśnych siedlisk przyrodniczych prowadzenie na nich gospodarki leśnej miejscami odbiega nieco od typowych działań wykonywanych w drzewostanie, w którym nie stwierdzono występowania takiego siedliska. Wskazana jest modyfikacja postępowania i zastosowanie indywidualnego podejścia do prac na danym siedlisku przyrodniczym. Działanie takie zapewni zachowanie siedliska we właściwym stanie, co stanowi kluczowy element ich ochrony. Zgodnie z zapisami zawartymi w Zasadach Hodowli Lasu możliwe jest modyfikowanie wskazań gospodarczych i podejmowania indywidualnych decyzji gospodarczych uwzględniających zmienność potrzeb lasu w trakcie obowiązywania PUL.

W poniższej tabeli przedstawiono wykorzystanie potencjału siedlisk, ustalone na podstawie ocen zgodności zinwentaryzowanych składów gatunkowych drzewostanów z zakładanymi typami drzewostanów (TD).

Zestawienie 39. Ocena zgodności zinwentaryzowanych składów gatunkowych drzewostanów z przyjętymi TD oraz porównanie jej z poprzednim PUL

Ocena zgodności	Pow. [ha]	Udział [%]
Drzewostany o składzie gatunkowym zgodnym z TD	17074,15	89,9
Drzewostany o składzie gatunkowym częściowo zgodnym z TD	1795,24	9,5
Drzewostany o składzie gatunkowym niezgodnym z TD	123,49	0,6
Razem	**18992,88**	**100,0**

Obecnie 89,9% powierzchni drzewostanów Nadleśnictwa Trzciel oceniono jako w pełni zgodne z przyjętym TD. W porównaniu do poprzedniego okresu gospodarczego nastąpił spadek tej wartości o 1 pkt. procentowy. Zgodność z siedliskiem wykazują przede wszystkim drzewostany sosnowe na siedlisku Bśw i na uboższych wariantach siedliska BMśw, a także drzewostany mieszane z przewagą sosny na pozostałych siedliskach BMśw oraz na LMśw. Udział drzewostanów częściowo zgodnych z siedliskiem wynosi aktualnie 9,5% w porównaniu do 7,8% opisanych dotychczas. Wśród nich najistotniejsze są powierzchnie jednogatunkowych drzewostanów sosnowych na obecnych siedliskach LMśw oraz na żyźniejszych formach BMśw, a także drzewostany niedopasowane do TD zlokalizowane na gruntach porolnych. Niewielką powierzchnię drzewostanów niezgodnych z docelowym TD, stanowiącą jedynie około 0,6% powierzchni leśnej zalesionej, powodują przede wszystkim drzewostany akacjowe, a także brzozowe i świerkowe zlokalizowane na siedliskach mieszanych i lasowych świeżych zlokalizowane poza gruntami porolnymi.

Zniekształcenie drzewostanów w Nadleśnictwie Trzciel oceniono biorąc pod uwagę również następujące elementy:

- stopień neofityzacji,
- stopień pinetyzacji,
- stopień monotypizacji.

Neofityzacja polega na samoistnym lub sztucznym wnikaniu do ekosystemów leśnych gatunków obcych drzew i krzewów. Na terenie Nadleśnictwa Trzciel stwierdzono 10 takich gatunków występujących w opisach taksacyjnych tutejszych drzewostanów. Ich charakterystykę zawiera poniższe zestawienie.

Tabela 40. Występowanie obcych geograficznie gatunków drzew i krzewów

Nazwa gatunku	Forma występowania									Razem
	Gatunek panujący		Ponad 5% w składzie d-stanu (od 1 w udziale)		Do 5% w składzie d-stanu (poj., mjs.)	W II piętrze	W warstwie podrostu, nalotu podsadzeń	W warstwie podszytu, samosiewu zakrzewień	W warstwie przestoi i zadrzewień	
	Liczba wydz.	Pow. wydz. [ha]	Liczba wydz.	Pow. zred. [ha]	Liczba wydzieleń					
Robinia akacjowa	43	56,48	160	27,13	679	-	-	877	64	1823
Czeremcha amerykańska	-	-	6	1,41	53	-	-	2577	1	2637
Dąb czerwony	1	1,70	13	2,33	109	-	-	10	12	145
Daglezja zielona	-	-	7	2,17	26	-	-	-	6	39
Jesion amerykański	-	-	1	0,15	-	-	-	-	-	1

Nazwa gatunku	Forma występowania									Razem
	Gatunek panujący		Ponad 5% w składzie d-stanu (od 1 w udziale)		Do 5% w składzie d-stanu (poj., mjs.)	W II piętrze	W warstwie podrostu, nalotu podsadzeń	W warstwie podszytu, samosiewu zakrzewień	W warstwie przestoi i zadrzewień	
	Liczba wydz.	Pow. wydz. [ha]	Liczba wydz.	Pow. zred. [ha]	Liczba wydzieleń					
Sosna czarna	1	0,90	-	-	8	-	-	-	2	11
Sosna wejmutka	-	-	2	0,25	18	-	-	3	3	26
Śnieguliczka biała	-	-	-	-	-	-	-	32	-	32
Żywotnik olbrzymi	1	0,56	2	0,60	10	-	-	3	2	18
Żywotnik zachodni	-	-	-	-	2	-	-	2	3	7

Z powyższej tabeli wynika, że kluczowymi gatunkami z omawianego zakresu są czeremcha amerykańska oraz robinia akacjowa. O ile pierwszy z wymienionych gatunków przybiera głównie formę krzewiastą i jest zlokalizowany przede wszystkim w warstwach podszytu, to w przypadku robinii mamy już do czynienia z jej zauważalną obecnością w warstwach drzew. Wśród gatunków panujących obcego pochodzenia, poza wspomnianą robinią, opisano jeszcze po jednym drzewostanie z wiodącymi: dębem czerwonym, sosną czarną i żywotnikiem olbrzymim. Warto odnotować jedno wydzielenie z udziałem jesiona amerykańskiego, który nie był dotychczas wyszczególniony w opisach taksacyjnych Nadleśnictwa Trzciel.

Pinetyzacja (borowacenie) jest formą degeneracji ekosystemu leśnego wynikającą ze zbyt dużego udziału sosny (lub świerka) w górnej warstwie drzewostanu na siedliskach borów mieszanych, lasów mieszanych i lasów. W zależności od wielkości udziału sosny i świerka wyróżniono borowacenie: słabe, średnie i mocne.

Tabela 41. Zestawienie procentowe stopnia borowacenia na siedliskach boru mieszanego (BM), lasu mieszanego (LM) i lasu (L)

Stopień borowacenia	BM	LM	L
Słabe	ponad 80%	50 – 80%	10 – 30%
Średnie	—	ponad 80%	31 – 60%
Mocne	—	—	ponad 60%

W poniższej tabeli przedstawiono wielkość borowacenia w lasach Nadleśnictwa Trzciel w zależności od grup wiekowych drzewostanów.

Tabela 42. Zestawienie powierzchni drzewostanów według form degeneracji lasów – borowacenie

Stopień borowacenia	Wiek (lata)			Ogółem	Udział [%]
	Do 40	Od 41 do 80	Powyżej 80		
	Powierzchnia [ha]				
Brak	4510,52	3596,25	1240,65	9347,42	49,2
Słabe	1217,98	4677,21	1249,21	7144,40	37,6
Średnie	165,20	1580,25	740,36	2485,81	13,1
Mocne	-	9,07	6,18	15,25	0,1
Razem	**5893,70**	**9862,78**	**3236,40**	**18992,88**	**100,0**

W Nadleśnictwie Trzciel zjawisko mocnej pinetyzacji jest znikome. Objęte jest nim jedynie 0,1% powierzchni leśnej zalesionej. Borowacenie słabe występuje na 37,6% tej powierzchni. Pinetyzacji nie stwierdzono na niemal połowie powierzchni leśnej zalesionej omawianego terenu.

Warto odnotować bardzo niski stopień borowacenia mocnego i średniego dla grupy drzewostanów I i II klasy wieku. Odnotowana wartość w tym zakresie świadczy bardzo pozytywnie o właściwej pracy jaką w ostatnich okresach gospodarczych podjęło Nadleśnictwo Trzciel przy zakładaniu nowych upraw i młodników.

Monotypizacja, czyli ujednolicenie składu gatunkowego i wiekowego, występuje wówczas, gdy udział drzewostanów jednego gatunku i jednej klasy wieku wynosi 50-80% powierzchni kompleksu leśnego (monotypizacja częściowa) lub ponad 80% (monotypizacja pełna). Udział drzewostanów jednogatunkowych w omawianym Nadleśnictwie wynosi 51%. Należy zatem stwierdzić, że w warunkach Nadleśnictwa Trzciel mamy do czynienia z dolnym pułapem monotypizacji częściowej.

7.2. Zagrożenia

W niniejszym rozdziale omówiono przede wszystkim oddziaływania, które nie wynikają z naturalnych czynników kształtujących ekosystemy leśne. Obecnie na gruntach Nadleśnictwa nie występują wielkoobszarowo naturalne zjawiska zagrażające stabilności i zachowaniu stanu zdrowotnego drzew i drzewostanów. Mając jednak na uwadze m. in. dużą ilość tutejszych drzewostanów zlokalizowanych na gruntach porolnych (około ¼ powierzchni Nadleśnictwa), w rozdziale tym omówiono również zaobserwowane podczas prac terenowych uszkodzenia spowodowane szkodliwym działaniem czynników biotycznych i abiotycznych.

7.2.1. Zanieczyszczenia powietrza

Aktualne dane na temat stanu zanieczyszczeń powietrza zawarte są w *„Rocznej ocenie jakości powietrza w województwie zachodniopomorskim, raport wojewódzki za rok 2023*", opracowanej przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska Departament Monitoringu Środowiska, Szczecin 2024 r.

Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w województwie zachodniopomorskim jest emisja antropogeniczna pochodzące z sektora komunalno-bytowego (emisja powierzchniowa), mniejszy udział stanowią emisje z transportu (emisja liniowa) oraz z działalności przemysłowej (emisja punktowa). Znaczący udział w stężeniach substancji na obszarze województwa ma również napływ zanieczyszczeń z pozostałego obszaru Europy.

Strefę zachodniopomorską (do której zalicza się teren Nadleśnictwa Trzciel) oceniano pod kątem ochrony zdrowia ludzi wykonano dla 12 zanieczyszczeń:

- dwutlenek siarki (SO_2) – stężenie dwutlenku siarki nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- dwutlenek azotu (NO_2) – stężenie dwutlenku azotu nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- tlenek węgla (CO)) – stężenie tlenku węgla nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- benzen (C_6H_6) – stężenie benzenu nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- ozon (O_3) – stężenie ozonu nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),

- pył zawieszony PM10 – stężenie pyłu zawieszonego PM10 nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- pył zawieszony PM2,5 – stężenie pyłu zawieszonego PM2,5 nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A1),
- ołów (Pb) w pyle zawieszonym PM10 – stężenie ołowiu w pyle zawieszonym PM10 nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- arsen (As) w pyle zawieszonym PM10 – stężenie arsenu w pyle zawieszonym PM10 nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- kadm (Cd) w pyle zawieszonym PM10 – stężenie kadmu w pyle zawieszonym PM10 nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- nikiel (Ni) w pyle zawieszonym PM10 – stężenie niklu w pyle zawieszonym PM10 nie przekraczało obowiązujących poziomów dopuszczalnych (klasa A),
- benzo(a)piren w pyle zawieszonym PM10 – stężenie benzo(a) w pyle zawieszonym PM10 przekraczało obowiązujące poziomy dopuszczalne pod kątem ochrony zdrowia (klasa C),

W rocznej ocenie jakości powietrza za rok 2023 z uwzględnieniem kryteriów przyjętych ze względu na ochronę zdrowia ludzi, klasę A uzyskały wszystkie weryfikowane zanieczyszczenia. W raporcie zaznaczono jednak, że jedynie podwyższone stężenia benzoapireunu w pyle zawieszonym PM10 mogą pojawiać się w miejscach o większej gęstości zaludnienia, ale będą one krótkookresowe i nie będą przekraczały przyjętych norm. Ocenę przeprowadzono głównie w oparciu o wyniki pomiarów prowadzonych w roku 2023 na stacjach włączonych do sieci Państwowego Monitoringu Środowiska (GIOŚ, Szczecin 2022 r.).

7.2.2. Zanieczyszczenia wód

Zanieczyszczenia wód powodowane są przez wnikanie do wód zanieczyszczeń pochodzących z następujących źródeł:

- punktowe zrzuty ścieków z miejskich i wiejskich systemów kanalizacji,
- punktowe zrzuty ścieków pochodzących z zakładów przemysłowych posiadających własne urządzenia kanalizacyjne,
- rozproszone zrzuty ścieków w miejscowościach nieposiadających systemów kanalizacyjnych,
- spływy zanieczyszczonych wód deszczowych,
- spływy wód z terenów rolniczych, na których stosowane były nawozy, środki ochrony roślin i inne,
- substancje biogenne (głownie związki azotu i fosforu), odpowiedzialne za eutrofizację wód powierzchniowych.

7.2.3. Zagrożenia związane z przebiegiem szlaków komunikacyjnych

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Trzciel przebiegają następujące szlaki komunikacyjne:

- ✓ autostrada (A2):
  - Kukuryki (granica z Białorusią) – Świecko (granica z Niemcami),
- ✓ droga ekspresowa (S3):
  - Lubawka (granica z Czechami) – Świnoujście,
- ✓ droga krajowa (Nr 92):
  - Rzepin – Biała Podlaska,

- ✓ droga wojewódzka (Nr 137):
  - Trzciel – Słubice,
- ✓ drogi powiatowe.
- ✓ linie kolejowe (funkcjonujące):
  - 364 - Wierzbno – Rzepin,
  - 367 - Zbąszynek – Gorzów Wlkp.

Wymienione trasy przecinają w istotny sposób kompleksy leśne Nadleśnictwa, stanowiąc znaczące bariery ekologiczne, utrudniające swobodną migrację różnym gatunkom zwierząt. Są one poza tym, źródłem tzw. zanieczyszczeń komunikacyjnych, źródłem hałasu oraz stanowią zagrożenie pożarowe.

7.2.4. Bezpośrednie negatywne oddziaływanie człowieka na lasy

Bezpośrednie, negatywne oddziaływanie człowieka przejawia się głównie szkodnictwem leśnym. Do tego rodzaju zagrożeń przede wszystkim zaliczyć należy:

- nieprzestrzeganie zakazu wjazdu pojazdów mechanicznych na tereny leśne oraz nieprzestrzeganie zasad prawidłowego zachowania się w lesie;
- niewłaściwie zorganizowana i uprawiana turystyka w lesie i na terenach bezpośrednio do niego przyległych (w czasie której niszczone jest runo leśne); wydeptywanie roślinności leśnej, płoszenie zwierząt, penetrowanie terenów objętych zakazem wstępu (głównie – uprawy leśne do 4 m wysokości);
- masowy sposób zbierania grzybów (również na terenach kilkuletnich upraw leśnych) prowadzący do niszczenia grzybów nieprzydatnych spożywczo, a także pozyskiwanie owoców runa leśnego za pomocą niedozwolonych narzędzi i sposobów (np. wyczesywanie jagód czernicy z krzewinek specjalnymi grzebieniami, rozgarnianie ścioły w poszukiwaniu młodych grzybów);
- wandalizm przejawiający się w dewastacji oraz kradzieży elementów leśnej infrastruktury turystycznej, siatki grodzeniowej i środków ochrony lasu;
- przenoszenie z lasu do przydomowych ogrodów i oczek wodnych prawnie chronionych gatunków roślin;
- rabunkowe i nielegalne (wykonywane bez stosownego zezwolenia) pozyskiwanie chronionych gatunków mchów i porostów do celów dekoracyjnych (florystyka, dekoracje wystaw sklepowych i in.);
- kradzieże choinek, nielegalne pozyskiwanie stroiszu;
- nieuprawnione korzystanie z otwartego ognia na terenach leśnych;
- kłusownictwo leśne i wodne;
- wnykarstwo.

7.2.5. Zakłady uciążliwe dla środowiska

Ochrona powietrza atmosferycznego stanowi w całokształcie zagadnienia ochrony środowiska jeden z najistotniejszych problemów. Otaczające nas powietrze jest nie tylko niezbędnym do życia zasobnikiem tlenu, lecz także stanowi część środowiska o decydującym wpływie na zdrowie.

W granicach terytorialnego zasięgu Nadleśnictwa brak jest wielkich zakładów przemysłowych, które mogłyby negatywnie oddziaływać na środowisko, w tym na lasy Nadleśnictwa. Należy jednak wspomnieć o istniejących na wspomnianym obszarze potencjalnie mniejszych źródłach zagrożenia dla ekosystemów leśnych. Stanowią je następujące zakłady:

- Oczyszczalnie ścieków w Trzcielu i Pszczewie;
- Ciepłownia w Trzcielu;
- Składowiska śmieci (punkty zbiórki/przeładunkowe) w Pszczewie i Bukowcu;
- Składowisko śmieci (docelowe) w Trzcielu (obecnie nieczynne/zapełnione);
- Kopalnie kruszyw (cztery) w Chociszewie;
- Fermy drobiu w Chociszewie i Jasieńcu;
- Fermy bydła w Panowicach i Rogozińcu.

Dodatkowo poza zasięgiem terytorialnym Nadleśnictwa znajdują się obiekty, których oddziaływanie na lasy zarządzane przez Nadleśnictwo Trzciel również może być brane pod uwagę. Są to:

- Składowisko śmieci (docelowe) w Dąbrówce Wlkp.;
- Kopalnia kruszyw w Samsonkach;
- Ferma zwierząt futerkowych w Dąbrówce Wlkp.

7.2.6. Pożary

Poważnym, stałym zagrożeniem obszarów leśnych są pożary. Jest to zauważalne zwłaszcza w okresie wczesnej wiosny oraz długotrwałych okresów suszy w sezonie letnim. Powodują one dotkliwe, nieraz nieodwracalne straty w ekosystemach leśnych. Stan zagrożenia pożarowego obszarów leśnych jest przede wszystkim wynikiem wzrastającej ich penetracji przez ludność (koncentracja ruchu turystycznego) i nieostrożnym obchodzeniem się z ogniem w lesie lub na gruntach sąsiadujących z lasami (tj. nieprzestrzeganie przepisów przeciwpożarowych przez ludzi przebywających w lesie).

Czynnikami warunkującymi zagrożenie pożarowe są także:

- skład gatunkowy drzewostanów,
- układ typów siedliskowych lasu,
- struktura wiekowa drzewostanów.

Istotna jest ponadto lokalizacja poszczególnych kompleksów leśnych. Większym zagrożeniem pożarowym charakteryzują się lasy:

- położone w bezpośrednim bądź bliskim sąsiedztwie ośrodków ludzkich (miast i wsi), które w szczególny sposób narażone są na antropopresję,
- położone w bezpośrednim bądź bliskim sąsiedztwie miejsc wypoczynku czy też parkingów – tj. miejsc szczególnie wykorzystywanych przez człowieka, w których może dochodzić do nieostrożnego postępowania z otwartym ogniem,
- położone w pobliżu terenów otwartych (pól, łąk czy nieużytków) podlegających wypalaniu,
- przez które przebiegają istotne ciągi komunikacyjne i linie elektroenergetyczne.

Lasy Nadleśnictwa Trzciel zostały zaliczone do **II kategorii** zagrożenia pożarowego, tj. do obszarów leśnych charakteryzujących się niskim ryzykiem zagrożenia pożarowego. Mając jednak na uwadze kategorię zagrożenia pożarowego przyjętą w ostatnim okresie gospodarczym oraz miejscami duży ruch turystyczny w omawianych lasach, zasadne jest aby Nadleśnictwo Trzciel utrzymało dotychczas istniejący stan sprzętu i infrastruktury przeciwpożarowej.

Potencjalny i aktualny stan zagrożenia pożarowego obszarów leśnych na omawianych gruntach został przedstawiony szczegółowo w Elaboracie PUL w rozdziale pt. „Kierunkowe wytyczne z zakresu ochrony przeciwpożarowej”.

7.2.7. Zagrożenia abiotyczne i biotyczne

Stan zdrowotny tutejszych drzewostanów należy uznać za dobry, na co w dużej mierze wpływa prowadzona przez Nadleśnictwo działalność profilaktyczna oraz bezpośrednie zwalczanie czynników szkodotwórczych. Dotyczy to między innymi usuwania nadmiaru ewentualnych wywrotów i złomów oraz wydzielającego się posuszu.

Zestawienie 43. Wyniki inwentaryzacji uszkodzeń drzewostanów opisanych w toku prac taksacyjnych

Wiodąca przyczyna uszkodzenia, wg programu WEB-Taksator	Powierzchnia drzewostanów (pododdziałów) z szkodzeniem [ha]	Klasy uszkodzenia w IUL [ha]				Orientacyjna powierzchnia zredukowana uszkodzeń [ha]
		0 (do 10%)	I (11-30%)	II (31-60%)	III (od 61%)	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
OWADY	49,91	5,02	35,92	5,44	3,53	17,48
GRZYBY	2658,49	58,76	2313,74	285,99	-	650,20
ZWIERZYNA	89,37	39,43	44,41	4,02	1,51	51,33
JEMIOŁA	798,74	31,12	587,66	171,16	8,80	232,71
KLIMAT	17,09	3,00	14,09	-	-	5,82
WODNE	72,23	2,41	30,69	39,13	-	26,16
Łącznie	**3685,83**	**139,74**	**3026,51**	**505,74**	**13,84**	**983,70**

** - dotyczy uszkodzeń od zwierzyny*

Zinwentaryzowana i przedstawiona w powyższej tabeli powierzchnia drzewostanów uszkodzonych (kol. 2) jest sumą wszystkich szkód wykazanych w trakcie prac taksacyjnych. Szkody w poszczególnych pododdziałach zostały jednak przyporządkowane tylko do jednej (wiodącej) przyczyny uszkodzenia. Jest to spowodowane założeniami przyjętymi w IUL i brakiem możliwości zakodowania w programie WEB-Taksator większej ilości takich przyczyn w ramach jednego opisu taksacyjnego.

Na terenie Nadleśnictwa Trzciel zinwentaryzowano łącznie blisko 3,69 tys. ha drzewostanów (pododdziałów), w których opisano szkody powodowane przez czynniki biotyczne (wyraźnie dominujące) i abiotyczne. Powierzchnia ta stanowi około 19,4% całej powierzchni leśnej zalesionej omawianego Nadleśnictwa. Należy odnotować, że z ww. rozmiaru zdecydowana większość szkód zlokalizowana jest jednak w pierwszej klasie uszkodzeń. Wraz ze szkodami nieistotnymi (do 10%) powierzchnia ta stanowi aż 85,9% wszystkich uszkodzeń opisanych na terenie Nadleśnictwa. Zredukowana powierzchnia uszkodzonych drzewostanów wynosi ponad 0,98 tys. ha. Wówczas udział takiej powierzchni, do wspomnianej wcześniej całej powierzchni leśnej zalesionej, maleje do jedynie około 5,2%.

W tutejszych lasach, spośród wszystkich rodzajów uszkodzeń drzewostanów, na największej powierzchni opisano te, które są powodowane przez grzyby patogeniczne. Szkody te wyrządzane są przede wszystkim przez grzyby korzeniowe w pododdziałach zlokalizowanych na gruntach porolnych oraz w drzewostanach starszych klas wieku.

Istotną część odnotowanej wyżej powierzchni, opisanej głównie w pierwszej klasie uszkodzeń, zajmują drzewostany przede wszystkim starszych klas wieku uszkadzane przez jemiołę. Biorąc pod uwagę, że zjawisko to w ostatnich latach przybiera na sile w całym kraju, uszkodzenia powodowane przez tego pasożyta mogą stanowić istotne znaczenie już w przyszłym okresie gospodarczym.

Szkody od zwierzyny opisano głównie w drzewostanach z udziałem świerka. Odnotowano również niewielką ilość uszkodzeń w uprawach i młodnikach sosnowych, gdzie zaobserwowano zgryzanie i spałowanie młodych drzew.

Podczas prac taksacyjnych odnotowano również uszkodzenia powodowane przez zakłócenia stosunków wodnych, przy czym opisana powierzchnia tych uszkodzeń nie jest istotna. Należy jednak zwrócić uwagę, że w części drzewostanów osłabionych w wyżej opisany sposób, jako wiodące przyjęto uszkodzenia od grzybów. Dotyczy to zwłaszcza drzewostanów starszych klas wieku.

Szkody od owadów powodowane są przede wszystkim przez szkodniki pierwotne sosny oraz przez kornika drukarza w drzewostanach świerkowych. Szkody te nie mają obecnie istotnego znaczenia i zostały inwentaryzowane głównie w pierwszej klasie uszkodzenia. Warto jednak zwrócić uwagę, że obszar Nadleśnictwa Trzciel położony jest w strefie zwiększonego zagrożenia występowaniem szkodników owadzich. Wynika to głównie z przewagi jednogatunkowych i jednowiekowych drzewostanów sosnowych, co sprzyja rozwojowi szkodników pierwotnych. Większość drzewostanów sosnowych położona jest w obszarze gradacyjnym brudnicy mniszki i boreczników sosnowych.

Opisane szkody od klimatu dotyczą uszkodzeń spowodowanych przez silne wiatry w minionych latach. Nie mają one już jednak istotnego znaczenia gospodarczego.

8. Plan działań

8.1. Zasady postępowania w obiektach stanowiących formy ochrony przyrody

W przypadku wszystkich form ochrony przyrody położonych na terenach administrowanych przez Nadleśnictwo Trzciel należy przestrzegać zakazów i nakazów określonych w stosownych aktach prawnych.

Ponadto zaleca się:

- otoczenie opieką istniejących i proponowanych do objęcia ochroną prawną obiektów przyrodniczych,
- prowadzenie ewidencji występowania nowych stanowisk gatunków chronionych, siedlisk przyrodniczych, obiektów cennych przyrodniczo oraz zgłaszanie do RDOŚ stanowisk gatunków, dla których wyznacza się strefy ochrony, systematyczne monitorowanie już istniejących,
- dążyć do zwiększania wiedzy przyrodniczej wśród pracowników Nadleśnictwa, zwłaszcza w aspekcie rozpoznawania gatunków chronionych oraz znajomości obowiązujących przepisów,
- kontrolować stan tablic informacyjnych, ogrodzeń i innej infrastruktury istniejącej przy obiektach chronionych.

Szczegółowe propozycje zabiegów dla istniejących form ochrony, przewidziane do realizacji w miarę dostępnych środków Nadleśnictwa, przedstawiono w tabeli działań ochronnych (Tabela XX wg IUL) zamieszczonej w dalszej części POP.

8.2. Wskazania ochronne ograniczające negatywny wpływ na formy ochrony przyrody

W celu ograniczenia negatywnego oddziaływania gospodarki leśnej na formy ochrony przyrody wskazuje się następujące działania:

- podjęcie starań o uznanie prawne projektowanych form ochrony przyrody;
- otoczenie opieką istniejących i proponowanych do objęcia ochroną prawną obiektów przyrodniczych;
- ciągłe podnoszenie wiedzy przyrodniczej pracowników Nadleśnictwa, zwracając szczególną uwagę na rozpoznawanie chronionych gatunków roślin, zwierząt oraz siedlisk przyrodniczych;
- prowadzenie ewidencji występowania nowych stanowisk gatunków chronionych, siedlisk przyrodniczych, obiektów cennych przyrodniczo;

- zgłaszanie do RDOŚ stanowisk gatunków, dla których wyznacza się strefy ochrony,
- systematyczne monitorowanie istniejących stref ochrony.

8.3. Zakres planu działań ochronnych dla obszarów Natura 2000

Plan Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Trzciel na lata 2027-2036 nie jest poszerzony o zakres wynikający z art. 28 ust. 10 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

8.4. Postępowanie w projektowanych formach ochrony przyrody oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie

Na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo Trzciel projektowane jest utworzenie rezerwatu przyrody „Bagno Lutol" oraz powiększenie istniejącego rezerwatu przyrody „Czarna Droga". Ponadto na omawianym obszarze opisano projektowany użytek ekologiczny „Toczeń". W pododdziałach objętych ww. projektami nie zaplanowano żadnych wskazań gospodarczych.

8.5. Postępowanie w ekosystemach wodno-mokradłowych oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie

W ekosystemach wodno-mokradłowych oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie gospodarka leśna powinna być prowadzona z uwzględnieniem zachowania właściwych stosunków wodnych, ochrony gleb oraz utrzymania różnorodności biologicznej. Dla zachowania właściwego stanu tych ekosystemów zaleca się:

- niestosowanie cięć zupełnych w obrębie siedlisk bagiennych (wszystkie Bb, BMb, LMb oraz Ol w 3 stopniu uwilgotnienia) i w pasie o szerokości 25 m od linii brzegu naturalnych cieków i zbiorników wodnych;
- ograniczenie cięć zupełnych w strefie buforowej o szerokości jednej wysokości drzewostanu wokół wydzieleń taksacyjnych ze zdiagnozowanym siedliskiem bagiennym (wszystkie Bb, BMb, LMb oraz Ol w 3 stopniu uwilgotnienia).

Powyższe nie dotyczy sytuacji klęskowych oraz przypadków zagrażających trwałości lasu i/lub bezpieczeństwu ludzi i mienia.

8.6. Kształtowanie i ochrona stosunków wodnych

Zagadnienia związane z ochroną zasobów wodnych są istotną częścią prawidłowej gospodarki leśnej. Lasy pełnią ważną funkcję w retencji wody poprzez zatrzymywanie spływu powierzchniowego, gromadzenie wody w ściole, torfowiskach, śródleśnych terenach zabagnionych i oczkach wodnych.

Prowadzone w przeszłości działania mające na celu zwiększenie areału produkcji rolnej i gospodarki leśnej przez osuszanie terenów podmokłych, były jednym z głównych powodów zwiększania się deficytu wody. Problem dotyczył i dotyczy nadal, większości obszarów kraju. Zasoby wodne w Polsce należą obecnie do jednych z najmniejszych w Europie.

Objawami zwiększania się deficytu zasobów wodnych są:

- przesuszenie torfowisk i bagien,
- zanik śródleśnych jezior i oczek wodnych,
- zmiany siedliskowe (powolne aczkolwiek systematyczne kurczenie się zasięgu siedlisk wilgotnych i bagiennych).

Lasy Państwowe poprzez racjonalną gospodarkę leśną uwzględniającą potrzebę „ratowania wody" pełnią kluczową rolę w zwiększaniu zasobów wodnych. W związku z powyższym w trakcie prowadzenia prac leśnych zaleca się:

- dążenie do tego, aby strefy ekotonowe były maksymalnie wypełnione przez roślinność zielną, krzewy i drzewa w układzie pionowym i poziomym. Ma to na celu wytworzenie pełnej ściany lasu tzw. ściany okrajkowej ograniczającej wnikanie i penetrację wielu czynników wnętrza lasu, szczególnie z przelotowych tras komunikacyjnych, pól uprawnych oraz terenów zabudowanych.
- przebudowę drzewostanów dostosować składem gatunkowym do siedlisk, co wpłynie korzystnie na wzrost retencyjności terenu zabezpieczy go przed nadmiernym spływem powierzchniowym (przeciwdziałając tym samym jednoczesnej erozji gleby).

Administracja Nadleśnictwa powinna również współpracować z władzami samorządowymi, regionalnymi i wojewódzkimi w sprawach dotyczących gospodarki wodnej.

8.7. Działania mające na celu poprawę stanu zbiorowisk leśnych

Poniżej przedstawiono działania mające na celu poprawę stanu zbiorowisk leśnych naturalnych, zniekształconych i zastępczych występujących na gruntach Nadleśnictwa Trzciel oraz zwiększenie stopnia ich zgodności z potencjalną roślinnością naturalną. Sposób postępowania uzależniony jest od fazy rozwojowej zbiorowisk, stopnia zniekształcenia oraz obecności młodych pokoleń gatunków odpowiadających składom gatunkowym zespołów potencjalnych. W związku z powyższym podaje się następujące zalecenia:

- przebudowie całkowitej powinny podlegać leśne zbiorowiska zastępcze na siedliskach kwaśnych dąbrów, buczyn, grądów i łęgów w fazie dojrzałej, przewidziane do użytkowania rębnego;
- przebudowa częściowa powinna zostać wykonana w zbiorowiskach zastępczych w fazie optymalnej poprzez stosowanie trzebieży;
- poprawa struktury gatunkowej może być uzyskana poprzez stosowanie trzebieży przekształceniowych;
- w przypadku zbiorowisk silnie zniekształconych w fazie dojrzałej stosowane powinny być rębnie złożone z odnowieniem zmierzającym do uzyskania docelowych składów gatunkowych;
- dla lasów gospodarczych nie będących siedliskami przyrodniczymi proponowane składy gatunkowe upraw powinny być wypadkową naturalnej struktury gatunkowej zespołów roślinnych oraz potrzeb hodowlanych;
- w wydzieleniach zaliczonych do leśnych siedlisk przyrodniczych należy stosować składy gatunkowe wynikające z obowiązującego porozumienia pomiędzy Dyrektorem Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie, a Dyrektorem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp.

8.8. Wytyczne dotyczące postępowania na siedliskach przyrodniczych Natura 2000

Poniżej przedstawiono fakultatywne wytyczne dla ochrony poszczególnych siedlisk przyrodniczych Natura 2000 opisanych na gruntach Nadleśnictwa Trzciel.

- **3150, 3160** – postępowanie w przypadku tych siedlisk wymaga działań na poziomie obszaru wodnego, tj. zlewni bezpośredniej i pośredniej. Na całym obszarze wodnym, gdzie występują siedliska zaleca się jego ochronę poprzez następujące działania: ochronę stref brzegowych, wyznaczenie stref działań ochronnych, ograniczenie eutrofizacji i gromadzenia się osadów.

- **6410** – warunkiem zachowania łąk trzęślicowych w ramach tego siedliska jest prowadzenie ekstensywnej gospodarki kośnej. Koszenie powinno być wykonywane raz w roku lub raz na dwa lata, późnym latem, po przekwitnięciu większości roślin. Biomasa pozostała po koszeniu powinna zostać usunięta z powierzchni łąki lub złożona w stogi.
- **6430** – postępowanie opiera się przede wszystkim na ochronie biernej, zachowaniu naturalnych stosunków wodnych oraz zwalczaniu obcych gatunków inwazyjnych,
- **6510 –** siedlisko to powinno być obejmowane ochroną czynną. Należy je kosić, najlepiej ręcznie lub lekkim sprzętem, maksymalnie dwa razy w roku. Nie jest wskazane zbyt niskie koszenie i intensywne wypasanie. Siano powinno być usuwane z łąki. Użytki zielone powinny być umiarkowanie nawożone. Wysokość dawek nawozów zależy od żyzności siedliska.
- **7140** – działania ochronne powinny zmierzać przede wszystkim do podniesienia poziomu wód gruntowych do stanu pierwotnego, m. in. przez stopniowe zmniejszanie oddziaływania istniejącej infrastruktury melioracyjnej aż do jej likwidacji, jak również sukcesywne wycinanie pojawiających się krzewów i podrostów drzew, niekiedy także koszenie (głównie trzciny).
- **9110, 9130** – w lasach gospodarczych zalecane jest stosowanie rębni złożonych, oraz pozostawienie do naturalnej śmierci wybranych drzew czy też fragmentów ekosystemu siedliska. Z punktu widzenia ochrony kwaśnych buczyn niekorzystne jest wprowadzanie do nich gatunków obcych.
- **9170, 9190** – w lasach gospodarczych rozsądny jest kompromis między ochroną, a gospodarką, obejmujący zastosowanie dotychczasowych sposobów użytkowania, jednak pod warunkiem równoczesnego prowadzenia unaturalniającej przebudowy: przyjęcia odpowiednich dla zbiorowiska docelowych składów gatunkowych i odstąpienia od preferowania świerka.
- **91D0** – podstawą wszystkich działań ochronnych jest zachowanie lub przywrócenie stosunków wodnych właściwych dla siedliska. Na siedliskach o zmienionych warunkach wodnych, po ich korekcie i w zależności od celu planowanego do osiągnięcia, zabiegi czynnej ochrony mogą polegać na usunięciu z drzewostanu gatunków niepożądanych.
- **91E0, 91F0** – podstawą zachowania lasów łęgowych jest przede wszystkim zapewnienie warunków siedliskowych, w których funkcjonuje ten typ ekosystemu, poprzez utrzymanie właściwych warunków wodnych. Z punktu widzenia ochrony niekorzystne jest wprowadzanie do siedliska gatunków obcych.
- **91T0** – postępowanie opiera się w tym przypadku na utrzymaniu ubóstwa podłoża, dużego nasłonecznienia dna lasu oraz unikaniu mechanicznego niszczenia warstwy porostów.

Przytoczone wyżej wskazania ochronne są zaleceniami ogólnymi o charakterze kierunkowym. Zapisy odnoszą się do siedlisk wykształconych prawidłowo, z optymalnym poziomem uwilgotnienia. Zaplanowane zabiegi powinny mieć na celu zachowanie ciągłości istniejących siedlisk.

8.9. Ochrona gleb leśnych

Ochrona gleb leśnych polega na zachowaniu ich właściwości fizycznych, chemicznych i biologicznych oraz zapobieganiu procesom prowadzącym do degradacji, takim jak erozja, odwodnienie, zakwaszenie czy zubożenie w składniki pokarmowe. W związku z tym zaleca się przede wszystkim:

- przeciwdziałanie zmniejszania areału gleb, utrzymanie ich stanu ukształtowania;

- podejmowanie działań mających na celu poprawianie wartości użytkowej gleb oraz zapobiegających obniżeniu ich produkcyjności;
- dobieranie składów gatunkowych drzewostanów do warunków siedliskowych.

8.10. Ochrona różnorodności biologicznej

Ochrona różnorodności biologicznej w lasach jest obowiązkiem prawnym wynikającym z zarządzeń i instrukcji.

W trakcie prowadzenia gospodarki leśnej zaleca się:

- skład gatunkowy upraw dostosowywać do siedliska, dążyć do właściwego udziału gatunków liściastych, oraz podtrzymać praktykę wprowadzania na uprawy wielu gatunków domieszkowych i biocenotycznych w odpowiednim zmieszaniu i zgodnie z siedliskiem;
- w miarę możliwości wykorzystywać w odnowieniach istniejące odnowienia naturalne;
- w miarę możliwości wprowadzać gatunki biocenotyczne również w ramach dolesiania luk i przerzedzeń;
- prowadzić przebudowę drzewostanów zgodne z przyjętym typem drzewostanu;
- w ramach prowadzonych zabiegów gospodarczych, sukcesywnie usuwać drzewiaste inwazyjne gatunki obce;
- promować gatunki rodzime, w pewnych przypadkach pozostawiać w drzewostanie samosiewy gatunków lekko nasiennych (tj. brzoza czy osika),
- w miarę możliwości, z wyjątkiem sytuacji klęskowych oraz przypadków, w których jest to konieczne dla zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego lub trwałości lasu, w drzewostanach przeznaczonych do użytkowania rębnego typować i pozostawiać drzewa biocenotyczne, które pozostaną do fizjologicznej starości i śmierci tworząc mikrosiedliska dla niektórych gatunków grzybów, roślin i zwierząt,
- w miarę możliwości, z wyjątkiem sytuacji klęskowych oraz przypadków, w których jest to konieczne dla zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego lub trwałości lasu, pozostawiać drzewa obumarłe, nie zagrażające bezpieczeństwu i niestwarzające zagrożenia ze strony szkodników owadzich,
- pozostawiać w drzewostanach drzewa stare, cenne, okazałe, rzadkich gatunków, owocujące oraz dziuplaste,
- nie zalesiać powierzchni pozostawionych do naturalnej sukcesji.

8.11. Ochrona stanowisk gatunków chronionych i lokalnie cennych

W odniesieniu do gatunków grzybów (w tym porostów) i roślin naczyniowych, których stanowiska są wymienione w niniejszym opracowaniu, zaleca się:

- upowszechnienie wśród pracowników służby leśnej wiedzy o wymienionych gatunkach, ich wymaganiach ekologicznych oraz stwierdzonych stanowiskach;
- aktualizowanie waloryzacji przyrodniczej Nadleśnictwa o nowe stanowiska chronionych gatunków grzybów i roślin;
- podczas prowadzenia zabiegów gospodarczych sukcesywnie eliminować gatunki ekspansywne (czeremcha amerykańska) zagrażające bezpośrednio stanowiskom cennych roślin;
- podczas projektowania szlaków zrywkowych, na etapie sporządzania szacunków brakarskich uwzględniać wszystkie elementy związane z ochroną przyrody, w tym stanowiska rzadkich i chronionych gatunków roślin. ich stanowiska zaznaczyć na szkicu powierzchni manipulacyjnej. Przy użytkowaniu rębnym pozostawiać biogrupy i/lub kępy z wszystkimi warstwami lasu.

- kontynuowanie, w ramach realizowanej gospodarki leśnej, działań mających na celu zachowanie ilości martwego drewna.

W zakresie ochrony starych i cennych drzew zaleca się z kolei:

- zachowywać drzewa cenne o rozmiarach pomnikowych oraz drzewa o szczególnych cechach (tworzące określone układy przestrzenne np. aleje, stanowiące pamiątkę kultury leśnej np. pojedyncze drzewa egzotyczne, uznane za lokalnie rzadkie lub ginące, reprezentujące unikatowe formy np. szczudłowe świerki oraz będące przykładami unikatowych zjawisk biologicznych np. zrosty drzew);
- monitorowanie stanu zachowania drzew będących uznanymi pomnikami przyrody i w zależności od potrzeb, po uzgodnieniu z organem ochrony przyrody podjęcie odpowiednich działań ochronnych;
- niewprowadzanie istotnych zmian w bezpośrednim otoczeniu drzew pomnikowych. Nie należy niszczyć roślinności epifitycznej, nie składować pozostałości zrębowych i innych odpadów w promieniu 10 m. od drzewa. Drzew pomnikowych nie należy wycinać i uszkadzać. Należy je pozostawiać na pniu, aż do naturalnego ich rozkładu, z wyjątkiem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu;
- dążenie do zachowania w lasach Nadleśnictwa jak największej liczby drzewiastych form głogów, czeremchy zwyczajnej, jałowca, trzmielin i szakłaka.

W odniesieniu do ochrony fauny kręgowców podaje się następujące zalecenia:

- monitoring i zgłaszanie do RDOŚ stanowisk gatunków, dla których wyznacza się strefy ochrony;
- należy przestrzegać regulacji prawnych obowiązujących w strefach ochrony gatunków chronionych (strefy ochronne gniazd). Zabiegi gospodarcze prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami;
- pozostawiać drzewa dziuplaste. W zależności od potrzeb w drzewostanach sosnowych dążyć do rozwieszenia skrzynek lęgowych, w tym skrzynek dla nietoperzy. Skrzynki dla nietoperzy należy koncentrować na skraju lasu oraz w pobliżu skraju bagien, zrębów i upraw;
- zachowywać miejsca rozrodu płazów i gadów poprzez kształtowanie stref ekotonowych, ochronę siedlisk hydrogenicznych w lasach.

Poniżej przedstawiono zalecenia w zakresie ochrony fauny bezkręgowców:

- pozostawiać wszystkie pozostałości alei śródleśnych. W miarę możliwości, np. w uprawach dochodzących do ważniejszych dróg leśnych, wprowadzić przy tych drogach jedno- lub dwustronne śródleśne zadrzewienia alejowe. Stosować do tego materiał o charakterze zadrzewieniowym. Wprowadzać m. in. Db, Lp, Kl, Wz, Jrz, Js, Wb, Czr.p, stosownie do stwierdzonych na gruncie warunków mikrosiedliskowych;
- pozostawiać drzewa owocowe;
- zapewnić w ekosystemach leśnych materię organiczną, przede wszystkim ilości martwego i rozkładającego się drewna. Martwe drzewa pozostawia się w celu zapewnienia ciągłości występowania martwego drewna, przy czym jego ilość nie może w szczególności stwarzać zagrożenia pożarowego lub ryzyka wystąpienia szkodliwych czynników biotycznych;
- pozostawiać wybrane drzewa biocenotyczne.

8.12. Zasady wyznaczania i projektowania stref buforowych, ekotonowych i krajobrazowych

Ekoton jest to strefa przejściowa pomiędzy różnymi zespołami biotycznymi, np. lasem i łąką, w skład której wchodzą oprócz organizmów przenikających do tej strefy z biocenoz graniczących ze sobą, także gatunki charakterystyczne, znajdujące tu optymalne warunki bytowania. Wyróżniającą cechą tego środowiska jest to, że liczebność gatunków i osobników jest większa niż w biocenozach otaczających. Kształtowanie tej strefy jest bardzo ważne ze względu na zwiększenie różnorodności biologicznej oraz odporności ekosystemów leśnych.

Zadania związane z kształtowaniem tej strefy zostały ujęte w Planie Urządzenia Lasu i sprowadzają się do następujących czynności:

- w przypadku prowadzenia cięć rębnych na obrzeżu lasu, w miejscach gdzie sąsiaduje on z terenami otwartymi i ciekami wodnymi, zaleca się kształtować ekoton poprzez wykorzystanie istniejących fragmentów starodrzewiu,
- we fragmentach drzewostanów nieobjętych cięciami rębnymi strefę ekotonową powinno się kształtować poprzez wprowadzanie w formie podsadzeń podokapowych odpowiednich do danego siedliska drzew i krzewów,
- na obrzeżach nowo zakładanych uprawach, graniczących z terenami nieleśnymi, powinno się wysadzać gatunki drzew i krzewów tworzące mocny system korzeniowy oraz dobrze rosnące w warunkach zmiennego oświetlenia.

8.13. Tabela działań ochronnych

Tabela 44. Wykaz działań i wskazań ochronnych do programu ochrony przyrody (Tabela XX wg IUL)

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Rezerwaty przyrody								
1	502d-g,~a; 507b,~d,~f; 508a,b,~b	21,95	„Czarna Droga”	-	-	Wg planu ochrony ustanowionego Zarządzeniem Nr 2/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 23 stycznia 2013 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony rezerwatu przyrody "Czarna Droga" (Dz. Urz. z 2013 r. poz. 564).	-	BRAK WSKAZAŃ
2	414d	5,61	„Rybojady”	-	-	Wg planu ochrony ustanowionego Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Rybojady” z dnia 19 sierpnia 2016 r. (Dz. Urz. z 2016 r. poz. 1699) zmienionego Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 8 sierpnia 2025 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Rybojady (Dz. Urz. z 2025 r. poz. 1872).	-	BRAK WSKAZAŃ
3	409a; 519a,o,p; 520a	13,56	„Jezioro Wielkie im. Włodzimierza Rudawskiego”	-	-	Wg planu ochrony ustanowionego Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 27 czerwca 2016 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Jezioro Wielkie” (Dz. Urz. z 2016 r. poz. 1366) zmienionego Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 18 stycznia 2017 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Jezioro Wielkie” (Dz. Urz. z 2017 r. poz. 167).	-	BRAK WSKAZAŃ
4	142d,h-k,~c,~d	12,15	„Jeziora Gołyńskie im. dr. Grzegorza Karcza”	-	-	Wg plan ochrony ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 27 marca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody "Jeziora Gołyńskie" (Dz. Urz. z 2014 r. poz. 792) zmieniony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 15 lutego 2016 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody Jeziora Gołyńskie (Dz. Urz. z 2016 r. poz. 332).	-	BRAK WSKAZAŃ

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Park krajobrazowy								
5	1-5, 14-22, 28-36, 38-41, 45-52, 53a-d, 54-61, 62a-f, 62h-j, 63-71, 72a-i, 72p, 79-86, 91a, 91c-n, 92-101, 106a-n, 106t, 107-118, 119a-d, 119h-k, 122-132, 133a-j, 133l, 134a, 139-148, 156-164, 166-172, 177-193, 213-214, 364l-m, 409, 411a-c, 416, 517-519, 520a-d, 520g-k, 522, 538b-d, 539-545, 546a-k, 546m-n, 547a-g, 547k-l, 548a-f, 548i-k	3976,91	Pszczewski Park Krajobrazowy	-	-	Wg planu ochrony ustanowionego Uchwałą Nr XXXV/393/13 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 18 marca 2013 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Pszczewskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z 2013 r. poz. 826) dla ochrony ekosystemów leśnych zaleca się: - realizację zapisów planu urządzenia lasu nadleśnictw Bolewice, Międzyrzecz, Międzychód i Trzciel oraz uproszczonych planów urządzenia lasu, gruntów innej własności, poddanych procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko; - wykonywanie czynności gospodarczych w oparciu o szczegółowe zapisy Zasad Hodowli Lasu, Instrukcji Urządzania Lasu, Instrukcji Ochrony Lasu oraz innych wewnętrznych wytycznych Lasów Państwowych, regulujących m.in. kwestie pozostawiania przestojów, martwego drewna, tyczenia szlaków zrywkowych itp.; - stopniowe ograniczanie udziału gatunków obcych geograficznie i ekologicznie w lasach o strukturze i funkcji zbliżonych do lasów rodzimych, według wskazań programu ochrony przyrody nadleśnictw Bolewice, Międzyrzecz, Międzychód i Trzciel, w tym przede wszystkim usuwanie dębu czerwonego *Quercus rubra*, robinii akacjowej *Robinia pseudoacacia* i czeremchy amerykańskiej *Padus serotina* w ramach planowych zabiegów hodowlanych; - stosowanie na siedliskach borowych niewielkich powierzchniowo zrębów zupełnych, o powierzchni do 4 ha; - zwiększenie, o ile będzie to możliwe, udziału jesionu w lasach łęgowych.	-	Zamieszczono w opisach taksacyjnych PUL na lata 2027-2036 dla Nadleśnictwa Trzciel
Obszary chronionego krajobrazu *								
6	27f-h, 73b-l, 74-75, 76a-o, 77a-b, 77g, 78, 87, 88a-d, 89a	170,41	OChK Dolina Obry	-	-	W zakresie czynnej ochrony ekosystemów zaleca się podejmowanie działań: - przeciwdziałających naturalnej sukcesji na: torfowiskach, wrzosowiskach, murawach ciepłolubnych (kserotermicznych i napiaskowych), łąkach i pastwiskach (w tym drobnopowierzchniowych śródleśnych); - prowadzących do zmniejszenia odpływu wód i podniesienia poziomu wód gruntowych (tj. do retencji	-	Zamieszczono w opisach taksacyjnych PUL na lata 2027-2036 dla Nadleśnictwa Trzciel

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
						wód w środowisku) oraz/lub odtwarzających dawne stosunki wodne; - przeciwdziałających szybkiemu spływowi biogenów do zbiorników wód powierzchniowych; - odtwarzających przydrożne aleje drzew (w tym owocowych); - eliminujących obce gatunki roślin i zwierząt; - zmierzających do przebudowy drzewostanów w kierunku zgodnym z siedliskiem potencjalnym; - zmierzających do utrzymania, lub przywrócenia łączności korytarzy ekologicznych; - wspierających populacje dziko żyjących zwierząt, grzybów i roślin zagrożonych wyginięciem i objętych ochroną gatunkową.		
7	654, 655c, 655g-i, 719-720, 741a-b, 741d-t, 742, 770-772, 781a-c, 781h-j, 781m-o	201,44	OChK Zbąszyńska Dolina Obry	-	-	- Czynna ochrona ekosystemów obszaru, realizowana w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej, polega na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk przyrodniczych Doliny Obry.	-	Zamieszczono w opisach taksacyjnych PUL na lata 2027-2036 dla Nadleśnictwa Trzciel
8	245-251, 252a-i, 255, 258-269, 270a-d, 283-293, 294a-g, 295a, 311a-g, 312a-f, 313-320, 321a, 321d, 384a-l, 385a-g, 386a-h, 387a-j, 388b-j, 389a-f, 390-391, 403a-g, 404, 405i-m, 405p, 406i-l, 442-443, 467-468, 487	1643,69	OChK Rynna Paklicy i Ołoboku	-	-	- Czynna ochrona ekosystemów obszaru, realizowana w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej, polega na zachowaniu korytarza ekologicznego oraz leśno-polno-jeziornej mozaiki krajobrazowej.	-	Zamieszczono w opisach taksacyjnych PUL na lata 2027-2036 dla Nadleśnictwa Trzciel
9	385h-m, 386i-l, 387k, 388k, 397c-m, 398-401, 402a-g, 403h-j, 436b-c, 437-441, 462-466, 482-486, 495a-c, 496, 500l-m, 501-502, 507-508, 512, 513i-j	783,79	OChK Rynny Obrzycko - Obrzańskie	-	-	- Czynna ochrona ekosystemów obszaru, realizowana w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej, polega na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk rynien terenowych Obry i Obrzycy.	-	Zamieszczono w opisach taksacyjnych PUL na lata 2027-2036 dla Nadleśnictwa Trzciel
10	546l, 547h-j, 548g-h, 616m, 617a-r, 618-626, 628-639, 644-653, 717-718	880,00	OChK I Międzyrzecz - Trzciel	-	-	-	-	Zamieszczono w opisach taksacyjnych PUL na lata 2027-2036 dla Nadleśnictwa Trzciel
Obszary Natura 2000 **								
11	1-3, 4a-m, 4o, 5, 14-16, 17g-h, 54i, 63a-g, 63i-n, 64j, 64l, 84g, 85h-j, 85l, 91, 92d, 92g-j, 94m, 99i-l, 100, 101a-b, 101d-m, 106a-n, 106t, 107-113, 114a-b, 114d-g, 116f, 117-118, 119a-d, 119h-i, 119k, 122-128, 129c-j, 130c-i, 131-132, 133a-j, 133l, 133t, 134a, 139-148, 156-	2943,06	Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB080005	-	Gęgawa *(Anser anser)*	-	-	108d – BRAK WSK
					Czapla siwa *(Ardea cinerea)*	- Wdrożyć ochronę miejsca rozrodu oraz regularnego przebywania gatunku, poprzez wyłączenie wskazanych w obszarze wdrażania drzewostanów z użytkowania rębnego i przedrębnego. Działanie ciągłe	-	519o – BRAK WSK

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
	164, 166-172, 177-193, 196a-b, 197a, 197d, 213-214, 215h, 364l-m, 409, 411a-c, 416, 517-519, 520a-d, 520g-k, 522, 538-545, 546a-k, 546m-n, 547-548, 619s, 620f-h, 620j, 620m, 621a-l, 621o, 622-623, 624a, 624k, 626, 627a-m, 631b, 632, 639-640, 651-654, 655c, 655g-i, 717-719, 720a-i, 741a-b, 741d-t, 742a-i, 770-772, 781a-c, 781h-j, 781m-o					realizowane począwszy od pierwszego roku obowiązywania planu zadań ochronnych.		
					Gągoł *(Bucephala clangula)*	- W drzewostanach użytkowanych rębniami zupełnymi pozostawiać drzewostan w formie grup i/lub kęp zajmujących co najmniej 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu wraz z nienaruszonymi warstwami dolnymi. W miarę możliwości łączyć pozostawione grupy i/lub kępy w sąsiednich wydzieleniach leśnych. Działanie ciągłe, realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. - Wyłączyć z użytkowania rębnego, rębniami zupełnymi i gniazdowymi drzewostany bezpośrednio graniczące z jeziorami oraz zbiornikami przeznaczonymi do chowu i hodowli ryb, w pasie o szerokości od jednej do dwóch wysokości drzewostanu lub pozostawić całe wydzielenia leśne. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. - Przed przystąpieniem do użytkowania rębnego drzewostanów, należy dokonać kontroli drzew planowanych do usunięcia, pod kątem ustalenia występowania w nich dziupli. W sytuacji stwierdzenia dziupli należy pozostawić wskazane drzewa na powierzchniach zrębowych. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.	-	409a – BRAK WSK 519a – BRAK WSK 719a – BRAK WSK
					Kania czarna *(Milvus migrans)*	- W drzewostanach użytkowanych rębniami zupełnymi pozostawiać drzewostan w formie grup i/lub kęp zajmujących co najmniej 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu wraz z nienaruszonymi warstwami dolnymi. W miarę możliwości łączyć pozostawione grupy i/lub kępy w sąsiednich wydzieleniach leśnych. Działanie ciągłe, realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. - Wyłączyć z użytkowania rębnego, rębniami zupełnymi i gniazdowymi drzewostany bezpośrednio graniczące z jeziorami oraz zbiornikami przeznaczonymi do chowu i hodowli ryb, w pasie o szerokości od jednej do dwóch wysokości drzewostanu lub pozostawić całe wydzielenia leśne. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.	-	Lokalizacja wrażliwa – BRAK WSK

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
						- Przed przystąpieniem do użytkowania rębnego drzewostanów, należy dokonać kontroli drzew planowanych do usunięcia, pod kątem ustalenia występowania w nich dziupli. W sytuacji stwierdzenia dziupli należy pozostawić wskazane drzewa na powierzchniach zrębowych. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.		
					Kormoran kontynentalny *(Phalacrocorax carbo sinensis)*	-	-	519a – BRAK WSK
					Perkoz dwuczuby *(Podiceps cristatus)*	-	-	113c – BRAK WSK
12	245a, 245f-h, 258a, 259a-c, 260a-f, 260i-k, 261-262, 263a-d, 263h-i, 286-289, 290a, 290g, 314c, 314h-i, 314o-p, 314w, 314z, 315-317, 318a-b, 318f-h, 384h, 385a-c, 386-391, 399-404, 405i-j, 437a-m, 437o, 438-442, 443a-n, 462c, 462f, 462j, 463-467, 468a-f, 468k-o, 482b, 482f, 482h, 482j-l, 482o-t, 483-486, 487a-d, 487h, 496, 500d, 500k-m, 501-502, 506c, 506f, 506h, 507-508, 512	1348,14	Dolina Leniwej Obry PLH080001	6430	-	-	-	-
				6510	-	-		-
				9110	-	- Wyłączyć z użytkowania rębnego płaty siedliska przyrodniczego, zlokalizowane we wskazanym obszarze wdrażania. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.		286c – BRAK WSK 287c – TP
				9170	-	- W drzewostanach użytkowanych rębnie, pozostawiać drzewostan w formie grup i/lub kęp zajmujących, co najmniej 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.		502a,d,f – BRAK WSK
				9190	-	- Wyłączyć z użytkowania rębnego płaty siedliska przyrodniczego, zlokalizowane we wskazanym obszarze wdrażania. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.		245f – TP 262b – TW 262f,g – BRAK WSK 262i – TW 262k – TP 316d – BRAK WSK 316f – IIIAU, AGROT, ODN-ZŁOŻ, CP
				91D0	-	-		-
				91E0	-	- W drzewostanach użytkowanych rębnie, pozostawiać drzewostan w formie grup i/lub kęp zajmujących, co najmniej 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.		258a – BRAK WSK 259b,c – BRAK WSK 260b,c,d – BRAK WSK 317c – BRAK WSK 403d – BRAK WSK

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
								404n – BRAK WSK 442f – BRAK WSK 443d – BRAK WSK 501b – BRAK WSK 502b – BRAK WSK 508f – BRAK WSK
				91F0		- W drzewostanach użytkowanych rębnie, pozostawiać drzewostan w formie grup i/lub kęp zajmujących, co najmniej 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.		502c – BRAK WSK 507a,b,c – BRAK WSK 508a,d – BRAK WSK
					Kumak nizinny (*Bombina bombina)*	-		317h – TP
					Bóbr europejski (*Castor fiber)*	-	-	287h – BRAK WSK 317c – BRAK WSK 317k – TP 318b – TP 390a – BRAK WSK
					Wydra europejska (*Lutra lutra)*	-		317h – TP
13	1-3, 4a-m, 4o, 5, 14-16, 17g-h, 54i, 63, 64j, 64l, 84g, 85h-l, 91, 92d, 92g-j, 94m, 99i-l, 100-101, 106a-n, 107-113, 114a-b, 114d-g, 116f, 117-118, 119a-d, 119h-k, 122-128, 129c-j, 130c-i, 131-132, 133a-j, 133l, 134a, 139-148, 156-164, 166-172, 177-193, 196a-b, 197a, 197d, 213-214, 215h, 364l-m, 409, 411a-c, 416, 517-519, 520a-d, 520g-k, 522, 538-545, 546a-k, 546m-n, 547-548, 549a-i, 549l, 619s, 620f-h, 620j, 620m, 621a-l, 622-623, 624a, 624k, 626, 627a-m, 631b, 632, 639-640, 651-654, 655c, 655g-i, 717-720, 741a-b, 741d-t, 742a-i, 770-772, 781a-c, 781h-j, 781m-o	2957,73	Rynna Jezior Obrzańskich PLH080002	3150	-	- Wyłączenie z użytkowania rębnego drzewostanów bezpośrednio graniczących z siedliskiem przyrodniczym 3150 w pasie o szerokości od jednej do dwóch wysokości drzewostanu lub pozostawianie całych, nieużytkowanych rębnie wydzieleń leśnych. Dopuszcza się w sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu ludzi, wycinkę pojedynczych drzew. Pozyskane drewno, należy pozostawić w całości na powierzchni z której zostało ścięto drzewo. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych.	-	-
				6410		-		-
				6510		-		-
				7140		- Usunięcie nalotu drzew i krzewów w wieku do 20 lat z powierzchni torfowisk. Zadanie należy wykonać w okresie zimowym, w zależności od potrzeb. Każdorazowo usuniętą biomasę zebrać i wywieść przy użyciu metody zrywki podwieszonej lub nasiębiernej (ewentualnie ręcznie) poza obręb płatów		113a – BRAK WSK 142h,j – BRAK WSK 160j – BRAK WSK

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
						siedliska przyrodniczego. Dotyczy pododdziałów 113b oraz 160i wg aktualnego podziału powierzchniowego.		
				9170		- Modyfikacja gospodarki leśnej w zakresie wyłączenie z użytkowania rębnego siedlisk przyrodniczych we wskazanym obszarze wdrażania, z wyjątkiem dopuszczenia możliwości wycinki drzew zagrażających bezpieczeństwu ludzi w stacjach klęskowych oraz w związku z usuwaniem gatunków obcych dla siedliska. Pozyskane drewno należy jednak pozostawić na powierzchni z której ścięto drzewo. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. Dotyczy pododdziałów 770b oraz 770d wg aktualnego podziału powierzchniowego. - Modyfikacja gospodarki leśnej w zakresie pozostawiania w drzewostanach użytkowanych rębnie, fragmenty drzewostanów w formie grup i/lub kęp zajmujących, co najmniej 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu (nie dotyczy bloków upraw pochodnych). Pozostawiać także, wszystkie drzewa miejscowo spróchniałe, drzewa z owocnikami grzybów, a także drzewa dziuplaste i wykroty, z wyjątkiem sytuacji klęskowych i konieczności zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego oraz trwałości lasu. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. Nie dotyczy pododdziałów 770b oraz 770d wg aktualnego podziału powierzchniowego.		409a – BRAK WSK 654j – BRAK WSK 655g – BRAK WSK 719a – BRAK WSK 770b,d – BRAK WSK
				9190		- Modyfikacja gospodarki leśnej w zakresie wyłączenie z użytkowania rębnego siedlisk przyrodniczych we wskazanym obszarze wdrażania, z wyjątkiem dopuszczenia możliwości wycinki drzew zagrażających bezpieczeństwu ludzi w stacjach klęskowych oraz w związku z usuwaniem gatunków obcych dla siedliska. Pozyskane drewno należy jednak pozostawić na powierzchni z której ścięto drzewo. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. Dotyczy pododdziałów: 129j, 130h, 140a,g oraz 147b wg aktualnego podziału powierzchniowego. - Modyfikacja gospodarki leśnej w zakresie pozostawiania w drzewostanach użytkowanych rębnie, fragmenty drzewostanów w formie grup i/lub kęp zajmujących, co najmniej 5% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu (nie dotyczy bloków upraw pochodnych). Pozostawiać także, wszystkie drzewa miejscowo spróchniałe, drzewa z		118h – TP 119b – BRAK WSK 129j – BRAK WSK 130h – BRAK WSK 140a,d,g – BRAK WSK 147b – BRAK WSK 172t – BRAK WSK 183f – BRAK WSK 188d – CW, CP

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
						owocnikami grzybów, a także drzewa dziuplaste i wykroty, z wyjątkiem sytuacji klęskowych i konieczności zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego oraz trwałości lasu. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. Nie dotyczy pododdziałów: 129j, 130h, 140a,g oraz 147b wg aktualnego podziału powierzchniowego.		
				91E0		- Modyfikacja gospodarki leśnej w zakresie wyłączenie z użytkowania rębnego siedlisk przyrodniczych we wskazanym obszarze wdrażania, z wyjątkiem dopuszczenia możliwości wycinki drzew zagrażających bezpieczeństwu ludzi w stacjach klęskowych oraz w związku z usuwaniem gatunków obcych dla siedliska. Pozyskane drewno należy jednak pozostawić na powierzchni z której ścięto drzewo. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. Dotyczy pododdziałów 188a oraz 191a wg aktualnego podziału powierzchniowego. - Modyfikacja gospodarki leśnej w zakresie pozostawiania w drzewostanach użytkowanych rębnie, fragmenty drzewostanów w formie grup i/lub kęp zajmujących, co najmniej 10% powierzchni drzewostanu do naturalnego rozpadu (nie dotyczy bloków upraw pochodnych). Pozostawiać także, wszystkie drzewa miejscowo spróchniałe, drzewa z owocnikami grzybów, a także drzewa dziuplaste i wykroty, z wyjątkiem sytuacji klęskowych i konieczności zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego oraz trwałości lasu. Działanie ciągłe realizowane w okresie obowiązywania planu zadań ochronnych. Nie dotyczy pododdziałów 188a oraz 191a wg aktualnego podziału powierzchniowego.		101b,l – BRAK WSK 118d – BRAK WSK 139b – BRAK WSK 168h – BRAK WSK 177b – BRAK WSK 178d – BRAK WSK 179gh,i – BRAK WSK 188a – BRAK WSK 191a – BRAK WSK 213a,n – BRAK WSK 409b,j – BRAK WSK 416a,l,s,x – BRAK WSK 518a,c,g,k,n,r – BRAK WSK 519a,f,g,l,n,p – BRAK WSK 540d – BRAK WSK 544b,n – BRAK WSK 545a – BRAK WSK 547l – BRAK WSK 548k – BRAK WSK 623g – BRAK WSK 623f – TW 655h,i – BRAK WSK 719d – BRAK WSK 720g – BRAK WSK 770a – BRAK WSK 771d,i – BRAK WSK
14	254i-p, 273g, 326j	29,36	Nietoperek PLH080003	-	-	-	-	-
Pomniki przyrody								
15	699c	-	Lipa drobnolistna	-	-		-	TP

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
			(pojedyncze drzewo)			Wg rozporządzenia Wojewody Gorzowskiego Nr 28 z dnia 13.12.1991 r. (Dz. Urz. Woj. Gorzowskiego Nr 17, poz. 110 z dnia 23 grudnia 1991 r.)		
16	700a	-	Lipa drobnolistna (pojedyncze drzewo)	-	-		-	TP
17	83f	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-	Wg rozporządzenia Wojewody Lubuskiego Nr 14 z dnia 28.02.2006 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 14, poz. 338 z dnia 7 marca 2006 r.)	- Lokalizacja biogrupy wokół pomnika przyrody.	IIIAU, AGROT, ODN-ZŁOŻ, CP
18	85c	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	AGROT, ODN-ZŁOŻ, CP
19	75g	-	Dęby szypułkowe (grupa 5 drzew)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
20	502b	-	Wiąz szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
21	775c	-	Wiąz szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
22	777b	-	Dęby szypułkowe (grupa 4 drzew)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
23	784g	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		- Lokalizacja biogrupy wokół pomnika przyrody.	IIIAU, AGROT, ODN-ZŁOŻ, CW
24	756h	-	Sosna zwyczajna (pojedyncze drzewo)	-	-	Wg rozporządzenia Wojewody Lubuskiego Nr 33 z dnia 19.05.2006 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego Nr 38, poz. 833 z dnia 5 czerwca 2006 r.)	- Lokalizacja biogrupy wokół pomnika przyrody.	IIIAU, AGROT, ODN-ZŁOŻ, CW
25	761f	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
26	367j	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-	Wg Uchwały Nr XV/125/2025 Rady Miejskiej w Trzcielu z dnia 03.09.2025 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego poz. 2040 z dnia 12 września 2025 r.)	-	TW
27	409b	-	Topola biała (pojedyncze drzewo)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
28	416z	-	Dęby szypułkowe (grupa 2 drzew)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
29	520a	-	Olsza czarna (pojedyncze drzewo)	-	-		-	-
30	527a	-	Sosna zwyczajna (pojedyncze drzewo)	-	-		-	TP
31	573b	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	TP, CP
32	597g	-	Wiąz szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	TP, CP
33	719a	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
34	260a	-	Dęby szypułkowe (grupa 2 drzew)	-	-	Wg Uchwały Nr XVI/129/19 Rady Miejskiej w Międzyrzeczu z dnia 29 października 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego poz. 2888 z dnia 4 listopada 2019 r.)	-	-
35	426b	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
36	426b	-	Dąb szypułkowy (pojedyncze drzewo)	-	-		-	BRAK WSKAZAŃ
Użytki ekologiczne								
37	601d, 602k, 666g, 667b	7,57	„Bagienka”	-	-	-	- Unikanie zabiegów, które mogłyby w sposób istotny wpłynąć na odwodnienie istniejących bagien czy torfowisk; - Zachowywania min. 25 m buforu od zbiorników wodnych w drzewostanie, w którym są prowadzone zabiegi rębniami zupełnymi i gniazdowymi.	-
38	274d, 274g, 275c	8,32	”Miedzianka”	-	-			-
39	160i	1,18	”Nad Gołyniem”	-	-			-
40	168f	0,75	”Nad Jeziorem Stobno”	-	-			-
41	179l	0,39	”Nad Obrą”	-	-			-
42	404s	0,66	”Nad Paklicą”	-	-			-
43	416r	0,88	”Nad Wielkim”	-	-			-
44	213o	0,60	”Oczko”	-	-			-
45	492f-h	2,43	”Panowice”	-	-			-
46	269c, 270a	3,69	”Pastwiska”	-	-			-
47	245h, 263a, 263c, 263h	2,69	”Sosnówka”	-	-			-

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Zespół przyrodniczo-krajobrazowy								
48	326j	2,57	„Uroczyska Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego”	-	-	Wg Uchwały Nr XXXIV/262/97 Rady Miejskiej w Międzyrzeczu z dnia 30 września 1997 r. w sprawie uznania obszaru wokół obiektów Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego za Zespół Przyrodniczo - Krajobrazowy "Uroczyska Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego"	-	BRAK WSKAZAŃ
Ochrona gatunkowa								
49	Dane wrażliwe (Informacje podane w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)	-	Ochrona gatunkowa roślin	-	-	-	Zalecenia podane w rozdziale 8.11. POP	Informacje podane w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
50	Dane wrażliwe (Informacje podane w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)	-	Ochrona gatunkowa grzybów i porostów	-	-	-	Zalecenia podane w rozdziale 8.11. POP	Informacje podane w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
51	Dane wrażliwe (Informacje podane w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)	-	Ochrona gatunkowa zwierząt	-	-	-	Zalecenia podane w rozdziale 8.11. POP	Informacje podane w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
52	Leśnictwo Wyszanowo (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego przebywania bielika	-	Bielik (*Haliaeetus albicilla)*	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN-I.6442.4.2017.WT W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ; - W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
53	Leśnictwo Wyszanowo (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego	-	Bielik (*Haliaeetus albicilla)*	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN-I.6442.18.2018.WT	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ;

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
	stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		przebywania bielika			W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ		- W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
54	Leśnictwo Czarny Dwór (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego przebywania bielika	-	Bielik (*Haliaeetus albicilla)*	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN-I.6442.21.2018.WT W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ; - W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
55	Leśnictwo Policko (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego przebywania bociana czarnego	-	Bocian czarny (*Ciconia nigra*)	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN-I.6442.19.2018.WT W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ; - W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
56	Leśnictwo Jasieniec (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego przebywania bociana czarnego	-	Bocian czarny (*Ciconia nigra*)	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN.6442.96.2025.WT W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ; - W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
57	Leśnictwo Bolków (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego przebywania kani rudej	-	Kania ruda (*Milvus milvus)*	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN-I.6442.22.2018.WT W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ; - W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
58	Leśnictwo Czarny Dwór (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego przebywania kani rudej	-	Kania ruda (*Milvus milvus)*	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN-I.6442.20.2018.WT W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ; - W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
59	Leśnictwo Czarny Dwór (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego przebywania orlika krzykliwego	-	Orlik krzykliwy (*Clanga pomarina*)	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN-I.6442.23.2018.WT W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ; - W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”
60	Leśnictwo Pszczew (Szczegółowa lokalizacja podana w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony oraz stanowisk archeologicznych”)		Strefa ochrony ostoi, stanowisk, miejsc i regularnego przebywania rybołowa	-	Rybołów (*Pandion haliaetus)*	Wg Decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska WPN-I.6442.24.2018.WT W strefie ochrony całorocznej nie prowadzić żadnych działań bez zgody właściwego RDOŚ; w strefie ochrony okresowej zaplanowane użytkowanie odbywać się może poza okresem ochronnym lub za zgodą właściwego RDOŚ	-	- W strefie ochrony całorocznej – BRAK WSKAZAŃ; - W strefie ochrony okresowej – wskazania gospodarcze podano w „Niepublicznym załączniku z wykazem stanowisk chronionych, lokalizacją stref ochrony

Lp.	Adres leśny	Pow. [ha]	Formy ochrony przyrody	Siedliska przyrodnicze (przedmioty ochrony)	Stanowiska chronionych gatunków (przedmioty ochrony)	Obligatoryjne działania ochronne[1]	Wskazania ochronne[2]	Rekomendowane wskazania gospodarcze na gruntach leśnych[3]
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
								oraz stanowisk archeologicznych”

** - nazwy obowiązujących aktów prawnych dotyczących poszczególnych obszarów chronionego krajobrazu zostały podane w rozdziale 4.3. Programu Ochrony Przyrody.*

*** - nazwy obowiązujących aktów prawnych dotyczących planów zadań ochronnych dla poszczególnych obszarów Natura 2000 zostały podane w rozdziale 4.4. Programu Ochrony Przyrody.*

9. Rozwiązania zapobiegające, ograniczające lub kompensujące negatywny wpływ na środowisko, mogący być efektem realizacji Planu Urządzenia Lasu

Wszystkie zaplanowane w PUL zabiegi zostały opracowane zgodnie z obowiązującym w tym zakresie prawem, zasadami (ZHL), instrukcjami. Wykonanie Planu w oparciu o ustawę o lasach gwarantuje zachowanie środowiska w stanie nienaruszonym (rozdział 2 art. 7 pkt. 1). ustawa o lasach jest dokumentem, który powstał między innymi po to, aby prowadzona gospodarka leśna (między innymi wykonanie PUL) nie pogarszała stanu środowiska. Zgodnie z ustawą o lasach podstawą prowadzenia trwale zrównoważonej gospodarki leśnej jest PUL.

Zadania w PUL zostały zaplanowane w taki sposób, aby prowadzona w oparciu o nie wielofunkcyjna, trwale zrównoważona gospodarka leśna przynosiła pozytywne efekty w wielu dziedzinach. Oznacza to działalność zmierzającą do kształtowania i wykorzystywania lasów w taki sposób i w takim tempie, aby zapewnić zachowanie ich bogactwa i różnorodności biologicznej, żywotności, potencjału regeneracyjnego oraz wysokiej produkcyjności, przy zachowaniu zdolności (teraz i w przyszłości) do wypełniania wszystkich ważnych funkcji ochronnych, gospodarczych i społecznych na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

W Programie Ochrony Przyrody dla Nadleśnictwa Trzciel sporządzonym na okres 2027 do 2036 znajduje się Rozdział: 8. PLAN DZIAŁAŃ, w którym szczegółowo opisano wytyczne oraz propozycje działań mających na celu przyczynienie się do jak najpełniejszego zachowania środowiska naturalnego oraz jego poszczególnych elementów. Wszystkie opisane tam zadania przyczynią się do ochrony, oraz w niektórych przypadkach odtworzenia elementów przyrody na gruntach zarządzanych przez Nadleśnictwo.

Przyjęte przez Polskę Dyrektywy – Ptasia i Siedliskowa, które znalazły odzwierciedlenie w ustawie o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. wymusiły wprowadzenie do Planów Urządzenia Lasów zapisów z artykułu 32 ustęp 4 mówiącym o tym, iż na terenie zarządzanym prze PGL LP znajdującym się na obszarze Natura 2000 zadania z zakresu ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy Nadleśniczy, zgodnie z ustaleniami planu ochrony (lub planu zadań ochronnych) obszaru Natura 2000 uwzględnionymi w Planie Urządzenia Lasu.

Dodatkowo w art. 33 ust. 1 zawarto sentencję mówiąca, o tym, że zabrania się podejmowania działań mogących w istotny sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w istotny sposób wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000. Z kolei art. 36 ustawy o ochronie przyrody mówi o tym, że na obszarach Natura 2000 nie podlega ograniczeniu działalność gospodarcza rolna, leśna, łowiecka i rybacka, jeżeli nie zagrażają one zachowaniu siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin i zwierząt, ani nie wpływają w sposób istotny negatywnie na gatunki roślin i zwierząt, dla których został wyznaczony obszar Natura 2000.

Wiele z zaleceń znajdujących się w publikacji pt. „Zarządzanie obszarami Natura 2000” (w której przetłumaczono wytyczne Komisji Europejskiej dotyczące postępowania w sprawie ochrony siedlisk i prowadzenia gospodarki na obszarach objętych Naturą 2000) pokrywa się z założeniami ustawy o lasach i zasadami sporządzania Planów Urządzenia Lasu. Podkreśla się rolę odpowiednio zaplanowanych działań pomagających w zachowaniu siedlisk oraz chronionych gatunków roślin i zwierząt. Działania te muszą uwzględniać wymogi gospodarcze, społeczne, kulturowe i przyrodnicze. Wymogi te spełniają już od szeregu lat PUL sporządzane zgodnie z prawem krajowym w poszanowaniu praw i umów międzynarodowych dotyczących środowiska.

Poniżej w formie tabelarycznej zestawiono propozycje minimalizacji ewentualnych negatywnych oddziaływań na środowisko Planu Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Trzciel.

Tabela 45. Zestawienie propozycji minimalizacji potencjalnych negatywnych oddziaływań wynikających z zapisów Planu Urządzenia Lasu

Obszar negatywnego wpływu	Możliwe negatywne oddziaływanie	Sposoby ograniczania i zapobiegania negatywnym oddziaływaniom
Stanowiska chronionych gatunków roślin	Możliwe w efekcie przypadkowego zniszczenia stanowiska podczas prowadzenia prac leśnych, szczególnie istotne w przypadku gatunków znanych z pojedynczych stanowisk na terenie Nadleśnictwa. Możliwe również zniszczenie stanowiska podczas cięć rębnych i odnowienia	W przypadku znanych stanowisk - ochrona przed przypadkowym zniszczeniem poprzez nadzór przez leśniczego i inżyniera nadzoru. W przypadku niektórych gatunków istnieje konieczność pozostawienia wokół stanowiska strefy nieużytkowanej (kępy), a także konieczność wykonania zabiegów w okresie zimowym. Umieszczenie informacji o stanowisku w bazie SILP i na mapach
Miejsca występowania gatunków owadów chronionych	Możliwe przypadkowe zniszczenie stanowiska podczas prowadzenia prac leśnych, szczególnie w przypadku niezarejestrowanych stanowisk. Możliwe również zniszczenie stanowisk podczas zabiegów gospodarczych	W przypadku znanych stanowisk - ochrona przed przypadkowym zniszczeniem poprzez nadzór przez leśniczego i inżyniera nadzoru. Pozostawienie do naturalnego rozkładu fragmentów drzewostanu (kęp). Gromadzenie odpowiedniej bazy drewna martwego
Stanowiska lęgowe ptaków objętych ochroną strefową	Płoszenie ptaków w okresie lęgowym	Brak planowanych zabiegów w strefach ochrony całorocznej, przestrzeganie okresów dla strefy ochrony okresowej
Zachowanie odpowiednich siedlisk dla gatunków ptaków drapieżnych	Ubytek starych drzew	Konieczność pozostawiania pojedynczych starych drzew, kęp drzew na zrębach oraz fragmentów lasów nie objętych gospodarowaniem
Pozostałe gatunki ptaków leśnych gniazdujące w drzewostanach	Zanik siedlisk i miejsc lęgowych	Pozostawianie odpowiedniej liczby starych i martwych drzew w drzewostanach (w tym drzew dziuplastych). Prowadzenie użytkowania w sposób zapewniający zastąpienie ubywającego siedliska, siedliskiem podobnym w najbliższym otoczeniu. Prowadzenie w miarę możliwości prac gospodarczych poza okresem lęgowym. W wydzieleniach lub ich fragmentach, w których stwierdzono obecność dużych i łatwych do zlokalizowania, zasiedlonych gniazd ptaków, które nie wymagają utworzenia strefy ochronnej, wskazane jest wykonywanie cięć w okresie poza lęgowym
Różnorodność biologiczna	Zmniejszenie różnorodności genetycznej drzewostanów	Pozostawianie podczas cięć pielęgnacyjnych drzew o nietypowych kształtach i cechach wzrostowych, wspieranie odnowienia naturalnego
	Zmniejszenie różnorodności gatunkowej	Ochrona znanych stanowisk gatunków chronionych przed zniszczeniem, ochrona ich siedlisk nie jest zagrożona w efekcie realizacji Planu
	Zmniejszenie różnorodności siedlisk	Czynna ochrona niektórych siedlisk. Wprowadzanie gatunków zgodnych z siedliskiem
Powierzchnia ziemi	W przypadku zniekształcenia pokrywy glebowej w trakcie prac leśnych ciężkim sprzętem	Wykorzystywanie wyznaczonych szlaków zrywkowych oraz w miarę możliwości jak najczęstsze stosowanie zimowego pozyskania
Siedliska przyrodnicze	Planowanie nieodpowiednich składów gatunkowych na uprawach	Dostosowanie składów gatunkowych upraw i gospodarczych typów drzewostanów do warunków siedliskowych, zgodnie z zaleceniami Planu UL

Obszar negatywnego wpływu	Możliwe negatywne oddziaływanie	Sposoby ograniczania i zapobiegania negatywnym oddziaływaniom
	Użytkowanie jednocześnie zbyt dużej powierzchni siedlisk nieodpowiednimi sposobami	Sposób zagospodarowania drzewostanów na siedliskach przyrodniczych należy dostosować do ich aktualnego stanu zachowania, warunków siedliskowych, celów ochrony oraz ustaleń obowiązujących planów zadań ochronnych. Dobór rodzaju rębni powinien uwzględniać potrzebę zachowania lub poprawy właściwego stanu siedliska, trwałość i stabilność drzewostanu.

10. Źródła danych

10.1. Literatura

1. Bartosik P. (red.) 2020. Szkice do dziejów Tuczna. Wyd. Robert Kraszczuk, Wałcz.
2. Brzezińska-Klusek M., Mirończuk A., Drachal J. 2015. Kartograficzna prezentacja zabytkowych nazw pojezierza wałeckiego. W: Seria Monograficzna nr 19, Instytut Geodezji i Kartografii, Warszawa. Online: http://bc.igik.edu.pl/dlibra/publication/711/edition/576/content [dost. 8.01.2024].
3. Brzustowicz G. J. 2003. Czasy Wedlów. Historia Drawna i Tuczna w czasach rodu von Wedel (do połowy XIX wieku). Wyd. „Asz"-Artur Szuba, Choszczno.
4. Bartosik P. 2010. Szkice do dziejów ziemi wałeckiej od czasów najdawniejszych do 1945 r. Starostwo Powiatowe, Wałcz.
5. Dokumentacja siedliskowa dla Nadleśnictwa Tuczno, KRAMEKO Sp. z o. o., Kraków, 2022 r.
6. Dokumentacja projektu planu zadań ochronnych Obszaru Natura 2000 PLB320016 Lasy Puszczy nad Drawą, Klub Przyrodników & Taxus SI
7. Dudek M. 2012. Fortyfikacje Wału Pomorskiego w okolicy Wałcza. Od Zdbic do Lasu Rutwickiego. Wyd. INFORT, Gliwice.
8. Gemeindelexikon für das Königreich Preußen (…), Provinz Westpreussen 1887 (dane na rok 1885). Online: https://pbc.gda.pl/dlibra/publication/11472/edition/7504 [dost. 30.08.2023].
9. Gemeindelexikon für das Königreich Preußen (…), Provinz Westpreussen 1908 (dane na rok 1905). Online na stronie Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej: https://kpbc.umk.pl/dlibra/doccontent?id=31688 [dost. 30.08.2023].
10. Głowaciński Z. (red.). 2001. Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
11. Głowaciński Z. (red.). 2002. Czerwona Lista zwierząt ginących i zagrożonych wyginięciem. Red list of threaten and endangered animals. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków
12. Głowaciński Z., Nowacki J. (red.), 2004. Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN w Kraków.
13. Gromadzki M. (red.) 2004. Ptaki. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 7 (część I), s. 314. T. 8 (część II), s. 447.
14. Haze M. (red.) 2012. Zasady Hodowli Lasu. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa.
15. Herbich J. (red.). 2004. Lasy i Bory. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 5, s. 344.
16. Herbich J. (red.). 2004. Murawy, łąki, ziołorośla, wrzosowiska, zarośla. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 3., s. 101.
17. Instrukcja ochrony przeciwpożarowej lasu. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa 2020
18. Instrukcja Urządzania Lasu część I, II, III. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa 2012
19. Kaźmierczakowa R., Bloch-Orłowska J., Celka Z., Cwener A., Dajdok Z., Michalska-Hejduk D., Pawlikowski P., Szczęśniak E., Ziarnek K. Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych. (IOP 2016).
20. Kaźmierczakowa R., Zarzycki K., Mirek Z. (red.). 2014. Polska Czerwona Księga Roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Polish Red Data Book of Plants. Pteridophytes and flowering plants. Wyd. III. uaktualnione i rozszerzone. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
21. Kruszewicz A., Ptaki Polski t. 1. Wydawnictwo Multico, 2005.
22. Kruszewicz A., Ptaki Polski t. 2. Wydawnictwo Multico, 2006.
23. Krużel J., Ziernicka-Wojtaszek A., Borek Ł., Ostrowski K., 2015, Zmiany czasu trwania meteorologicznego okresu wegetacyjnego w Polsce w latach 1971–2000 oraz 1981–2010, Inżynieria Ekologiczna Vol. 44, Lublin, s. 47-52.

24. Leszczełowski J. 2018. Wałeckie wędrówki w pięciu wymiarach, Część I. Wyd. Usługi Informatyczne SWAN-IT, Złocieniec.
25. Leszczełowski J. 2021. Wałeckie wędrówki w pięciu wymiarach, Część III, wyd. Usługi Informatyczne SWAN-IT, Złocieniec 2021.
26. Leszczełowski J. 2022. Wokół Wału Pomorskiego. Historia, legendy, ciekawostki. Tom I. Stowarzyszenie Wał Pomorski 1945, Warszawa.
27. Leszczełowski J. 2023. Wokół Wału Pomorskiego. Historia, legendy, ciekawostki. Tom II – Jastrowie, Trzciel, Tuczno, Człopa. Stowarzyszenie Wał Pomorski 1945, Warszawa.
28. Marchowski D., Ptaki Polski. Wydawnictwo SBM Renata Gmitrzak, 2015.
29. Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szeląg Z. 2006. Red list of plants and fungi in Poland; Czerwona lista roślin i grzybów Polski. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences Kraków.
30. Matuszkiewicz J. M. 2008. Potential natural vegetation of Poland (Potencjalna roślinność naturalna Polski) IGiPZ PAN, Warszawa.
31. Matuszkiewicz J. M. 2008. Zespoły leśne Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN.
32. Matuszkiewicz J., M. 2008. Geobotanical regionalization of Poland (Regionalizacja geobotaniczna Polski). IGiPZ PAN, Warszawa.
33. Matuszkiewicz W., Sikorski P., Szwed W., Wierzba M. 2012. Lasy i zarośla. Wydawnictwo Naukowe PWN.
34. Mützell A. A. 1822. Neues topographisch-statistisch-geographisches Wörterbuch des Preussischen Staats, Tom 3. Halle. Online: https://www.google.pl/books/edition/_/hjnRAAAAMAAJ?hl=pl [dost. 5.12.2023].
35. Ochyra R. 1992. Czerwona lista mchów zagrożonych w Polsce, s. 79-85 [w:] Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z. Lista roślin zagrożonych w Polsce. Instytut Botaniki PAN, Kraków.
36. Paczyński B., Sadurski A. Hydrogeologia regionalna Polski tom I - Wody słodkie, Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2007 r.
37. Pawlaczyk P., i in. 2010. Leśne siedliska przyrodnicze Natura 2000 mogące występować w Lasach Państwowych.
38. Pawlaczyk P., Jermaczek A. 2009. Natura 2000 - narzędzie ochrony przyrody. WWF Polska, Warszawa.
39. Plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Trzciel na okres od 1 stycznia 2016 r. do 31 grudnia 2025 r.
40. Pozycja Pomorska, Pommernstellung. Praca zbiorowa. Wyd. RED Paweł Brankiewicz, Szczecinek 2023.
41. Rozporządzenie Ministra Administracji Publicznej z dnia 2 kwietnia 1949 r. o przywróceniu i ustaleniu nazw miejscowości. Online: https://www.prawo.pl/akty/m-p-1949-a-29-445,16800128.html [dost. styczeń 2024].
42. Richling A., Solon J., Macias A., Balon J., Borzyszkowski J., Kistowski M. (red.) 2021. Regionalna geografia fizyczna Polski. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
43. Romer R., 1949, Regiony klimatyczne Polski, Pr. Wroc. TN. Ser. B nr 20 ss. 28.
44. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa 1880-1902. Online: http://dir.icm.edu.pl/Slownik_geograficzny/ [dost. styczeń 2024].
45. Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu. Instytut Historii PAN. Edycja cyfrowa: http://www.slownik.ihpan.edu.pl/index.php [dost. styczeń 2024].
46. Solon J., Borzyszkowski J., Bidłasik M., Richling A., Badora K., Balon J., Brzezińska-Wójcik T., Chabudziński Ł., Dobrowolski R., Grzegorczyk I., Jodłowski M., Kistowski M., Kot R., Krąż P., Lechnio J., Macias A., Majchrowska A., Malinowska E., Migoń P., Myga-Piątek U., Nita J., Papińska E., Rodzik J., Strzyż M., Terpiłowski S., Ziaja W., 2018. Physico-geographical mesoregions of Poland - verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. Geographia Polonica, vol. 91, no. 2.
47. Woś A., 1993, Regiony klimatyczne Polski w świetle częstości występowania różnych typów pogody, IGiPZ PAN, Warszawa, ss. 91.
48. Woś A., 1999. Klimat Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
49. Zawadzka D., Fauna Polski. Ptaki. Wydawnictwo Multico, 2017.
50. Zielony R., Kliczkowska A. 2012. Regionalizacja przyrodniczo-leśna Polski 2010. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa.
51. Zarzycki K., Szeląg Z. 2006. Czerwona lista roślin naczyniowych w Polsce. [w:] Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szeląg Z. (red.). Red list of plants and fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów Polski. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków.
52. Zarządzenie Ministra Administracji Publicznej z dnia 17 września 1949 r. o przywróceniu i ustaleniu nazw miejscowości. Online: https://www.prawo.pl/akty/m-p-1949-a-76-947,16829796.html [dost. styczeń 2024].

10.2. Mapy archiwalne

1. Karte von Ost-Preussen nebst Preussisch Litthauen und West - Preussen nebst dem Netzdistrict 1:150 000, aut. Friedrich Leopold von Schroetter. Arkusze: XIX Filehne, XX Schneidemuehl, 1796-1802 r. Źródło: https://atlas.ihpan.edu.pl/.
2. Karte des Deutschen Reiches 1:100 000. Arkusze: 221 Schloppe, 222 Schneidemühl, 1879-1934 r. Źródło: http://igrek.amzp.pl/mapindex.php?cat=KDR100.
3. Messtischblatt 1:25 000. Arkusze: 1335 Marzdorf, 1415 Tüetz, 2762 Spechtsdorf, 2863 Ruschendorf, 2864 Arnsfelde, 2964 Schönlanke, 1878-1945 r. Źródło: http://igrek.amzp.pl/mapindex.php?cat=TK25.
4. Topographischer Spezial-Karte von Central-Europa 1:200 000, arkusze: 61 Arnswalde, 197 Dramburg, 1806-1908 r. Źródło: https://www.landkartenarchiv.de/deutschland_topographischespecialkarte.php.

10.3. Strony internetowe

- *http://bastiontradycji.prv.pl/dokonania.html*
- *http://bip.lasy.gov.pl*
- *http://czaswlas.pl*
- *http://gdos.gov.pl*
- *http://isap.sejm.gov.pl*
- *http://miroslawiec.pila.lasy.gov.pl*
- *http://memorial-archives.international/de*
- *http://natura2000.gdos.gov.pl*
- *http://otop.org.pl*
- *http://pila.lasy.gov.pl*
- *http://pl.wikipedia.org*
- *http://siedliska.gios.gov.pl*
- *http://szczecin.rdos.gov.pl/*
- *http://westernpomerania.com.pl*
- *http://wirtualneszlaki.com.pl*
- *http://www.denkmalprojekt.org*
- *http://www.meyersgaz.org/*
- *http://zabytek.pl/pl*

11. Kronika Programu Ochrony Przyrody

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

KRAMEKO sp. z o.o. opracowuje:

1. Plany ochrony dla parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, pomników przyrody i obszarów Natura 2000.
2. Plany urządzania lasu i uproszczone plany urządzania lasu, opracowania glebowo-siedliskowe i fitosocjologiczne.
3. Strategiczne oceny przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.
4. Dokumentacje ekofizjograficzne.
5. Dokumentacje dla zespołów przyrodniczo-krajobrazowych.

KRAMEKO sp. z o.o. :
Projektuje i wdraża Programy GIS: Mapan LAS, Mapan M Las, KoMar, Linie i poligony, Analiza przestrzenna, Analiza zrzutów GPS, Sklejanie warstw, Konfigurator SWDE, ePowiat, Moduł DREWNO
Wykonuje analizy gleb oraz materiałów roślinnych we własnym laboratorium
Kadrę stanowi ponad 60 pracowników z wykształceniem uniwersyteckim, w tym czterech z tytułem doktora nauk przyrodniczych

30-023 Kraków, ul. Mazowiecka 108
e-mail: sekretariat@KRAMEKO.com.pl
tel: +48(12) 294-52-22fax: +48(12) 376-73-94